

خن بخت
ترم بارق باندرا

DÜNYA EDEBİYYATI

Min bir
gece

III6(5)
M64

MİN BİR GECƏ

SƏKKİZ CİLDƏ

III CİLD

146-270-ci gecələr

M.F.Axundov adını
Azərbaycan Mili
Kitabxanası

“ŞƏRQ-QƏRB”

BAKİ

2007

2466800

Bu kitab "Min bir gecə. III cild" (Bakı, Azərnəşr, 1975)
naşrı əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

Rus dilindən tərcümə edəni: **Cəlal Məmmədov**

Redaktoru: **Məhərrəm Qasımlı**
filologiya elmləri doktoru, professor

Rəsmələrin müəllifi: **Rasim Babayev**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

"Azərbaycan dilində latin qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyatı
keçirilməsi haqqında"

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ile nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

ISBN 978-9952-34-143-0 (III cild)

ISBN 978-9952-34-140-9

398.2-dc22

Ərəb nəşrləri

Min bir gecə. Sökkiz cilddə. III cild.
Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 336 sah.

Min bir geca

146-270-ci
geçələr

Heyvanlar ve quşlar barasında ohvalatlar

Sonra padşah Şehrizada dedi: "İndi də istəyirəm sən mənə
heyvanlar, quşlar barasında ohvalatlardan bir şey danışasan".
Şehrizadın bacısı Dünyazad ucadan dedi: "İndiyəcən heç görməmişəm,
padşah bugecəki kimi bircə dəfə də sinodolusu rahat nəfəs alınsın.
Ümidvaram ki, padşahla sənin aranda olan ohvalatın axırı yaxşı olar,
işin düzələr". Bu dəmdə padşahı yuxu basdı, o uzanıb yatdı..."

Şehrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb sözünü qurtardı.

DİŞİ QAZLA ŞİR BALASININ ƏHVALATI

146-a gecə

Ele ki yüz qırıq altıncı gecə oldu, Şehrizarad nağılı başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qədim zamanlarda, keçən qərinələrdə bir tovuz quşu var idi, o öz arvadı ile bərabər dəniz kənarında ömür sürdürdü. Burada çoxlu şir, her cür yırtıcı heyvan var idi, ölü də bu yer başdan-başa ağacılıdı, her tərəfdə çaylar şırhaşurla axındı.

Tovuz quşu yırtıcı heyvanlardan qorxurdu, odur ki, geceler arvadı ilə bərabər ağacların birində yatırı, səhər tezden durub yem axtarmaya uşurdular. Onlar bir müddət beləce ömür sürdürdülər. Sonra həmin yer çox qorxulu olub, onlar sığınmacı üçün başqa yer axtarmaya başladılar. Ər-arvad tovuz quşları bu fikirlərə gəzib dolananda birdən bir cəzira gördüler. Həmin cəzira başdan-başa ağacılı idi, burada çaylar şırhaşurla axındı. Belə olanda, onlar həmin cəzirəyə endilər, doyunca yeyib-icdilər; birdən gördüler ki, bir diş qaz hövənlək onlara tərəf gelir. Bu diş qaz berk qorxduğundan qaça-qaça galib ar-arvad tovuz quşlarının qonduğu ağaca çatdı.

Tovuz quşu yeqin elədi ki, bu diş qazın başına nese qaribe bir iş galib, sorusdu ki, sənə nə olub, nadən qorxursan? Diş qaz cavabında dedi: "Bəni-adəmin hövəlü, onun qorxusu mənim zəhrimi elə yarib ki, lap naxoş olmuşam. Bəni-adəmdən özünü gözlə, onlardan uzaq ol!" Tovuz quşu dedi: "İndi ki, bizim yanımıza gəlmisən, daha heç nadən qorxma!" Tovuz quşunun bu sözünü eşidən diş qaz ucadan dedi: "Sükr olsun Allaha ki, sizin yaxınılığınız sayesində dərd-qəmim azaldı! Mən sizi dost bilib yannıncı gəlmisəm".

O, sözünü qurtaran kimi tovuz quşunun arvadı ağacdən düşüb ona dedi: "Xoş gəlmisin! Gözümüz üstə yerin var! Burada xətədan uzaq olarsan. Dənizin ortasında, bu xəlvet cəzirədə bəni-adəm bizi necə tapa bilər? O, nə qurudan yanımıza gələ bilər, nə də dənizdən biz olan yere qalxa bilər. Ha, sad ol, danış görək bəni-adəm senin başına nə iş açıb, nə müsibət getirib?"

Diş qaz cavabında dedi: "Ay tovuz xanım, bil və agah ol ki, mənim ömrüm bu cəzirəde keçib, xorxu nə olduğunu bilməmişəm. Günlerin bir günü gecə yatomşdım, yuxuda bir bəni-adəm gördüm, o meni dindirdi, men də onuna danişdim! Birdən qulaqlığa ses geldi, birisi menə dedi: "Ay qaz, bəni-adəmdən özünü gözlə, onun sırin dilinə, gətirdiyi hadiyyələrə aldanma: o, elə hiyləgər, elə kələkbəzzdir ki, tay-bərəbəri yoxdur. Onun məkrindən özünü qorù, axtı o, elə hiyləgərdir, elə məkrildir ki, daha nə deyim! Şair onun haqqında yaxşı deyib:

"Sənə yağı tikə vad edir üzde,
Sonra tükü kimi aldadır insan"!

Bil və agah ol ki, bəni-adəm dənizdən baliq çıxarda bilir, quşlara gilden-saxısdan güllə atmayı da, hılya işlədirib zorba fili yere sərməyi də bacarıır. Bəni-adəmin şərindən heç kəs canını qurtara bilməz, onun elindən ne bir quş qurtara bilər, ne də bir yırtıcı heyvan. Bax men bəni-adəm barəsində ne eşitmışməsə, hamisini sənə üzüb.

Men vahimə içinde yuxudan oyandım, hələ də özümə gəlməmişəm. Bəni-adəmin şərindən elə qorxuram ki, daha nə deyim; qorxuram bir hılya işlədirib məni aldatınsın, öz toruna salsın. Axşamçığı gördüm ki, lap gündən düşmüşəm, heç heymə qalmayıb. Sonra yeyib-icmək istedim, odur ki, çıxdım bir az gəzib dolanıı, özü də qorxudan lap karxıb qalmışdım, ürəymədən əsim-əsim əsrirdi, o dağca çatanda gördüm ki, bir kürən şir balası mağaranın ağızında şöngüyəbdür.

Elə ki bu şir balası məni gördü, çox şad oldu, menim rəngim də, təhər-təhrüm də onun ürəyinə yattı, odur ki, nərlidəyib məni çağırıdı: "Bura gel!" Mən ona yaxınlığında soruşdu: "Sənin adın nədir, hansı cinsdənsən?" Mən cavabında dedim: "Mənə qaz deyirələr, quş cinsindənəm". Sonra ondan soruşдум: "Sən niyə indiyənən burada oturubsan?" Şir balası cavabında dedi: "Mən burada ona görə oturmuşum ki, mənim atam şir neçə gündür mənə tapşırıb ki, özümə bəni-adəmdən gəzleyim, tars kimi elə bu gecə yuxuda bəni-adəmi görmüşəm..."

Sonra da şir balası bayaaq sənə nağılı elədiyim yuxuya oxşayan yuxusunu mənə danişdi, mən onun sözlerini eşidib ucadan dedim: "Ay şir, mən sənə penah gətirib yanına gəlmmişəm ki, sən qeyrota galib bəni-adəmi öldürsən, cümkə mən ondan çox qorxuram, amma vohşı heyvanların sultani ola-ola sənən bəni-adəmdən qorxduğumu eşidən manım lap zəhrim yarıldı".

Bacı can, men şir balasını dilo tutub ona məsləhət gördüm ki, bəni-adəmən özünü gözlesin, sonra da yalvarmağa başlayıb rica eledim ki, hökmən onu öldürsün. Belə olanda şir balası ele o deqiqə səngüdüyü yerdən qalxıb getdi, men de onun dalınca düşdüm. O, quyuğunu belinə vura-vura qabaqda, men de onun dalınca az getdik, çox getdik, gəlib bir yol aynıncı çatdıq. Yol aynıncı çatanda nə görüsəksə? Gördük ki, toz arşə qalxdı, sonra toz atıb, bir çılpaq eşşək göründü; o, gah sillaq ata-ata, qaça-qaça galır, gah da yera yuxılıb toz-torpağın içinde ağnayır.

Şir eşşeyi görən kimi nərildiyib onu çağırıldı. Eşşək dəməz-söyleməz gəlib onun qabağında dayandı. Şir ondan soruşdu: "Ay qan-maz heyvan, hansı cinsdansan, bura niye gelmişən?" Eşşək de cavabında dedi: "Ay sahzadə, cinsimsi görə eşşəyəm, bura ona görə gelmişəm ki, bəni-adəmən qaçıram". Eşşəyin bu sözünü eşidən şir balası soruşdu: "Qorxursan ki, bəni-adəmən seni öldürür?" Eşşək de cavabında dedi: "Yox, ay sahzadə, men tekce bundan qorxuram ki, o, hiylə gəlib belime minor, cünki onun "palan" adında bir şeyi var, onu belime qoyer, örökənin qarınınıñtından çəkib palanı belime borkider, quyuğumun altından quşqın keçirdər, başıma noxta salar. Palana üzəngi bağlayar, o da ele hey böyrümü deşer, gücüm çatdır-çatmadı manı bərk qaçmağa vadar eləyər, işdir bürdəsəm, ağızına gələni mənə deyər, onda mən anırsam, söyüb biabır eləyər. Ele ki qocaldım, daha qaca bilmədim belime taxta yehər qoyer, mənə su daşıyanlara verər, onlar da çayın suyunu tuluqlara, şəhənləre, ya da başqa qablara doldurular, mən yazığın beline yükleyib başlayılar daşımaga. Ölənənən beləcə rüsvay olaram, ölündən sonra da cəməyimi itlər atılar. Bundan da böyük dərd, bundan da artıq müsibət olarmış?"

Ay tovuz xanım, ele ki mən eşşeyin bu sözlərini eşidim, bəni-adəmin qorxusundan tüklərim bizi-bizi oldu, odur ki, şir balasına dedim: "Ay ağa, eşşeyin dardı o qədər böyük dərd deyil, vay manım halıma, onun sözləri menim lap zehrimi yاردı, məni lap vahiməye salıb".

Bela olanda, şir balası eşşəkden soruşdu: "İndi sen hər gedirsin?" O da cavabında dedi: "Mən bəni-adəmi dan yeri tezəcə ağarmağa başlayanda uzaqdan gördüm, onu görən kimi, canımı qurtarmaq üçün qaçdım, indi de qaçmaq isteyirəm, onu da deyim ki, həmişə qaçacağam, cünki ondan bork qorxuram. Beləkə yalançı bəni-adəmin elindən qaçış gizlənməye bir yer tapa bildim".

Eşşək şir balası ilə beləcə səhəbet etəyəndən sonra ele bizimle vidasıb qaçmaq isteyirdi ki, birdən qabağımızda toz arşə qalxdı. Bunu görən eşşək gücü gəldikən anırdı, toz qopan tərəfə baxıb bir mərəke

saldı, daha nə deyim. Birçə dəqiqə keçməsi toz yatdı, alında dirhəm boyda xalı olan bir qara at peydə oldu. Bu at gözel, qaşa at idi, ayaqları sakil idi, özü də qiyamat kışnəməyi vardi. At yorta-yorta gəlib düz şir balasının qabağında dayandı, atın boy-buxunu, gözəlliyi şir balasına xoş geldi, odur ki, soruşdu: "Sen hansı cinsdənsən, ay nacib vohsi heyvan, bu ucsuz-bucaqsız gen sehərda niye belə qaçırısan?" At cavabında dedi: "Ya heyvanların ağası, men atam, özüm də at cinsindənəm, çapa-çapa bəni-adəmdən qaçıram".

Şir balası atın sözlerinə mat qalib dedi: "Bela sözleri danışma, sənin üçün eyibdir, rüsvayçılıqdır. Sənin boyun uca, özün etli-canlısan, belə iki badən, belə bərk qaçmağın ola-ola bu necə işdir ki, bəni-adəmən qorxursan, men bedənəce balaca olsam da, bu fikirdəyim ki, bəni-adəmən üz-üzə gəlim, üstüne atılım, onu parçalayıb etini yeyim, bu yaziq qazın ürəyi toxraqlıq taptısn. Amma san golub sözlərinə menim ürəyimi üzdün, indi görmək istədiyim işdən vaz keçmək istəyirəm. Bu boyda boyun var, amma insan sanı özüne nam eləyib, boy-buxunundan qorxmayıb. Axi son onu bir defə sillaqlasın, yəqin ki, onun meyitini yera serərsən, o senin öhdəndən gələ bilməyb özüm bədesini içər".

Şir balasının bu sözlərini eşidən gülüb ucadan dedi: "Ay sahzadə, heç ola bilməz, heç ola bilməz ki, men onun öhdəsindən gəlim! Ona baxma ki, insandan uzunam, bedənliyəm, yoğunam, buntar səni çəqdişmasın, o, ele hiyləgordur, ele qəddardır ki, xurma ağacının lığından çidər hörüb dörd ayağının dördündəne vurur, sonra məni uzun payaya bağlayır, man beləcə payada bağlı qalram, na yero yata bilirom, na də uzana bilirom. Minmək isteyəndə yəhər adında bir şey var, onu belime qoyer, yəhərin üzəngilərinə ayaqlarını keçirib böyrüm mahmuzlayır. Yəhərin tapşırıq qarının altından çəkib bərk bağlayır, ağızına cilov keçirdib yüyeni de sline alır, belimdəki yəhəre qalxan kimi yüyeni yiğib manı hara istədi sirür, üzəngilər böyrümü o qədər mahmuzlayır ki, böyürlərindən qan axmağa başlayır. Ya sahzadə, bəni-adəmən nələr çəkdiyimi heç soruşa! Ele ki qocaldım, belim yağır oldu, dəha bərk qaç bilmedim, onda məni dayırmanıya satacaq ki, o məni dayırman daşına qoşsun. Lap qocalıb əldən düşənəcən gecə-gündüz dayırman daşlı hərledəcəyim. Ele ki lap əldən düşdüm, dayırmançı məni qossuba satacaq, qəssab başımı kəsib dorını soyacaq, quyuğumun tüklərini yolub xəlbircilərə, oləkçilərə satacaq, piyimi de eridecek".

Şir balası atın sözlərini eşidib lap qəzəbləndi, dərd onu götürdü, odur ki, soruşdu: "Bəni-adəmdən nə vaxt ayrılmışan?" At cavabında dedi: "Mən günorta vaxtı onu görüb qaçdım, özü də o manım ardımcı gəlir".

Şir balasıyla at beləcə dənmişdiqlər yerde birdən toz orşaq qalxdı, bir azdan toz dağıldı, bir dəvə göründü, o, elə qaćırdı ki, elə bil qızmışdı. Dəvə nərildəyə-norildəyə, ayaqlarını zorbə yere vura-vura, qaçaqaça yanımıza gəldi. Şir balası onun yekəpər, atlı-canlı olduğunu görüb elə bildi bəni-adəmdir, odur ki, istadi onun üstünlə atılışın; belə olanda, man şir balasını saxlayıb dedim: "Ya şahzadə, bu bəni-adəm deyil, o başqa bir kəs yox, dəvədir ki var, özü də deyəşen bəni-adəmdən qaçır".

Man elə sözümüz şir balasının qurğutarmışdım ki, bacı can, dəvə şir balasının yanına gəldi, ona salam verdi, şir balası da onun salamını alıb soruşdu: "Sen bu yere niyə gəlmisin, səni nə vadər eləyiib?" Dəvə də cavabında dedi: "Man bəni-adəmin elindən qaçıb bura gəlmİŞEM". Dəvənin bu sözünü eşidən şir balası nərə çəkib dedi: "Necə? Belə yekəpər, belə zırpi ola-ola bəni-adəmən qorxursan? Axi sen birçə dəfə onu sillaqlasın, yaqın ki, bəni-adəmin meyiti yera sərər".

Şir balasının bu sözünü eşidən dəvə cavabında dedi: "Ya şahzadə, bil və agah ol ki, bəni-adəm çox kələkbəzdür, onun öhdəsindən heç kəs gele bilməz, onun birçə çərasi var ki, gərek onu öldürəsan. O mənim burnuma ip bağlı halqa keçirdir, başımı yedek salır, bunun da adını yüyün qoyub onun ucunu uşaqlarından en balacاسının elinə verir, həmin balaca uşaq da mən boyda yekəpəri hara isteyir çəkib aparır. O, ləp ağr tayları dalmış çatıb uzaq yerlərə sefərə çıxır, gecə-gündüz mənə çox ağır işlər gördürür. Elə ki mən qocalıb əldən düşdüm, daha mənənə taqət qalmadı, onda həmin adam daha birca gün də mənə dost olmayacaq, həm də mənimle dostluğunu pozmağı bı yana dursun, məni qəssabə satacaq, qəssab da məni kəsəcək, darımlı dabbagı, etimi aspaza satacaq. Mənim bəni-adəmdən nələr çekdiyimi heç soruşma!"

Bela olanda, şir balası ondan soruşdu: "Sen bəni-adəmdən ne vaxt ayrılmışsan?" Dəvə də cavabında dedi: "Mən onu günbatanacağı görüb qaçmışam; elə ki mən buradan çıxbı getdim, o gelib bura çatacaq, məni burada görməyiş axtarıb tapmaq üçün dalmışa düşəcək, ya şahzadə, burax məni, qoy baş götürüb gedim bərrü-biyabana". Şir balası dedi: "Ay dəvə, bir az dayan, bax gör mən onun başına ne oyun açacağam, onu parça-parça eleyəcəyəm, hələ onun atındıñ da sənə yedirəcəyəm. Mən onun qanını içib sümüklərini gömirecəyəm". Dəvə cavabında dedi: "Ya şahzadə, qorxuram bəni-adəm sənin başına bir iş aşın ki, özün də afərin deyəşən, aksi o, həm hiyləger, həm də qəddardır". Sonra da dəvə şairin bu beytini dedi:

"Birinin qonşusunu pisdirən agor,
Köçməkdir olacı o biçarənin".

Dəvə ilə şir balası beləcə səhəbət elədikləri vaxt birdən yənə toz qopdu, bir deqiqə sonra toz yatdı, zərif dorili, qısaməy bir qoca kişi peydə oldu, onun cıynında dülgerlik aletlərlə dolu xurcun var idi; o, başına bir ağac budağı, onun da üstündən səkkiz parça taxta qoymuşdu. O, xirdəca uşaqların elindən tutmuşdu, özü də iti addimlara yeriyirdi, o, beləcə tələsik gelib şir balasının yanına çatdı.

Bacı can, mən qoca kişini göründən ona qorxdum ki, qəşə eləyiib yera serildim, amma şir balası qorxmədi, ayağa qalxıb ona təraf getdi. Elə ki şir balası bəni-adəmə çatdı, qoca kişi onun üzüna gülüb aydın dildə dedi: "Ay emli pəncəli necib şah, axşamın xeyir, Allah işini avand eləsin, şan-söhərtəni ucaltsın, qoluna qüvvət versin! Mənim başıma belə galib, məni bu baladan qurtar, mənə kömək elə, səni deyib gəlmİŞEM, mənim sendən başqa heç kimə ümidiim gəlmir, sənə ponah getirmişəm".

Sonra da şir balasının qabağındən dayayıb zar-zar ağlamaya, şikayət etməyə başladı, şir balası onun ağladığını, acı-acı şikayətləndiyini görüb dedi: "Mən səni qorxduğun bələdan qurtaram. Ay ömründə görmədiyim vohsi heyvan, evvelcə bir de görün səni incident kimdir, bir de son özün kimsən! Onu da deyim ki, mən həle ömründə zahiren səndən gözəl, sənən kimi şirindil məxluq görməməşem. Nə olub, başına nə bala galib"? İnsan cavabında dedi: "Ay vohsi heyvanların hökməndəri, mən dülgerəm, məni incident də bəni-adəmdir, elə ki gecə keçdi, sehər açıldı, o burada, sənən yanında olacaqdır".

Şir balası dülgerin bu sözlerini eşidən kimi dünya başına dolandı, gözləri qaranlıq gotirdi, o, qazəbdən narıldıməyə, xırıldamağa başladı, gözlərindən od yığıdı, nərildəyə-norildəyə dedi: "And olsun Allaha, bənəcə sehərəcən yatmayacagam, o bəni-adəmi öldürməyinə atamın yanına qayitmayacağam". Sonra o, üzünən dülgorə tutub dedi: "Görürəm ki, sənin addimlارın baladıcar, ancaq arxayın ol, sənin sözünü yero salıb ürəyini sindirmayacağam, cünki mən alicənəbam, mərdəm. Mənca, sən vohsi heyvanları ayaqlaşa bilməzsən. De görün, sən hara gedirsən?"

Dülger cavabında dedi: "Bil və agah ol ki, mən sənən atanın voziri bəbirin yanına gedirəm, cünki o, bəni-adəmin bi torpaq-aq qoyduğunu bileyim kimi qorxdan zəhrə elə yarılıb ki, daha nə deyim; odur ki, bir vohsi heyvanı mənim yanına çapar göndərib ki, tez ona bir ev düzəldim, girsin içinə, rahat olmuş sursün, özü də heç bir bəni-adəm onun yanına giro bilməsin. Elə ki çapar yanına gəlib bunu mənə dedi, mən də taxtaları götürüb onun yanına yola düşdüm".

Dülgerin bu sözlerini eşidən şir balası bəbirə paxılılığı tutdu, odur ki, nərildəyə-norildəyə dedi: "Canım üçün, sən gərek bəbirən evvel

bu taxtaların mənə bir ev tikəsan; menim işimi görüb qurtarandan sonra gedərsən bəbirin yanına, nə istəsə, onu eleyərsən!"

Dülger də şir balasının cavabında dedi: "Ay vəhşi heyvanların sultani, men bəbirin tapşırıldığı işi görüb qurtarmayınca, senin üçün heç nə eleye bilmeyacəyem. Onun işini gördən sonra sonin qulluğuna gələrəm, sənə de ev tikərəm, özü de hemin ev sənə qala olar, seni düşmənlərdən qoruyar". Belə olanda, şir balası bar-bar bağışlı dedi: "And olsun Allaha, bax ele bu taxtaların mənə ev düzəltməyince, səni buradan buraxan deyiləm!"

Sonra o, dülğərə tərəf cümdü, zarafatla onun üstüne tullandi, pəncəsi ilə vurub xurcunu çıymindən saldı, dülger hüssünü itirib, yerə yıldı. Bunu görən şir balası ona gülüb dedi: "Vay halına, ay dülgor! Sen çox zaifsan, heç güclün yoxdur, bəni-adəmdən qorxmağını səne başqlaşlaq ola". Dülger arxası üstə yixılonda elə hirsəndi ki, daha na deyim, amma şir balasından qorxduğuna görə hırsını bürüza vermedi. O, dik oturdu, şir balasının üzüna gülüb dedi: "Yaxşı, men sənə ev düzəldərəm!"

Dülger yanındakı taxtaları götürdü, şir balasının boyuna görə ev düzəldib qapısını açıq qoydu. O, evi sandıq kimi düzəltdi, ağızını açıq qoydu, sonra da iri qapağı düzəltdi, qapağın üstündə çoxlu deşik açdı. Sonra bir neçə iti mismar çıxarıb şir balasına dedi: "Evin açıq yerindən içəri gir, görüm boyuna görədir, ya yox!"

Şir balası sevindi, evin açıq tərəfimə getdi, amma gördü ki, ora dardur; belə olanda, dülger ona dedi: "İçəri gir, ayaqlarını altına yiğib diz üstə çök". Şir balası da dülger deyən kimi eleyib sandığa girdi, amma quyrugunun ucu bayırda qaldı. Şir balası geriye sürüñüb sandıqdan çıxmıştı, amma dülgor ona dedi: "Dayan, tələsəm, qoy görüm hele quyrugun da özünlə beraber bu evə sığırımlı!" Şir balası dülgerin sözüne eməl eledi, onda dülger onun quyrugunu yiğib sandıq saldı, qapağı tez sandığın ağızına qoyub mismarladı.

Şir balası nərildiyib dedi: "Ay dülger, mənə qayırduğın bu ev çox darıqlıdır! Açıq qapını! Qoy çıxım!" Dülger də cavabında dedi: "Yox, yox, heç ele şey olmaz! Sonraki peşmanlıqlıq fayda verməz! Sən dahu bu sandığın çıxmayaqçasan!" Dülger bunu deyib güldü. Sonra da ona dedi: "Ay vəhşi heyvanların en murdarı, sen ele tələyə düşmüsən ki, bir də bu dər qəsfəndə canını qurtara bilmeysəksən!" Dülgerin bu sözlerini eşidən şir balası dedi: "Qardaşım, bu ne sözdür mənə deyir-sən?" Dülger cavabında dedi: "Ay sehra köpəyi, bil və agah ol ki, sən

ele qorxduğun yerə düşüşən, səni bu yerə öz bəxtin salıb, nə qədər ehtiyatmı saxlasan da, onun sənə köməyi olmayıcaq".

Şir balası onun bu sözlerini eşidən, bacı can, o daqıqə başa düşdü ki, bu dülger ayıqlıqda atasının, yuxuda o səsin dediyi həmin bəni-adəmdir. Mən lap yoxqın edədim ki, şəkk-sübəhsiz bu ele bəni-adəmin özüdür ki, var. Belə olanda, canımı ele qorxu düşdü, daha na deyim, bir az qırqa çukılıb baxmağa başladım ki, görüm bəni-adəm şir balasının başına na gotirəcək. Nə görsem yaxşıdır? Bir de gördüm ki, bəni-adəmdən qaçırıram, ondan çox qorxuram".

Dişı tovuz diş qazın bu sözlerini eşidən... Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

Ela ki yüz qırx yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəla rəvayat eleyirlər ki, dişı tovuz quşu diş qazın bu sözlerini eşidən buna mal qalib dedi: "Bacı can, indi bəni-adəm sənə heç na eləyo bilməz, çünki biz dənizin ortasında elə bir cəzirədeyik ki, bəni-adəm bura heç cür gələ bilməz. Allah sənə da, bizo da bir yol açanacaq burada, bizim yanımızda qal". Diş qaz dedi: "Qorxuram Allah manı belaya salsın, axı bəxt yatanda onun elindən qurtarmaq qeyri-mümkündür". Ancaq dişı tovuz quşu onu dile tutub dedi: "Bizimle qal, sən de elə bizim kimisən, bizo çox oxşayırsan".

O, diş qazı o vaxtacan dile tutub ki, axırda diş qaz yerə pusub dedi: "Bacı can, sən yaxşı bilirsən ki, men qorxağın biriymə, səni burada görməsəydim, heç yerə enməzdim". Ondo dişı tovuz quşu dedi: "Almımızı na yazılıbsa, o da olacaq, ömrümüz qurtaranda kim bizə ölümən xilas eləyo bilər? Nə qədər ki, ömr qalır, acıl çatmayıb, ruh bədən-dən çıxmaz".

BALA CEYRANLA DİŞİ TOVUZ QUŞUNUN ƏHVALATI

Onlar beləcə səhbət eleyirdilər ki, birden toz qopdu, diş qaz dənizə enib qışqara-qışqara dedi: "Özünүñ gözle! Boxtin-taleyn hökmündən qaça bilməsen da, özünü görzle!"

Bir dəqiqədən sonra toz seyrəldi, bir ceyran balası göründü. Diş qazla diş tovuz quşu toxtdadır, diş tovuz quşu dedi: "Bacı can, görüb qorxdığın ceyran balası imiş. Odur, yanımıza gelir. Ondan biza xəter deymez, çünki ceyran ancaq yerde biten ot-eləfi yeyir, son quş cinsindən xətersiz olduğun kimi, o da, heyvan cinsindən olsa da, xətorsızdır. Özüne toxraqlıq ver, heç fikir-zad elemə: axı fikir-xoyalı canı üzür, bedəni taqədən salır".

Diş tovuz quşu sözünü deyib qurtarmışdı ki, bala ceyran ağac kölgəsi axтарa-axтарa onların yanına gəldi, diş tovuz quşuya diş qazı görəndə salam verib onlara dedi: "Mən cezirəye elə bu gün gəlməmişəm, özü de ömür sürmeye bundan yaxşı, bundan bolneməli yer görməməsim". Sonra bala ceyran quşlara təklif eldi ki, dostlaşınlar, həmisi bir yerde olsunlar. Diş tovuz quşuya diş qaz bala ceyranın onları çox istədiyini görəndə ona məhrəbliq elədilər, onuna dostlaşmaq istədilər, sonra da and idələr ki, bù dostluğa sadıq qalacaqlar. Belə olanda onlar bir yerde ömür sürmeye, birlikdə yeyib-içməye başladılar.

Onlar bu minval ilə o vaxtəcan qorxu-hürküsüz ömür sürdürdülər, yeyib-içdilər ki, günlərin bir günü, dənizdə getdiyi səmi itirmiş bir gəmi gelib cezirənin yanına çıxdı, lap yaxında lövber saldı, adamlar sahile çıxbıq cezirəye dağılışdırılar. Adamlar bù yera yığışmış bala ceyranı, diş tovuz quşunu, diş qazı gördürlər. Üz tutub onlara tarof geldilər. Diş tovuz quşu adamları görən kimi ağaca qondu, sonra uğub getdi, bala ceyran dayanmayıb üz qoydu sohryara, diş qaz özünü itirdiyi üçün yerində donub qaldı, onu qovub tutdular. Belə olanda, diş qaz qışqara-qışqara dedi: "Ehtiyatlı olmağım da məni taleyin hökmündən qurtara bilmedi!". Adamlar onu öz gəmilerinə apardılar.

Ela ki diş tovuz quşu qazın başına neler göldiyini gördü, uğub gedə-gedə dedi: "Görürəm ki, bəla hamının başının üstünü kəsdirib, bu gəmi olmasayıd, mən diş qazdan heç vaxt ayrılmazdım, axı o, an yaxşı dostum id".

Diş tovuz quşu bu sözləri deyib uşdu, yolda bala ceyranı rast gəldi. Bala ceyran salam verib belədan qurtardığına görə ona gözaydılığı

verdi, sonra da diş qazın aqıbatını soruşdu. Diş tovuz quşu cavabında dedi: "Onu düşmənlər tutdular, ondan sonra mən da cezirədə qalmışım istəmedim".

Diş tovuz quşu qazdan ayrı düşdüyü üçün ağlayıb bu beyti dedi:

"Parçalayıb mənim qəlbimi hicran
Allah parçalasın onun qəlbini!"

Sonra bu beyti dedi:

"Bir də görüşsəydik, hicran əlindən
Nələr çəkdiyimi söylərdim ona".

Diş tovuz quşunun bu sözlərini eşidən bala ceyran qəm dəryasına batdı, diş tovuz quşunu dile tutdu ki, bu cezirədən uğub getmasın. Onlar bir yerde qalıb qorxu-hürküsüz ömür sürmeye başladılar, birlikdə yeyib-içdilər, ancaq ayrı düşükdəleri diş qazın həmişə qüssəsini çəkdilər.

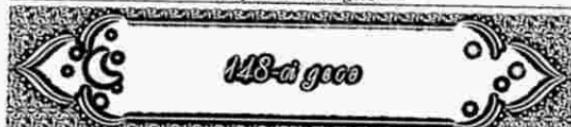
Günlərin bir günü bala ceyran diş tovuz quşuna dedi: "Bacı can, mən başa düşməşəm ki, bizim diş qazdan ayrı düşmeyimizin, onun halak olmağının bəisi gəmidən düşüb yanımıza gelənlərdir. Onlardan özünü gözle, bəni-adəm kələyinə, hiyləsinə aldanma". Diş tovuz quşu da cavabında dedi: "Man bunu lap yaxşı biliram ki, diş qaz Allaha dua eleməkdən el çəkdiyinə görə halak oldu. Axı mən ona deyirdim: "Sənin üçün qorxuram, çünki sən dua-sənədən el çekibsen, amma Allahan yaratdığı məxluqatın hamısı gecə-gündüz ona dua eləyir, kim ki, Allaha dəa elemir, Allah ona qənim olur, onu teləf eləyir".

Diş tovuz quşunun bu sözlərini eşidən bala ceyran ucadan dedi: "Allah sənin üzünün ağ eləsin!" Sonra elə o daqıqə Allaha dua-sənə eleməyə başladı. Deyirəklər ki, bala ceyranın duası belədir: "Qüdret sahibi qadir Allaha min şükür!"

GÖYƏRCİNLERLƏ ABİDİN ƏHVALATI

Günlerin bir günü bir abid dağın başında Allaha dua eləyirdi. Hemin dağda bir cüt or-arvad göyərçin vardi. Abid öz yeməyini iki yero bölüb..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağlı yarımcıq qoydu.

Ela ki yüz qırıq səkkizinci gecə oldu, Şəhriyad nağılınlı dalmışdı. Başlayıp dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirlər ki, abid öz yeməyini iki yera bölüb yarısını özü yeyir, yarısını da ər-ərvad göyərçinlərə verirdi. Abid Allaha dua əleyib yaşıvarrı ki, onların nəslini xeyli artınsın, onları çıxalsınlar, özü də göyərçinlərin hamısı təkce abid olan dağda qalsınlar. Göyərçinlərin abidin yanında qalmaqlarının da səbəbi bu iddi, onlar Allahın şəhərinə çox terif deyirdilər. Belə deyirlər ki, göyərçinlər Allaha dua əleyəndə ucadan bu sözleri deyirlər: "Yeri, göyü, canlı məxluqatı yaradan, ona ruzi verən Allah-tealaya şükr olısun!"

Bu ər-ərvad göyərçin öz balaları ilə bərabər, abid ölüneçen şad-nürrəm ömrü sürdürlər. Ela ki abid öldü, bir yerde yaşayın bu göyərçinlər bir-birlərinə ayrıldılar, dağlışib şəhərlərə, kəndlərə, dağlara yayıldılar.

ABİDLƏ MƏLƏKİN ƏHVALATI

Bəlo rəvayət əleyirlər ki, bir dağda bir çoban yaşayırırdı, bu çoban dindar, ağıllı, nefsini saxlayan bir adam idi. Onun qoyunları vardı. Çobanın ömrü sürdüyü həmin dağda çoxlu ağac, otlaq yerlər, həm də aslanlar vardı. Bu yırtıcı heyvanların çobana güclü çatmadı, onlar casarət əleyib onun qoyunlarına dəyiş-dolaşla bilmirdilər. Çoban bu dağda Allaha dua, ibadət əleyirdi, odur ki, dünyanın dərəqəmindən azad, rahat, xoşbəxt ömrü sürürdü.

Günlərin bir günü Allah onu ağır xəstəliyə düşürən eldi; bəlo olanda, çoban dağdakı mağaraya girdi. Qoyunları gündüz otlaqda otlayıır, axşam mağaraya qaydırırdılar. Allah-tealə çobanı imtahanısha çəkib onun necə itəatkar, necə dayanıtlı olduğunu bilmək üçün yanına bir malək gəndərdi. Mələk çobanın yanına gözəl qadın surətində gəlib onun qabağında söyleşdi.

Abidlə Mələkin əhvalatı

Çoban, yanunda oturan qadını görəndə ondan soruşdu: "Ay qadın, sən no vadar əleyib ki, bura golibsən? Menim səninkə heç bir işməz adımdır, biz biri-birimizə tamam yad adamlarıq".

Xanum da cavabında dedi: "Men öz xoşlula sonin yanına ona görə golmişəm ki, sən qulluq əloyim, axı mənim kimi bir xanım sənə lazımdır. Əgər sən mənimlə yaxılıq ələson, azar-bezərnə da keçib gedər, canın-haşın toxəndən yaxşılaşasın, özün də indiyəcən qadınlardan uezəq qədəğinə peşman olarsın. Men sən yaxşı məsləhət verdim, galəmsələhətimə qulaq as, mənimlə yaxılıq əleginən".

Qadın bu sözlərini çıxıdən çoban qışqır-qışqırı dedi: "Ay qadın, ay fitnə-fəsad, mondən ol çok! Men sənə inanırmıram, sənə yaxın gələndə deyiləm, səninkə yaxılıq ələmək də, sənən kamuna çatmaq da istəmirəm, cüntü səni arzu əleyənlər o biri dünyadan ol çəkirlər; kim ki o biri dünyasını istəyir, sənə yaxın düşməz, axı sən Həzərəti-Adəmdən bori hamını şirniykdır yoldan çıxarıbsın. Allah-teala öz qullarına göz qoyur, vay o adəmin həlnə ki, səninkə ünsiyyətdə olmaq imtahanının çıxmaya!"

Qadın da onun cavabında dedi: "Ay düz yoldan azib doğru yolunu itirən kişi, üzünü bir mənə səri çevir, mənim gözəlliymə, qoşengəlliymə bax, özü də sənin yanındayam, fürsati əldən verme, özündən evvəlkə arıflar kimi ol. Onlara sandan çox dünyagörmüş olublar, səndən çox-çox ağıllı olublar, ancaq onlara səninkə kimi ələməyiblər, qadınlardan zövq almaq xoşbəxtliyindən qaçmayırlar. Özü də hemin arif kisilər qadınlarla yaxılıq ələmək, onlara gün keçirmək üçün sinov gediblər. Hem də bu iş nə onların imanına, nə də bu dünyadakı ömürlerinə xələf getirmiyib. Öz fikrindən ol çok, inad ələmə, mənimlə yaxılıq ələson, sonra bi işdən razı qalacaqsın".

Bəlo olanda, çoban dedi: "Sənin dediyin bu sözlərin heç biri mənim qulağımı girmir, man elə işlərə baş qoşan deyiləm, təriflədiyin işlərdən də zəhləm gedir, sen yalançısan, başdan-ayağa fitnə-fəsadsan, sən nə ehd-peymann var, nə də sadəqətin. Sen gözəlsen, ancaq sənin bu gözəlliyyində min şeytan omulli var, sən bi amallarla çox möməni, zahidi yoldan çıxarımsın, hamısı də axırdı peşman olub, hələk olub gedibdir. Ay adamları pis yola çəken, bundan lozzat alan valadızzına, mondən ol çok!" Çoban bu sözləri deyib başını yorğanın altına soxdu ki, qadının üzünü görməsin, elə o daqıqə də Allah-tealaya dua ələməyə başladı, mələk çobandakı etiqadın çox möhkəm olduğunu görəndə, mağaradan çıxıb göyə qalxdı.

Çoban olan yerin yaxınlığında bir kənd var idi, bu kənddə çobanın harada ömür sürdüyündən bixəbər olan bir zahid vardı. O, yuxuda gördü ki, birisi ele bil ona deyir: "Sənin yaxınlığında, filan yerdə bir məmən var, onun yanına get, özü də na desə, onun sözündən çıxm!"

Elə ki seher açıldı, zahid evindən çıxıb çobanın yanına yola düşdü, bir keyli gedəndən sonra isti onu əldən saldı; belə olanda, zahid bir ağacın yanına geldi, bu ağacın həndəvərində bir bulaq vardi, bulağın suyu şırhaşırla axırdı; o keçib ağacın kölgəsində əyləşdi ki, dincini alınsın. Birdən vəhşi heyvanlar, quşlar su içmək üçün bu bulağı göldilər, amma yatmış zahidi görənə bulağa yaxın düşmədilər, qəcib getdilər; bunu görən zahid ucadan dedi: "Allahdan başqa heç kəsə qüvvət və qüdrət yoxdur! Men burada dincələm, ancaq bu quşlara, heyvanlara ziyan vura bilərem".

O ayağa durdu, özünü danlamaga başlayıb dedi: "Bu gün mənim burada oturmağım bu heyvanlara xoş gəlmədi! Məni yaradanın, bu heyvanları, bu quşları yaradının həzərində mən bu günahıma necə haqq qazandıracağam? Axi onların bu bulağı, öz yerlərini, öz otlqlarını qoyub qaçmalarına mən bəis oldum! Axırat gündən mən bizi yaranın qabağında xəcıl olacağam!" O ağlayıb bu şeri oxudu:

"No üçün yaranıb – bilsəydi başor,
Yatmaqdən imtina edərdi şəksiz.

Öl, diril: sorğuya tutsunlar sanı;
Qorxu-dəhşət salsın ürəyində iz.

Bunu bile-bila o yeddi gənc tek,
Yuxuya getmişik, oyaq ikon biz"!

Zahid ağacın altında oturub quşları, vəhşi heyvanları su içməyə qoymadığına görə ağladı, sonra ayağa qalxıb bəxtə-bəxt, qarasına o vaxtəcan gözib-dolandı ki, axırdı çobanın yanına gəlib çatdı. Ele ki gəlib çobanın yanına çatdı, mağaraya girib ona salam verdi, çoban da onun salamını aldı, onu qucaqlayıb ağlamaya başladı: "Seni ne vadar

¹ Qurşankı yuxuya getmiş yeddi gənc haqqında əfsanəyə işarədir, bu əfsanədə bütöporostlər şəhərindən yeddi gəncin bir olan Allahın sədəqətlərini göstərmək üçün mağarada daimi maskən salmaları, gizləşmələri qalmışları təsvir edilir. Allah onları üç yüz doqquz illik yuxuya verir.

eləyib ki, bura gəlməsən, aksi mənim yanına heç kəs gəlmir?" Zahid cavabında dedi: "Yuxuda kimissə gördüm, o sənin yaşadığın yeri mənə nağlı elədi, sonra buyurdu ki, sənin yanına gəlib salam verim, mən də onun emrinə təbe olub hüzuruna gəldim".

Zahid çobanın xoşuna gəldi, onunla dostluq ləp ürəyindən oldu, onlar Allaha dua, ibadət eləyə-eləyə hamim dağdakı mağarada ömür sürməyə başladılar, özü də onlar ele yaxşı ibadət eləyirdilər ki, daha na deyim. Onlar Allaha itaat eləyə-eləyə əcəl onların başının üstünü ala-nan burada ömür sürdürdülər, at yeyib süd içdilər, özü də onların ne var-dövləti, na də oğul-uşağı olduğunu; zahidin çobanın nağlı burada qurtardı.

Padşah səhəbatın yerində dedi:

"Ay Şəhrizad, sen məni hökmənlilik arzusundan məhrum elədin, qadınları, qızları öldürdüyüümə görə pəşmanlıqlı çökəməyə vadar elədin. Quşlar barədə nağlı bilirsinə?" Şəhrizad cavabında dedi: "Bəli, bilirom!"

SUQUŞU İLƏ TISBAĞANIN ƏHVALATI

Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, bir quş uçub göye qalxdı, sonra axar suyun ortasında olan bir qayaya qondı. Quş qayyanın üstündə dayanıb baxırdı, birdən gördü ki, su bir adam meyiti gətirib qayaya sixdı, özü də meyit şışmişdi, odur ki, suyun üzünə qalxmışdı. Suquşu uçub meyitin yanına qonanda no gərsə yaxşıdır? Gördü ki, bu bəni-adəmin meyitiidir, hem də gördü ki, onun bədənində qılınc, nizə yaraları var. Belə olanda, suquşu öz-özüne dedi: "Yəqin bu adam qəddar imiş, odur ki, adamlar yığışub onu öldürüb, canlarını onun elindən, onun şərindən qurtarırlar".

Suquşu dayambı təcəcüble mat-mat meyite baxırdı, ele bu dəmdə birdən quzğunları, qartallar hər tərəfdən uçub göldilər, meyiti dövrəyə alırdılar, bunu görən suquşu qəm doryasına batıb ucadan dedi: "Mən dəna sabır eləyib burada qala bilmərom!" Suquşu uçub getdi, özüne yer axtarmağa başladı ki, quzğunları, qartallar meyiti yeyib qurtaranan, onlar uçub gedənəcən orada qalsın.

Suquşu o vaxtəcan udu ki, bir axar su gördü, özü də suyun ortasında bir ayaq vardi. Quş doğma yerlərdən ayrıldığı üçün part olub qom doryasına batmışdı. O, hamını ağaca qonub fikirlesdi: "Dərd-qəm məndən ol çəkmir! Meyiti görəndə mən çox şad oldum, odur ki, dedim: "Bax bu da Allahın mənə göndərdiyi ruz!" Amma şadlığım dönüb

dilxorluq, şənliyim dərd-qəm oldu. Yırtıcı quşlar meyiti elindən aldılar, didib parçaladılar, məni ona heç yaxın da qoymadılar. Bəs men bu dünyada dərd-qəmdən canımı qurtarmağə necə ümidi eləyə bilerəm, ömrə necə etibar eləyə bilerəm? Məsəl var deyərlər: "Bu fani dünyadakı ömür evsizin evidir". Bu dünyaya, onun mal-dövlətinə uyan, uşaqlarını, külfətini, dostlarını ona etibar eləyen, ezi, on yaxın adamı onu torpağa verib üstünü torpaqlayanın yer üstündə lovğə-lovğə gəzən adam ağılsız adamlıdır. Əsil kişi üçün on yaxıssi bu dünyadan dərd-qəminə, onun fitnə-fasadına mərd-merdane dözməkdir. Mən qardaşlarım, sevimlilərimdən, hem de dostlarımdan ayrılmış istəməyə-istəməyə öz yuvamdan, öz doğma yerlerimdən didərgin düşdüm.

Quş ağacda oturub beləcə fikir-xəyala dalılmışdı ki, birdən bir erkək tisbağı suya girdi, üz-üzə suquşunun yanına geldi, salam verib dedi: "Ay xanım, sen öz doğma yerimi atıb niye bura gelibsən?" Suquşu cavabında dedi: "Mənim doğma yerimə düşmənlər gəldilər, ağılı başında olan öz düşmənina qonşu olmaz. Bu barədə şairlərdən biri çox gözəl deyib:

"Birinin qonşusu pisdirse eger,
Köçkükdür elaci o biçarənin".

Suquşunun bu beytini eşidən tisbağı dedi: "Əger ehvalat sen dediyin kimi olubsa, iş de sen dediyin kimidirsə, men həmisi şənin yanında olacağam, səndən ayrılmayacağam, sen nə istəsan onu eləyəcəyəm, canla-başla sənə qulluq eləyəcəyəm. Axi məsəl var deyərlər: "Külfətindən, vətənindən ayrı düşmüş qəribin dərdindən böyük dərd yoxdur"; bir da deyirler: "Məmənlerden ayrılmadan böyük dərd yoxdur". Ağılı məxlüq üçün on yaxıssi qərib yerdə özüne dost tapmaq, dərd-bələya mərd-mərdanə dözməkdir. Güman eləyirəm ki, mənim dostluğuma şad olarsan, özü da mən şənin nökərin, köməkçin olaram".

Tisbağının bu sözlerini eşidən suquşu cavabında dedi: "Sen düz deyirsin, doğma yerlərdən ayrılandan sonra, tanış-bilişdən, dost-aşnadan uzaq düşəndən sonra, canım üçün, dərd çekməye, ezbab çəkməyə başladım. Doğrudan da, qəriblik, ağılı başında olanlar üçün ibrat dərsidir, hem de dərrəkəsi olanların ağılini başına yığır: eger iğid cavan özüne təselli vere bilən dost-aşna tapmasa, o hamisəlik bədxah, kin-küdürütlər olar. Ağıllının birçə çərəsi qalır ki, başına no qazavü-qədər gəlse dost-aşnasına ümidi eləsin, həmisi sebirlə, deyənetli olsun, aksi

bu iki gözel xəsiyyət bədəxtlik üz verəndə, bəxt daşə dəyəndə hamyə kömək eləyir, hər işdə onlara ürək verir ki, qorxunu, dərd-qəməni yaxın qoymasınlardır". Buna eşidən tisbağı dedi: "Dərd-qəmdən uzaq ol, yoxsa o şənin ömrünü de puç eləyər, mərdliyini de elindən alar".

Onlar bir-birilə beləcə səhbat eləyirdilər, suquşu tisbağaya dedi: "Men həmisi bəxtimin daşə daymayağändən, bir da pis qazavü-qədərən qorxuram". Suquşunun bu sözlərini eşidib, tisbağı ona yaxınlaşdı, iki görünün arasından öpüb dedi: "Qus tayfası həmisi şənin sayında xoşbəxt olur, sənlinə məsləhətləşdən xeyrin səfəsini görür, bəs şən özün niye qəm dəryasına batmışan?"

Tisbağı suquşuna o vaxtacan ürək verdi ki, axurda quş toxraqlıq tapdı, o özüne gəldi, sonra suquşu meyit olan yera uçdu, həmin yera çatanda nə görso yaxşıdır? Gördü ki, nə yırtıcı quşlar var, nə meyit, onun tekə sür-sümüy qalıb. Suquş geri qayıtdı, düşmənin o yerlərdən çıxıb getdiyini tisbağaya danışdı dedi: "Bil və agah ol ki, men öz yerimə qayıtmag isteyirəm, dostlarla bərabər lezzotle ömür sürmək isteyirəm, aksi ağılı olan qəribliyə döza bilməz, sabri tükənər".

Onlar həmin yera gəldilər, orada qorxulu heç bir şey görmədilər: onda suquşu bu iki beytidə:

"Çox bala çəkəcək o gənc amma bil,
Allahda hər dərdin vərdir dərmən.

Qam-qüssə birini səlmüşə elən,
Birdən nicat tapır, yoxkən gümən".

Her ikisi bu cəziredə ömür sürmeye başladılar, suquşu da o vaxtacan şad-xürrəm ömür sürdü ki, günlərin bir günü bəxti qara gətirdi, bir tərlən onun üstüne cumdu, caynağım birçə dəfə quşun qarnına ilışdırıb onu öldürdü, eçəli ki, çatmışdı, ehtiyatlı olmayı da ona kömək eləmədi.

Suquşunun teləf olmasına səbəb bu idi ki, o, Allaha dua etmirdi. Özü də deyirler ki, dua eləyəndə də belə deyirdi: "Şükür olsun Allahı-mıza ki, o, hem sərvət verib, hem de kasib eləyib". Suquş ilə yırtıcı quşların hekayəti belədir".

Bələ olanda, padşah dedi: "Ay Şəhriyad, şən bu nağılınlı mənə verdiyin öyüd-nəsihat, ibrat dərslərini bira-min arturdum. Vəhşi heyvanlar barəsində başqa əhvalatlar bilirsinmi?"

TÜLKÜ İLƏ CANAVARIN ÖHVALATI

Şehrizad da padşahın cavabında dedi: "Bali, biliram! Padşah Sağ olsun, bil və aghal ol ki, canavarla tulkü bir yuvada mesken salıb ömür süründürdüler, geceler həmin yuvada bir yerde qalırlılar, özü də canavar tulkünü sixışdırıldı. Onlar bu minval ilə bir müddət ömür süründüler. Günlərin bir günü tulkü canavara məsləhet görüdü ki, bir az yumşaqxasiyyət olsun, pis işlərindən el çəksin, sonra da ona dedi: "Onu bili ki, eğer sən öz pis-pis işlərindən el çəkməsen, Allah səni bəni-adəmin ixtiyarına verə biler, bəni-adəm çox hiyləgərdir, çox qəddardır, pisniyyətdir, o, havada quşları, suda balıqları tutur, dağları çapılı yarır, onları bir yerdən başqa yerə aparır, özü də bu işlərin hamisini fəndigörlüy, hiyləgərliy sayəsində görür. Sən gol xasiyyətinə yuqışdır, adaletli ol, kin-küdürüştən, pis-pis işlərənələn el çek, onda güzərannı daha xoş olar".

Ancaq canavar onun sözlerine məhəl qoymadı, tulküyə çox kobud cavab verib dedi: "Bu nədir, sən başından böyük danışırsan!" Bunu deyib canavar tulkünü ele vurdu ki, tulkü həsunu itirib yerə serildi. Tulkü özüne geləndə canavarın üzünə baxdı, qəhqehe çökib gildü, bayraq pis danışdıq üçün üzrxahlıq eləməye başladı, sonra da bu iki beyti ona dedi:

"Səni sevdiyimden günah işladım,
Tutduğum bu günah gölməyir xoşa.

Etiraf edirəm suçumu indi,
Rəhm et eməlindən peşman olmuşu!"

Tulkünün üzrxahlığı canavara xoş geldi, odur ki, hırsı soyuyanda dedi: "Sənə daxlı olmayan işə qarışma, yoxsa sən xoşagolmeyen sözler cəsiderən..."

Şehrizad bu yerde sehərin açıldığı görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

Ele ki yüz qırıq doqquzuncu gecə oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah Sağ olsun, belə rovayet eləyirlər ki,

canavar tulküyə dedi: "Sənə daxlı olmayan işə qarışma, yoxsa sən xoşagolmeyen sözler cəsiderən". Tulkü də cavabında dedi: "Baş üstü, itaat borcumdur! Mən heç vaxtı sənə xoşagolmeyen sözler danışmaq niyyətyində olmamışam. Axi arıflərindən biri deyibdir: "Sən dindirmirlərə, danışma, səndən söz sorusurlarsa, başqasının yerinə cavab verme. Sənə daxlı olmayan işlərə qarışma ki, sənə daxlı olan işlərə qarışa bilesen, axmaqlara dost mosləheti verme, yoxsa yaxşılığını evvəline onlardan pislik görərsən".

Ancaq tulkü canavarın dediklerinə qulaq asır, onun üzüne gülümşeyirdi də, ürəyində onun əlindən zəncir çeynoyib özlüyündə fikirleşirdi: "Mən hökmən ellaşəcəyəm ki, bu canavar qurduguñ kəleyin qurbanı olsun, gebərsin!"

Canavar no qədər tulkünü incidirdi, o dözdür, ürəyində işə deyirdi: "Doğrudan da bunun həyəsiyi, alçaqlığı bənd-barəni aşib, elə belə-bələ işləri onu bayala salacaq, axırda de gebərməyinə bails olacaq. Axi yaxşı deyiblər: "Kim həyəsizdursa, heç nə qazanmır, kim cahidirsə, peşman olur, kim qorxursa, ehtiyat eləyirsa, canını bələdan qurtar". Ədaləti olmaq naciblərin xasiyyətidir, mərdlik - çox böyük hörmətə layiq işdir. Mən bu yirticisi ile bir tehər yola getməliyəm; o, hökmən mehv olacaqdır".

Sonra tulkü canavara dedi: "Allah günahkar qulunun günahından keçir, eğer qul günah işi görmüşsə, o gördüyü işə peşman olanda Allah onun təqsirindən keçir. Mən acız bir qulam, özü də sənsə məsləhet verəndə xətrinə deydim, ancaq sonin ilisidirdiyin şapalağın məni necə ağırtıdığımı bilsəydin, onda yəqin başa düşərdin ki, o şapalağın fil də döze bilməzdi. Ancaq mən o şapalağın ağırsından şikayətlənmirəm. Dögrüsü, lap şad oluram, aksi o şapalağın məni bark incitə də, axırı yaxşı oldu. Axi bir arif deyib: "Mülliimin şapalağı evvələcə çox ağır olsa da, sonra saf baldan da şirin olur".

Tulkünün bu sözlerini cəsiden canavar dedi: "Mən sonin günahından keçdim, sohvini bağışladım. Bax gücüm gördün ki, özünü gözlö, mənə qul kimi sadıq ol. İndi bildinmə manimla düşmənciliklə eleyenləri özümlə necə təbe eləyirəm?" Tulkü canavarın qabağından üzüqöylü yera yixılıb ucadan dedi: "Allah sonin ömrünü uzun eləsin, Allah eləsin ki, düşmənliğin hamisini özünə belace təbe eləyəsen?" O vaxtdan tulkü canavardan qorxur, onunla ehtiyatlı dolanır, ona can-başla xidmət eloyırdı.

Günlərin bir günü tulkü üzüm bağına gəldi, hasarda bir deşik gördü. Tulkü bu deşikdən şübhələnib dedi: "Hasarda ki, deşik qoypular, deməli

bunun bir səbəbi var! Məsel var deyərlər: "Hər kim ki yerde deşik göründə ehtiyat eleyib kənara çəkilmir, o özünə çox qırṛələnir, odur ki, həlak olur". Bunu hamı bilir ki, bəzi adamlar bağda tülkü oyuğu düzəldir, hətta onun qabağına nimçədə üzüm də qoyurlar ki, tülkü bunu görüb oyuğun yanına gəlsin, tələyə düşsün. Ne deyirəl desinlər, bu deşik hiyelidir. Məsel var deyərlər: "Ehtiyat zirekləyin yarısındır". Mən ehtiyat olmamışam, bu deşiyə göz qoyub eməlli-başlı baxma-liyam: bəlkə onun yan-yörəsində düzəldilən tələni görüb tapa bildim. Qoy acgözlük məni bələya salıb tələf etməsin".

Tülkü belə fikirləşib deşiyə yaxınlaşdı, ehtiyatla onun dörd dövrəsinə dolandı, zənn ilə har şeye baxanda ne görse yaxşıdır? Gördü ki, bu deşiyin o biri tərfində böyük bir xəndək qazılıbdır. Bağ sahibi bu xəndeyi qazib ki, üzümüleri korlayan heyvanlar bağın girəndə oradır. Tülkü şad olub öz-özünə dedi: "Hə, daha arzuma çatdım". O gördü ki, xəndeyin üstündə nəsə nazik, yumşaq şey serilib, bunu göründə tez kənarə çəkilib öz-özünə dedi: "Allaha sükr kி, mən ehtiyatımı eldən vermədim. İndi ümidivaram ki, xəndeyə düşmənim, mənə gün-güzerən verməyən canavar düşəcək. Onda bağda başqa bir heyvan gəlməz, bağ tək mənə qalar, heç kəsdən minnətim olmaz, tək-tənha qorxusuz-hürküsüz orada ömür sürərəm". Sonra da tülkü başını silke-lədi, qəhfəha çəkib güldü, bu şeri oxudu:

"O amansız qurdu bu xəndekdə mən,
Görsəydim, dünyada olmazdı dordin.

Tamam zəhər oldu yeyib-içdiyim,
Bilsəniz, mən ondan nə cəfa gördüm.

Özümü salamat, onu mehv olan,
Gördüyüm o anı bayram edordim.

O murdar ölsəydi, bu üzüm bağı,
Olardı öz bağım, öz doğma yurdum".

Tülkü bu şeri oxuyub qurtarandan sonra qaça-qaça canavarın yanına gedib ona dedi: "Sən çox xoşbəxtsen, Allah-toala özü sənə yol açıb ki, üzüm bağına asanca giresən. Allahın sənə verdiyi bu ruzi halalca malindrindir, get zəhmətsiz-zadsız doneysa ye, nuş olsun!". Tülküün bu sözlerini eşidən canavar ondan soruşdu: "Bu dedikdərinin doğru olduğunu nadən bileyk?" Tülkü cavabında dedi: "Mən üzüm bağına getmiş-

dim, demo bağın sahibi ölübüdür, canavarlar onu parça-parça eləyişib: mon bağın içəna girdim, gördüm ki, ağaclarda meyvələr deyib, "gal-gel" deyib çağırırlar".

Canavar tülküün sözlərinə şəkk-şübəhə eləməyi inandı, acgözlük onun aqlını çəşdirdi, durub hemin bağla, hasarın deşiyinin yanına getdi, tamah zor gəlib onu aldıdı. Tülkü isə ölü kimi yərə sarılıb, bu beytü dedi:

"Leylaya qovuşmaq istəyən bilsin:
Çox mərdin başını öyib bu istək".

Canavar hasardakı həmin deşiyə yaxınlaşanda tülkü dedi: "Bağın, Allah sənə hasara dirmişən onu uğurtmaq zəhmətindən qurtarıbdır. Allah birinə mərhamət eləyəndə onu muradına çatdırı!" Canavar bağın girmək üçün deşiyə tərəf getdi, xəndeyin üstündəki örtüyün ortasına çatan kimi, şappılıyla xəndeyin içəna düşdü. Canavarın xəndəyə düşdürüyüñ görən tülkü şadlığınıñ asım-asım əsdi, dərd-qəmdən azad olub avazla bu şeri oxudu:

"Axır rəhmi geldi mənə dövrənin,
Gözəyirəm bunu, gör nə zamandan,

Çox şükr, axırdı muradə yetdim,
Bir osər qalmadı ahədn-amandan.

Mənə pişlik edən düşmənimin de
Keçirəm suçundan, ele bu andan.

Qurd belə tələdən qurtara bilməz,
Yoxdur, yoxdur onun dardına dərmən.

Başıboş dostlardan qurtarıb yaxam,
İndi üzümlükde mənəm hökmən".

Tülkü şeri oxuyub qurtarandan sonra xəndəyə baxanda nə görse yaxşıdır? Gördü ki, canavar eladıyi işə peşman olub öz gününə ağlayır, tülkü de onunla borabər ağlamağa başlıdır, bunu görən canavar başını qaldırıb soruşdu: "Ay Əbü'l-hüseyn¹, olmaya mənə rəhmin gəldiyinə

¹ Əbü'l-hüseyn - hərbi monada "kiçik qalanın atası" deməkdir, burada tülküün loqobudur.

göre ağlayırsan?" Tülüku də cavabında dedi: "Yox, and olsun səni bu xəndəyə salana, mən ona göre ağlayıram ki, buraya düşənəcən son çox ömrü sürmüsən, mənə ağır gələn budur ki, sən bu xəndəyə niye çıxdan düşməmisən. Əger bu tələyə sənə rast gəldiyimdən qabaq düşsəyindən, mən rahat olardım, şad-xürəm ömrü sürərdim; amma gürü-nür ömrün qalıbmış, ecelin bu gün çatub".

Canavar bu sözleri eşidib zarafatıya dedi: "Ay pis eməl sahibi, get monim anamın yanına, başıma gələn ehvalatı ona daniş. Bəlkə o məni buradan çıxarmaq üçün fikirləşib bir çarə tapdı". Amma tülüku canavarın cavabında dedi: "Səni mehvə eləyən, həddindən artıq tamahkar, bər də acgöz olmاغındır. Sən elə bir xəndəyə düşübən ki, oradan heç vaxt çıxa bilmeyəceksən. Ay qanızın axırını fikirleşməyənə na tale yar olar, nə de o, belədan canını qurtarar".

Canavar da dedi: "Ay Əbü'l-hüseyn, sənini ki, mənə mehbəbatın var idi, mənimlə dostluq elemək istəyirdin, özü də menim gücündən, qüdrətimdən qorxurdun. Səni çox incitdiyime görə ürəyində kin-küdərət saxlama: axı her kim ki, elində ixtiyar ola-ola başqasının güñəndən keçirse, onun əvəzini Allah-teala özü verir. Şair bu barədə yaxşı deyib:

"Zəhmetin zay olmaz, yaxşılıq eksən,
Hara galdı, onun sap toxumunu.

"Yaxşılıq toxumu gec göyərse de,
Axırda ekən şəxs biçəcək onu".

Canavarın bu sözlerini eşidən tülüku cavabında dedi: "Ay heyvanları an axmağı, ay çöl heyvanlarının en sefəhi, mənə necə zülmələdiyini, neca lovgalandığını, özünü necə çəkdiyini nə tez yadından çıxardın? Sən dostluq nə olduğunu bilmirdin, şairin bu sözlerinə eməl elemirdin:

"Zülm etmə, ixtiyar sahibi sonsa,
Axi, zülmkarı gözloyır qısa.

"Sən yata bilsən do bil ki, Allahın,
Bir de inciklərin yuxusu olmaz".

Belə olanda canavar dedi: "Ay Əbü'l-hüseyn, gördüyüüm o günah işlərin əvəzini çıxma: günahi bağışlamaq nəciblərin işidir, yaxşılıq

elemək elə böyük xəzinədir ki, onun tay-berabəri yoxdur. Şair bu barədə çox yaxşı deyib:

"Hökən olında ikan yaxşılıq cylo,
Bir gün çıxacaqdır bu fürsət aləndən".

Tülkünün qabağında elə hey alçalıb deyirdi: "Bəlkə sən bir şey fikirleşib manı ölümündən qurtarasan?" Ancaq tülüku cavabında dedi: "Ay axmaq canavar, ay yolunu azmış, ay qəddar kələkbəz, canını bu belədan qurtara bilməyəcəksən - bu sonın pis eməllerinin evəzidir, cezasıdır ki, çəkəcəksən". Tülüku dişlərini ağardıb hırıldadı, bu iki beyti dedi:

"Yalan danışmağı bürüyəlliq burax,
Yalanla arzuşa çatmaq çətinidir.

"Üğursuz niyyətin baş tutan deyil,
Ölüm toxmu səpdi, - ölüm dərindi".

Tülkünün bu sözlerini eşidən canavar ona dedi: "Ay heyvanları en mülayimi, ümidiş sənədir, heç inamıram ki, məni xəndəkde qoyub gedərsən". Canavar bu sözleri deyib ağlamaya başladı, acı-acı şikayatlılıb göz yaşını sel kimi axıtdı, bu iki beyti dedi:

"Çox-çox yetişibson mənim dadıma,
Saymaqla qurtaran deyil hadiyyən.

"No zaman taleyim üz döndəribəsə,
Dorhal son çatıbsan harayıma, son".

Tülkü onun cavabında dedi: "Ay axmaq düşmən, sən ki, çox tokəb-bürə, lovgə, edalotş, qolugüclü idin, necə oldu ki, indi belə aciz, yaziq oldun, belə itaətkar olub yalvarmağa başladın? Men sənilən düşməncilik eleməyo qorxurdum, isteyirdim mənə rohm eləyəson, odu ki, sənilən dostluq eləyirdim, sənini qabağında yallaqlandırdım, indi isə cezana çatmışan, mənə eladıyın pisliklərin əvəzi çıxdı". Bunu deyib tülükü bu iki beyti oxudu:

"Ey yüz cür yalanı ol atan harif,
Fikrin yamanlıqdı, yamanlıq da al!

"Açı meyvosını dad xəbistiyin,
Qurdular arasında qurd olaraq qal".

Tülkünün dediği bu beytleri eşidən canavar yalvarmağa başlayıb dedi: "Ay müləyim heyvan, mənimlə düşmən kimi danışma, mən düşmən gözü ilə baxma. Nə qədər ki, gec deyil, gəl andına eməl elə, dost olduğunu göstər. Get bir kendir tap gotir, onun bir ucunu ağaca bağla, o biri ucunu xəndəye sallat ki, kirdən yapışır, bəlkə bu beladan canımı qurtara bildim. Əlimdə olan xəzinələri hamisim sənə verirəm". Amma tülkü onun cavabında dedi: "Sən bayadın elə hey canını belədan qurtarmaqdən danışırsan, nəhaq yərə əlhəməni zay eləmə. Sən mendən kömək umma. Əvvəllər mənə elədiyin pişlikləri, məni necə aldatdığını, başına aşdırığın oyunları bir yadına sal. İndi işin bitib, bir azdan səni daşqalaq eləyəcəklər. Bil və agah ol ki, sən can üstəsen, sən o dünyaya təşrif aparıb cəhənnəmə vasıl olacaqsan, cəhənnəmin odundu yanacaqsan!"

Tülkünün bu sözlerini eşidən canavar dedi: "Ay Əbü'l-hüseyn, gəl biz təzəden dost olaq, kinli olma, pişlikdən el çək. Bil və agah ol ki, her kim bir canı telef olmaqdən xilas eləyirsa, o, həmin canı dirildir, can dirildiñ isə, demek olar ki, bütün məxluqatı dirildir. Sənə elədiyim pişliklərin evezini çıxmaga telesə, arıflar bunu günah iş hesab eləyirlər. Bunda böyük zülm ola bilmez ki, mən bu xəndəyin dibindəyem, ölümün acısını dadırıam, ölümümü gözleyirəm. Sən məni bu beladan qurtara bilərsən: sən rəhmlı ol, gəl mənə yaxşılıq elə, məni bu beladan qurtar".

Tülkü cavabında dedi: "Ay zalim, ay biada, mən sənin şirin dilini, dediyin xoş sözleri pis niyyətlərinla, pis emməllerinle tutuşduranda şahının kekkiliyin ehvalatı yadına döşür". Tülkünün bu sözünü eşidən canavar ondan sorusunu: "O nece ehvalatdır?"

Tülkü ehvalatı danışmağa başlayıb dedi: "Günlərin bir günü mən üzüm yemək üçün bağlı girdim, orada öz gözümle gördüm ki, şahin bir kekkiliyin üstüne şığıdı, caynağını kekkiliyə iliştirib onu tutdu, ancaq kekklik var gücü ilə çırpıb onun caynağından çıxdı, tez öz yuvasına girib gizləndi. Şahin onun dalınca gedib qışqıra-qışqıra dedi: "Ay axmaq, mən gördüm ki, sən acıdan ölürsən, sənə rəhümən gəldi, sahəradan sənə dən yiğib getirdim, səni ona görə tutdim ki, bir az yeyəsan. Amma sən mendən qaçdırın, mənə nə var ki, qaçmağın sənə ziyan verecek. Bir balaca yuvandan çıx, getirdiyim denləri al, doyunca, nuşcanlıqla yeginən".

Şahinin bu sözlerini eşidib kekklik ona inandı, uçub yuvasından çıxdı, bunu görən şahin caynaqlarını onun bədəninə keçirib möhkəm tutdu.

Belo olanda, kekklik sorusunu: "Sohradan yiğib mənə gətirdiyin elə budur? Hələ utanmaz-utanmaz da deyirdin: "Nuşcanlıqla yeginən". Sən məni aldıdın. Allah mənim atımı sənən qarınında zəher cəsin kə, gəbərəsen". Elə ki şahin kekkiliyi yedi, yeyin kimi dələkləri tökülməyə başladı, o tamam zəiflədi, bir az keçməmiş gobordı".

Sonra tülkü sözünün dalmış dedi: "Onu bil ki, özgesino quyu qazan, özü oraya düşər. Sən məni lap evvəldən aldadıbsın".

Canavar da tülkünün cavabında dedi: "Bələ sözləri, cürbəcür məsələr çökmeməyə boşla, bir də evvəller gördübüm hadəmləri yadına salma. Başında galən bələ mənə bəsdir: mən elə bir yərə düşümən kə, neinki dostumun, hətta düşümənim də mənə rahmə gələr. Senden rica eləyiram, fikirləş bir fənd tap ki, mən buradan çıxım, bu işdə mənə kömək elə, əgar bu, sənin üçün çox çatindirse, yadına sal ki, dost dostun yolunda en ağır zəhmətə dözür, onu ölümdən qurtarmaq üçün özünü oda, suya vurur. Axi boş yərə demirler: "Vəfəli dost doğma qardaşdan yaxşıdır". Əger sən məni bu beladan qurtarmaq üçün bir çərə tapşıs, mənim canımı bu xəndəkən qurtarsan, inan, sənə o qədər azuqə yığaram ki, hə yəsən qurtarmaz, sonra da sənə ömründə eşidib-bilmədiyin elə hiylələr öyrədərəm ki, onların köməyi ilə son bol məhsullu üzümlükler tapşarsan, meyyə ağaclarının bərni ürəyin istəyen qədər derib yığarsan. Mənim ürəyimi sakit elə, gözlerimə işiq ver!"

Amma tülkü, canavarın bu sözlerini eşidib gülü-gülü aña dedi: "No yaxşı ki, arıflar sənin kimi axmaqlar arasında bizo qabaqcədan xəbər veriblər!" Tülkünün bu sözünü eşidən canavar ondan sorusunu: "Axi arıflar bu barədə nə deyiblər?"

Tülkü de cavabında dedi: "Arıflar deyiblər ki, kimin bədəni yönəldəsiz, xasiyyəti beddirə, o, ağlıdan kemdir. Nadanın bividir. Qaldı sənin bu sözlərinə ki, dost dostun cəfəsinə çeker, ay xayalparast, ay qəddar, bu sözlərin doğrudur, sən deyən kimidir. Ancaq elə bu sözlərin də sənin necə nədan, ağlıdan kəm olduğunu mənə ayan elədi, axta sən ki, məni elə hey aldatmışan, mən sənə necə dost ola bilərəm? Mən sənin qəddar düşmənə ola-ola, sən məni özüñə dost hesab eləyirən? Əgor bir az zəhmət çəkib fikirləşən, gərəşən ki, bu sözlər iti oxan da pisdir. O ki, qaldı sənin bu sözlərinə: mənə o qədər azuqə yığarsan, hə yəsən qurtarmaz, sonra da mənə ömründə eşidib-bilmədiyim hiylələr öyrədərəm ki, onların köməyi ilə son bol məhsullu üzümlükler tapşaram, ürəyim istəyen qədər meyyə ağaclarının bərni derib yığaram, elə isə ay namərd, ay yalançı, özünü ölümdən qurtarmaq üçün niyə bir hiylə tapmursan?"

Sən indi özünə heç cür kömək cələyə bilməyəcəksən, mən de, arxayı ol, sənin dostcasına dediyin sözlərə əməl cəleyen deyiləm. Əgor sənin əlindən bir hiyələ galırsə, onu işlət, bu bələdan qurtar, amma mən Allaha dua eleyirəm ki, sən heç bu bələdan qurtarmayasan.

Bir fikirleş, ay sefəh, sənin əlindən bir hiyələ gelirse onu işlət, özünü ölümündən qurtar, daha başqalarına moizə oxuma. Amma sən elə bir adamı oxşayırsan ki, özü naxosdur, amma hemin azura tutulmuş başqa bir adam onun yanına gelib onu müalicə elemek istəyir. Gələn adam soruşur: "İstiyirsən mən səni bu azardan qurtarıram?" O biri naxos cavabında deyir: "Belək sən evvelca özünü müalicə cəleyəsən?" Gələn adam bunu eşidən kimi çıxıb gedir. Sən de, ay sefəh canavar, beleşən. Düşdүün yerde qal, başına golen qeyza döz".

Tülküün bu sözlərini eşidən canavar başa düşdü ki, ondan heç bir yaxşılıq görə bilməyəcək, odur ki, ağlamağa başlayıb dedi: "Mən öz əməllərimi heç ölçüb-bitməmişəm, ancaq Allah manı bələdan qurtarsa, özündən zaif olanları sixisdirdimə peşman olacağam, əynimə sufi paltarı geyib dağın başına qalxacağam, Allahın cəzasından qorxub gecə-gündüz ona da eleyəcəyəm, hem de vəhşi heyvanların hamisindən kənar gəzib in mücahidlərinə, kasib-kusuba nəzir-niyyaz verəcəyəm".

Canavar bu sözləri deyib hönkür-hönkür ağlamağa başladı, tülkü onun yalvarıb ağladığını, gördüyü pis işleri, lovgâlıq üçün peşmanlıqlı çəkdiyini eşidəndə ürəyi yumşaldı, ona yazılığı geldi. Tülkü şadlığın-dan tullanıb düz xəndeyin qıraqında dayandı, sonra dal ayaqları üstə çömbelik quyrugunu xəndeyin içini salladı, canavar dikəldi, pəncəsi ilə tülküün quyrugundan yapışip özüne təref dardı, tülkü bir de gördü ki, canavarla barəber xəndeyin dibindədir.

Tülküün xəndəkdə, öz yanında gören canavar dedi: "Ay insafsız tülkü, sən həm mənim dostum, hem de məna tabe ola-ola mənim müsibatıma niye şad olurdun? İndi bax mənimlə barəber xəndeyin dibindəsen, bir azdan sonra cəzəni çatacaqsan. Ariflər yaxşı deyilərlər: "Her kim öz qardaşını it emcəyindən süd əmdiyinə görə söyürse, yaqın özü de it emcəyindən süd ammaya vadar olacaq". Şair bunu çox yaxşı deyib:

"Tale üstümüze qoşun çəkəndə,
Qac deya, lök verir bozilərə.

Bir bəd halımıza baxış sevinən
Bir gün düşəcəkdir biz düşən günə.

Tay-tuşla bir yerde ölmək on yaxşı ölümdür, mən indi elə cələyəcəyim ki, sən mənim ölməməyi görməmisi göbarəcəksən".

Tülkü öz-özünsə dedi: "Vay, vay, mən bu zülmlərlə barəber tələyo düşdüm, indi gerek hiyələ islədəm, yalan deyəm! Axi yaxşı deyilər: "Arvad öz bər-bozoyını bayram gününa saxlaysın!" Bir məsalə de var: "Mən səni ay göz yaşım, müsibət günü üçün saxlamışam!" Mən bir hiyələ işlədi bı bu yirtıcı heyvanın əlindən qurtarmasam, hökmən tələf olacağam. Şair bunu çox yaxşı deyib:

"Yalan danışmağın domidir indi,
Şir kimi, kahaya düşmüş oğullar.

Gurlat hiyələ, kalkəş şeypurlarını,
Heyatın tokarı durmasın bekər.

Dar hiyələ barın, bar götürməsan.
Ota-əsləla da keçimək olar".

Tülkü belə fikirleşib canavara dedi: "Məni öldürməyə teləsmə, mənim qismətimələ bər deyil, sonra peşman olarsan, ay güclü vəhşi heyvan, ay böyük qüdrət və qəzəb sahibi. Əger sabır eləsan, sənə deyəcəyim sözlərə qulaq assan, onda manım ne elemək istədiyimi başa düşərsən. Amma teləsib məni öldürsən, onda bunun sənə heç bir xeyri olmayacaq, ikimiz də burada göbərəcəyik". Tülküün bu sözlərini eşidən canavar ucadan dedi: "Ay hiylələr yalançı, mən ki, deyirənən sənə öldürməyi, bəs məni də, özüni də buradan nece qurtaracaqsan? De görün fikrin nedir, nə elemək isteyirən?"

Tülkü de cavabında dedi: "Mənim fikrim, elemək istədiyim elə bir şeydir ki, sən onun əvezində mənə yaxşılıq cəleyən deyilən; mənə vədlər verdiyini, gördüyü pis işleri boynuna alırdı, həm də nə üçün əvvəller günahlarını başa düşüb tövbə eləmədiyinə peşman olduğunu eşidəndə, əgar bu bələdan xilas olsan daha dostlarını da, başqalarını da incitməyəcəyini, üzün, elecə də başqa yeməyələr yeməyəcəyini, həmiso itaetkar olacaqını, öz cynaqlarını kəsəcəyini, dığlarını sindirəcəgimi, cindir paltar geyib Allah yolunda nəzir-niyyaz verəcəyini biləndə, sənə rəhmim geldi, aksi an yaxşı söz doğru sözlər.

Mən sonın tələf olmağımı isteyirdim, ancaq peşman olduğunu, Allah sonı xilas eləsə tamam dəyişəcəyinə and içdiyini eşidəndə, sənə bu bələdan qurtarıñğı özüma bore bildim, buna görə də quyrugumu

salladım ki, xəndekdən çıxasın. Ancaq sən həmisiqli xasiyyatindən, kobudluğundan, zülmkarlılıqdan el çəkmədin, canını bələdan qurtarmaq, mehriban olmaq istəmedin. Sən məni aşağıya elə dardın ki, elə bildim canını Allah'a tapşırdım, indi her ikimiz bu ölüm quyusundayıq. Bu bələdan bizi təkəcə bir şey qurtara bilər, özü də əger sən razi olsan, her ikimiz, sən de, men də canımız buradan qurtararıq. Həm de sonra sən garək vədine eməl eleyəsan, onda men de sənlin yoldaşlıq ələrim".

Bəle olanda, canavar soruşdu: "Mən nəyə razılıq verməliyim?" Tülkü de cavabında dedi: "Sən dik dayan, mən sənin başına dirəşim, onda men, demək olar ki, ələnin üst barabərində olaram, hoppanib xəndekdən çıxaram. Sonra gedib sənə elə bir şey getirərəm ki, sən de ondan yapışib yuxarı durmaşarsan, canını bələdan qurtararsan". Tülkü-nün bu sözünün eşidən canavar dedi: "Mən sənin sözünə inanıram, axı arıflar deyiblər: "Hər kəs ki, kinli olmaq evəzini etibar əleyir, o, sehv əleyir; hər kəs ki, xainə etibar əleyir, o aldanır". Bir dəfə sinanmış təzəden sinayan peşmanlıq çekər, onun gün-güzerəni olmaz, amma kim ki bir işin o biri işdən fərqli olduğunu görmür, elə hər işdə kor kimi tutduğunu buraxmır, onun işi o qəder də düz getirmir, başına çox bəla gelir. Şair bunu yaxşı deyib:

Yamanlıq etmeyi fikirəş müdam.
Xoşdur pislik fikri hər bir fikirdən.

Bədəbütlük odur ki, özgörlərə
Etibar əleyib, xeyir verəsən.

Başa bir şair də deyib:

Fikrin pislik olsun, ondadır niceat,
Bunu dork eleyən heç darda qalmaz.

Güler üz, xoş roftar göstər düşmənə,
Ürəyində isə ona qəbir qaz.

Bir şair də bəle deyib:

Yaxın dostlarına bax düşmən kimi,
Ən yaxın hamdümin olsun chtiyyat.

Əbəsdir taledən xeyir gözləmək,
Ondan pislik gözə hər gün, hər saat.

Bəle olanda tülkü canavara dedi: "Pis niyyətdə olmaq heç vaxt yaxşı iş deyil, amma yaxşı fikirdə olmaq kamillerin işidir ki, bunun sayısında dərd-bələdan qurtararıq. Ay canavar, başına galən bələdan qurtarmaq üçün sən hiylə işlətməlisən, ham də gebərməkdənə hor ikimiz bələdan qurtarmaq yaxşıdır. Pis niyyətdən, kin-küküretdən el çok, axı etibar eləsan bu işin axarı iki cür ola bilər: ya mən sənə bir şey tapıb getirirəm, ondan yapışib canını qurtararsan, ya da ki, men səni aldadaram, özümü bələdan qurtararam, sən isə xəndeyin dibində qoyaram. Bu mümkün olan iş deyil, men səni aldada bilmərəm, ham də ona görə aldada bilmərəm ki, men də sən düşən bəlaya düşmək istəmirəm, bəsə səni aldatdıgm üçün sənə cəza olar. Məsəl var, deyərlər: "Sədəqət gözəldir, xeyənat isə murdar işdir". Sən mənə etibar eləməlisen, cünki men baxtın necə üzüqərə olduğundan xəbərdəram. Gəl bizi ləngitmə, bir hiylə işlət, hor ikimiz buradan qurtaraq, yoxsa isə uzanır, boş-boşuna çəno döyüürük".

Tülkü-nün bu sözlerini eşidən canavar dedi: "Sənin sadaqotina bir o qədər etibarım olmasa da başa düşdm ki, pis işlər üçün peşmanlıq çəkdiyimi eşidənə sidq ürkəndən məni bu bələdan qurtarmaq istədim. Odur ki, men öz-özüümə dedim: "Əger bu sözleri, o, sidq ürkəndən deyirsə, onda pis işlərindən el çəkibdir, yox əgar yalan danışsə, Allah özü onun cəzasını verər". Men sənin məsləhətinə razılaşıram, hərgələ məni alıtsan, onda Allahın qəzəbinə gəlib gebəracaksan".

Sonra canavar xəndekdə dik durub tülküni çiyinə mindirdi, onu xəndeyin ağızı beraberinə qaldırdı, tülkü canavarın çiyindən bayrahoppanı, özünü xəndekdən kənardən gərənda elə şad oldu ki, huşunu itirib yera sərildi.

Canavar ona dedi: "Ay dostum, mənim dərdimə qal, məni tez buradan qurtar".

Canavanın bu sözlerini eşidən tülkü qəhəqəhə çəkib gülməyə başladı, ucadən dedi: "Ay sırın vadilərə aldanan sofəh, men sənin elinə ancaq ona görə keçmişindən ki, sən lağla qoydugumu görə cozamı çəkim: gör-düyün pis işlər üçün peşman olduğunu eşidənə man çox şad oldum, odur ki, ürəyim yumşaldı, atılıb-düşməyo, oynamaya başladım, onda quyrığum xəndəyə sallandı, sən də quyrığumdan tutub dardın, çəkib məni xəndəyə saldım. Sənə Allah-teala məni sənin əlinənən qurtardı, indi ki, bəle oldu, men ne üçün elə eləməyim ki, sən tez gebərasan, axı sən şeytan nosılindənən. Dünən yuxuda görmüsəndim ki, sənin toyunda oynayıram, bunu yuxu yozana damışdım, o mənə dedi: "Son teleyə düşəcəksən, oradən da qurtaracaqsın". Men sənin elinə keçdim,

sonra da canımı sənin elindən qurtardım, onda başa düşdüm ki, yuxum çin cuxdi. Ay şirin vədlərə aldanan sefəh, bunu yaxşı bilirən ki, mən sənin düşməninəm, bəs niyə görə isteyirən ki, sən axmaq, sefəh ola-ola mən səni bələdan qurtarım, özü de sənə dediyim o pis sözərdən sonra? Bir de mən no üçün əllaşlı səni bu bələdan qurtarmalıymam, axı arıflər deyiblər: "Binamusun ölüüm adamların dincliyi, yer üzünün temizliyidir". Özü de bilsəydim ki, sənə sədəqətli olsam bunun üçün çəkdiyim əzab, səni aldatığımı görə çəkdiyim əzabdan az olacaq, yəqin ki, səni qurtarmaq üçün fikirləşib bir yol tapardım".

Tülkünün sözlerini eşidənən canavar peşman olub öz pəncəsini dişlədi..."

Şəhrizad bu yerda səherin açıldığı görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ela ki yüz əllinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, tülkünün sözlerini eşidənən, canavar peşman olub öz pəncəsini dişlədi, sonra başqa çara qalmadığını görüb halim, mehribən danışmağa başladı. Ancaq bunun bir xeyri olmadı.

Bələ olanda, canavar tülkүyə yavaşaça deyi: "Siz tülkү tayfası hamidişən şirin danışır, hamidən xoş zarafat eleyirsiniz, özü de görürəm ki, burlar sənin zarafatına elediylər, ancaq zarafatın öz vaxtı var, həmişə zarafat elemək olmaz". Tülkү cavabında dedi: "Ay axmaq, zarafatın da ölçüsü var, özü de zarafat eleyən o ölçüdən kenara çıxmır. Heç ağılna da getirmə ki, Allah məni sənin elindən qurtardan sonra təzədən sənin ixtiyarına verəcək".

Ona canavar dedi: "Bizim əvvəller qardaş kimi dost olduğumuza görə sən mənim bu bələdan qurtarmamı istəməlisən, özü de gərk məni bu bələdan qurtaran, mən hökimən əvəzini çıxacağam, sənə yaxşılıq eleyəcəyəm". Tülkү cavabında dedi: "Arıflər deyiblər: "Binamus axmaqla qardaş olma, o sənin başını uca eləməz, səni biabır elər; yalançı ilə qardaş olma, sən ona yaxşılıq eləşən, o, yaxşılığın fas eləmeyəcək, pis iş görsən, onu aləmə ya yayaqç"! Bir de arıflər deyiblər: "Ölümündən başqa hər şeyin çarəsi var, nacısından başqa hər şeyi düzəltmək olar, bir də qara bəxşdən başqa hər şeyin öhdəsindən gəlmək olar".

O ki qaldı, dediyin kimi, yaxşılığının əvəzini çıxacağına, yəqin sən de yaxşılığın əvəzini ovsunuñ alındən qaçmış ilan kimi çıxacaqsın. Bir adam ilanın qorxdığını görüb soruşur: "Sənə no olub, ay ilan?" ilan cavabında deyir: "Mən ovsununun alındən qaçmışam, o məni axtarırdı, ağər sən məni onun elindən qurtarıb yanında gizlotsən, sənə yaxşılığım deyər, xəcaletdən çıxaram".

Hədiyyə almağı arzulayan adam ilanı götürüb qoynunda güzeldir, ovsunuñ onun yannından tövb öz yoluyla gedir, ilanın qorxdığı təhlükə sovuşur, hemin adam ilanı deyir: "Bəs manım hadiyyəm həmi? Axi mən səni qorxdığın, ehtiyat elədiyi bələdan qurtardım". İlən cavabında deyir: "Mənə de görüm hansı azəndən, bedəninin harasından sancım – axı sən bilirən ki, bizim bundan artıq hadiyyəmiz olmur". İlən bu sözləri deyib onu bir deşə sancır, adam elə o daqıqə ölürlər.

Mən de səni, ay axmaq, adəmin elədiyi yaxşılığın əvəzini ona pişlik eləyen həmin ilanı oxşatdım.

Mağər son şairin bu sözlerini eşitmeyibsen?

"Qalbina deydiyin şoxşə inanma,
Demo qəlbindəki hirs sənəüb-gedib.

Sənə ilan kimi sarılısə belə,
Bil ki, batımdıno zohor gizlədi".

Tülkünün bu sözlerini eşidən canavar ona dedi: "Ay şirindil, camalı göyçək, yadından çıxartma ki, mən kiməm, insanlar da mondən necə qorxular. Sən bilirən ki, mən qalalara hicüm eleyirəm, meynoləri kökündən qoparıram, sənə no əmrənələməşəm, tez ona əmal elə, mənim qabağında qul öz ağasının qabağında dayandığı kimi farağat dayan". Amma tülkү cavabında ucadan dedi: "Ay boş yera çalışıb-vuruşan axmaq, ay cahil, mən sənin necə sefəh, kütbüyin olduğuna mat qalmışam, ağər belə sefəh olmasaydın, məna amr eləməzdən ki, sənə qulliq göstərim, sənən qabağında qul kimi dayanın. Guya sən məni satın alıbsan. Az qalib, bir azdan sonra başına gör nələr gələcək, sənən başını daşla ozəçəklər, yırtıcı dişlərini sindirəcəqlər".

Tülkү bu sözləri deyib üzüm bağıının yuxarı torəfindəki təpəyə qalxdı, haray salıb bağda olan adamları səsləməye başlıdı, özü də o vaxtacan qırşırdı ki, axırdı adamlar oyandılar. Onlar tülkүn görüb dəstəyle toləsa-toləse ona torəf göldürlər, adamlar golib ona, hem də canavar düşən xəndəyə çatanan tülkү yerindən tərəponmadı. Elə ki

adamlar gəlib çatdalar, tükü qaçıb getdi, bağ sahibləri xəndəyə baxanda nə görsələr yaxşıdır? Gördür ki, xəndəkə canavar var; belə olanda, adamlar onun başına iri-iri daşları yığdırmağa başladılar, onu o vaxtca daşlırlar, çomaqla döydülər ki, canavarın canı çıxdı.

Adamlar dağlıb gedəndən sonra tükü xəndeyin yanına qayıtdı, canavarın gebərdiyi yerde dayandı, onun cəmədayını görüb elo şad oldu ki, daha nə deyim! Sonra da başımlı torpedə-torpedə bu şeri dedi:

"Felak canavarın canını aldı,
Bizden uzaq olsun ruhu hər zaman.

Yamanca haqlayıb felakət səni
Mənə çox zalimdin, ey Əbu Sirxan!

Ele bir quyuya düşdün axırdı,
Ölüm yeli asır hamya ondan".

Tükü de üzüm bağında xata-baladan uzaq tək qalib ecəli çatananın şad-xürrəm ömrə sürdü, canavarla tükünün ehvalatı da burada qurtardı".

SİÇANLA MIŞOVULUN ƏHVALATI

Bəle rəvayət eləyirler ki, müşovul sıçanla bir kəndlilin komandasında ömrə süründürdülər, özü də bu kəndli yoxsun idi. Gündərin bir günü kəndlilin dostlarından biri azaşlayır. Həkim də məsləhət görür ki, ona temizlənmış künçüt versinler. Belə olanda, kəndli yaxın adamlarından birisindən azca künçüt istəyir. Bu yaxın adam kasib kəndliyə bir az künçüt verir ki, onu naxoş üçün təmizləsin. Kəndli künçütü arvadına verib tapşırır ki, bunu nece lazımsa təmizləsin, arvad da künçütü isladır, sonra sərbi qurudur.

Ele ki müşovul künçütü görür, gəlib səhərdən axşamacan onun yandan çıxunu öz yuvasına daşıyır.

Arvad gəlib görür ki, künçüt yamanca azalıbdır, yerindəcə quruyub buna mat qalır, sonra künçütün niyə bir belə azaldığını öyrənmək üçün eyleşir ki, güdsün görsün künçütün yanına kim gələcək. Bir azdan

müşovul gelir, oturan arvadı görəndə başa düşür ki, bu arvad onu güdür, ürəyində öz-özüne deyir: "Gördüyüm bu işin axırı, deyəsan, menim üçün pis olacaq, yəqin ki, bu arvad moni güdür, hər kim ki gördüyü işin axırını fikirləşmir, bexti qara gotirir. Men hökmən yaxşı iş görəcəyəm ki, günahkar olmadığımı göstərir, özü də pis eməlimin günahını yuyum".

Sonra müşovul künçütü öz yuvasından daşıyb getirdi, sərilmis künçütün yanına qoydu. Müşovul künçütü getirib evvəlki yerinə qoyan domda arvad onu görüb dedi: "Künçütü oğurlayıb aparın yuvasından daşıyb öz yerinə getirir, buradakının üstüna qoyur. Müşovul ki, künçütü daşıyb öz yerinə getirir, deməli, biza yaxşılıq eləyir, yaxşılıq eləyənə də Allah əvaz verir. Ancaq man gərek o vaxtacan güdəm ki, oğrunu tutam, onda bilerəm o kimdir".

Müşovul bu arvadın fikrindən nələr keçdiyini başa düşdü, o, sıçanın yanına gəlib ona dedi: "Bacı can, qonşusuna hörmət eleməyəndən, bir də sevgisində sadıq olmayandan xeyir gözləmək olmaz". Sıçan da cavabında dedi: "Elədir, dostum. Allah soni salamat əlesin, senin qonşuluğunu da mənə çox görməsin! Amma bu sözləri sen mənə niyə deyirsən?" Müşovul cavabında dedi: "Bu künçütü ev sahibi getirib, küləfətin hamısı künçütən doyunca yeyib, həle xeyli künçüt artıq qalib. Kim ürəklidirse gəlib o künçütən aparıbdır. Sən də gedib o künçüt-dən götürü bilərsən, onu daşıyb aparınlardan daha çox buna sənin haqqın var".

Bu sözlər sıçanın çox xoşuna gəldi, o ciyildədi, atılıb-düşməyə, qulaqlarını, quyuşunu oynatmağa başladı, künçütün dadına baxmaq istədi. O tez yuvasından çıxb gördü ki, künçüt qurudulub da, temizlənib də, özü də işim-işim işildayır, arvad da oturub ona göz qoyubdur, ancaq sıçan görəcəyi işin axırını fikirləşmədi. Arvad əlinə deyənəyi hazır tutmuşdu, sıçan özünü saxlaya bilməyib künçütün içine girdi, lezzətə onu yeməyə başladı. Bunu görən arvad dəyənəkla vurub sıçanın başını əzdi, sıçan öz tamahkarlığına görə, gördüyü işin axırını fikirləşmədiyinə görə həlak oldu¹.

Padşah bu əhvalati eşidib dedi: "Ay Şəhrizad, and olsun Allaha, bu lap yaxşı əhvalatdır! Son somimi dostluq, habelə ölüm ayağında da dostluğə sadıq qalmış barəsində bir əhvalat bilirsemmi?". Şəhrizad cavabında dedi: "Bəli, biliram!"

¹ Əbu Sirxan – canavarın loqobudur, hərfi monuda "şəfaqın atası" deməkdir, orobular şəfaqın ilk şüalarını bozun "canavar quyuğu" adlandırırlar.

QARÇA İLƏ ERKƏK PİŞİYİN ƏHVALATI

Bela rayvat cleyirler ki, günlerin bir günü qarğı ilə erkək pişik qardaş oldular. Onlar bir ağacın altında oturmışdular, birdən gördür ki, həmin ağacın yanına bir bəbir gelir. Özü də bəbiri ağaca lap yaxın gələndən sonra gördürler.

Bele olanda, qarğı tez uşub ağacın başına qondu, pişik özünü itirib yerində qaldı, o qarğadan soruşdu: "Ay dostum, menim ümidi, panahım sensən, məni bu bəladan qurtarmaq üçün bir fənd tapa bilərsəm?" Qarğı cavabında dedi: "Qardaşlar başlarına bir bəla gələndə, bəladan qurtarmaq üçün bir hiylə işlətmək lazımlı olanda qapıb bir-birinin yanına gedirlər. Şair gör nə yaxşı deyibdir:

"Yaxşı dost dördimi bələbə səninlə,
Dostunun yolunda cəfərlər çəkər.

Görə zülm eləyir taleyin sənə,
Yolunda köksünə parçalar, dider".

Ağaca yaxın yerde çobanlar öz köpəkləri ile durmuşdular. Qarğı onların yanına uşub qanadını yerə vura-vura, qarıldaya-qarıldaya səs-küy saldı, sonra çobanlara yaxınlaşıb qanadı ilə köpəklərdən birini vurdu, sonra bir az yuxarı qalxdı, köpəklər qarğanın dalınca düşüb onu izləmeye başladılar. Çoban başını qaldırıb baxanda na görse yaxşıdır? Gördü ki, quş lap yerin üstü ilə uçur, yerə yixılır, odur ki, çoban da onun dalınca düşdü. Qarğı elə uçurdu ki, itlər onu tutu bilməsinlər, cincənləşsinlər, tutub onu parçalamama istəsinlər, sonra qarğı yuxarı qalxdı, itlər də onun dalınca düşdülər. Qarğı o vaxtacan uşdu ki, golib altında bəbir olan ağaca çatdı.

İtlər bəbiri görən kimi onun üstüntü cumdular, bəbir də üz qoydu qəçməgə; axı o, pişiyi yemek istəyirdi. Pişik öz dostu qarğanın fəndirliyi sayısında canını boladan qurtardı.

Padşah sağ olsun, bu nağlı onu göstərir ki, vəfəli dostların möhəbbəti hər cür bəladan da, ölümündən də qurtarar.

QARÇA İLƏ TÜLKÜ, BİRƏ İLƏ SİÇAN, ŞAHİN'LƏ SƏRCƏNİN ƏHVALATI

Bir də belə nağlı cleyirler ki, bir tülükkü dağın başında, öz yuvasında ömrü sürdü, hər dəfə balalayandan sonra, balaları etə-cana dolan kimti tülükkü acımdan onları yeyirdi, əger tülükkü öz balalarını yeməyib saxlasayıd, onları qoruyub böyüktemək üçün yanlarında otursayıd, onda özü acımdan öldəri ki, bu da heç onun xoşuna gəlmirdi.

Bu dağın başında bir qarğı da yuva salmışdı. Günlərin bir günü tülükkü öz-özüne dedi: "Men bu qarğı ilə dostlaşmalyam, men tek-tənəhayam, o mənə haməmələ olar, günüm xoş keçər, özü də yem axtarıb tapmaqdə mənə kömək eləyər, axı mənim elindən gəlməyən elə işlər var ki, onun silindən gelir".

Tülükkü qarğanın yanına gedib azca konarda dayandı ki, qarğı onun sözlerini eşidə bilsin, sonra da qarğaya salam verib dedi: "Ay qonşu, doğrudan da müsəlman qonşunun öz müsəlman qonşusuna iki qat erki çatır: hem qonşu kimi, hem də bir dinc – islam dininə qail olduqlarına görə ondan kömək uma bilər. Ay dostum, bil və aghal ol ki, sən menim qonşumsan, odur ki, mən sənin borcundan çıxmaliyam, bunu da deym ki, mən sənin xətrinə çox istəyirəm, buna görə da səninlə məhrəbin dolanmaq, səninlə qardaş olmaq istəyirəm. De görüm, sənin fikrin nadir?"

Qarğı da onun cavabında dedi: "Ən yaxşı söz ən doğru sözdür? Bəlkə sən dildə yaxşı danışırsan, ancaq ürəyində başqa şey tutmuşsan. Mən qorxuram ki, sən dildə dostluqla dom vurasan, ancaq ürəyində mənimlə düşməncilik eləyəsan, cünki sən yeyən, mən isə yeyilənəm, buna görə də biz bir-birimizin xətrinini istəyə bilmirik, bir-birimizlə yaxınlıq eləyə bilmirik. Axi sən niya heç vaxt ola bilməyəcək bir şey üçün çalışırsan, heç vaxt baş tutu bilməyəcək bir şeyi arzulayırsan? Sən vəhşi heyvan cinsindənsən, amma mən quş cinsindənəm, ona görə də belə qardaşlıq heç vaxt eşil qardaşlıq ola bilməz".

Tülükkü cavabında dedi: "Hər kim ki nociblərin yerini biliir, onların arasından dost seçməyi bacarı, o, yəqin ki, dostlardan fayda görə bilər. Mən ona görə sənə yaxın olmaq, səninlə dostluq elemək istəyirəm ki, biz bir-birimizin dadına çataq; özü də dostlugumuzun axarı yaxşı olacaq. Vəfəli dostluq barosunda mən coxlu ehvalatlar bilirəm, əger istəyirənse, onları sənə nağlı eləyə bilərəm". Qarğı cavabında dedi: "Buyur, de gölsin. Qulağım səndədir, özü də mən diqqətlə qulaq asacağam ki, görün bu ehvalatları niyə danışırsan".

Belo olanda, tülkü dedi: "Ay dostum, qulağın məndə olsun, bireyəsi
siçan barəsində bir ehvalat var. Bu ehvalat sona dediklərimi sübut
eləyir". Qarğı soruşdu: "O neca ehvalatdır?"

Tülkü cavabında dedi: "Belo deyirler ki, bir siçan bir tacirin evində
ömür sürdü, özü də bu tacirin alveri çox böyük idi, çoxlu da pulu
var idi. Bir gecə birə bu tacirin yatağına girir, görür ki, onun badəni
yumşaqdır, biranın da ürəyi yanmış, atesini söndürmək üçün o, tacirin
qanını sormağla başlayır. Tacir ağrı duyub yuxudan oyanır, öz kənəkləri,
nökerlərindən bəzilərini çağırıf, onlar tələm-təlesik yürüüb gəlirlər,
qollarını çırmayıb birenə axtarmağa başlayırlar. Birə duyu ki, onu bark
axtarırlar, üz qoyur qaçmağa, birdən siçanın yuvasını görüb tez ora girir.

Siçan onu görüb soruşur; "Şən mənim kimi bir məsləhə olmaya
olmaya, mənim cinsimdən olmaya-olmaya na eəcə bura galımsen? Hem
də burada günün xəş keçməyəcək, tez-tez döyülləcək, incidile-
ceksən". Birə cavabında dedi: "Mən canımı ölümündən qurtarmaq üçün
şəninin bu yuvana panah götürmişəm. Şəninin evin mənə lazımlı deyil, özü
də sənə pislisiyim daymeyəcək ki, öz evindən çıxıb getməyə mecbur
oləsan. Hem də yaqın ki, mənə elədiyin yaxşılığı görə sənə xeyrim
dəyəcək, çox keçməz, sənə dediklərimin xeyrini görərsən, məndən
çox razi qalırsan". Siçan biranın bu sözlərini eşidib..."

Şəhərzad bu yerda şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoysu.

Ela ki yüz elli birinci gecə oldu, Şəhərzad nağlinin dalını danışmağa
başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, siçan bironin
bu sözlərini eşidib cavabında ona dedi: "Əgər ehvalat sen dediyin kimi-
dirsa ürəyinə toxraqlıq verib burada qala bilərsən. Sen burada firavan
ömür sürəcəksən, həmisi şad olacaqsan, mənim günüm-güzoranım
nece keçə, səninki də elə keçəcək. Bax mən səninkə də dəst oluram.
Heç kefini pozub-zad eləmə ki, tacirin qanı sənə qismət olmayıb,
hem də bunu özünə dərd eləmə ki, daha o qanı içmeyeceksən. Allah
verən ruziyə qanc ol, onun qorxusu-hürküsü olmur. Ay birə, nəşihəti
şairlərden birinin oxuduğu bu şeri öz qulaqlarımıla eşitmisəm:

"Yalnız ismətlilər yoluq getdim,
Ömrü başa vurdum bu dünyada tek.

Geydiyim cir-cindir, yeyib-içdiyim
Bir ovuc su oldu, bir az duz-çörök.

Şad ollam - Allahdan açılsa baxtım,
Bəd gəlsə - ona da şükər edər iştir".

Siçanın sözlerini eşidib birə cavabında dedi: "Bacı can, mən şəninin
öyüd-nəşihətinə qulaq asdım, sənə də tabeyəm, şəninin ixtiyarındayam.
Məndə o hünər yoxdur ki, şəninin sözündən çıxm, təki ömrüm vəfa
əlösün, bu gözəl niyyətine eməl eləyim". Belo olanda, siçan dedi:
"Ürəkəndə sevmək çox gözəl niyyətdir".

Onların arasında məhəbbət yarandı, özü də məhəbbət getdikcə artıb
möhkömləndi. Bundan sonra bire gecələri tacirin yatağında qalırdı,
ammən həddini aşmırı, gündüzlər də siçanın yuvasına galib onun
yanında qalırdı.

Günlərin bir günü axşam tacir evinə çoxlu dinar gətirib onları göz-
don keçirməyə başladı. Siçan pulun cingiltilsini eşidəndə yuvalanın başını
çıxırab o vaxtən dinarlara baxdı ki, tacir dinarları yastığının altında
gizləndirdi.

Belo olanda, siçan birəyə dedi: "Məgər o dinarları yiğib aparmaq
 üçün neca gözlə fürsət elə düşüyünü görmürsən? Sən elə bir fənd
bilirsənmi ki, bu dinarları yiğib aparaq, arzumuzə çataq?" Birə cavab-
ında dedi: "Bir metləbə çatmaq istəyən, yaxşı olar ki, həmin metləbə
çatmaq üçün güclü olsun. Əgər həmin işi görməyə onda güclə yoxdursa,
o zəifdir, chtiyat elədiyi boluya düşə biler. Hətta fikirleşib tapdıq
fond çox ağılli fond olsa da arzusuna çata bilməz. Dəni dənliyə-dənliyə
ovçuların calesinə düşən sarçənin aqibəti də, bax, belə olur. O dinarları
götürüb evdən çıxartmağın nə şəninin gücün çatar, nə də manim. Yox,
mən o dinarların heç bir dənəsini də götürüb apara bilmərəm. Şən özün
nə bacarırsansa elə".

Siçan onun cavabında dedi: "Mən öz yuvama yetmiş yol aćmışam
ki, haçan istəsem girib-çox bilim, qiyməti şəyər üçün işa etibarlı bir
yer hazırlamışam, əgər sən bir hiylə işlədib taciri evdən çıxarsan, şəkk-
şühəsiz, bəxtim gotırır, mən dinarları daşıyb apararam". Belo olanda,
birə dedi: "Mən onu evdən çıxartmağı öhdəmə götürürəm".

Bunu deyib o, tacirin yerinə girdi, onu elə bərk dişlədi ki, tacir ömründə belə ağrı görməmişdi. Birə işini görüb tez qorxu-hürküsüz bir yer çəkildi, tacir oyanıb bironı axtarmağa başladı, ancaq nə qədər axtdısa tapa bilmədi, onda tacir o biri böyüyü üstə çevirilib yaxşıdı, birə gedib onu əvvəlkindən də bərk dişlədi, tacirin yuxusu qaçıdı, o, yatağından qalxıb həyətə çıxdı, evinin qapısı yanındakı balaca kürsünün üstə uzañan sahəracan yaxdı.

Bələ olanda, sıçan pulları bir-bir yuvasına daşımağa başladı, yastığın altında bir dinar da qoymadı qalsın; elə ki səhər açıldı, tacir pullarının yoxa çıxdığını gördü, güman elədiyi adamlardan şübhələnməyə başlıdı".

Tülkü bu əhvalatı danışib qurtarandan sonra qarğıaya dedi: "Ay aylıq, ağıllı, dünaygörmüs qarğı, bil və agah ol ki, men bu əhvalatı sənə təkcə ona görə danışdım ki, mənə yaxşılıq eleyəsen, mən də evəzinə çıxaram, necə ki, elədiyi yaxşılıq üçün bira sıçanın xəcalatından çıxdı, mən də eləcə sanın xəcalatından çıxaram. Gördün, bira sıçanın yaxşılığının əvəzini necə çıxdı, onu nece böyük dövlət sahibi elədi!"

Qarğı cavabında dedi: "Xeyirxah istəsa yaxşılıq eleyər, istəməsə eleməz, biri ki, o birinin canına qəsd elemək istəyir, eləsinə yaxşılıq elemək vacib deyildir. Sən manım düşmanımsın, mən buna baxmayıb sənin dediyinə omel eləsem, onda mən öz canımı qəsd elemişi olaram. Sən də, ay tülkü, qaddarsan, yalançsan, kim ki qoddardır, yalançıdır, o, sözünün üstə durmaz, sözünün üstə durmayana da aman yoxdur.

Bu yaxınlarda eştmişəm ki, sən öz dostlarından birini - canavarı aldadıbsan, onun başına o qədər oyun gotırıbsən ki, axırdı onu məhv elemişən. O sonin cinsindəndir, özü də uzun müddət onunla dost olmusən, ancaq bunları heç vecinə almamışsan, ona rəhm elemişən, indi de görün, sənin vafalı dost olacağınə man necə inana bilerəm? Sən ki, öz cinsindən olan dostunun başına bələ oyun getirmişən, öz cinsindən olmayan düşmənle necə rəftər eleyərsən? Mənimlə səni ancaq şahinlə on quşlarına benzətmək olar".

Qarğıyanın bu sözlerini eşidən tülkü ondan soruşdu: "O necə əhvalatdır?"

Qarğı cavabında dedi: "Bələ nağıl eleyirlər ki, bir şahin çox zülmkar idi, yirtıcı quşların hamısı ondan qorxurdu, heç kos canını onun elindən qurtara bilmirdi..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz əlli ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılm dalmış danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, qarğı deyirdi: "Bələ nağıl eleyirlər ki, bir şahin cavan vaxtlarında çox zülmkar idi, yirtıcı quşların hamısı ondan qorxurdu, quruda da heç bir yirtıcı heyvan onun qəzəbindən canını qurtara bilmirdi. Bu şahin lap rəhmsiz idi, elə hey haqsız işlər görürdü, hem de o, quşların hamisini incitməyi özüna adan eləmişdi.

Elə ki şahin qocaldı, gücdən, taqətdən düşdü, acliq çəkməyə başladı. Achq onu lap oldən sahirdi, o, yeməyə bir sey tapmırı, buna görə də günlərin bir günü quşlar yıqlan yera gəlir ki, onların qabağından qalma yesin. Gücdən düşüb zoifləyəndən sonra şahin bu yolla yem tapıb özünü dolandırmışa başlayır.

İndi sən də, ay tülkü, gücdən düşsən də, hiyləgərliyindən, biciliyindən qalan deyilən, özü də monim buna heç şübhəm yoxdur ki, sənin mənimlə dostluq elemək istəməyin də özüne yem tapmaq üçün bir hiylədir. Amma mən o quşlardan deyiləm ki, sənə al verim, cüntü Allah mənə güclü qanad verib, özümü sayıq, gözüüm iti yaradıb.

Həm də bil və agah ol ki, özünü çox güclü göstərmək istəyen yorulub yolda qalır, çox vaxt lap həlak olur. Mən qorxuram ki, sən özünü daha güclü olana tay tutasın, sərçənin başına galən əhvalat sənin də başına gəlsin". Bələ olanda, tülkü ondan rica eleyib soruşdu: "Sərçənin başına nə əhvalat galib? Səni and verirəm Allaha, onun əhvalatını mənə nağıl elə".

Qarğı da onun cavabında dedi: "Bələ nağıl eleyirlər ki, günlərin bir günü sərçə otlağı üstündən uçurdu. O həmin otlığı görüb qanad saxladı, otlığın göz gəzdirməyə başladı, birdən böyük bir qartal lap balaca bir quzunun üstüne şığıdı, onu cynaqladı, götürüb getdi.

Bunu görən sərçə qanad çala-çala dedi: "Mən də bu qartal kimi eleyəcəyəm!" O, lovgalabın özünü böyük quşa tay tutdu, elə o daqıqə də uçub qalınınu, iriquyuqlu bir qoçun üstüne endi. Qoç öz sidiyilo qığlı üstündə yatdıqına görə yunu yapışqan kimi olmuşdu.

Qoçun belinə qonmuş sərçə qanad çılmışa başladı, ayaqları yuna doldaşdı, o həlləşdi ki, uşub göye qalxın, ancaq uça bilmədi. Demə çoban bunların hamisini, qartalın qızunu aparmayı da, sərçənin başına gələni də görürdü. O, qəzəbələ sərçənin yanına geldi, onu qapıb qanadlarının lələklerini yoldu, ayağına sap bağlayıb usaqlarını getirdi, onların qabağına atdı, usaqlardan biri soruşdu: "Bu nədir belə?" Coban cavabında dedi: "Bu özünü böyük quş oxşatdığı üçün həlak olubdur".

Sən de, ay tülüklü, bax xəberdər eləyim, özünü dəha güclüyə tay tutma, yoxsa həlak olarsan. Bax mənəm sözüm budur, xoşluqla məndən əl çok, çıx get.

Tülüklü qarğı ilə dostluq elemək ümidiyi itirib dərindən zariyazaria, açığından dişlərini qıcırdı-qıcırdı kor-peşman çıxıb getdi. Qarğı tülkünün ağladığını, zardığını, qəm dərəsynə batdığını görəndo ondan soruşdu: "Ay tüklü, sənə nə oldu ki, dişlərini belə qicayırsan?" Tülüklü cavabında dedi: "Mən ona görə dişlərimi qicayıram ki, gördüm sən məndən hiyləgərsən".

Sonra o, geri döñüb öz yuvasına tərəf qaçmağa başladı. Padşah sağ olsun, qarğı ilə tülkünün ehvalatı belə olub".

Padşah ucadan dedi: "Ay Şehrizad, sənin bu nağılların çox gözəl, çox xoşageləndir! Bəs son ibrətəmiz ehvalatlar da bilirsenmi?"

Şehrizad cavabında dedi:

KIRPI İLƏ ALABAXTANIN ƏHVALATI

Bəle rəvayət eləyirlər ki, bir kirpi xurma ağacının yanında özüne yuva düzəldti, alabaxta quşu da öz arvadıyla galib həmin xurma ağacının budağında yuva saldı. Onlar ağacda yuva tikib şad-xurrəm ömrə sürməyə başladılar. Günlərin bir günü kirpi öz-özüne dedi: "Bax alabaxtaya arvadı xurma ağacının meyvəsini lezzətlə yeyir, amma mən heç cür yol tapa bilmirəm ki, o xurmadan yeyim. Mən gərək hökmən onlara bir kələk geləm".

Kirpi belə fikirlesib xurma ağacının altında özüne yuva qazdı, arvadı ilə barər ömrə sürməyə başladı, yuvanın yanında da bir ibadətxana tikdi, tek-tənha oraya çəkilək dindarlıq eleməyə, bu fani dünyadan əl çəkib Allaha dua eleməyə başladı.

Alabaxta kirpiin Allaha ibadət elədiyini, gecə-gündüz dua oxuduğunu görüb onun böyük zahid olduğunu, dünya nemətlərindən əl

çəkdiyini yoğun elədi, odur ki, kirpiyə üreyi yandı. Belə olanda, o, kirpidən soruşdu: "Necə ildir son belə ömrə sürürsən?" Kirpi cavabında dedi: "Düz otuz ildir". Alabaxta yənə soruşdu: "Bəs nə yeyib dolanırsan?" Kirpi cavabında dedi: "Xurma ağacından yerə düşən yeyib dolanıram". Alabaxta soruşdu: "Bəs oynino geydiyin nadir?" Kirpi dedi: "Geydiyim iynoli paltardır, onun iynələri karima galır". Onda alabaxta soruşdu: "Bəs son yuvarı niye başqa yerə yox, elə burada düzəltmisen?" Kirpi cavabında dedi: "Mən yuvam ona görə yol üstündə yox, yoldan kenarada düzəltmişim ki, azanlara yol göstərim, bilməyənləri öyrədim". Kirpinin bu sözlərini eşidib alabaxta ona dedi: "Mən səni belə bilmirdim, iş ki belə oldu, indi mən de sənin kimi olmaq istəyirəm".

Kirpi dedi: "Doğrusu, qorxuram, sənin sözlərin aməllərinə düz gələməsin, sən də bər latifədəki ökinç kimi olasan. Belə nağlı eləyirlər ki, əkin vaxtı çatanda həmin ökinç sapına talesməyib öz-özüna deyir: "Qorxuram toxumu tez saparam, toxum telef olub gedər". Elə ki biçin vaxtı gəlib çatır, ökinç görür ki, camaat taxıl biçir, vaxtı örtüdüyüñə, camaatdan dala qaldığına peşman olur, ancaq əli heç yera çatmır, odur ki, qəm dərəsynə batır, dərdən ölüb gedir".

Kirpinin bu sözlərini eşidib alabaxta ondan soruşdu: "Bəs mən nə eləyim ki, bu dünyadan dərd-qomdən qurtarm, ölonəcan teke Allaha ibadət eləyib ömrümü ona bağışlayım?" Kirpi cavabında dedi: "Bu dünyadan naz-nemətinə uyma, o dünyani qazangın". Onda alabaxta dedi: "Axı mən neyələyim ki, dünyaya quş gəlmişəm, xurma ağacından o yana uça bilsəm də, ancaq ələ bir yer tanımırıam ki, ora köçüm". Onda kirpi dedi: "Sən istəsun elə bu ağacdən o qədər xurma çipib yero tökərsən ki, özüna də, arvadına da bir il bas elər. Sonra da xurma ağacının altındakı yuvaya keçib Allaha dua elə ki, sən öyüd-nəsihat versin. Sonra da çipib yero tökdüyüñ xurmaları yavaş-yavaş daşıyb gizlet ki, dən tapmayanda onları yeyib dolanısez. Xurma qurtarsa, sənin də ömrün uzanmış olsa, onda oruc tutmağa başlırsan". Alabaxta şad olub ucadan dedi: "Sən ki yaxşı niyyətələ o dünyani yadına salıb məni düz yola çıxardın, Allah səndən razi olsun, Allah sənə əvəzini versin".

Bu söhbətdən sonra alabaxtaya arvadı zəhmət çəkib o vaxtacan xurma çırpdılar ki, ağacda bir dənə də xurma qalmadı. Belə olanda, kirpi özüne yem tapdığına çox şad oldu, xurmaları daşıyb yuvasını ağızınacan doldurdu, onları gizlədi ki, xumur-xumur yesin. Həm də

öz-özünə dedi: "Alabaxtaya arvadına lazım olanda mənə ağız açacaqlar. Məni oruc tutan dindar güman eləyib xurmadan isteyecəklər. Onlar mənim öyüd-nəsihətlərimi eşidənən əcub yanına gələrlər, onda mən onları tutub yeyəram. Ele ki onları yedim, bu yer boş qalar, xurmalar ağacdan tökürlər, bu da mənim bəsimdir".

Sonra alabaxtaya arvadı ağacda qalmış tek-tük xurmanı da çırıp aşağıya düşdülər. Onlar aşağı düşdənən gərsələr yaxşırıdır? Gördürlər ki, kirpi xurmanın hamisini öz yuvasına daşıyıbdı. Bunu görüb alabaxta kirpiyə dedi: "Ay məmən kirpi, ay nəshən və məsləhətçi, biz yerdə heç xurma görmürük, özü də biz tezək xurma yeyirik, başqa meyva ilə işimiz yoxdur". Kirpi cavabında dedi: "Bəlkə sizin çırpdığınız xurmları kələk aparıb, ancaq Allah ne versə ona qail olmaq lazımdır, axı o dünyani belə qazanmaq olar. Bir de ki, ağız verən Allah onun ruzisini de verir".

Kirpi şirin dilini işe salıb o vaxtacan onlara dindar kimi öyüd-nəsihət verdi ki, quşlar kirpiye ləp inanıb ona yaxınlaşdırıllar, kirpinin qəddarlığından qorxmayıb onun yuvasına girdilər. Bunu gören kirpi özünü yuvanın ağızına atıb dişlərini qıcamaga başladı. Alabaxta kirpinin onları necə aldıığını görüb qışqırıldı: "İlahi, bu gün hara, dünən hara! Məgar son bilmirsin ki, məzəlmlərin də köməyi var? Özünü yalandan, hiylədən gözlə, yoxsa tacirin başına oyun açmaq istəyen canilərin başına gələn bəla senin də başına gelər". Alabaxtanın bu sözünü eşidən kirpi ondan soruşdu: "Həmin əhvalat necə olub?" Alabaxta əhvalatı danışmağa başlayıb dedi:

TACIRLƏ İKİ CANİNİN ƏHVALATI

Bele revayət eleyirlər ki, Sinda adlı bir şəhərdə varlı-hallı bir tacir vardı. Günlərin bir günü tacir məllərini tay-tay bağlayıb başqa bir şəhərdə satmaq üçün sefərə çıxdı. İki nəfər cani də onun dalınca düşdü. Onlar əllerine nə gəldi deyələrə yüksəkleyib tacira dedilər ki, guya tacirdirlər, onunla bərabər yola düşdülər.

Yolda elo birinci düşərgəde dincəlməye dayananda bu iki cani şərtləndilər ki, taciri aldadıb onun var-yoxunu aparsınlar. Sonra özləri də ayrı-ayrılıqla ürkələrində fikirləndilər ki, bir-birinə kələk gölsinlər, bir-birini aldatınlar, odur ki, her ikisi öz üreyində dedi: "Əgər yoldaşımı alda bilsəm, firavan ömür sürəcəyəm, bu mal-dövlətin hamisi mənim olacaq".

Onlar bir-biri üçün qurdular pisin niyyəti ürkələrində gizli saxladılar, birisi öz xörəyinə zəhor qatdı ki, o birisina versin, o birisi də öz xörəyinə həmin niyyəti zəhor qatdı, yeməyə başşayanda xörək-lərini biri-birinə verdilər. Her ikisi zəhorlu xörəyi yeyib ele o daqıqə oldu. Bu adamlar tacirə oturub-durur, onunla səhbat etdiyildilər, odur ki, onlar yoxa çıxanda tacir həmin adamları axtarmağa başladı ki, gərsün başlarına nə iş gelib, ancaq tacir onların ölüsünü tapdı. Belə olanda, başa düşdü ki, bu adamların har ikisi onu aldatmaq istəyən kələkbaz imiş, onların pis niyyətə qurdularaq hiylə özlərinə qənim olub. Belelə, tacir sağ rəqəm, məllərini götürüb gedir.

Burada padşah dedi: "Ay Şəhrizad, son moni elə iş barədə fikirleşməyə vadar eledin ki, mən həmin şeyi heç saymirdim. Belə əhvataldan yene mənə nağlı elə".

Padşahın bu sözünü eşidib Şəhrizad dedi:

CULFA¹ İLƏ HOQQABAZIN ƏHVALATI

Padşah sağ olsun, bele rəvayət eleyirlər ki, bir adam meymun saxlayırdı, özü də həmin adam olduğunu iddi. Olduğu şəhərin bazarlarından birinə qədəm qoyanda oradan qanımətələ keçirməmiş qayıtmazdı. Günlərin bir günü o görüb ki, birisi biçilmiş paltaları satmışa apardı. Bu adam satmağa gətirdiyi paltaları bazarada nə qədər tərifləyib adamlara təklif etdiyirsə, heç kəs yaxınlaşdırıb qiymət-zad soruşmur, müştəri çıxmır.

Bele oldu ki, meymun saxlayan olduğunu biçilmiş paltarsatan adamı gördü, paltarsatan bork yorulmuşdu, odur ki, malını kətan parçaya büküb dincini almaq üçün oturdu. Meymun golib paltarsatanın qabağında o vaxtacan oynadı ki, onun başını eməlli qarışdırıldı, oğru fırsatı fəviq verməyib paltar böğçəsinin uğurladı, sonra meymununu qucağına alıb xolvat yerə getdi, böğçəni açıb biçilmiş paltaları gördü.

Oğru həmin paltaları başqa bir qiymətli kətan parçaya yığıb bağladı, o biri bazara getdi, içindəkilerə bərabər kətan böğçəni müştərilərə təklif etdiyib belə bir şərt qoysdu ki, böğçənin içində olan şeyləri görməyib elo-bəla alınsınlar. O, böğçəni ucuz qiymətə deyib adamları şimkdirirdi, bir nəfər böğçənin qiymətli parçadan olduğunu görüb onu bayındı.

¹ Culfa - ol hanasında pambıq parça toxuyan adam; toxucu

O, oğrunun qoymuş şartla boğcını alıb evə apardı, özü də o, ləp arxayı idi ki, boğcını ucuz qiymətə alıbdır, arvadı boğcını görəndə ondan soruşdu: "Bu nadir?" O da cavabında dedi: "Bu, qiymətli şeydir, amma man öz qiymətindən çox-çox ucuz almışam ki, satılıq qazanc götürür". Onun bu sözünü eşidən arvadı dedi: "Ay aldanmış kişi, onu bil ki, uğurluq mal olmasa, bələ şeyi ucuz qiymətə satarlarım? Məgən son bilmişən ki, mali görməyib alan adam sohə eləyib culfanın gümünü düşər?"

Arvadının bu sözünü eşidən kişi ondan soruşdu: "Culfanın başına nə ahvalat golib?" Arvadı cavabında dedi: "Bəla naqıl eləyirlər ki, bir kənddə bəi culfə vardi, o işləyirdi, bir təkə çörəyini halal zəhməti ilə güc-bəla qazanırdı.

Günlərin bir günü culfanın olduğu kəndin yaxınlığından varlı-hallı bir adam qonaqlıq maclisi düzəldib adamları maclisə çağırıb, culfə də həmin maclise gelir.

Culfə maclisə geləndə nə görso yaxşıdır? Görür ki, bahalı libas geyimlə adamlara on lezzətli yemeklər təklif eləyirlər, hətta ev sahibi də bu adamların çox gözəl paltar geydiplərini görüb onlara emmeli-başlı hörmət eləyir. Onda culfə öz-özüne deyir: "Əger man peşəmə deyiş-səydim, zəhməti az, goliri çox olan bir peşə sahibi olsaydım, yəqin ki, xeyli pul yüksərdim, gözəl paltarlar alardım, onda mənim də hörmətim ardardı, adamların gözündə böyüyordim, buraya yüksən adamların tayı orlardı".

Sonra culfə görür ki, qonaqlıqda olan təlxəklerden biri hoqqabazlıq etməyə başladı, o, uca bir divara dırmışdı, oradan yera hoppanıb iki ayığı üstə dayandı. Bunu gören culfə öz-özüne dedi: "Mən hökmən bu hoqqabazın elədiyini eləyəcəyəm, özü də buna mənim gücüm çatar!"

Culfə belə fikirleşib ayağa qalxdı, həmin divara dırmışdı, oradan yera hoppanı, yaxşı hoppana bilməyib yixıldı, boynu sindi, o daqıqə də öldü.

Mən bunu sənə təkco ona görə danışdım ki, həmişə öz ruzino qane olasan, həzm edə biliəcəyini yeyəsən, tamah səni aldatmasın, gücün çatmayı işə girişməyəsan!"

Əri de dedi: "Na hər bilən öz biliyi sayosunda bələdan qurtarır, nə de hər cahil öz cahilliyyənə görə hələk olur. Mən ilanların dilini bilən, onların xasiyyətinə yaxşı bələd olan ovşunçunu bozən ilanın sancıbı öldürdüyüni öz gözümle görmüşəm, ancaq elo də olur ki, ilanların dilini bilməyon, onların xasiyyətinə bələd olmayan ilanın öhdəsindən gelir".

O, arvadının sözünə qulaq asmadı, boğcını götürdü, özü də bu işdən əl çökmeniyib o vaxtacan ucuz qiymətə uğurluq mal alıb satdı ki, axırda şübhə altına düşdü, bu işə görə hələk oldu.

SƏRÇƏ İLƏ TOVUZ QUŞUNUN ƏHVALATI

Elo o vaxtlar bir sərçə də var idi, bu sərçə hər gün quşların padşahlarından birinin yanına golirdi. O, səhərlər hamidən avvel ucub gelir, axşamlar hamidən sonra padşahın yanından ucub gedirdi.

Günlərin bir günü bir dəstə quş uca bir dağın başına yiğirş, quşların bir parası o birilərinə deyir: "Biz xeyli çoxalmışq, aramızda olan narazılıqlar da artıbdır, buna görə də bizim hökmən bir padşahımız olmalıdır ki, işlərimizə baxınsın: onda sözümüz bir olar, aramızda narazılıq olmaz".

Elo bu domdə həmin sərçə ucub onların yanından keçirdi. O, quşları maslahət gördü ki, tovuz quşunu özlerinə padşah eləsənilər (sərçənin hər gün yanına getdiyi padşah də həmin bu tovuz quşu idi). Quşlar tovuzquşunu özlerinə padşah eləsənilər; tovuz quşu onlara mehriban dolanırdı, o, sərçəni özüne ham mirza, ham də vəzir elədi, buna görə sərçə bözen tovuzquşunun yanına getməyib divan işlərini baxırdı.

Günlərin bir günü sərçə tovuz quşunun yanına golmadı, sərçənin golmediyi günən tovuz quşu çox narahat olub təşviş düşdü, elo bu domdə sərçə ucub onun yanına goldı. Tovuz quşu sərçəni görüb ondan soruşdu: "San reiyyət arasında biza ən yaxın, ən ezişən, de görüm niye belə yubandın?" Sərçə cavabında dedi: "Mən bir ahvalatın şahidi oldum, bu ahvalat mənə xoş golmadı, özü də məni qorxudı". Onda tovuz quşu soruşdu: "San na görmüsən?"

Sərçə cavabında dedi: "Mən gördüm ki, bir adam alında çəlo goldı, onu mənim yuvamın yanında qurdı, çıvıları yera vurub coləni barkitdi, onun ortasına dən sapdı, özü gedib uzaqda oturdu. Mən yerindən tərənnüməyib taməya elemoya başladım, dedim görüm o nə eləyəcəkdir; mən orada dayanıb baxırdım ki, bərən bir durna arvadı ilə goldı. Onları elo bil ecal dolandırıb ora gətirmişdi. Durnalar colənin düz ortasına düşüb qışqırmağa başladılar, ovçu yerindən durub onları tutdu. Qibleyi-alem sağ olsun, bu məni çox narahat elədi, elo buna görə də mən gecikdim. Onu da deyim ki, mən dəhə o yuvada qalmayacağam, cünki colədən qorxuram".

Sərçənin bu sözlərini eşidən tovuz quşu dedi: "Öz yuvandan heç yana tərənnümə; no qodar ehtiyatlı olsan da, alınmı ne yazılıbsa, o olacaqdır". Sərçə onun əmrinə itaat eləyib dedi: "Mən padşahın əmrinə itaat eləyib öz yuvamdan heç yana tərənnüməyəcəyəm". Sərçə öz cani üçün qorxurdu, ona görə də donini gotirib tovuz quşunun yanında doyunca yedi, üstündən də su içdi.

Sonra sərçə çıxbı geldi. Gündərin bir günü sərçə uça-uça gedəndə gördü ki, yerde iki sərçə dalaşır. Bunu görən sərçə ucadan dedi: "Mən şahin vəziri ola-ola, necə ola biler ki, sərçələr mənim yanımında dalaşınlar!" Sərçə bunu deyib sərçələri barışdırmaq üçün onların yanına endi; elə bu dəmdə ovçu celasını sərçələrin hamisiniñ üstüne çevirdi, min sərçə celənin lap ortasına düşdü.

Ovçu, vezir sərçəni götürdü, öz yoldasına verib dedi: "Bunu bərk saxla, çox kök sərçədir, mən bundan yaxşı sərçə görməmişəm".

Bu sözü eşidən sərçə özlüyündə fikirləşdi: "Mən elə qorxduğum həmin cələyə düşdüm, təkcə tovuz quşunun yanında qorxu-hürkündən uzaq idim. Bəxtim gətirmədi, nə qədər ehtiyatlı olsam da, onun mənə köməyi olmadı. Şair yaxşı deyib:

"Hiylə və kəlekla işin düzəlməz,
Qəzanın yazılısı pozula bilmez.

Vaxtında baş tutar, baş tutacaq iş,
Qafıldır bu sırrı anlamayan kəs".

Bələ olanda, padşah dedi: "Ay Şəhrizad, bu cür ehvalatlardan mənə yenə danış". Şəhrizad onun cavabında dedi: "Əgər padşahım, Allah onun ömrünü uzun eləsin, mənə rəhm eləsə, inşallah gələn gecə nağıl elərem..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb sözünü qurtardı.

Əli ibn Zekkarla Şəmsə ar-Nehari həkəyatı

Elə ki yüz əlli üçüncü gecə oldu. Şəhrizad təzə nağılı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayot elayirler ki, keçən əsrلərde, qədim zamanlarda Harun ar-Rəşid xəlifə olan vaxt bir nefər tacir vardi, bu tacirin Əbülhəsən Əli ibn Tahir adında bir

oğu vardi. Tacirin pulunun sayı-hesabı yox idi, özü də sexavətli idi, böyük baxışları verirdi. Onun oğlu elə gözəl, elə gəyçək idi ki, elə bil ay parçası idi, özü də çox xoşrətar idi, odur ki, camaat onun xətrini isteyirdi. Tacirin oğlu xəlifenin sarayına icazəsiz-zadsız gedib-gelerdi, xəlifenin bütün kənizləri, qaravaşları onu sevirdi. Tacir oğlu xəlifenin hempiyaleyi idi, o, xəlifa üçün şəir oxuyur, qəribə ehvalatlar nağıl eleyirdi. Bununla barəber o, tacirler bazarda alış-verişdən da qalmırıldı.

Onun dükəninin yanında həmçə bir iranlı oğlan oturardı, bu oğlanın adı Əli ibn Bəkkar idi. Bu oğlan boy-buxunu, tendürüst idi, zahirində heç bir eybi yox idi, o, qırmızıyanaq, çatmaqaş, şirindil idi, dodaqlarından təbəssüm eskik olmazdı, özü də o, kef çəkməyi, şadlıq eləməyi çox sevərdi.

Günlerin bir günü bu iki cavav oturub səhəbat elədikləri, eyləndikləri vaxt birden on nəfər kəniz geldi, bu kənizlər elə gözəl, elə gəyçək idilər ki, aya deyirdilər sen çıxmə biz çıraq, güne deyirdilər sen çıxmə biz çıraq, özü də onların hamısı tendürüst idi; bu kənizlərin arasında bir xanım var idi, o, qatırı minmişdi, qatırın belindəki yəhər naxışlı, üzəngiləri qızıldan idi. O, nazik izar¹ örtmüşdü, beline qızıl haşiyeli ipək kəmər bağlamışdı. Bu xanım, şair dediyi kimi gözəl idi:

"Darisi yupumşaq ipəye benzər.
Menali sözləri şəkerdir, şəkar.

Allahın hökmüyle gözəl yaranmış,
Gözələri insanı dərhal məst edir.

Eşqindən dərdliyim – təsəllim budur:
Onu tapacağam, qopanda məhsər.

Elə ki kənizlər gəlib Əbülhəsənin dükənəna çatdilar, həmin xanım qatırdan düşüb dükəninin yanında əyləşdi, Əbülhəsənə salam verdi, o da hörməti xanımın salamını aldı. Əli ibn Bəkkar bu gözəli görən kimi ağa başından çıxdı. O tez ayağa durdu ki, çıxıb getsin, ancaq xanım ona dedi: "Əyləş yerində! Biz yanına gəlməmişik, sən də durub gedirsin! Bu, yaxşı iş deyil!" Əli ibn Bəkkar cavabında dedi: "Ay xanım, vallahi, mən gözüm görüb üreyim istəyəndən qaçıram, aksi üreyim yanır, dilim deyir:

¹ İzar – kötən yaxud ipək parçadır, arəb qadınları küçəyə çıxanda ona bürünürler.

Göyərin sakini günəşdir o şax,
Ümidli yaşamaq – sonin qismətin.

Şən qalxa bilməzən onun yanına,
Onun enməsi de çatındır, çotin".

Ele ki xanım Əli ibn Bəkkarnı bu sözlerini eşitdi, gülümseyib Əbülhəsəndən soruşdu: "Bu cavavın adı nedir, o haralıdır?" Əbülhəsən de cavabında dedi: "O qəribidir". Onda xanım soruşdu: "Hansi diyardan gelib?" Tacir cavabında dedi: "Iran padşahının oğludur, adı da Əli ibn Bəkkardır, qəribə hörmət eləmək borcumuzdur". Tacirin bu sözünü eşidib xanım ona dedi: "Mənim kənizim yanına geləndə, bu oğlani götürüb mənim yanına gətirərsən". Əbülhəsən de cavabında dedi: "Baş üstə, gözüm üstə!" Sonra xanım ayağa qalxb öz yoluyla getdi. Xanım getməkdə olsun, size kimdən deyim, Əli ibn Bəkkardan.

Əli ibn Bəkkar özünü elə itirmişi ki, bilmirdi nə desin. Bir saatdan sonra kəniz Əbülhəsənin yanına gelib ona dedi: "Xanım dedi ki, sən öz yoldaşımı da götürüb onun hüzuruna gəlesən". Belə olanda, Əbülhəsən ayağa durdu, Əli ibn Bəkkarı da götürüb Harun er-Rəşidin səryina yollandı.

Elə ki onlar gəlib saraya çatdilar, kəniz hər iki cavavı bir otağa aparın eyleşdirdi, oğlanlar oturub bir az səhəbat elədilər. Birdən gətirib süfrə açıldılar, cavavlar yeyib-içdilər, əllərini yudular. Sonra kəniz şərab gətirdi, onlar da içib məst oldular.

Bundan sonra kəniz onlara dedi ki, ayağa qalxb onun dalınca gəl-sinlər. Hər iki cavav ayağa qalxb kənizin ardınca getdi, kəniz onları dördşüntülən bir otağa gətirdi. Həmin otaqda yərə cürbəcür xalçalar salınmışdı, otaq elə cah-cəlalla bəzədiilmişdi ki, elə bəl cənnətin on beşəkli xiymələrindən biri idi. Cavanların ikisi də bu cah-cələlə görüb karixdi, onlar elə otaqdakı qəribə şəyələrə tamaşa əleyirdilər ki, birdən on nəfər kəniz çəm-xəm ilə otağa girdi, bu kənizlər elə gözəl, elə gəyçək idilər ki, aya deyirdilər sen çıxmə biz çıraq, güne deyirdilər sen çıxmə biz çıraq; onlara baxanda adamın gözü qamaşırı, ağa başından olurdu; onlar otağa girən kimi behişt huriləri taki cargo ilə dayandılar.

Bir az keçməmişdi ki, on kəniz də içəri girib hər iki cavavı salam verdi. Bu kənizlərin əlində ud, eylənmək, şənlək eləmək üçün lazımlı olan başqa çalğı aletləri var idi. Kənizlərin hamısı əyləşib çalğı aletlərini köklədi, sonra onlar qonaqların hüzurunda ayağa durub ud

çalmığa, oxumağa, şeir demeyə başladılar; özü də onlarm hər birini görən Allahın quşları şirnikib yoldan çıxardılar.

Kənizlər çalıb oynadıqları vaxt birdən elő onlar kimi gözəl-göyçək, onlar yaşında on kəniz de goldı, bu kənizlər qaragöz, gülyanaq, çatmaqaş idilər, xülaşə, elő gözəl idilər ki, mominləri yoldan çıxardılar, onları kim görseydi, baxmaqdan doymazdı. Öyinlərinə geydikləri cürbecür elvan ipak libas elő qəşəq, elő bahadı idi ki, kim görseydi mat qalardı, ağlı başından olardı. Bu kənizlər qapılarda dayandılar, onların da ardına onlardan da gözəl on kəniz gəldi, bunların libasları elő gözəl idi ki, tarifini sözle demek müskül işdir. Bu kənizlər de qapılarda yanlarında dayandılar. Sonra iyirmi kəniz de qapıdan içəri girdi, bunların arasında Şəms on-Nahar adlı bir kəniz var idi, o elő bil ulduzlar arasında nuz saçıyan ay idi. Bu kəniz firavan, naz-qəmze içinde ömür sürdüyündən işvə-naz ilə yeriyirdi, özü də uzun hörükərəni belinə dolamışdı. Hava rəngində libas geymişdi, hasıyeleri qızılı, qas-daşla işlənmiş ipak izar örtmüdü, belinə ləl-cəvahiratlı kemər bağlamışdı.

O, təkəbbürle, əda verə-verə golib taxtda eyleşdi. Elə ki Əli ibn Bəkkar onu gördü, bu şeridə:

"Xəstəhal eləyen manı o şüxdur,
Çoxdan asır edib qəlbə möhəbbət.

Eşqindən günbögün əriyir canım;
Məndən nə qalıbdır – quru bir cosad".

Bu şeridə deyib qurtaran kimi o, üzünü Əbülləsənə tutub dedi: "Əgər sen mənə yaxşılıq eləmək istəsəydim, bu gözəl barəsində avvolə mənə xəbar verərdim. Onda mən bura gəlməzdən əvvəl üreyimə toxraqlıq verərdim; ürayımı bərkidardım ki, bu gözəli görəndə bihil olmayım".

Əli ibn Bəkkar bunu deyib derindən ağlamağa, acı-acı şikayətlənməyə başladı; belə olanda, Əbülləsən dedi: "Ay qardaşım, mən sən təkəcə yaxşılıq eləmək istədim, ancaq qorxdum ki, evvelcədən bunu sənə deyərəm, üreyində elő bir eşq odu alovlanar ki, o, bir engel açar, sənə bu gözəlin vüsalına çatmaq qoymaz. Ürayimə toxraqlıq ver, gözünə işq gəlsin, bax onun gözü səndədir, özü də sənin vüsalına çatmaq isteyir". Onda Əli ibn Bəkkar soruştı: "Bu xanımın adı nedir?" Əbülləsən onun cavabında dedi: "Onun adı Şəms on-Nahardır, özü də emirəlməminin Harun ər-Rəşidin məşuqələrindən biridir, bura da xəlifenin sarayıdır".

Şəms on-Naharla Əli ibn Bəkkar əyləşib bir-birinin gözəlliyyinə tamaşa eləmeye başladılar. Onlar bir köməklə min köməklə bir-birinə vuruldular. Şəms on-Nahar kənizlərin hamisə emr elədi ki, hərə öz yerində ayloşın. Kənizlərin hərəsi bir pəncərənin qabağında əyləşdi. Şəms on-Nahar onlara buyurdu ki, oxusunlar, kənizlərdən biri udu elinə alıb oxumağa başladı:

"Bir da məktub yolla vo mən yazdım
Cavabı qəbul et, elő mərhamət.

Ey gözəllər şahı, durub öñündə
Şikayot edirəm sənə, şikayət.

Ruhum, hökmərdəm, inan, soninə
Tapşırıbı bu həyat gözümədə qiymət.

Ya hadiyyə, ya da hərc kimi
Mənə bir busa vər, güstər inayət.

Necə var, elő de mən o busəni
Sənə qaytararam, eləyirom vad.

Verdiyin épüşün avozını mən
İlkəti qaytarıram, bil, ey survi-qodd.

Ey qürər libası geydirən mənə,
Sevinc palterində olasun xoşbəxt!"

Əli ibn Bəkkar bu şeridə, çox şad olub ona dedi: "Rica eləyirəm, belə şeirlərdən birini də oxu!" Kəniz mizrabı simlərdə gəzdirib bu şeridə oxudu:

"Hey uzaq düşürən məndən, sevgilim,
Ağlamaq olubdur mənə bir adat.

Etiqadım də son, arzum də sonson,
Sonson verən mənə sevinc, saadət.

Gözünə qurub görür hey ağlamağıdan
Bən, bu düşkünlər elő mərhamət".

Elə ki kəniz mahnını oxuyub qurtardı, Şəms ən-Nahar üzünü o biri kənizə tutub dedi: "Bir şey oxu, qulaq asaq". Kəniz de avazla bu şerini oxudu:

"Mey deyil, gözündür most eden məni,
Yuxunu əlimdən qoddi alıbdır.

Mey deyil, saçdır səbrim, tosollim,
Rüxsarı qəlbimə lərza salıbdır.

Libasa bürünmüs gözəliyindən,
Məndə no düşüncə, ne baş qalıbdır".

Şəms ən-Nahar kənizin oxuduğu şeri eşidib xeyli vaxt dərindən ah çökdə, şeir onun çox xoşuna gəldi. Sonra o, başqa bir kənizə buyurdu ki, oxusun. O da udu əlinə alıb oxudu:

"Rüxsarı güneşle edir rəqabet,
Dirilik suyudur üzündə eyan.

Qoşa xatt kimidir üzündəki tük,
Eşqin manasıdır onlarda püñhan.

Mən onu görendə, gözəllik dedi:
"Bu naqşı əlia çəkib yaradan!"

Elə ki bu kəniz də şeri oxuyub qurtardı, Əli ibn Bəkkar yanındakı kənizə dedi: "Ay kəniz, indi də sən bir şey oxu, ruhumuzu şad e! Onda kəniz udu əlinə alıb oxumağa başladı:

"Inan ki, vüsalın ömrü azdır, az,
Son ver şıhtaqlığa, ey gülü-rəna.

Her zaman mehv edir bizi ayrılıq,
Gərək yol vermasın gözəllər buna.

Ömrün xoş anını buraxma əldən,
Qiymət qoy sevginin hor bir anına".

Kəniz bu şeri oxuyub qurtardan sonra Əli ibn Bəkkar hönkür-hönkür ağladı. Şəms ən-Nahar onun ağlayıb ab-vay elədiyini gördə, eşqin sövqündən bedonı elə od tutub yanmağa başladı ki, bihal oldu, ağlı başından çıxdı. O, taxtından düşüb yataq otığının qapısına getdi. Əli ibn Bəkkar daayağa qalxıb ona tərəf gərdi, onlar qucaqlaşdırı, qəş eleyib yere sərildilər. Bunu gören kənizlər gəlib her ikisini qucaqlarına götürüb yataq otığına apardılar, orada üzlərinə güləb sepdiyər. Onlar özlərinə geləndə taxtin böyründə gizlənmiş Əbülhəsəni görmədilər. Odur ki, kəniz soruşdu: "Bəs Əbülhəsen han?" Əbülhəsən o daqıqə taxtin böyründən çıxdı. Şəms ən-Nahar ona razılıq eleyib ucadan dedi: "Ay mərhamət kani, mənim birəcə arzum var, Allah mənə kömək elasın, senin xəcaletindən çıxım!"

Sonra o, üzünü Əli ibn Bəkkara tutub dedi: "Ay ağa, kaş bu məhəbbət manı belə deli-divanə eləməyədi; biz ki, bir-birimizə belə aşiq olmuşuq, garak bu dərə dəzək, başqa çaromız yoxdur". Əli ibn Bəkkar cavabında dedi: "Ay xanım, senin vüsalına çatmaq mənə xoşdur, özü də səni görmək ürəyimdəki eşq alovunu söndürə bilmez, senin məhabətinin ürəyimden heç bir şey çıxara bilmez, məni bu eşqin bəlasından birəcə ölüm qurtara bilər".

Bu sözleri deyib Əli ibn Bəkkar ağlamağa başladı, göz yaşı sepe-leşmiş mirvari danəleri kimi yanaqlarından üzüaşığı axdı. Şəms ən-Nahar onun göz yaşlarını görüb özü də ağlamağa başladı. Bunu gören Əbülhəsən ucadan dedi: "Vallahi, man sizə mal qalmışam, heç bilmirəm bu ne işdir! Doğrudan da sizin işiniz çox təcəccüblü, çox qoriba işdir. Siz bir yerde ola-ola belə ağlayırsız, bəs ayrınlarda, hicran dərdi çəkəndə ne eləyəcəksiz?" Sonra da dedi: "İndi dərd çəkəmək, ağlamaq məqamı deyil, indi ki, siz bir yerdəsiz, şadlıq eləməlisiz. Ağlamayın, şadlıq eləyin, oylenin!"

Sonra Şəms ən-Nahar kənizlərdən birinə əli ilə işarə etdi, həmin kəniz getdi, qulluqcu qızılarla bərabər qayıtdı, onlar bir balaca masa getirdilər, bu masanın üstündə gümüş nümcəldər cürbəcür lazzatlı yeməklər var idi. Onlar masanı Şəms ən-Naharla Əli ibn Bəkkarın qabağına qoydular. Şəms ən-Nahar hem özü yeməyo, hem də Əli ibn Bəkkarı öz əli ilə yedirməye başladı, onlar doyuncu yedilər. Sonra balaca masanı apardılar, onlar əllorını yudular, kənizlər içində quru əzvay, ənber, basqa quru ötləri otlar olan bir neçə dənə buxardan, güləb dolu güləbdən gotirdilər. Onlar üstlərinə güləb cılıdılardı, özlərini ötlü tüstüye verdildi, sonra naxışlı qızıl məcmeyilərdə onlara cürbəcür

içki, ürək istəyən, göz doyduran təzə meyvalar, sabzovat, sonra da eaqiq qabda şərab getirdilər.

Şəms ən-Nahar on nəfər kəniz ayırdı, onlara tapşırdı ki, heç yero getməsinlər, burada olsunlar, xanonda kənizlərdən də on nəfərini öz yanında saxladı, qalanlarına icazə verdi ki, çıxıb getsinlər. Sonra kənizlərə əmr elədi ki, ud çalsınlar. Kənizlər de o, buyurduğu kimi elədilər. Onlardan biri bu şəri oxudu:

"Son ey gülər üzlə salam alan dost,
Kaş avəz edəyi hicranı vüsal.

Aləmə bildirdi sırrımı eşqim,
Lağbazlar eşidib, oldular xoşal.

Dayanırız göz yaşım, sanki mənimle
Birlikdə vurulub yara dərd, mələl".

Ele ki kəniz şəri oxuyub qurtardı, Şəms ən-Nahar ayaga qalxdı, piyaləni doldurub içdi, sonra onu yenə doldurub Əli ibn Bekkara verdi..."

Şəhrizad bu yerde seherin açıldığını görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Elə ki yüz əlli dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəla rəvayet elayirlər ki, Şəms ən-Nahar piyaləni doldurub Əli ibn Bekkara verdi, sonra kənizə əmr elədi ki, oxusun, kəniz də bu şəri oxudu:

"Seçilmir şərabdan gözümün yaşı,
Cama axan şərab gözümən axır.

Bilmirəm, şərbəm axır gözümən
Vo ya ki, içdiyim öz göz yaşımıdır?"

Kəniz şəri oxuyub qurtardan sonra Əli ibn Bekkara öz piyaləsin-deki şərəbi içib piyaləni Şəms ən-Nahara qaytardı, Şəms ən-Nahar da onu yenidən doldurub Əbülhəsənə uzadı, Əbülhəsən də şərəbi içdi. Sonra Şəms ən-Nahar udu olino alıb dedi: "Öz piyaləmi qaldıranda heç kəs yox, mən özüm oxuyaçağam!" Sonra udu kökleyib bu şəri oxudu:

"Titroyır üzündə yaşdan incilər,
Eşqindən od tutub bağının başı.

Ayrılıq qorxusu ağladır onu,
Yanında olsan da, tökür göz yaşı.

Sonra o, başqa şairin şerini oxudu:

Azad qullarmışq, saqı, biz sonin,
Gözel yaranmışsan başdan-ayağa.

Ay yaxanda yanır, günəş üzündə,
Ülkə sığınmışdır qaymaq doğda.

Moni kefləndirib san verdiyin cam,
Baxışın gəzdirir onu ortada.

Sən ondördgeçolik aysan, nurluna
Aşıqlor məhv olur bütün dünyada.

Allahsan, görünüşün hayat baxş edir,
Min-mİN ömrü verir hicranın bada.

Gözəlliyi səndən yaradıb Allah,
Hüsnünən oksıdır badisə da.

Sən boşar deyilsən, zəif molokson,
Səni göydən yero göndərib Xuda".

Ele ki Əli ibn Bekkara, Əbülhəsən, orada olan kənizlər Şəms ən-Naharnın oxuduğu bu şəri eşitdilər, elə şad oldular ki, az qaldı qanad-lambıç usulsular. Onlar cəlib-oynamamağa, gülüb şadlıq eləməyo başladılar, elə bu dəmdə bir kəniz qorxudan titroya-titroya golub dedi: "Ay xanım, xəlifənin nökrələri qapının ağızdadırlar. Ərif, Məsrur, Mərcan galiblər,

Yüz allı dördüncü gecə

onlardan başqa tanımadiğim xaceler de gelibler". Kenizler bu sözleri eşidende qorxularından az qaldı bağurları çatlaşın, amma Şems an-Nahar gül-e-güle dedi: "Qorxmayın!"

Sonra o, kenize buyurdu: "Biz buradan çıxanacan onları sorğu-suala tut, başlarını qarışdır". Sonra da buyurdu ki, kapıları bağlayıp perdelarını salsınlar. Özü de otağına qapısını bağladı, gizli qapıdan keçib bağa getti, öz taxtında əyleşib kenize buyurdu ki, ayaqlarını ovusdursun, o biri kenizlərə de buyurdu ki, dağlılıq öz menzillərinə getsinlər. Sonra yanında qalan qızı emr elədi ki, qapıdakı adamları içəri çağırınsın, qız gedib onları içəri çağırı, onda Məsrur, onun yanında olanlar bağa girdilər, özü de bu gələnlər əli qılınclı iyirmi naşer idilər. Onlar Şems an-Nahara salam verdilər, Şems an-Nahar salam alıb soruşdu: "Nə üçün galibsiz?" Xaceler onun cavabında dedilər: "Əmirəlmominin sənə salam göndərdi. Səni görmədiyinən daxılıbdır, sənə xəber göndərər ki, bu gün o, kef məclisində yaxşıca şadlıq elayıb, istəyir ki, şadlıq tamamkamal olmaq üçün sən bu saat onun yanında olasın. Sən onun yanına gedəcəksən, yoxsa sənin yanına gəlsin?"

Şems an-Nahar ayağa qalxdı, əyilib yeri öpəndən sonra dedi: "Əmirəlmomininin emrinə tabeyəm, itaat borcumdur". Sonra da o buyurdu ki, gözətçi kenizlər qızları çağırınsınlar, əla ki onlar geldilər, özünü elə göstərdi ki, guya xəlifənin buyurğuna eməl elayıb. Onun otaqları səliqə-sahmənlə idi, xəlifə gələ bilardı, ancaq o, xacelərə dedi: "Gedin, emirəlmomininə deyin ki, men otağı xalçaları döşətdirəndən, sahməna salandan sonra onu gözləyəcəyəm".

Xaceler talesik emirəlmomininin yanına getməkde olsunlar, görek Şems an-Nahar ne elədi? O, palturnı soyundu, öz moşqu Əli ibn Bəkkarın yanına getdi, onu bağırına basıb vidası. Əli ibn Bəkkar hönkür-hönkür ağlayıb dedi: "Ay xanım, vidasılab səndən ayrılmış mənə baha oturacaq, mən de mehvə olacağam, ruhum da, ancaq Allah'a yalvarıram; mənə kömək olsun, üreyimə toxraqlıq versin ki, imtahana çəkib mübtəla elədiyi məhəbbət bələsına, hicranın ezab-əziiyyətinə tab gotire bilim". Şems an-Nahar cavabında dedi: "And olsun Allah'a, heç kəs yox, takca men ölüm bədesini içəcəyəm! Sənə nə var ki, bazara gedəcəksen, adam arasında olacaqsan, təselli tapacaqsan, bu da sənə toxraqlıq verəcək, son ehtirasını böyük bileyəcəsan; vay mənim halıma, mən azab-əziiyyət çəkəcəyəm, özü de mənə teselli verən bir adam tapa bilməyəcəyəm, həm de mən xəlifəye vədə vermİŞəm ki, onunla görüşüm. Bəlkə də buna görə mənim başıma böyük bir müsibət gələcək, axı men bir könüldən min könülüə sənə vurulmuşam, odur ki,

sənin fikrini əleyəcəyəm, sən çox istədiyimə görə də hicran qomı manı oldən salacaq. İndi man xəlifənin hüzuruna necə gedəcəyəm, hansı ürkələ oxuyacağam? İndi emirəlmomininə no danışacağam, sənin evəzində ona necə baxacağam?" Sən olmayan məclisde necə oturacağam, sənsiz şərəbi ləzzətli iço biləcəyimmi?" Belə olanda, Əbü'ləsən Şems an-Nahara dedi: "Qəm yemə, səbirli ol, bu axşam əmirəlmomininə yeyib-içəndə ettiyi ol. Ona qulluq əla, onunla xoş rəftər əle, özünü itirmə!"

Onlar beləcə danışdıqları vaxt keniz galib dedi: "Ay xanım, xəlifənin nökarları goliblər!" Konizin bu sözünü eşidən Şems an-Nahar ayağa qalxbi kenize dedi: "Əbü'ləsəni de, onun yoldaşını da götür yuxarıdakı, üzü bağa baxan qonaq otağına apar, qaranlıq düşənəcan onlar orada qalsınlar, sonra bir hiylə ilə saraydan çıxarıb yola sal".

Keniz de onları qonaq otağına apardı, qapını bağlayıb öz işnə得到了, cavanlar əyleşib bağa tamaşa eleməyə başladılar.

Birdən xəlifə geldi, onun yan-yörəsindən yüzəcan ali qılınclı xəco var idi, ham de onu iyrimi koniz dövryə almışdı, özü de bu kenizlər elə gözəl, elə görəcik idilər ki, aya deyirdilər sən çıxma, biz çıxaq, günde deyirdilər sən çıxma biz çıxaq; hamusun da eynində çox gözəl, çox bahalı libas vardi, ham de onlar başlarına tac qoymuşdular, tacların haşiyələri mırvari ya yaqtıf işlənmişdi, hamisi elində yanar şam tutmuşdu. Onlar xəlifəni dörd tərəfindən dövryə almışdalar. Məsrur, Əfisilə Vəsif qabağa düşmüşdülər, xəlifə de yırqlana-yırqlana yeriyirdi.

Şems an-Nahar da, onun kenizlərə de ayağa qalxbi bağın darvazası ağızında xəlifənin qabağına çıxdılar, onun hüzurunda əyilib yeri öpdi, sonra xəlifənin qabağına düssüldülər, xəlifə galib taxtda əyleşdi, bağda olan kenizlərlə xaceler də onların hüzurunda hazır dayandılar. Sonra gözəl qızlar, qaravaşlar ollerdən yanar şam, cürbəcür ətriyyat, otılı otalar, musiqi aletləri geldilər, özü de onlar elə gözəl, elə görəcik idilər ki, yemə-içmə, onların xattü-xalına, gül-camlımla tamaşa əla; belə olanda, padşah xanende qızlara buyurdu ki, əyleşsinlər, onlar da öz yerlərində əyleşdilər. Şems an-Nahar galib xəlifənin taxtı yanındakı balaca kürsüde əyleşdi, xəlifə ilə səhəbat eleməyə başladı, bu zaman Əbü'ləsənə Əli ibn Bəkkar da onlara baxır, danışqlarını eşidirdilər, amma xəlifə onları görmürdü.

Sonra xəlifə Şems an-Naharla zaraftaşlaşmağa, mazaqlaşmağa başladı, onlar kef çəkir, şadlıq əleyirdilər, sonra padşah əmr elədi ki, sarayın qapısını açılsınlar, qapını açıdlar, pəncərələri də taybatay açıdlar, şamları yandırdılar, içəri gündüz kimi işq oldu.

Sonra xacələr qablardı içki getirmeyə başladılar, onları görən Əbülhəsən dedi: "Mən ele içki qabları, ele nadir şeylər gördüm ki, hələ ömründə belə şeylər görməmişəm. Bu qablar qızıl, gümüş, başqa qiymətli şeylərdən, qas-dasdən idi, onları dilla demek müşkül işdir, həm de gözümüz gördüklorimə ele mat qalmışam ki, ele bil onları yuxuda görürəm".

Xəlifa ilə Şəms ən-Nahar kef çəkməkdə olsunlar, səzə kimdən deyim, Əli ibn Bekkardan; o, Şəms ən-Nahardan ayrılan deqiqədən bəri etirəs, eşi ona ele güc galmışdı ki, bihüsl olub yera serilmişdi. Özüne geləndən sonra o da bu misil-berəbari olmayan qiymətli şeylərə tamaşa eləyib Əbülhəsənə dedi: "Qardaşım, qorxuram xəlifa bizi ya görə, ya da burada olmağımızdan xəber tutə, özü də mən çoxu sənə görə qorxuram, məna geləndə, bilirəm ki, mən eşq-məhəbbət ucundan şəksiz məhv olmuşam, hem də mən ona görə məhv olmuşam ki, bir könüldən min kənlə qızı vurulmuşam, eşq dərdi meni dəli-divanə eləyib, bir də sevgilimə qovuşandan sonra ondan ayrılmışam. Amma ümidi varam ki, Allah-təala bizi bu bələdən xilas eləyəcək".

Əli ibn Bekkarla Əbülhəsən sadlıq eləyen xəlifəyə o vaxtəcan baxıldılar ki, kef macclisine hazırlıq qurtardı. Sonra xəlifa üzünü kənizlərdən birinə tutub dedi: "Ay Əoram, bildiyin mahniların ən ürəye yatanını oxu". Kəniz udu elinə alıb kökləyəndən sonra oxumağa başladı:

"Elindən ayrılan bir arəb qızı
Vətən gülşənini, bağını anar.

Su içər gözünün yaşından susuz,
Ahündən yolçular od-oçaq qalar.

O qızın eşqindən üstündür eşqim,
Lakin yar bu eşqi bir günah sanar".

Ele ki Şəms ən-Nahar bu beytləri eşitdi, ağlı başından oldu, huşunu itirdi, oturduğu sandaldən yərə sarıldı. Kənizlər ayağı durub onu qaldrıdılar, Əli ibn Bekkar yuxarıdakı otaqdən bunu görəndə ürəyi təbəğitmədi, o da huşunu itirib yərə sarıldı. Bunu görən Əbülhəsən dedi: "Doğrudan da tale sizin aranızda məhəbbəti bir alma kimi tən iki yero bölib!"

Cavan oğlanlar oturub beləcə səhbət eləyirdilər, birdən onları bu qonaq otağına gətirən kəniz gəlib dedi: "Ya Əbülhəsən, son də, yoldaşın

da tez durun ayağı, buradan çıxıb gedin, dünya başımıza dar olub, qorxuram xəlifa sizdən xəber tutə. Əgər elə bu saat çıxıb getməsəz, biz məhv oldugut!" Kənizin bu sözünü əsidi Əbülhəsən ondan soruşturdu: "Bu cavamın taqəti yoxdur, ayağı dura bilmir, o manimlə necə çıxıb gedə bilər?" Belə olanda, qız Əli ibn Bekkarın üzünə güləb sapmayıbaşladı, oğlan özüne goldı.

Əbülhəsən tez onu ayağı qaldırdı, kəniz də onun qoluna girdi, onlar qonaq otağından aşağı enib bir az gətdilər. Sonra kəniz balaca demir qapıni açdı, Əbülhəsən Əli ibn Bekkarı saraydan çıxardı. Onlar Daclə çayının kənarında bir kürsü görüb əyleşdildər. Kəniz el çaldı, bir adam balaca qayıqla ona yaxınlaşdı, qız qayıqçıya dedi: "Bu cavanları o biri sahile apar". Onlar qayıqça mindilər. Qayıqçı avar çıkmaya başladı, bağdan uzaqlaşanda Əli ibn Bekkar xəlifəsinin sarayına, bağ'a, bir də köşkə baxdı, bu iki beytidən onlarla vidalaşdı:

"Gedərken, bir əlim ona uzandı,
Kül olmuş sinəmə endi bir əlim.

Kasdiyimiz çörək, bir də bu görüş
Sonuncu olmasın, - dedim, - sevgilim".

Sonra kəniz qayıqçıya dedi: "Bir az cold ol". Qayıqçı daha cold avar çıkmaya başladı, kəniz də onların yanında idı..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açılışını görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ele ki yüz elli beşinci gece oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qayıqçı avar çıxıb qayıqı o biri sahile sürdü, kəniz də onların yanında idı. Onlar bu yerde çay keçdilər, o biri sahile çıxıb yola düşdülər. Kəniz oğlanlarla vidalaşıb dedi: "Men sizdən ayrılmış istəmirdim, ancəq buradan qayıtmalıyam".

Sonra kəniz geri qayıtdı; o geri qayıtmadı olsun, səzə kimdən deyim, Əli ibn Bekkardan: o, düz Əbülhəsənin qabağında yərə yixilib

qaldı, ayağa qalxa bilmədi. Bunu gören Əbülhəsən ona dedi: "Bura etibar yer deyil, biz burada oğurların, qaçaq-qoldurun, vələduzzinələrin elində mahv ola bilerik". Dostunun bu sözlerini eşidən Əli ibn Bekkar ayağa qalxdı, bir az yol getdi, ancaq gördü ki, daha gedə bilmir.

Bu tərəflərdə Əbülhəsənin dostları vardı, Əbülhəsən dostluq elədiyi etibarlı bir adamın evinə tərəf gedib onun qapısını döydü. Bu adam tez onun qabağına çıxdı, onları görənəcən açıq ürəkde dedi: "Xoş gəlmisiniz!" Sonra her ikisini evinə apardı. Əbülhəsənə Əli ibn Bekkara yetər gəstərdi, onlar aylasıldılar, ev sahibi səhəbat eleməyə başladı, haradan gəldiklərini soruşdu. Əbülhəsən de onun cavabında dedi: "Biz belə bivaxt ona gərə bayırı çıxmışık ki, mən bir nəferlə alver elemişəm, onda pulum qalıb. Mənə belə bir xəber çatıb ki, o manim pulum da götürür buradan getmək istəyir, bunu eşidən kimi bu axşam evden çıxıb onlara tərəf getdim. Mən bu yoldaşımı, Əli ibn Bekkara dostlaşmışam, ikimiz de bərabər bura gəldik, fikirləşdik ki, bəlkə onu tapa bildik, ancaq o qacış gizləndi, odur ki, biz de həmin adamı gərə bilmedik. İndi, bax alıb qaydırınq, gecənən bu vaxtı geri qayıtməq bizim üçün çatın idi, heç bilmirdik hara gedək, belə olanda, son yadına düşdün, senin yaxşı dost, xoşxasiyyət adam olduğuna bel bağlayıb yanına goldik". Ev sahibi onun cavabında dedi: "Xoş gəlib, sefa getirmisiniz!" Sonra da bacardığı qədər onlara hörmət elədi, onlar da səhərəcən burada qaldılar.

Əli ki səhər açıldı, onlar bayırı çıxdılar, az getdilər, çox getdilər, galib şəhərə çatıdlar. Ləngimiyəb şəhərə girdilər, Əbülhəsənin evinin qabağından keçəndə Əbülhəsən dostu Əli ibn Bekkari and verdi ki, qonaqı olsun. Axırdı onu razi salıb evinə apardı. Onarı yatağa girib bir az yatıdlar, yuxudan oyananə Əbülhəsən nökerlərinə emr elədi ki, evə qiymətli xalçalar döşəsinələr. Nökerlər də o deyən kimi elədilər.

Sonra Əbülhəsən özlüyündə dedi: "Mən hökmən bu cavani oylondırb ona təsəlli verməliyəm, axı onun neler çəkdiyini məndən yaxşı heç kəs bilmir".

Bunu fikirləşib Əbülhəsən buyurdu ki, Əli ibn Bekkara su getirsinlər, nökerlər də gedib su getirdilər, Əli yerindən qalxbı dəstəməz aldı, dünənki gündüz, axşam qəza namazını qıldı. Sonra da aylasıb Əbülhəsənə səhəbat eleməyə başladı. Əbülhəsən bunu görəndə ona yaxınlaşıb dedi: "Ay ağa, sen ki, bu haldasən, çox yaxşı olar bu axşam manım yanında qalasan, üreyin bir az toxtasın, dərd-qəmin bir az dağlısan. Qal bizimlə kef elə, bəlkə dərd-qəmin dağlıdı, üreyin sakit oldu". Əli ibn Bekkar onun cavabında dedi: "Necə istəyirsən elə de

elə, qardaş, qoy sən deyən olsun. Ancaq onu da bil ki, mən bu müsi-bətdən canımı qurtara bilməyəcəyəm; na istəyirsən elə!"

Oğlanın bu sözünü eşidən Əbülhəsən ayağa qalxdı, nökerlərini səsləyib yaxın dostlarını çağırıldı. Sonra da xanendə qızların, çalğıçıların dəlinə adam gəndərdi; elə ki xanəndələr çalğıçılar goldular, o saat süfrə açıdlar, süfrəyə yemək-içmək düzdiüber, onlar axşaməcan yeyib-içdilər, şadlıq elədilər. Sonra şamları yandırdırlar, dostluq piyalləri eləndən ola gedə, sırin səhəbat qızısqıldı, onlar xoşhal oldular, onda xanendə qızlardan biri udu götürüb bu iki beysi oxudu:

"Hədəf oldum baxışlardan yağan oxlara,
Zəmən möni mehv elədi, dostlardan uzaq.

Kac fəleyin qarşısında qırılı azmim.
Men əvvəllər indikindən matindim ancaq".

Əli ibn Bekkar xanəndə qızın sözlerini eşidən kimi ağlı başından oldu, yeri yixılıb dan yeri sökülonəcon bılış qaldı. Elə ki səhər açıldı, gün çıxıb aləmi nura qərq elədi, Əli ibn Bekkar aylıdı, aylan kimi də öz evine getmək istədi, belə olanda, Əbülhəsən onu saxlamadı, qorxdu ki, bu işin axırı pis olar. Əbülhəsən nökerləri Əli ibn Bekkara qatar getirdilər, ona qatura mindirdilər, Əbülhəsən də bir neçə nöker götürüb onuna bərabər getdi, onlar az getdilər, çox getdilər, galib Əlinin evinə çatıdlar.

Əli ibn Bekkar öz evində sakit oldu, bunu gören Əbülhəsən düdükləri tələdən yaxaları qurtardığını görə Allaha şükər eleməyə, sonra da dostu ilə aylasıb səhəbat eleməyə, ona təsəlli verməyə başladı... Ancaq qızın eşqi Əli ibn Bekkari dəli-divane elemişdi. Bunu gören Əbülhəsən ayağa qalxbı onuna xudahafizləşdi, öz evinə getdi..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığı görüb nağılı yarımqı qoydu.

Elə ki yüz elli altıncı gecə oldu. Şəhrizad nağılin dalmışdan danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əbülhəsən Əli ibn Bekkarla xudahafizləşdi, Əli Əbülhəsənə dedi:

"Qardaşım, məni nigaran qoyma". Əbülhəsən de onun cavabında dedi: "Baş üstü, itət borcumdur!".

Sonra Əbülhəsən çıxıb getdi, o öz dükənmə gelib qapını açdı, əyləşib Şəmsən-Nahardan bir xəber gözəlməyə başladı, amma heç kəs bir xəber gətirmədi. Əbülhəsən həmin geconı öz evində yatdı. Səhər açılında yerindən qalxıb Əli ibn Bəkkarın evinə yollandı; onun evinə gələndə ne görərə yaxşıdır? Gördü ki, o yorğan-döşəyo düşüb, həm de gördü ki, Əlinin dostları, həkimlər onun yanında əyləşiblər, hərə bir çare, bir dərman təklif eləyir, onun nəbzini yoxlayırlar.

Əbülhəsən içəri giranda Əli onu görüb gülümsündü, Əbülhəsən onuna salamlaşış kefini soruşturdu. Adamlar çıxıb gedənəcən Əbülhəsən onun yanında oturdu, həmi gedəndən sonra Əlidən soruşturdu: "Sen ne eləyirsən, bu nadir?" Əli ibn Bəkkar da cavabında dedi: "Xəber yayılb ki, man xəstələnmışam, dostlarım bunu eşidib tökülb geliblər. Taqətim de yoxdur ki, ayağa durub gəzim, məni naxış hesab eləyənlərin yalanıñ çıxarıram. Özün görürsən ki, yorğan-döşəyo düşmüşəm, dostlarım da mana dəyməyə galırılar. Qardaşım, sen o qızı görə bilmisenmi, ondan bir xəber eştmişəm?" Əbülhəsən de cavabında dedi: "Daclanın sahilində ondan ayrılan gündən bəri man onu görməmişəm". Sonra da dedi: "Qardaşım, bu göz yaşlarından el çək, yoxsa rüsvay olarsan".

Onun bu sözünü eşidən Əli ibn Bəkkar cavabında dedi: "Qardaşım, ixtiyarımı elimdən alıblar". Sonra da bu şeri oxudu:

Biləyi üstündə olan naxışlar
Alıbdır məndəki səbri, qararı.

Qorxub, öz olini gözü oxlaya,
Geydirib qoluna zirch paltar.

"Ağriyan qolbimdir, - dedim, - ey həkim,
Burax! Biləyimdə gəzme azar".

O necə adamdı, düz dc, ey xoyal". -
Deyo sual edir onun dildəri.

O sux cavab alır: "İçmə" dessəydin,
İçməzdii, atoşdən yartsa da bağı".

Eşitcək bu sözü, inci töküdü qız,
Yağdı ollorına yaz yağışları".

Əli bu şeri oxuyub qurtarandan sonra dedi: "Ya Əbülhəsən, mon heç vaxt ağlıma gatırmadıymışın eşqin balasından uzaq idim, ancaq indi onun bəsləsimə elə düşməşəm ki, mənim ölməkdən başqa çaram yoxdur, ölsəm rahat olaram". Əbülhəsən de onun cavabında dedi: "Sebir elə, bəlkə Allah sənin dərdinə bir əlacə olacaq".

Sonra Əbülhəsən dostunun yanından çıxıb öz dükənənə goldı, dükəni açdı, həla təzəcə oturmuşdu ki, həmin konız ona yaxınlığı salam verdi. Əbülhəsən onun salamını aldı, zənn ilə ona baxanda ne görərə yaxşıdır? Gördü ki, konızin hali pərişandır, nəsə çox dordldidir, özü de ütroyi narahatdır. Onda Əbülhəsən konızə dedi: "Xoş gelibson! Şəmsən-Nahar necədir?" Konız da cavabında dedi: "Mən onun halimi indi sənə danışacağam, avvalca de görüm Əli ibn Bəkkarın hali necədir?" Əbülhəsən Əli ibn Bəkkarın başına galonları, indi nə halda olduğunu avvəldən axıracan, yerli-yerində ona nağıl elədi. Əbülhəsən sözlərini cəsidiyən konız bu işlərə mat qalıb qəm daryasına batdı, qanı qaraldı, dordlı-dordlı ah çəkməyə başladı.

Sonra da qız Əbülhəsəno dedi: "Mənim xanımının hali ondan da betərdir. Elə ki siz çıxıb getdi, man geri qayıtdım, ancaq üreyim sizin yanınızda qaldı, man heç inanırdım ki, canınız qurtara biləcəksiz. Geri qayıdır gördüm ki, xanım köksdə lal-dinməz uzanıbdır, bir kəlmə də danışmir, heç kəsin də sorgu-sualına cavab vermır, emirəlməominin de onun başı üstündə oyalıbdır, özü də bir adam tapa bilmirdi ki, qızın dərdini açıq deyə bilsin, hem də xanımın niyə bu hala düyüdündən bixəbər idi. Xanım da gecə yariyacan belecə bihuş uzanıb qaldı, sonra özüne gəldi, bunu görən emirəlməominin çox şad olub ondan soruşdu: "Ay Şəmsən-Nahar, sona na olub, nə işdir bu gecə sənin başına goldı?" Xəlifanın sözlərini eşidən Şəmsən-Nahar onun ayaqlarını öpüb ucadan dedi: "Ya emirəlməominin, sona qurban olum! Mən kefsiz-ləmisiş, manı elə bərk qızdırma tutdu ki, bədənim alışın yanına başladı, ezbədar huşunu itirdim, heç özüm də bilmədim mənə nə oldu". Bu sözləri eşidən xəlifa ondan soruşdu: "Bu gün gündüz sən nə yemisən?" Şəmsən-Nahar cavabında dedi: "Mən sohər nəsə yedim, özü də ömründə belə şey yeməmişəm". Sonra o özünü elə göstərdi ki, guya bədənin taqot golub, əmr elədi ki, içməyo bir şey gatırsınlar; o saat içki götürürələr, o da içdi, içdən sonra xəlifədən rica elədi ki, yenə kef maclisi qurşun. Xəlifa köksdə öz taxtına atıldı, otaqlar qaydaya salındı; elə ki man xanımın yanına gəldim, o məndən sizi soruşturdı, mon də sizi necə yola saldıığımı ona nağıl elədim, sizinlə vidasında Əli ibn Bəkkarın dediyi şeri ona oxudum, xanım gizləcə ağılayıb

bir kələmə də danışmadı. Sonra xəlifə gəlib əyləşdi, kənizlərin birinə emr elədi ki, oxusun, o da bu beysi oxudu:

"Vallah, siz gedəndən halim xarabdır,
Mənsiz nece keçir gününüz sizin?

Siz adı göz yaşı axıtsayınız,
Men qan ağlayardım sizinçün, yaqın".

Xanımım bu iki beysi eşi dən kimi huşunu itirib kürsünün üstüne yixildi..."

Şəhrizad bu yerdə sahərin açıldığına görüb nağlı yarımcı qoydu.

Ele ki yüz elli yedinci gecə oldu, Şəhrizad nağlin dahını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, kəniz Əbülhəsənə deyirdi: "Xanımım bu iki beysi eşi dən kimi huşunu itirib kürsünün üstüne yixildi, men tez onun elini tutdum, üzüne güləb sepdim, xanım ayılarda ona dedim: "Ay xanım, öz xetrinə, bir de sarayında olan adamlarını xetrinə sırrının üstünü açma. Öz aşiqinin canına yazığın gəlsin, onun xetrinə sabırı ol". Menim bu sözlerimi eşidib xanım dedi: "Bu işdə ölümündən pis nə ola bilər? Men ölümümü axtarıram, ölüm mənim üçün dinclikdir". Biz bele səhbət elədiyimiz vaxt kənizlərdən biri şairin bu sözlerini oxudu:

"Dedilər: "Səbr ele, ondadır nicat!"
"Səbr uzaq düşübso, - dedim, - bəs onda?"

Vəslo çatdırılmışdı o bir vaxt bizi,
O da çıxıb getdi, biz ayrınlanda".

Kəniz şeri oxuyub qurtaran kimi xanımım yene huşunu itirib yixildi, xəlifə bunu görüb tez onun yanına gəldi, emr elədi ki, içkileri yüksəldi, kənizlərin də hamısı çıxıb öz otaqlarına getsin, özü isə

səhər açılacaq onun yanında qaldı. Əmirəlməmənin Şəms ən-Naharin eşqerdindən dəli-dívana olduğundan bixabər idi, odur ki, həkimləri çağırıb onlara emr elədi ki, qızı sağaltsınlar. Men də xanımın özüne gəldiyinə az-çox arxayı olacaq onun yanında qaldım. Bax mənim sizin yanınız vaxtında gölməməyimin səbəbi budur. Xanımın yanında ona üreyiyan çoxlu yaxın adamı qaldı, o mənə buyurdu ki, sizin yanınızda golim, Əli ibn Bəkkardan təzə nə bir xəber varsa öyrənib geri qaydım".

Əbülhəsən onun bu sözlerini eşidib mat qaldı, odur ki, ucadan dedi: "Allah haqqı, men Əli ibn Bəkkar barəsində nə təzə xəber vardısa hamısını sənə danışdım! Xanımının yanına qayıt, ona salam yetir, onu dile tut ki, sabırlı olsun. Onu başa sal ki, hələlik başqa çare yoxdur, həm də ona deyin: "Sirri möhkəm saxla!" Bir də ona də ki, men onun dərdini çox yaxşı bilirəm, bilirəm ki, bu çotun işdir, burada böyük ağıl işlətmək lazımdır". Kəniz Əbülhəsənə razılıq eləyib getdi.

Kəniz getməkdə olsun, səzə kimdən xəber verim, Əbülhəsəndən. O, gün batanacan öz dükənündə əyləşdi; elə ki gün batdı, ayağa qalxdı, dükəndən çıxıb qapısını bağladı, Əli ibn Bəkkarın evinə tarof getdi; az getdi, çox getdi, gəlib onun evinə çatdı. Onun qapısını döyüd, nökçələrdən biri gəlib onu içəri apardı. Əbülhəsən Əli ibn Bəkkarnın otagını girişdə Əli onun galişinə şad olub gülfəmsədi, sonra ucadan dedi: "Ya Əbülhəsən, bu gün yanımı gölməsən, odur ki, məni qəm-qüssə çəkməyə vadar ehmisən! Nə qədər sağlam, bu canım sənə qurbandır!

Əbülhəsən onun cavabında dedi: "Bəlo sözlər danişma, əger sənin dərdindən elac eleyə bilsəydim, inan ki, heç san deməmiş dərdindən elac elərdim, əger sənin cansağlığını satın almaq məmkün olsaydı, men canımı verib onu alardım. Bu gün kəniz galib mənə dedi ki, xəlifə Şəms ən-Naharin yanında olduğu üçün xanım o vaxt gələ bilməyibdir. Kəniz xanımın başına gələn əhvalatın hamısını əvvəldən axıracan, yerli-yerində mənə nağlı elədi".

Əbülhəsən kənizdən eşidiklərinin hamısını Əli ibn Bəkkara damşdı, Əli əhvalatdan xəbərdar olub qəm dəryasına batdı, hönkür-höñkür ağladı, sonra üzünü Əbülhəsənə tutub dedi: "Qardaşım, səni and verirem Allah'a, bu dar vaxtumda mənə kömək elə, mənə bir fənd öyrət. Səndən rica eleyirəm, mərhəmət elə, bu gecə mənim yanımıda qal ki, təselli tapa bilim".

Əbülhəsən onun sözünü yera salmadı, gecəni onun yanında qalmaga razı oldu, onlar axşam şirin səhbat etdilər; elə ki gecə oldu,

Əli ibn Bekkar ah-zar eleməyə, acı-acı şikayətlenməyə başladı, sonra hönkür-hönkür ağlayıb belə bir şeir dedi:

"Xoyalın gözümüzə, adın dilimədə,
Yerin qəlbimədir, - get görüm indi.

Ah çəkib deyirom: keçir ömür-gün,
Voslo yetmək iso xeyli çatındır.

Sonra da başqa bir şairin şerini oxudu:

Dəldi ümid dobılqəmi baxışının oxları,
Deşdi sobrim zirchini sərv qaddin nizası.

Müşkə bənzər xallarının zülmətini yararaq,
Çıxdı üzə şəfəq rəngli yanagının şəlesi.

Qorxusundan inci dişlər mərcan ləbi çeynədi,
Bal gölündə gözden itdi incilərin cərgəsi.

Yar darindən bir ah çəkib, yumruq vurdur köksüna,
Zərbəsinizi izi qaldı, göyərdi ağ sinəsi.

Mərcan rəngli lələk qəlam müşkə bənzər rəng ilə
Büllür kimi bir vərəqədə beş xətt çəkib - məvəzi.

Siz ey qılınc gozdırənlər, ehitiyatlı olun ki,
Qılınclardan çox itidir baxışının zorbəsi.

Siz ey nizə gozdırənlər, yamandır o aflatın
Sərvə bənzər qamatının ürkükərə homlesi".

Əli ibn Bekkar bu şeri deyəndən sonra fəryad eledi, bihş olub yero sırıldı. Əbülhəsən cələ bildi ki, onun ruhu bədənidən oldu. Əli dan yeri ağaranan beləce bihş qaldı, sonra özüne golib Əbülhəsənonu daniş-mağşa başlıdı. Əbülhəsən hava lap işqılaşanacan onun yanında oturdu. Sonra ayığa qalxdı, öz dükmənə gedib dükəni açdı, bir də gördü ki, həmin kəniz golib onun yanında dayandı.

Əbülhəsən ona baxdı, kəniz işarə ilə salam verdi, tacir onun salamını aldı, sonra da kəniz öz xanımından ona salam yetirib sorusdu: "Əli ibn Bekkarın kefi necədir?" Əbülhəsən onun cavabında dedi:

"Ay mehriban kəniz, nə onun halımı soruş, nə də onun necə aşiq olduğunu: o, gecələr yatır, gündüzlər dincil bilmir, yuxusluq onu əldən salıb, qəm-qüssə onu tamam üzüb, o, bir koko düşüb ki, məşqəsi görə qan ağlayar". Əbülhəsənin bu sözünü eşidən kəniz dedi: "Mənim xanımımın sənə də, ona da salamı var, özü de xanımım ona name yazıb-dır. Xanımımın ehvalı ağınan halından da pisdir. Xanımım bu namonu menə verib dedi: "Cavabsız mənim yanağıma galmo, sənə nə demişəməsə elə de eleginən". Bax həmin name məndədir. Bəlkə mənimlə Əli ibn Bekkarın yanına gedəsən, ondan namənin cavabını alaq". Əbülhəsən de cavabında dedi: "Baş əstə, itaat borcumdur". Bunu deyib o, dükəni bağladı, kənizlə bayır çıxdı. Onlar az getdilər, çox getdilər, golib Əli ibn Bekkarın evinə çatdilar; Əbülhəsən kənizi darvaza ağızında qoyub, özü içəri girdi..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağlı yarımcı qoysdu.

Ele ki yüz elli səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağlini dalmış-mağşa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirler ki, Əbülhəsən kənizlə bərabər Əli ibn Bekkarın evinə tərəf getdi, onlar az getdilər, çox getdilər, golib Əli ibn Bekkarın evinə çatdilar, Əbülhəsən kənizi darvaza ağızında qoyub özü içəri girdi. Əli ibn Bekkar onu görüb şad oldu, Əbülhəsən ona dedi: "Men ona gərə galınışam ki, filankas öz kənizi ilə sənə namə göndərib, özü de həmin namədə sənə salam yetirir, yanına golə bilmediyinin səbəbini izah elayir. Kəniz bu dəqiqə qapının ağızındadır. İzin verirənəm içəri gəlsin?" Əbülhəsən bu sözünü eşidən Əli dedi: "Onu içəri gətin!" Əbülhəsən ona göz vurub işarə eledi ki, həmin adam Şəms ən-Naharın kənizidir, Əli ibn Bekkar onun göz vurmaqla nə dediyini başa düşdü.

Kəniz içəri girəndə Əli ibn Bekkaraya ayaq qalxdı, şad olub himcimlə soruşdu: "Senin xanımın necədir? Allah onun dərdindən elac etəsin, ona şəfa versin!" Kəniz de cavabında dedi: "Yaxşıdır!" Sonra da namonı çıxardıb cavava verdi. Əli ibn Bekkar namonu alıb öpdü, açıb oxudu, oxuyandan sonra Əbülhəsənə verdi: o da gördü ki, namədə bu şeir yazılıbdır:

"Qasid ehvalim bildirər sənə,
Qoy vüsalla bıtsin onun xəbəri.

Seni candan sevən sansız qalıbdır,
Yuxuya həsrətdir onun gözləri.

Hər dərda dözsəm də bilirom ancaq,
Baxtı yənə bilməz insan hüneri.

Xoşbaxt ol, məni də unutma heç vaxt,
Yayınma gözümündə, ey can cövhəri.

Sən tamam üzüldün, amma bil, ey yar,
Məndə də qalmayıb hayat asarı.

Şeirdən sonra naməde bu sözlər yazıilibdir: "Bu naməni sənə barmaqlarım yox, ürəyim yazib, özü də bil ki, səninlə, dilimə yox, ürəyimdə danişmişam. Xülaşə, gözlerimə də yuxu getmir, dərdin də ürəyimden çıxmır. Ele bil ki, mən ömrümde cansağlığı nə olduğunu bilməmişəm, ondan heç bir feyz almamışam, ömrüm boyu dərd-qəm çəkmişəm, ele bil, mən ömrümde gözel şeylər görməmişəm, ömrümde xoş günüm olmayıb. Ele bil eşq-mehebbətdən, dərd-qəmdən, bir də həsrətdən yaranmışam, ele xəsta düşmüşəm ki, sağalacağımı güman yoxdur, ehtirasım da getdikcə daha çox coşur. Ehtirasım ele alovlanıb ki, daha na deym; qəm-qüssə ürəyimi parçalayır. Mən, şairin dediyi kimi olmuşam:

"Fikrim sərazaddır, ruhumsa dustaq,
Göz yuxusuz qalıb, bədən yorulub.

Hicran yaxınlaşdır, sobr uzaqlaşdır,
Ağıl tutqunlaşdır, qalb talan olub".

Bil və agah ol ki, göz yaşları, ah-zar mehebbət ateşini söndüre bilməz, amma hicran dərdindən üzülmüş xəstəyə teskinlik verer. Mən bir sözü, təselli sözünü elə hey deyirəm, ondan təselli tapıram. Bu bəyti yayan çox güzel deyib:

"Yox iken arada küsüb-barışmaq,
Nə zövqü uzadın məktublaşmağın?"

Ele ki Əbülhəsən naməni oxudu, onun mozmundan agah oldu, dərd-qəmi daha da artdı, nəmə onur ürəyini parçaladı.

Sonra Əli ibn Bəkkar namənin cavabını yazib kənizə verdi, həm də ona dedi: "Xanımına mendon salam yetir, özü də mənim eşq-mehebbət odunda yanib kül olduğumu ona xəber ver; bir də ona de ki, mehebbət mənim canımı, qanımı elə işləyib ki, daha nə deyim, mənə elə bir dost lazımdır ki, o məni müsibət dəryasından xilas etəyə bilsin, düşdüğüm tordan qurtara bilsin. Zaman da, tale də mənə düşməndir; ele bər dost, xilaskar tapılacaqmı ki, məni bu müsibətlərdən qurtara bilsin?"

Əli ibn Bəkkar bu sözləri deyib ağladı, kəniz də onun göz yaşı axıtdığını görüb ağlamağa başladı, sonra da onunla xudahafizlisib otaqdan çıxdı. Əbülhəsən də kənizlə barabar çıxdı, onlar xudahafizləsildilər. Kəniz öz yolu ilə getdi, Əbülhəsən də öz dükənинə tərəf yollandı; o, gəlib dükəni açdı, həmişəki kimi eyleşib müştəri gözleməyə başladı..."

Şəhrizad bu yerda səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ele ki yüz əlli doqquzzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılm dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Əbülhəsən kənizlə xudahafizlisib öz dükənini tərəf yollandı; o gəlib dükənini açdı, həmişəki kimi eyleşib müştəri gözleməyə başladı. O öz yerində eyleşib rahatlananından sonra gördü ki, ürəyi sıxlıq, nefesi daralır. Bilmedi ki, buna ne çərə eləsin. Beləcə axşamaca, gecəni də səhərecən ürəyi sıxlıq, ertəsi gün Əli ibn Bəkkarnın yanına getdi, camaat dağlıb gedənecon onun yanında ayləşdi. Camaat dağlıb gedəndən sonra Əli ibn Bəkkardan kefini soruşdu, Əli yənə eşq bələsindən, hicran dərdindən çəkdiyi əzab-əziyyətdən şikayətlənməyə başladı, sonra şairin bu sözlərini dedi:

"Aşıqlər dad edib məndən qabaq da,
Qorxudub dirini, ölüntü hicran.

Mənim çəkdiyimi nə görən olub,
Nə də ki, eşidən olub heç zaman".

Sonra da şairin bu sözlerini dedi:

"Leylinin eşqindan mecnun olan Qeys
Çöküyib man çəken dordu, kadarı.

Düzdür, vohşılırla gözmemişəm man
Eşqin cürbacırdır döllilikləri".

Əbülhəsən bu şeirləri eşidib ucadan dedi: "Mən sənin kimi aşiq
no görmüşəm, no do eşitmışım! Bir halda ki, sevgilin do sənə aşiq
olub daha sən niyə ixtirab çəkirsən, no üçün özünü belə üzürsan! Lşdir,
sən bir qızı vurulsayıdın, ancaq o qız səni istomasayıdı, səni aldatmışdı,
özü də bə işin üstü açılsayıdı, onda sən nə halə düşərdin?"

Əbülhəsənin bu sözlərinə Əli ibn Bekkarın xoşuna gəldi, o, bu sözlərə
inəndi, odur ki, ona razılıqlı eledi. Əbülhəsənin bir dostu var idi, o, Əbülhəsənin
Əli ibn Bakkarla olan əhvalatından xəbərdar idi, hem də bildirdi
ki, Əbülhəsən bu işdə Əli ile albirdir, özü də onların əhvalatını həmin
adamdan başqa heç kəs bilmirdi. Əbülhəsənin həmin dostu onun
yanına galib Əli ibn Bekkarın əhvalını xəbər alırdı, az müddədən sonra
o, Əlinin vurulduğu qızı soruşdu. Əbülhəsən onu aldadıb dedi: "O qız
Əli ibn Bekkarın yanına çağırıb, özü də onların arasında elə bir yaxınlıq
olub ki, o yaxınlıqda artıq ola bilmez, onların barəsində bildiyim
elə budur. Ancaq özüm üçün fikirləşib bir tödbir tökmüşəm, onu sənə
danışmaq, sənənle məsləhətləşmək istəyirəm". Əbülhəsənin dostu
soruşdu: "O nə tədbirdir?" Əbülhəsən cavabında dedi: "Ay qardaşım,
bil və agh ol ki, mənim baremdə deyirler guya çoxlu kişiyle arvadın
arasını düzəldirəm, ancaq, ay qardaşım, qorxuram bu işin üstü açıla,
men ara yerde bəda gedəm, malim, mülküm olımdan alına, özümüz də,
külfətim də adı bata, binamus kimi rüsvay olaq. Mən bu fikirdəyəm
ki, püllarımı yığam, tədərük görüb Bəsər şəhərine yola düşəm, özü də
onların başına nə gəldiyini göreneçən orada qalam, hem də mənim
harada olduğumu heç kəs bilməsin. Bu iki cavan məhabəbat əsiridir,
bir-biri ilə məktublaşdırırlar. İş burasındadır ki, bu sırrı gizli saxlayan bir
kəniz onların arasında xəbər aparıb götürür, ancaq men qorxuram ki,
həmin kəniz bu işdən təngə gələ, axırdı sırrı bir adamə aça, onların
əhvalat her yere yayılara, arada men bəda gedəm, özümüz temizə çıxarı-
maq üçün də adamlara deməye bir sözüm olmaya".

Əbülhəsənin dostu cavabında dedi: "Sen mənə elə bir qorxulu
əhvalat nağılı elədin ki, ağılli, dünyadan xəbərdar olan adam elə işdən

əhityat edir. Allah səni qorxub əhityat elədiyin şərədən saxlaşın, Allah
səni bu işin axırından hifz etəsin! Tökdiyün tədbiro göldikdə, çox
düzgün tədbirdir".

Əbülhəsən evinə golib işlərini qaydaya salmağa, Bəsər şəhərinə
sefər tədərük gərməyə başladı, üçüncü günün içinde o, işlərinin hamisini
qaydaya salıb Bəsərə yola düşdü. Dostu üç gündən sonra ona baş
çəkməyə gələndə, Əbülhəsəni tapmadı. Qonsulardan onu xəbər alanda
nə desələr yaxşıdır? Ona dedilər: "Əbülhəsən üç gün bundan əvvəl
Bəsərə gətdi, oradakı tacirlərə haqq-hesabı var. O, borclarını almağa
gəlib, təzliklə qaydiacaqdır".

Əbülhəsənin dostu karixib qaldı, bilmədi hara getsin, odur ki,
ucadan dedi: "Kaş mən Əbülhəsəndən ayrılmayıyadım!" Sonra o, Əli
ibn Bekkarın yanına getmək üçün fikirləşib bir yol tapdı, onun evinə
golib nökerlərdən birinə dedi: "Get ağana mənim salamımı yetir, özü
də yanına girməyə mənim üçün izin istə".

Nöker içəri girib gələn adamın yanına gəlməyə izin istədiyini öz
ağasına xəbər verdi, sonra qayıdub onu Əli ibn Bekkarın yanına apardı.
Həmin adam içəri girib gördü ki, Əli ibn Bokkar başını yastığa qoyub
uzanıbdı. O, salam verdi, Əli ibn Bokkar onun salamını alıb dedi:
"Xoş gəlmisin!"

Sonra hamin cavan indiyəcən onun yanına gələmodiyinə görə Əli
ibn Bekkara üzrəxahlı eləyib dedi: "Ay ağa, mən Əbülhəsənin dos-
tuyam, öz sirlərimi də ona etibar elərdim, hem də ondan bir doqquz
ayrılmazdım, ancaq bəzi vacib işlərim oldu, bir neçə yoldaşılma üç
gündüyü bir yerə getdim; sonra Əbülhəsənim dükənəna gələndə nə
görəm yaxşıdır? Gördüm ki, dükən bağlıdır, onda qonsulardan xəbər
aldım, dedilər ki, o, Bəsərə gedibdir. Mən bilirom ki, son onun on
yaxın dəstusən, sen allah, de görüm, o, Bəsərə niyə gedib".

Əli ibn Bokkar cavan oğlanдан bu sözləri eşidəndə, onun rəngi-
riqi qədidi, sapsarı saraldo, o, təşviş dliusib ucadan dedi: "Bu günəcan
onun sefərə çıxdığını mən eşitməmişəm, ağar əhvalat son dediin
kimidirsə, onda mənim işim bitdi!" Əli bunu deyib bu şeri oxudu:

Bir zaman ağlardım sevindiyimden,
Çünki yanımıdaydı öziz sirdəşim.

"Folok ayrı saldı məni o dostdan,
İndi də hosrətdən axır göz yaşım".

Sonra Əli ibn Bekkar fikrə gedib başını aşağı saldı, bir dəqiqədən sonra başını qaldırb nökerlərindən birinə dedi: "Əbülhəsənin evinə get, soruş gör o buradadır, yoxsa köçübdür? Əger desələr ki, "köçübdür", onda soruş gör hara köçübdür?"

Nöker getdi, bir azdan sonra ağasının yanına qayıdır dedi: "Mən Əbülhəsəni xəbər almış, qohumları dedilər ki, Bəsrayə gedibdir, ancaq mən orada qapının ağızında bir kəniz gördüm, o mani tanıldı, amma mən onu tanımadım. Kəniz məndən soruşdu: "San Əli ibn Bekkarnı nökerisəm?" Mən cavabında dedim: "Bəli". Bu sözümüz eşidib kəniz dedi: "Məndə ona çatışma namə var, həm də namə onun an ezziz adamundandır". Kəniz menimlə bura geldi, qapının ağızında dayambdı". Əli ibn Bekkar dedi: "Onu içəri götür!" Nöker gedib qızı içəri götürdü, Əli ibn Bekkarnın yanında olmuş adam kənizə baxxanə ndə görəsə yaxşdır! Gördü ki, bu qız çox gözəl qızdır. Kəniz Əli ibn Bekkara yaxınlaşdır ona salam verdi..."

Şəhərizad bu yerde şəhərin açıldığına görüb nağılı yarımcı qoysdu.

Elə ki yüz altmışinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kəniz Əli ibn Bekkarnın yanına girdi, yaxınlaşdır salam verdi, onunla yavaşça danışmağa başladı, onlar danışında Əli ibn Bekkar and içib onu inandırmaya çalışırdı ki, belə söz demeyiblər. Sonra kəniz onunla xudahafızılış getdi. Həmin adam Əbülhəsənin dostu zərgər idi, kəniz çıxıb gedəndən sonra o, səhəbat üçün fırsat tapıb Əli ibn Bekkara dedi: "Buna şəkk-sübhe ola bilmez ki, ya xəlifənin sarayında indi seni axtarırlar, ya da seninlə o xanımın arasında əlaqə var". Onun bu sözünü eşidən Əli ibn Bekkar soruşdu: "Bunu səne kim dedi?" Cavan zərgər onun cavabında dedi: "Mən o qızı tanıyıram, o, Şəms ən-Naharın kənizidir. Bir vaxt, yəni çoxdan o mənə bir namə gətirmişdi, orada yazılmışdı ki, Şəms ən-Nahar mirvari boyunbağı isteyir, mən ona çox bahalı bir mirvari boyunbağı göndərdim".

Əli ibn Bekkar bu sözləri eşidəndən sonra bir kökə düşdü ki, hamı onun indice ölcəyindən qorxdu, ancaq Əli özüne gelib soruşdu: "Ay-

qardaşım, sən allah, rica eləyirəm, mən de görün, sən onu haradan təməyrəsan?" Zərgər onun cavabında dedi: "Gel məni sorğu-suala tutma". Amma Əli ibn Bekkar ucadan dedi: "Düzünü mənə deməyinə sendən el çəkməyəcəyəm!" Belə olanda, tacir dedi: "Mən sənə hər şeyi danışarı ki, ürəyinə xal düşməsin, həm də manım sözlərimə görə qəm dəryasına batmayasan. Bildiyim sırrı mən sendən gizləməyacayam, hər şeyi necə varsa, olduğu kimi düzən sənə deyeceyəm, ancaq bir şərtlə ki, sən başına no goliddini, niyə xastələndiyini açıb mənə deyəsan".

Belə olanda, Əli ibn Bekkar başına gələn əhvalatı yerli-yerində ona nağlı elədi, sonra bunu da dedi: "Ay qardaşım, and olsun Allaha, mən öz sırrımı başqa adamlardan ancaq buna görə gizlədirdim ki, adamlar bir-birinin sırrını gizlətməyib faş eləyirlər". Zərgər Əli ibn Bekkarın bu sözlerini eşidib ona dedi: "Mən ancaq xətrini çox istədiyimə görə seminlər görəməyi arzu eləyirdim, sendən nigarən idim. Sənin hicran dərdindən qan ağlayan ürəyinə rəhmim gəlir, nə qədər ki, dəstün Əbülhəsən başqa şəhərdədir, beləkə mən onun əvəzinə sənəd oldum. Ürəyinə toxraqlıq ver, gözüne nur gəlsin!"

Əli ibn Bekkar verdiyi təsəlliye görə zərgərə razılıq eləyib bu iki beyti dedi:

"Desəm davamlıyam hicranə, dərhal
İntim eləyər yalanımı fış.

Gizlədə billemin dard çəkdiyimi,
Madam ki, gözündən axur qanlı yaş?"

Əli bu iki beyti deyib bir müddət susdu, sonra zərgərdən soruşdu: "Bilirsənmi kəniz mənə yavaşça nə dedi?" Zərgər cavabında dedi: "Vallahi bilmirəm, ay ağa!" Onda Əli ibn Bekkar dedi: "Kəniz dedi ki, xanım ele bilir mən hıyle işledib Bəsraya getməyi Əbülhəsənə məsləhət görmüşəm ki, bu yolla aramızdakı əlaqə də, yazışma da qurtarsın. Mən and içib ona dedim ki, belə şey olmayıb, ancaq o mənə inanmadı, ürəyində şəkk-sübhe öz xanımının yanına getdi, çünki Əbülhəsən nə deyəydi, onun sözüne qulaq asıldı, ona itət eləyirdi". Zərgər cavabında dedi: "Ay qardaşım, kənizin halını görüb mən bunu başa düşüüm, Allah qoysa, insallah, mən istədiyin hər işdə sənə kömək olacağam". Zərgərin bu sözlerini eşidən Əli dedi: "Kim mənə kömək eləyə bilər ki, o, vəhşi heyvan baş götürür bərrü-biyabana qaçır?" Zərgər cavabında dedi: "Allaha and olsun, mən hökmən çalışacağam sənə kömək eləmək

üçün bir fənd tapım, sən o xanının yanına gedə bilesən, həm də elə gedəsən ki, nə sənə xətər deysin, nə də bu sırrın üstü açılsın".

Sonra o, mürəkkəs olmaq üçün izin istədi, Əli ibn Bəkkar da ona dedi: "Ay qardaşım, sən bu sırrı ürəyində saxlamalısan". Sonra da o, zərgərə baxış ağladı, zərgər vidasıb getdi..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığıni görüb nağılı yarımcı qoysdu.

161-a gece

Eli yüz altmış birinci gece oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayət eləyilər ki, zərgər cavanla vidasıb getdi, ancaq bilmirdi nə eləsin ki, Əli ibn Bəkkara bir köməyi deysin. O, bu barədə fikirleşə-fikirləşə gedəndə birdən gördü ki, yolun ortasına bir kağız düşübdür. Kağızı götürüb ünvanına baxdı, sonra oxudu, gördü ki, orada yazılıbdır: "Kiçik maşuqədən böyük aşiqə". Zərgər kağızi açıb gördü ki, orada bu iki beyt yazılıbdır:

"Qasid dedi, guya, monodir eşqin, özizim,
Yoxdur, dedim, albette ki, bu sözde heqiqət.

Şədlanmadı qelbim bu xəbərdən, yasa batdı,
Çün yoxdur o qasidə şüurdan bir olamat".

Şeirdən sonra da bu sözler yazılıbdır: "Ay ağa, bil və agah ol ki, bizim aramızdakı yazışmanın kəsilməsinin səbəbləri mənə melum deyildir, əgər sən vəfəsiz çıxmışsan, mən vəfəsiz olmayacağam, eşqimə sadıq qalacağam, sənin qəlbindəki eşq odu sənsə də, məndən ayrılsan da, mən eşqimə vəfəli olacağam. Mən sənə şair deyən kimi sadıq olacağam:

"Qürurlan - tab edim, ey yar; amansız ol - dözüm, sözsüz:
Buyur - icra edim; əmr et - müti bir qul olum dorħal!"

Zərgər bu balaca naməni oxuduğu vaxt birdən həmin kəniz onun yanına gəldi, o boyanıb bir sağa, bir sola baxanda gördü ki, namə cavanın əlindədir, onda ucadan dedi: "Ay ağa, bu naməni mən salib

itirmişəm". Ancaq zərgər ona cavab vermedi, çıxıb öz yolu ilə getdi, o, evinə çatananın kəniz də onun dalınca düşdü.

Zərgər içəri girəndə kəniz də onun dalınca içəri girib dedi: "Ay ağa, o naməni mənə ver, mənə qaytar, onu man salib itirmişəm". Zərgər ona səri dönbür cavabında dedi: "Ay mehribən qız, qorxma, qəm yemə. Allah kərimidir, heç kəsi damonu qoymaz. De görüm bu nə əhvalatdır, doğrusunu deym ki, man sırrı saxlayan adamam, ancaq and iç ki, öz xanının barasında məndən heç neyi gizlətməyəcəksen. Bəlkə Allahın köməyiilə sənin xanının mənim sayomdə öz arzusuna çatdı. Müşküll işləri asanlaşdı".

Qız onun bu sözlərini eşidib dedi: "Ay ağa, sənin gizli saxladığın sırr açılmaz, söyleməcəm çəkmək istədimiş iş avand olar. Bil və sagħ ol ki, mənim üreyime yatsınsan, men öz sırrımı açacağam, san də o naməni mənə ver". Kəniz əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində cavana nağıl eləyib dedi: "Allah şahiddir ki, sənə dediklərimin hamisi doğrudur". Onda zərgər ucadan dedi: "Sənin dediklərin lap doğrudur, çünki bu əhvalatın kökü mənə bellidir".

Cavan zərgər də Əli ibn Bəkkarın əhvalatını necə öyrəndiyini, xülaşə, hər şeyi qızə əvvəldən axıracan, yerli-yerində nağıl elədi. Kəniz onun sözlərini eşidib, çox şad oldu, onlar sözleşdilər ki, qız naməni oandan alandan sonra aparıb Əli ibn Bəkkara verəcək, orada nə əhvalat olsa, zərgərin yanına qayıdır hamisini nağıl eləyəcək.

Bələ olanda, zərgər naməni kənizə verdi, qız naməni aldı, əvvəlki kimi ağızını bağlayıb dedi: "Xanımım Şəms an-Nahar bu naməni mənə ağızı bağlı vermişdi, elə ki Əli ibn Bəkkar bunu oxuyub cavabını mənə verdi, qayıdır sənin yanına gələrəm".

Sonra kəniz onunla xudahafizləşib Əli ibn Bəkkarın yanına getdi; o, Əli ibn Bəkkarın yanına geləndə nə görə yaxşıdır? Gördü ki, cavan aşiq intizər içindədir. Kəniz naməni Əliya verdi. Oğlan naməni alıb oxudu, cavabını yazıb qızə verdi, qız da naməni alıb zərgərin yanına qayıdı.

Zərgər naməni aldı, möhrünü qırıb oxudu, gördü ki, name iki beyt ilə başlanıb:

"Qasid itmişdir sənən naməni, –
Bize qazəblənib, hirsənləb yaman.

Elo qasid seçib yolla son biza,
Daim düz danışsun, bilməsin yalan".

Bu iki beytten sonra Əli ibn Bekkar yazdı: "Mən bivefa çıxmışam, vəfahı yan möhnətdə qoymamışam, eçqı-mehabbətə sadıq olmuşam, əhd-peymanı pozmamışam, bir dəm eşqden ayrılmamışam. Daim hamdəmim dərd-qəm olub, səndən ayrınlardan sonra dərdin məni öldürüb, heç cür başa düşə bilmirəm ki, siz nədən danışsız, men de sizin kimi vüsal hesretinəyəm. And olsun güzil işlərin hamisindən xəbərdar olan Allah'a ki, fikrim-zikrim təkəc sevgilimini vüsalma çatmaqdır, özü də men hicranın dərdindən lap bimər olsam da, öz eşqimini gizli saxlayıb bürüə vermirəm. Men nələr çəkdiyimi yazdım, vəssalam".

Zərgər naməni oxuyub, orada yazılınlardan xəbərdar olandan sonra hönkür-hönkür ağladı, bunu görən kəniz ona dedi: "Mən qaydırıb gələnəcən buradan heç yana getmə: Əli ibn Bekkar, deyəsan, məndən nəsə şübhəlenib, ancaq buna ona bağışlamaq olar. Mən bir hiylə işledib seni öz xanımım Şəms ən-Naharın görüsdürmək isteyirəm. Mən gələndə o, intizar içinde uzanıb qalmışdı, indi cavab gözleyir".

Sonra kəniz öz xanımının yanına getdi, zərgərin ürəyi sehərəcən rahat olmadı.

Elə ki seher açıldı, zərgər durub şübhə naməzini qıldı, oturub kənizin yolunu gözlədi, birdən gördü ki, kəniz şad-xürrəm galib onun otağına girdi. Zərgər ondan soruşdu: "Teze nə xəbər var, ay qız?" Qız da onun cavabında dedi: "Mən senin yanından çıxıb xanımının yanına getdim, Əli ibn Bekkarın yazdığını naməni ona verdim, xanımımı oxudu, orada yazılınlardan agah olanda qanı qaraldı, bilmədi ne fikirleşsin, onun bu halını görüb xanımımı dedim: "Ay xanım, qorxma, elə bilmə ki, səninle Əlinin arasında olan işlər Əbülhəsənə görə korlanacaq. Mən elə bir adam tapmışam ki, o, Əbülhəsənin əvəzi olacaq. Həmin adam Əbülhəsəndən yaxşıdır, rütbəsi de onda böyükdür, hem də sərr saxlayan adamdır". Mən her şeyi, səninle Əbülhəsənən arasında baş verən ehvalatı da, sənin onunla, Əli ibn Bekkarla necə dəLIB dostlaşdırıñ da, bu naməni necə salub itirdiyimi də, sənin onu tapdıñı da xanımına nağılı elədim, ikimizin na qərara gəldiyimizi də ona dedim".

Zərgər bu işe lap mat qaldı; belə olanda, kəniz ona dedi: "Xanımım sən sözlərini eşitmək isteyir, görsün ki, Əli ibn Bekkarla necə əhd-peyman bağladığınızı sözlerin təsdiq eləyir ya yox. Bu dəqiqə yüksə mənimlə bərabər xanımının yanına gedək".

Zərgər kənizin bu sözlerini eşidib gördü ki, bu həm çox qorxulu, həm de böyük işdir, belə bir işe birdən-birə girişmək olmaz, odur ki, kənizə dedi: "Ay bacı, mən qara camaaftanam, Əbülhəsən kimi şəhərəti deyiləm, Əbülhəsən adlı-sənli adamdı, xəlifənin sarayı onun

üzüne həmişə açıq idi, axı orada onun mallarını isteyən vardi. Mənə galinca, Əbülhəsən bunları nağılı eləyənde qorxudan tir-tir asırdım. Əger xanımın mənimlə damışmaq isteyirsa, biz bu səhbatı xəlifənin sarayında yox, emirəlməminin sarayından çox uzaqda eleməliyik. Sənin dediyinə amel elemək heç mənim ağlıma da golməz". Bunu deyib zərgər kənizlə getməkdən boyun qaçırtdı, amma kəniz ona xatadan-bələdan uzaq olacağını vəd eləyib dedi: "Heç qorxub-zad eləmə, sənə xəter deyməyəcək".

Kənizin bu sözünü eşidib zərgər onunla getməyə razı oldu, amma ayaq qalxan kimi dizləri taqtədən düşdü, əlliər asmaya başladı, odur ki, ucadan dedi: "Allah eleməsin ki, mən səninle gedim; axı mənim getməyə heç taqatım da yoxdur!" Bunu görən kəniz zərgəre dedi: "Ürəyinə toxraqlıq ver! Əger sən xəlifənin sarayına getməyə qorxursansa, mənimle getmək istəmirsənse, xanımımı vadar eləyərem özü sənin yanına gələr. Mən onu götürüb sənin yanına gələnəcən yerindən terpanmə".

Sonra kəniz çıxıb getdi, amma bir azdan sonra qaydırıb zərgəre dedi: "Ehiyyatlı ol, elə eləgən ki, sənin yanında nökərlərən, kənizlərən heç kəs olmasın". Zərgər cavabında dedi: "Mənim qoca qaravaşdan başqa heç keşim yoxdur, o, mənə qulluq eləyir". Qızaya durub zərgərin otağından qaravaşın otağına açılan qapını bağladı, zərgərin nökərlərini de başqa yere gönderdi.

Sonra kəniz bayır çıxdı, yanında bir qız qaydırıb geldi. O, həmin qızı zərgərin otağına örtürdi, elə o dəqiqə otağı etir iyi basdı. Zərgər qızı görən kimi ayağa qalxdı, üstündə balış olan səndəli onun yanına apardı, xanım ayeleşdi, zərgər da onuna üzbezər oturdu. Qız dincini alanacaq bir müddət lal-dinməz oturdu, sonra üzünə açdı, zərgər elə gəldi ki, otağında gün doğdu. Həmin qız öz kənizindən soruşdu: "Bu mənə dediyin həmin adamdır?" Kəniz de cavabında dedi: "Bəli, həmin adamdır". Belə olanda, qız zərgərin sarı dönüb olandan soruşdu: "Günün-güzarannı necədir?" Zərgər cavabında dedi: "Yaxşıdır, sənə də, emirəlməminin da duaçiyam". Oğlanın bu sözünü eşidən Şəms ən-Nahar dedi: "Sən bizi vadar elədin ki, yanına golek, sən öz sirlərimizdən agah eləyək". Sonra xanım onun kimlərdən olduğunu, külfəti olub-olmadığını soruşdu. Zərgər öz barəsində her şeyi danışb dedi: "Mənim bu evden başqa bir evim də var, o evi dost-aşnamla görüşmək üçün ayırtışam, orada sən kənizinə dediyim qulluqçu qaridan başqa mənim adam-larımından heç kəs yoxdur".

Sonra Şəms ən-Nahar onu sorğu-suala tutmağa başladı ki, evvəldən bu əhvalatı, Əbülhəsonin işini haradan bilib, həm də onun nə üçün köçüb getdiyini soruşdu. Zərgər Əbülhəsonin ağlını nə goldiyini, onu köçüb getməyo na vadar elədiyi qızı nagılı elədi. Şəms ən-Nahar Əbülhəsəndən ayrıldığına heyif silənilib ah çəkə-çəkə dedi: "Ay filan-kes, bil və agah ol ki, insanların qəlbindəki eşq-məhəbbət atası bir-birinə çox bənzəyir, özü de heç kəs o birindən əskik, ya artıq deyil. Söz deyilməsə, işə emal olunmaz, say göstərməsə məqsədə çatmaq olmaz, dinclik adama ancaq zəhmətdən sonra nəsib olur..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ela ki yüz altmış ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Şəms ən-Nahar üzünü zərgərə tutub dedi: "Dincilik adama ancaq çəkdiyi zəhmətdən sonra nəsib olur, arzuya çatmaq yalnız necib adamların qismatıdır. İndi men əhvalatımızı sənə eyan elədim, sen bizim sırrimizi istədiyin vaxt aça bilərsən, ancaq men görürüm ki, sən çox necib adamsan. Sən bilirsən ki, bu keniz mənim sirdəşəmdir, buna görə də onun xətrini çox istəyirəm. Mən onu çox vacib işlərim üçün özümə köməkçi elemişəm, qoy sənin üçün də ondan irolı bir adam olmasın. Nə işin olsa, ona de, özü də arxayın ol, bize görə xataya düşmeyəcəksen, bu koniniz açlığı qapılarının heç biri üzüne bağlanmayıcaq. O mənim Əli ibn Bekkarə deyiləsi təze xəbərlərle yanına gələcək, sen bizim aramızda vasitəçi olacaqsan".

Sonra Şəms ən-Nahar zorla ayağa durdu, çıxıb getdi. Zərgər qabağına düşüb onu darvazayacan yola saldı. Sonra Zərgər qayıdır öz yerində eyleşdi. O doyunca bu gözəl-göyçək xanımı baxmışdı, onun gözəlliyi oglanı valeh elemişdi, qızın danışığı onun ağlını başından çıxmışdı. Xanımın savadı, onun incalıyi zərgəri ləp məst elemişdi. Zərgər üreyi sakit olunanın turub xanının gözəlliyi, xasiyyəti barəsində fikirlesdi; elə ki üreyi toxraqlıq tapdı, onda buyurdı yemok getirsinler ki, canında qüvvət olsun; yeyib doyandan sonra paltarını dəyişib evdən çıxdı, yol alıb Əli ibn Bekkarın yanına getdi.

O, Əlinin evinə çatıb darvazanı döyüd, nökerlər tez darvazanı onun üçün açıdlar, qabağına düşüb öz ağalarının yanına apardılar. Zərgər gördü ki, Əli yorgan-döşəyə düşüb, o, zərgəri görən kim kimi dedi: "Şəm məni xeyli intizarda qoydun, qəm-qüssəm dəha da artırdın". Sonra o, nökerlərinin hərasını bir yana göndərdi, təpşirdi ki, qapıları bağla-sınlar, zərgərə dedi: "Ay qardaş, vallahi, səndən ayrılan gündən bəri gözümə yuxu getməyib. Dünon konız mənim yanımı galib Şəms ən-Nahardan ağızı bağlı bir name göttirdi".

Əli ibn Bekkar kenizlə öz arasında olan əhvalatı başdan-ayağa ona nağılı eləyib ucadan dedi: "Vallahi, mən lap karixib qalmışam, heç bilmirəm neyləyim, sobir kasam dolub-dاشib! Əbülhəsən mənim dos-tum idı, kenizi yaxşı taniyırı". Zərgər onun sözlerini eşidib güldü. Əli ibn Bekkar da onun güldüyünü görüb sorusdu: "Mən sənin golişinə belə şad olduğum halda, səni özüma, baxıtmə dost bildiyim halda, bəs bu nə ışdır ki, sən mənim sözlərimə gülürsen?"

Bunu deyib Əli ibn Bekkar ah çəkib ağlamağa başladı, sonra da bu şerî oxudu:

"O gülür, görərok ağladığımı,
Ağlardı, çoxsaydı man çökən qomı.

Eşqin balasını çəkməyənlərin,
Eşqo düşənləro rohmi galarmı?

Məhabbet ucundan qüssə, qəm, kedər,
Bürüb hər yandan mənim qolbımı.

Bağrımın başında yer tutubdur o,
Eşqidir sevdiron mano alemi.

Tək onu sevirəm, tək onu, yainz,
Qolbım ondan özgə sevmir heç kim!"

Zərgər, Əlidən bu sözleri eşidib misraların ince menasını başa düşdü, gizli-gizli ağladı, Əlinin Şəms ən-Nahardan ayrıldan bəri kenizlə, onun xanımıyla öz arasında nötor baş verdiyini Əli ibn Bekkar nağılı elədi. Əli ibn Bekkar onun sözlerinə diqqətlə ulqaq asdı, cən eşitdiyi hər təze sözdən solğun yanagları yavaş-yavaş qızardı, canı gah qüvvəye galır, gah da zoifloyirdi. Zərgər sözünü axıra çatdırında Əli ibn Bekkar ağlayıb ucadan dedi: "Qardaşım, hər halda mənim

axırı çatıb, men məhv oluram! Ay, kas ölüm saatim tez gəlib çataydı, men bu ezbərlardan qurtaraydım! Ancaq səndən bir ricam var – nə qədər ki, Allah öz hökmünü verməyib, bütün işlərdə mənə kömək ol, təsəlli verənm ol, özü də sən nə desən mən ona itaat eloyacəyəm, heç vaxt sənin dediyinin ziddinə getməyacəyəm".

Onu böyükünü eşidib zərgər dedi: "Şəmin ateşini yalnız aşiq olduğunu xanımın vüsalı söndürə bilər, ancaq sən onun vüsalına qorxusuz yerde qatacaqsan. Yox, siz mənim evimdə, xanımın kənizlərə gəldikləri evdə görüşəcəksiz. Həmin evi xanım özü bəyənib, men istayıram sizi orada görüşdürüm ki, eṣq ucundan çəkdiyiniz özəbi bir-birinəzə danışın ürəyinizi boşaldasınız". Əli ibn Bəkkar onun cavabında dedi: "Ay ağa, nə isteyirsin ele, Allah sənin yaxşılığının əvəzini verər! Özün nece bilirsənse, elə de eleginə, işi uzatma, tez ele, yoxsa çəkdiyim eza-b-eziyyət, qam-qüssə məni öldürər!"

Zərgər deyirdi: "O gecə mən Əlinin yanında qaldım, səhərecən bəzi-parə əhvalatlar, həkayətlər nağılı eləyib onu əyləndirdim..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağılı yanmışq qoydu.

Ela ki yüz altmış üçüncü gece oldu, Şəhrizad nağılin dalmını damış-mağ'a başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, zərgər deyirdi: "O gecə mən Əlinin yanında qaldım, səhərecən bəzi-parə əhvalatlar, həkayətlər nağılı eləyib onu əyləndirdim; elə ki səhər açıldı, sübh namazını qıldı, Əlinin evindən çıxıb öz evime getdim. Elə oturmağa macəl tapılmamışdım ki, kəniz geldi. O mənə salam verdi, men də onun salamını aldım, Əli ibn Bəkkarla səhəbat ediyimi ona danışdım".

Bələ olanda, kəniz dedi: "Bil və agah ol ki, xəlifə harasa gedib, evimizdə indi heç kəs yoxdur. Orada görüşmek yuxşıdır, biz xatadan-bələdan uzaq olarıq". Men cavabında dedim: "Sən düz deyirsən, ancaq hər halda o ev menim evim kimi xatasız olı bilməz, mənim evim bəzim üçün daha münasibdir, burada xatadan-bələdan uzaq olarıq". Onda kəniz dedi: "Əlbəttə, sənin dediyin lap doğrudur! Men gedib sənin sözlerini xanımına çatdırırm, görüm o nə deyir".

Kəniz ayaga qalxıb getdi; öz xanımının yanına gəlib bu səhəbatı ona danışdı, sonra mənim evimə qaydırıb dedi: "Son deyən oldu, bizim üçün otağı səliqəye sal, bizi gözlə!" Sonra o, qoltuğundan dinar dolu bir kisa çıxardı, mənə verib dedi: "Xanumun sənə salam göndərib deyir: "Bu kiseni al, nə qədar lazım olsa, götür xərclə".

Mən and imid ki, birçə dinar da olsa pul almaram. Kəniz kiseni götürürən öz xanımının yanına qayıtdı; gedib xanımına dedi: "Xanım, oğlan pulu almadi, mənə qaytardı". Şəms en-Nahar da onun cavabında dedi: "Eybi yoxdur!"

Zərgər deyirdi: "Kəniz gedəndən sonra mən ayaga qalxıb evime getdim, lazım olan şey-şüyü, gözəl xalçaları, çini, şüşə, gümüş, qızıl qab-qacağı ora daşıtdırdım. Yemek-içmək üçün no lazımsa, hamisini hazırlatdım, kəniz gəlib mənim səliqə-sahmanımı görüb çox razi qaldı, mənə buyurdu ki, indi də gedib Əli ibn Bəkkarnı özünü buraya getirim. Onda mən kənizə dedim: "Onu heç kəs yox, sən bura gəti-receksən". O gedib Əli ibn Bəkkarı gətirdi, Əlinin əhvali çox yaxşı idi, o ele gözel idi ki, üzü nur saçdı.

Mən onun qabağına çıxıb dedim: "Xoş gəlmisin!" Onu layiqli sendələrdə eyleşdirdim, qabağına rangborong çini, bülər gülənlərdə qoşeng güllər qoyдум. Sonra da onun üçün bir süfrə açdım ki, gel göroşən! Süfrədə cürcəcür yemeklər var idi, elə bu yemeklərə baxanda adam iştahla gelirdi, özüm de yanında eyleşdim ki, onunla səhəbat eləyim, ona taskinlik verim. Kəniz getdi, axşamacan qayıtmadı, gün batandan sonra qayıdboldı, Şəms en-Nahar da onuna gəldi, onların yanında iki qulluqçu qızdan başqa heç kəs yox idi. Elə ki Şəms en-Nahar oğlu, oğlan da onu gördü, Əli cəld ağaya durub xanımı qucaqladı, xanım da qollarını onun boynuna doladı, ikisi de qasə eləyib yero serildi; düz bir saat beləcə bihuş qaldılar.

Onlar özlərinə galendən sonra bir-birinə hicran dördünün ağırlığından, dözlülməz azablardan şikayötənməye başladılar, sonra oturub şirin səhəbat elədilər. Hər ikisi aydın, nəzakətli, ince, məhrəbən damış, herdən bir etirlənirdilər. Sonra onlar bu yaxşılığıma görə mənə razılıq elədilər. Bələ olanda, mən soruşdum: "Bir şey yemək isteyirsinizmi?" Onlar dedilər: "Yaxşı, bir şey ver yeyək!" Yemek götürdüm, onlar doyunuya yeyib əllərini yudular.

Sonra hər ikisini o biri otağı apardı, getirib qabaqlarına şorab qoyдум, onlar içib məst oldular, bir-birinə tərəf aylıdılər. Şəms en-Nahar dedi: "Ağ, lütfkarlılığını başa çatdır, biza bir ud, ya başqa bir çalğı aleti getir ki, şadlığımız tamam-kamal olsun". Mən də cavabında dedim: "Baş üstə, gözüm üstə!" Tez gedib ud getirdim. Şəms en-Nahar

udu əlinə alıb köklədi, sonra dizinin üstüne qoyub ele maharətə çalmağa başladı ki, daha nə deyim! O çaldıqça adam cuşə golirdi, derdli türkler şad olurdu. Sonra Şems an-Nahar bu iki beysi oxudu:

"Yatamırıram, sanki, mən aşiqəm oyağığa,
Gizlediəm dərdimi, doğulmuşam dər üçün.

Üz-gözümüz yandırıñ gözden ayan göz yaşı,
Biləydim - bu ayrılıq veslə çatdırıñ bir gün".

Sonra o, ele şeirlər oxudu ki, az qahridi adamın ağılı başından olsun. Qız cürbəcür ahengələ heyranedici şeirlər oxudu, ev özi az qahridi şadlıqdan oynasın. Ele məst olmuşduq ki, daha nə deyim! Ağlımız başımızdan olmuşdu, fikir-xəyalımız yox idi; biz mehribən-mehribən aylasdık, piyalələr aramızda gezməye başladı, kəniz avazla bu şeri oxudu:

"Vəd etdi, görüşə goldı o, gecə;
Gecə görməmişdim mən bu gecə tok.

Qeybatçı, çuğuluñ gözündən iraq,
Bəlo bir gecəni az verir fələk.

Büküb sağ qolunu sol qolum üstədə
Yuxuya getmişdi sevdiyim məlok.

Sübhəcan bağırma basdım mən onu,
Labindən bal kimi mey nuş edərək".

Zərgər deyirdi: "Biz şadlıq dəryasına qərq olub kef çekəndə, birdən balaca qulluqcu qız tır-tır əsa-əsa içəri girib dedi: "Ay xanım, bir yol tap tez buradan get: adamlar bizi dövreyə alıblar, bunun sebəbini do bilmirik".

Mən bu sözleri eşidəndə qorxub ayaga qalxdım, birdən eşitdim ki, kənizlərdən biri qışqırı: "Bəla geldi!" Bu gen dönya o daqıqa başıma dar oldu. Mən darvazaya baxdım, ancaq oradan qaçmaq mümkün deyildi, tez qaçıl qonşunun darvazası yanında gizləndim; zənn ilə baxanda nə görsem yaxşıdır? Gördüm ki, adamlar mənim evimə soxuldular, içəride bir səs-küy qopdu ki, daha nə deyim.

Bəla olanda, fikirləsdim ki, yaqın bu xəber gedib xəlifəyə çatıb, o da bizi öz hüzuruna getirmek üçün keşikçi rəisini üstümüza göndəribdir. Mən ləp darıxb qaldım, gecə yarıyanan darvazanın dələndə oturub qaldım. Oradan çıxmamaq qorxdum. Neca oldusa ev sahibi yuxudan ayıldı, məni görüb bərk qorxuya düşdü. Əlində siyirmə qılınc

yanına golib soruşdu: "Ay bizim höyəte girən, kimson?" Mən onun cavabında dedim: "Mənən, senin zorgar qoşunşam".

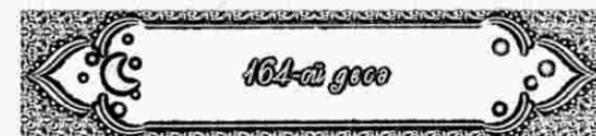
O məni tənyib geri qayıtdı, əlində şam mənə yaxın golib dedi: "Qardaş, bu axşam senin başına galən qozavü-qaderdən mən də bərk qorxuya düşmüşüm!" Bu sözünü eşidib mən ondan sorusundum: "Qardaş, bir mənə də görün evimə galən, darvazamı sindirib içəri soxulan kimlər idi? Mən qaçış burada, senin həyətində gizləndim, heç bilmediim orada nə oldu?" Qonşun cavabında dedi: "Dünen oğurlar bizim qonşuların evinə girib filankosı öldürüblər, pulsarını götürüb, elə bu vaxt onlar görübərlər ki, son öz şəyərini bu evinə götürirsən, ona görə də golib nöyin varsa hamisini aparıblar, qonaqlarını da öldürübllər".

Zərgər deyirdi: "Mən qonşuma bərabər ayaga durub evime geldik, evə girəndə nə görsek yaxşıdır? Gördük ki, ləs köçüb, yurdı qalb, evə süpürə çəkiblər, bunu görənde qanım qaraldı, ucadan dedim: "Şeylər məni yandırırmı, o şəyər dəstərləndən girov götürümüş olsam da, onların uğurlanması heç vecimə deyil! Bunun eybi yoxdur, dəstələr bələrlər ki, mənim təqsirim yoxdur, axtı var-yoxumu oğurlayıb aparıblar, evimi də tar-mar eləyiiblər. O ki qaldı Əli ibn Bakkarla emirəlməmənin məşəqəsinə, qorxuram ki, onların işinən üstü açılsın, arada mən də bəda gedim".

Mən qonşuma səri dönüb dedim: "Sən həm qardaşım, həm də qonşusman, mənim rüsvayçığımı gizlədərsən, indi nə məsləhət görürsən, mən neyleyim?" Qonşun da cavabında dedi: "Bax sənə məsləhətim budur: səbərlə ol, gözle! Sənин evinə soxulub pulsarını aparan adamlar xəlifə sarayının en yaxşı silahlı dəstəsindən, elə də keşikçi rəisini dəstəsin qrib çatıblar, ona görə də hökumət qoşunu onları bütün yollarda axtarır. Bəlkə onlar quldurları tadıflar. Onda sən işin zəhmetsiz-zadsız düzələr".

Zərgər bu sözleri eşidib o biri evinə qayıtdı..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz altmış dördüncü gecə oldu. Şəhrizad nağılm dalmışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəlo rəvayat eləyiiblər ki, zərgər bu sözleri eşidib o biri evinə qayıtdı, öz-özüñə dedi: "Əbü'l-həsənin

ehtiyat eleyib qorxduğu ehvalat mənim başına gəldi. Bax o, Bəsreyə gedib canını qurtardı, men isə bələya düşdüm".

Onun evinin qarət olunması xəbəri adamların arasında tez yayıldı, odur ki, adamlar her tərəfdən axtıb onun yanına gəlməyə başladılar, bəziləri onu başına gəlen müsibət şad olur, bəziləri de hələmə qalıb dərdinə şərık olurdular. Zərgər başına gələn bu müsibətdən onlara şikayətlərinirdi, dərdinin coxluğundan ne yeyə, ne də içə bilirdi.

Günlərin bir günü o oylaşış dərdli-dərdli fikirleşəndə, nökerlərindən biri içəri girib dedi: "Darvazanın ağızında bir adam var, seni çağırır, özü də mən onu tanımırıam".

Zərgər darvazaya getdi, gələn adamlı salamlaşdı, məlum oldu ki, bu adəmi tanırı. Galən adam zərgərə dedi: "Mənim seninlə bir səhbətim var". Zərgər onu içəri aparıb soruşdu: "Mənimlə ne səhbətin var?" Galən adam cavabında dedi: "Senin o biri evinə gedək". Onda zərgər soruşdu: "Şən mənim o biri evimi haradan tamıyrısan?" Galən adam cavabında dedi: "Şən başına ne golibso, hamisindən xəberdaram, həle men elə bir şey da bilirom ki, onun sayesində Allah şən dərdini xeyli yüngülləşdirəcək". Onun bu sözünü eşidib fikirleşdi: "Hara deyirse, ora gedim, görüm axarı ne olacaq..."

Biz onuna yola düşüb mənim o biri evime getdik, ancaq gələn adam o evi görüb dedi: "Bu evin ne darvazası var, ne qapıçısı, ona görə belə evde olaşmək olmaz. Gedək başqa bir yere". Həmin adam qabaqda, mən də onun dalınca ora şən, bura mənim, şəhəri əldən saldıq. Axırdı gecə oldu, amma men ondan heç bir şey soruşmadım. O baş aħħ elə hey gedirdi, men də onun dalınca. Bu minval ilə golib düzənləyi çıxdıq, həmin adam mənə dedi: "Dalmca gəl!" Bunu deyib o, addımlarını yeyinletdi, mən də özümə toxraqlıq verib onun dalınca yeyin-yeyin getdim.

Az getdik, çox getdik, gəlib çaya çatdıq, qayığa mindik, qayıqçı avar çəkə-çəkə bizi o taya keçirtdi. Həmin adam qayıqdan düşdü, men də düşdüm. O mənim qolumdan tutub ömründə görmədiyim, hansı səmət olduğunu bilmədiyim bir küçə ilə apardı. Sonra bir evin qabağında dayandı, darvazanı açdı, içəri girib məni də içəri buraxdı, darvazanı dəmir qifilla bağladı. Sonra məni dalanla apardı, biz gedib elə bir yero çıxdıq ki, orada on adam var idi, hamısı da bir-birinə bənzeyirdi, bunlar qardaş idilər".

Zərgər nağıl eleyib deyirdi: "Biz onlara salam verdik, onlar da salamımızı aldırlar, biza yer göstərdilər, biz də keçib olaşdık. Mən elə yorulmuşdum ki, lap ölürdüm. Güləb götürüb üzüma sapdılın, mənə

şərab verdilər, sonra yemək gotirdilər, bu adamların bəzisi mənimlə yedi. Men fikirleşdim: "Əgər yeməyin içində ziyanlı şey olsayı, onlar mənimlə borabər yemezdilər". Əllərimizi yuyandan sonra hər keçib öz yerində aylasdı.

Bu adamlar mendon soruştular: "Şən bizi tamıyrısan?" Mən cavab verib dedim: "Xeyr, ömründə sizi görməmişəm, hətta meni bura, sizin yanınızza getirənə də tanımırıam, heç bu yeri də ömründə görməmişəm". Onlar mənə dedilər: "Başına gələn ehvalatı bizo daniş, ancaq məbəda yalar danışsan". Mən də onların cavabında dedim: "Bilin və agah olun ki, mənim başına gələn ehvalat cox qəribə ehvalatdır, işim də qəribə iştir. Mənim bəramdə bir şey bilirsinizmi?" Onlar da cavabında dedilər: "Beli, dünən gecə senin şəylerini götürüb aparan həmin adamlarıq, biz senin dostunu da, onunla berabər mahni oxuyan xanımı da götürüb aparmışq". Mən şad olub ucadan dedim: "Allah sizi hər bələdan hifz elesin! Həni mənim dostum, bir də onunla berabər oxuyan xanım?" Onlar əllerini uzadıb başqa bir yeri göstərə-göstərə dedilər: "Oradadırlar, amma Allahıa andırik ki, ay qardaş, onların sırrından, sendən başqa, bizim heç birimiz agah deyilim; buraya getirin daqıqəden indiyən onların üzündə de görməmişik, hem də soruşmamışq ki, kimsiz, nekarəsiz, cüntü gördük ki, loyqatlı adamlardır. Biz onları öldürmek istəyirdik, bax bu adam qoymadı. İndi sən onların kim olduğunu bize düz-doğru daniş, nə özündən, nə də onlardan yana qorxub eləmə".

Zərgər deyirdi: "Onların bu sözlərini eşidəndə qorxudan az qaldı bağrım çatlaşın, mən, ürəyim esa-esa dedim: "Ay qardaşlar, bilin və agah olun ki, mərdlik yox olsa, onu ancaq sizin aranızda tapmaq olar, əgər məndo bir sərr olsa, özü də qorxmasam ki, o sərr yayılın bilər, ehtiyat eləmərəm, bilarəm ki, onu ancaq siz saxlarsız". Mən onlara bu sözlərdən çox dedim, sonra fikirleşdim ki, ehvalatı gizlətməsem, tez açıb danışsam, daha yaxşı olar, odur ki, başına gələn qazavü-qədəri evvəldən axıracan onlara nağıl elədim. Mənim başına gələn ehvalatı eşidib soruştular: "Deməli, o cavan Əli ibn Bəkkardır, qız da Şəms en-Nahardır?" Mən də onların cavabında dedim: "Bəli".

Onlar çox dilxor oldular, ayaga qalxış bizim ikimizde üzrxaklı elədilər, sonra mənə dedilər: "Şənин evindən apardığımız şəylerin bir qismi itibidir, qalanları bunlardır". Şəylerin coxunu mən qaytardılar, özü də söz verdilər ki, şəyleri mənim evime getirəcəklər, qalan şəyleri təpib düzəldəcəklər. Ürəyim sakit oldu, ancaq gördüm ki, onlar iki yəre

ayrınlılar. Bir qismi menim tərəfimdədir, o biri qismi menim əlcəyi-mədir. Sonra biz bu evdən çıxdıq, bu da menim başıma gələn ohvalat.

Bunlar burada qalsınlar, size kimdən deyim, Əli ibn Bəkkarla Şəms an-Nahardan. Onlar ele bark qorxmuşduş kə, az qalmışdı ölsünler. Sonra mən Əli ibn Bəkkarla Şəms an-Naharin yanına getdim, onlara salam yetirib dedim: "Əgər bilsəydik, kənizlə iki qulluqçu qızın başına nə gelibdir, hara gediblər, çox yaxşı olardı!" Hər ikisi cavab verib dedi: "Biz onların barasında heç ne bilmirik".

Biz yola düşdük, az getdik, çox getdik, gəlib qayıq olan yera çatdıq. Bizi qayıq mindirdilər, birdən gərdüm ki, bu, çayı keçdiyimiz həmin qayıqdır. Qayıçı bizi o biri sahile çıxaranan avar çəkdi, sonra bizi quruya yetirdi, ancaq sahildə oturub dincəlməmişdi kə, bir de gördük qartal kimi atlılar hər tərəfdən bizi dövrəyə aldılar. Bizi buraya götəren adamlar da qartal kimi cəld yerləndən qalxdılar, atılıb qayıq mindirlər, qayıçı sürətlə avar çəkdi, çox keçmedi ki, bizi dən uzaqlaşış çayın ortasına çatdırıb, biz çayın qirağında qaldıq, na yerimizdən tərəpə bildik, na da sakit ola bildik. Atlılar bizi dən soruşdular: "Haradan galırsınız?" Biz bilmədik na cavab verək. Belə olanda, mən onları dedim: "Bizim yanımızda gördüyüünüz adamlar quldurlar idi. Biz xanendələrik. Onları tanımıraq. Bizi tutub aparmaq isteyirdilər ki, onlar üçün əlib-oxuyaq, bizi həmin adamların elindən qurtarın ancaq xoş dilimiz oldu. Onlar ele inidicə bizi dən el çəkdilər, sonra nələr olduğunu özünüz göründü".

Atilar Şəms an-Naharla Əli ibn Bəkkara baxıb mənə dedilər: "Şəhər düz danışmırısan, əgər düz danışsarsa, de görək: siz kimsiz, haradən gəlib, hara gedirsiz, yeriniz, yurdunuz haradır, hansı məhəlləde yaşıyorsunuz?"

Zərgər deyirdi: "Mən bilmirəm onlara na cavab verim: Belə olanda, Şəms an-Nahar cəld yerindən qalxıb atlıların başçısına yaxınlaşdı, onunla yavaşça nəso danışdı, başçı atdan düşdü, xanımı ata mindirib yüyenindən yapıldı, atı çəkib apardı, o biri atlı da öz atından düşüb ona Əli ibn Bəkkarı mindirdi, mən də başqa bir atlı öz atına mindirdi. Atlıların başçısı bizi getirib çayın konarında bir yera çıxardı, burada bir özə dildə qışqıra-qışqıra kimi iso çağırıdı, düzəngəhdən bir dəstə adam gəldi, onların iki qayıqi var idi. Atlıların başçısı bizi bu qayıqların birinə mindirdi, özü de biziñə mindi, onun adamları da o biri qayıq mindirlər, avar çəkə-çəkə bizi xəlifənin sarayına getirdilər (amma biz qorxudan az qahriq olək). Biz sarayın yanında dayanmayıb ötüb keçdiq, gəlib ele bir yera çatdıq ki, oradan öz evimizə gedə bilərdik. Quruya çıxıb yola düşdük, baş alıb getdik, bir neçə atlı da

bizimle barabər gəldi. Gəlib evo çatanan onlar bizi oylondırdılar. Evo girəndə yanımızdakı atlılar bizimle xudahafızlış ayırdılar, öz yolları ilə gəldilər, biz içarı girdik, bir də çölo çıxa bilmədi, çünki bilmirdik gecənin no vaxtıdır, sohər açılanan beleçə qaldıq.

Axşama yaxın Əli ibn Bəkkar qəşə eleyib yera yixildi; arvadlar da, kişilər də onun üstündə göz yaşı axıtmışa başladılar. O, ölü kimi idi, torpanmirdi. Onun qohumlarından birisi yanına geldi, məni yuxudan oyağıb dedilər: "Bize danış görək oğlumuzun başına no iş gəlib, ona no olub ki, bə hala düşüb, mən də onların cavabında dedim: "Əzizlərim, qulaq asın, görün no deyirəm..."

Şəhrizad bu yerdə sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz altmış beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əloyırlar ki, zərgər onlara dedi: "Əzizlərim, qulaq asın, görün no deyirəm, mənə pişlik elemənin! Bir az gözleyin, o özünə gelər, başına gələn ohvalat özü siza nağılı eləyər". Mən Əlinin qohumları ilə sert danışmağa başladım, qorxudub dedim ki, çox oyan-buyan əlosələr, onları rüsvay əlerəm. Bir belə damışdığını yerdə, bir de gördük Əli ibn Bəkkar yatığında torpədi, qohumları bunu görüb sevindilər, camaat da çıxbı getdi (amma qohumları məni qoymadılar gedim), sonra onun üzünə gülbə sapdılər, ele ki Əli ibn Bəkkar ayılıb dərindən nəfəs aldı, qohumları sorgu-sualı tutub başına na iş goldiyini xəbər almağa başladılar. Əli nağılı eleməye başladı, ancaq sorgu-sualı tez cavab verə bilmirdi.

Sonra o, işarə ilə başa saldı ki, məni buraxınlar çıxbı gedim evimə. Məni buraxıdlar, mən bələdan qurtardığımı inanmaya-inanmaya oradan çıxdım. Evcən məni iki adam övdürdü, onların biri sağında, biri solunda gedirdi, beləcə gəlib evə çatdım. Qohum-qardaş məni bu kökdə görüb özələrinə el qatıldılar, fəryad eləyib üz-gözərinə döyməyə başladılar, ancaq mən əlimlə işarə elədim: "Sesimizi kəsin!" Onlar da seslərini kəsildilər. Həmin iki adam da çıxbı getdi. Mən yatağa uzanıb yatdım, dan yeri ağaranda aylıb gördüm ki, qohumlarım menim başıma yığılıblılar.

Mənim ayıldığımı görüb onlar sorusudular: "Sənin başına nə qəza gəlib, sənə na olub?" Men de dedim: "Mənə içməyə bir şey verin". Onlar şərab gotirdilər, donuya içib dedim: "Olan olub, keçən keçib!" Mənim bu sözlerimi eşidib onlar dağılışdılardı, hərə çıxıb öz yoluya getdi. Men də dostlara üzrxahlıq eləyib sorusudum ki, evimdən uğurlanan şəyərin heç olmasa bir qismını geri qaytarıblarmı? Onlar dedilər: "Bir qismını qaytarıblar, özü də iş belə oldu: bir adam gəlib şəyəri darvazadan içəri tulladı, biz heç onun üzünü də görə bilmədim".

Men özümə toxraqlıq vera-verə iki gün evimdə qaldım, cünki evdən çıxmaga taqatım yox idi, sonra özümə ürək verib evdən çıxdım, çox yorğun idim, odur ki, hamama getdim. Elə hey Əli ibn Bekkarla Şəms an-Naharı fikirləşirdim. Həmin günlərdə men onların barəsində heç bir şey eşitməmişdim, Əli ibn Bekkarın da evinə gedə bilmirdim, öz evimdə də rahatlığın yox idi, cünki öz canım üçün qorxurdum.

Sonra men tutduğum emeller üçün tövbə eləyib Allah-tealanın kəramətinə şürk elədim ki, mənə nicat veribdi, bù müddət keçəndən sonra ürəym dözmədi, dedim o torəflərə gedib bir saatdan sonra qayıdım.

Elə getmək istəyirdim ki, bir arvad gördüm, demə o, Şəms an-Naharin kənizi imiş! Men onu tanıyıb addımlarını yeyinlədim, ancaq gördüm ki, o, dalmca gelir, lap qorxuya düşdüm. Özü də her dəfə ona xəlvəti baxanda qorxum artırdı, kəniz də mənə deyirdi: "Dayan, sənə deməli sözüm var!" Ancaq men ona fikir vermirdim. Bu minval ilə men gəlib xəlvəti yerda bir məscidə çatdım, onda qız məna dedi: "Bu məscidə gir, sənə bir söz deyəcəyən, heç nadən qorxuma!"

O andamanə elməyə başladı, men məscidə girdim, o da dalmca gəldi. Men iki rüket namazı qıldırmış, sonra ah çəkə-çəkə qızın yanına gəlib sorusudum: "Nə deyirsən?" O da sorusudu ki, mənə ne olubdur. Men, başına gələn ehvalati evvəlden axıracan qızla nağlı elədim, Əli ibn Bekkarın başına gələn ehvalati da ona danışdım, sonra ondan sorusudum: "Səndə nə xəber var?"

Keniz dedi: "Elə ki gördüm adamlar sənin evinin darvazasını sindirib içəri girdilər, ürəym düşdü, bərk qorxdum, dedim yeqin bünürlər xəlifa özü göndərib, indice xanımla bərabər məni də tutub onun yanına aparacaqlar, biz məhv olacaqıq. Men iki qulluqçu qızla bərabər damlalar üstü ilə qaçıb getdik, tanıdığımız adamlara penah gotdik, amma onlar bizi pis kökdə xəlifənin sarayına apardılar, orada başımıza na gel-

diyini heç kəso danışmadıq, nigarənciliqdən bütün axşamı elə bil köz üstündə oturduq, beləcə gecəyən qırılıq və qırılıq qaldıq.

Gecənin qaralınlığında men çaya baxan qapını açdım, o gecə bizi aparan qayıqcıları çağırıb dedim: "Xanımımızın başına no iş geldiyini bilmirik, mənə qayıqla apar, gedib çayda onu axtarım, bəlkə onun barəsində bir xəbar-zad çıstdım".

Qayıqcı məni gecə yarıyanın çayda gəzdirdi, bir qayıq gördüm, o, homiin qapıya tərəf üzürdü. Qayıqda bir nəfər avar çəkirdi, o biri issa ayaq üzərə dayanmışdı, bu kişi nəfərin arasında bir xanım uzanmışdı. Onlar sahile çatanacaq qayıqcı avar çəkdi, xanım qayıqdan düşəndə mən baxıb nə görsem yaxşıdır? Gördüm ki, həmin xanım Şəms an-Nahardır. Men ümidi tamam itirəndən sonra onu görəndə şadlığımdan karixdım, tez onun yanına getdim..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açılduğunu görüb nağılı yarımcı qoydu.

Elə ki yüz altmış altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılmı dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bele rəvayət eləyirlər ki, kəniz zərgərə deyir: "Men ümidi tamam itirəndən sonra onu görəndə şadlığımdan karixdım, tez onun yanına getdim. Xanımı yaxınlıdım, o buyurdu ki, onu qayıqla gottenən adamı min dinar verim. Sonra mən iki qaravaşla onu apıracı yatağına uzatdım. O gecə sehərcən xanımın ovqatı tolx oldu; elə ki sehər açıldı, men dayanab axşamaca nə kənizləri, nə de xacələri onun yanına buraxmadım.

Xanım başına gələn müsibətdən xilas olduğu günün ertəsi yavaş-yavaş özüne gəlməye başladı, gördüm ki, xanım elə bil xortdayıb qabırıdan çıxb. Onun üzüne güləb sapdım, paltarın deyişdim, əllərini, ayaqlarını yudum. Ona yaxşıca qulluq eləyib zorla bərəz xörək yedirdim, azaça şərab içirdim, cünki iştahası küsmüşdü, heç ne yeyib-icmək istəmirdi.

Temiz hava alandan sonra sehəhti yaxşılaşdı, mən onu məzəmmət elməyə başlayıb dedim: "Xanım, özünə yaxşı bax, canına yazığın gölsin! Başımıza gələn bələni özün gördün, bəsdir bu qədər qorxu, əzəb çəkdik! Axi az qalmışdı ki, sən məhv olub gedəsan!"

Mənim bu sözlərimi eşidən xanım dedi: "Vallahi, ay mehriban qız, zənnimcə, ölmək başuma gelən müsibətdən yaxşıdır! Şəkk-şübə ola bilməz ki, məni öldürəcəkdilər. Axi oğurlar bizi zərgörin evindən çıxarından məndən sorușular: "Sen kimsən?" Mən də onların cavabında dedim: "Mən xanəndo konizəm". Onlar sözüme inanırdılar. Sonra Əli ibn Bekkardan sorușular kİ, o kimdir, Əli ibn Bekkar da cavabında dedi: "Mən qara camaatdanam". Həmin adamlar bizi özleri ilə aparıdılardı, gətirib öz manzillərinə çıxartdılar, biz onların arasında yeyin-yeyin gedirdik, çünki yaman qorxurdum. Bizi öz manzillərinə aparıb çıxarıandan sonra onlar mənə fikir verib gördürkəl kİ, yaxşı geyinmişəm, boyun-boğazında mirvari boyunbağı, daş-qas var, odur kİ, şübhəyə düşüb dedilər: "Doğrudan da belə mirvari, belə daş-qas handa bir xanənde qızda olma! Düzünü de: sen nə pəşənin sahibi森?"

Mən onlara heç cavab verməyib ürəyimde dedim: "İndi bunlar məni, boyun-boğazındakı bezək-düzək şeýlərinə görə öldürəcəklər!" Bir kəlmə danışmadım, oğurlar Əli ibn Bekkara torəf dönbən ondan sorușular: "Bəs sən kimsən, nekəresən, haradən golib, hara gedirsin? Sən üz-gözündən, üst-başından sədo adama oxşamırsın". Ancaq Əli ibn Bekkar da dinib danışmadı, biz kim olduğunu gizlədib ağlamğa başladıq.

Burada Allah oğurların ürəyinə rəhm saldı, onlar bizzən sorușular: "Siz olan evin sahibi kimdir?" Biz də dedik: "O evin sahibi filan zərgərdır". Oğurlardan biri ucadan dedi: "Mən onun özünü də, evini də yaxşı tanıyıram, onun iki evi var, özü o biri evdə yaşayır, istəsəniz bu saat gedib onu sini qulluğunuñ getirərem".

Onlar danışib şortləsdiłer kİ, məni bir otaqda tek, Əli ibn Bekkari da başqa otaqda tek saxlasınlar, sonra bize dedilər: "Dincolin, qorxub eləmeyin ki, sərrimizin üstü açılar, siza zaval yoxdur".

Sonra onların yoldaşı gedib zərgəri gotirdi, zərgər bizim ohvalatımızı onlara nağılı elədi, biz də onunla görüşdü. Oğurlardan biri qayıq sürib yanımıza gotirdi, bizi qayıqa mindirdi, özlerə də bizimlə bərabər çayın o tayına keçib bizi qraqa çıxardılar, sonra geri qayıtdılar. Bu vaxt atlı gecə keşikçiləri üstümüzü alıb bizzən sorușular: "Siz kimsiz?" Mən atlıların rəisi ilə danışib ona dedim: "Mən xəlifənin sevgilisi Şəms ən-Naharam. Şərab içib bir tanış xanımının yanına, vəzirin arvadının yanına getmişəm, quldurlar geldilər, məni tutdular, bu yero getirdilər, sizi görəndə qaçmağa üz qoydular. Mən siza baxış da vərə bilərəm".

Athiların rəisi sözlərimi eşidib məni tanıdı, atından düşüb məni öz atına mindirdi, Əli ibn Bekkarla zərgəri də előcə atlara mindirdildi. İndi çox nigaranan, ürəym alışb-yanır, Əli ibn Bekkarın yoldaşı zorgordən ləp nigaranan. Son onun yanına get, məndən ona salam yetirib soruş Əli ibn Bekkardan no xəbor var".

Mən xanımla danışdım, onu tutduğu iş üçün mezzəmmət elədim, həm də xəbərdər eləyib dedim: "Xanım, özündən muğayat ol. Ancaq o mənim üstümə qışqrı, dediyim sözlərə görə mənə hırslındı. Sonra onun yanından çıxıb bura goldım, amma səni tapmadım. İbn Bekkarın yanına getməye qorxurdum, ona gōra burada dayanb gözlədim ki, ondan bir xəber bilim, görüm ehvali necədir. Səndən rica eləyirəm, lütf eləyib bu bir qədar pulu məndən al, aksi sən, yaqın öz dostlarından girov şeýlər almışdin, onların da hamısı oğurlandı, indi oğurlanan şeýlərin pulunu onlara vermelisin".

Zərgər nağılı eləyib deyirdi, mən də cavabında dedim: "Baş üstə, itaət borcumdur, yeri gedək!" Biz onunla bərabər getdik, az getdik, çox getdik, golib mənim evimə çatdıq. Onda qız dedi: "Mən qayıdib sonin yanına gələnəcon burada dayan..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ela ki yüz altmış yeddinci gece oldu, Şəhrizad nağılmı dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, qız zərgərə dedi: "Mən qayıdib sonin yanına gələnəcon burada dayan". Bunu deyib getdi, sonra qayıdib pul gotarıb. Zərgər sözünün dəlini danişib deyirdi: "O, pul məna verib soruslu: "Ay ağa, bəs sonının harada gorusək?" Mən cavabında dedim: "Mən burandan düz öz evimə gedirəm, sonin xetrino fikirləşib bir yol taparam kİ, Əli ibn Bekkara gorusa biləsen. Axi indi onun yanına getmək çox çətindir". Onda qız soruslu: "De görüm, man hara golim?" Mən də cavabında dedim: "Mənim evimə".

Sonra kanız manımla salamatlaşıb getdi, mən də pulu götürüb evo goldım, pulu sayanda nə görsem yaxşıdır? Gördüm ki, pul no az, nə çox, düz beş min dinardır. Bu pullardan bir az öz qohumlarına, bir də girov götürdüyüm oğurlanan şeýlərin sahiblərinə verdim.

Sonra yerimden durub nökerlerimi də götürdüm, şeylerim olduğulan eva getdim. Benna, xarrat, fehle getirdim, onlar evi əvvəlki halına salırdılar, men öz kənizimlər də bu evə köçürüdüb başına gelenləri yadından çıxardım. Sonra Əli ibn Bəkkərin evinə getdim.

Eli ki Öli ibn Bekkarın evine çatdım, onun nökeleri mene yanaşıbdılar: "Bizim ağamız geca-gündüz seni axtarır, o biza vad eleyib ki, hansımız seni taşır onun yanına aparsa, onu azad eleyecek. İndi nökerler şeheri ilden salıp seni axtanırlar, ancaq senin yerini bilmirler. Bizim ağamızın sehheti yaxşılaşdırır, indi gah özüne galır, gah yene qışsın eliyib birihs olur, özüne gelende o deqiqə seni yadına salıp deyir: "Qoy onu heç olmasa bir anlığa menim yanımı getirsinler!" Bu sözleri devib were qass elavı.

Zərgər deyirdi: "Mən nökerlə bərabər onun yanına getdim, melum oldu ki, ibn Bəkkar heç daniş da bilmir. Onu bu halda görüb baş tərəfində ayaşdım, o, gözlerini açdı, meni görən kimi ağlayıb ucadan dedi: "Salameleyküm! Xoş galmışım!" Mən kömək edədim, onu yatağında dikəldib oturtdum, sonra qucaqlayıb bağrıma basdım, o mənə dedi: "Qardaşım, o vaxtdan ki, yatağa düşmüşüm, indiyəcən dikəlib otura bilənməsim. Sükür Allaha ki, səni gördüm!"

Zerger deyirdi: "Men onu ayaq üsté qaldırıranın, yavaş-yavaş
yerimeye alışdırılanın elimden gelen kömeyi eledim.

Belə olanda, Əli paltarını dəyişdi, içki içdi, özü də bunların hamisi
ondan ötrü idi ki, onun üreyi toxraqlıq tapsın. Az-çox özünə geldiyini,
sehhotonin balaca yaxşılaşdığını görənde mən kənizin başına gələn
əhvalatı ona nağıl elədim (mənim dediklərimi heç keş eştimirdi), sonra
dedim: "Özüne ürək ver, məhkəm ol, senin ne qədkiyini yaxşı bilirəm".
O gülümşündü, mən də ona dedim: "Sen arzusunda olduğun qızın
vusalına çatacaqsan, o, sənə şəfa verəcəkdir". Sonra Əli ibn Bekkar
emir elədi ki, yemek gotirsınlar, nökerler yeməyi gətirəndən sonra
onlara işarə elədi ki, dağılışib getsinlər, onlar da dağılışib getdilər, Əli
ibn Bekkar üzünə mənə tutub dedi: "Qardaşım, gördün mənim başıma
na bəla geldi?" O mənə üzrxaqliq eleyib soruşdu ki, bu müddətde
mənim başıma neler gelib. Mən də başıma gələn əhvalatı evvəlden
axıracan ona nağıl elədim.

Əli ibn Bekkar lap mat qaldı, sonra nökerlərini çağırıb dedi: "Mənə filan-filan şəyəri gətirin!" Nökerlər ona qiymətli fərşlər, xalçalar, cürbəcür qızıl, gümüş qab-qacاقəq gətirdilər, bunların hamısı evimdən aparılanlardan çox id, ibn Bekkar bu şəyərin hamisini mənə verdi, mən de onları evime gətirdim.

Geco Əli ibn Bekkarın yanında qaldım, dan yeri söküldən o mənə dedi: "Bil ve agah ol ki, hər şeyin axırı var, məhəbbətin axırı da ya ölüm, ya da qovuşmaqdır, mənim isə ölümüne az qalıbdır, ah, kəs bu ohvalat baş verəndən qabaq oləydim! Açı Allahın bize rəhmi gəlməsəydi, biz rüsvay olardıq, men bilmirəm cəkdiyim əzablardan canımı necə qurtaracağam. Əgar Alladandan qorxmasayımdı, yaqın ki, tezliklə özümü öldürdərim! Qardaşım, bil ve agah ol ki, men qəfəsə salılmış, quş kimiyəm, buna şəkk-sübəhə yoxdur ki, dərd-qəmdən öleçəyam, ancaq onun da müəyyəvan vaxtı var".

Bunu devib o ağladı, acı-acı şikayetlenmeye başlayıp bu serى oxudu.

"Göz yaşı tökdüyү bөздөр аşıqın,
Дәрд-кадар сабрими олымдан алды

Sirri saxlamağa çox çalışdı qalb,
Göz yaşım eşqimi dillərə saldı".

Öli ibn Bekkar bu şeri oxuyandan sonra mən ona dedim: "Ay ağa, mən eve getmək istiyorum, bolşə kəniz yanına galib bir xəber gətirdi". Öli ibn Bekkar dedi: "Nə eybi var, get, ancaq tez qayıt, gəl hamisində mənə danış, özün görürsan ki, mən nə haldəyim".

Zərgər sözünün dalını dənişb deyirdi: "Mən onunu salamatlaşış öz evime getdim, təzəcə oturmuşdum ki, kəniz ağlaya-ağlaya geldi. Onu bu halda görənde soruşdum: "Sənə no olub?" O, cavabında dedi: "Ay ağa, bil və agah ol ki, başımıza bəla gelş, qorxub ethiyat eldiyimiz həmin bəla. Dünən sənin yəməndan qayğıdan sonra gördük ki, xanım, o axşam bizimlə olan iki qaravaşından birinin elindən bərk açıqlanmış emr eliib ki, qaravaşı döysünlər, qız qorxudan qoyub qaçır, darvazanı ağızında keşikçilərdən biri qızın qadığını görüb onu yaxalayır, xanımının yanına qaytarmaq isteyir, ancaq qız ona işarə ilə ne isə deyir, keşikçi onunla xoş rəfət eləməyə başlayır, dila tutub başına na ebləhat gəldiyini soruşur. Qız başına gələnlərin hamisən keşikçiyə nağlı elayır.

¹ Müslümlar inîihâr en büyük gânahlardan hesab eliyorlar ve özünü öldürmek halları enâfâr arasında nadir hâdisidir. Bu, islam dininin karakteri ile izah olunur. Allah'ın insanlar arasında şâşılıqlı müsâbatın bir nôv ticâri sıfatı mahiyetindeydi; müslümanın ruhu Allah'ın şâssı malîdir. Allah'ın insanın yet üzündöki foaliyyeti üçün onun ruhunun özünde girov saçılır; insan özüne vaxtından övvâl oldurmakla öz ixtriyyatı olan seyre deyil, Allah'ın şâssı malma şâssı edir. Belki de elâ bir gânah işlemi olur ki, hemin gânahı bir dünyada heç cü yunâq olmaz.

Bu xəber gedib xəlifaya çatır, o da emr eləyir ki, xanımım Şəmsən-Naharı, eləcə də onun ixtiyarında hər nə varsa hamisini saraya köçürsünler, xanının keşiniyi çıkmaya iyiymi xəcə qoysunlar. Mən indiyəcən onurla görüşməmişəm, buna görə də ürəymə xal düşüb ki, bütün əhvalat bu işə görə baş veribid. Belə olanda, mən öz canım üçün qorxum, özümü itirdim, ay ağa, indi bilmirəm neyleyim, xanımlımla Əlinin xeyrinə nə hiylə işlədim. Onun məndən yaxşı sırdaşı, məndən yaxşı sırr saxlayanı yoxdur. Ağa, zəhmət olmasa, get Əli ibn Bəkkarın yanına, bu əhvalati ona daniş...”

Şəhərizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yanımçıq qoydu.

Ela ki yüz altmış sekizinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, kəniz zərgərə dedi: “Xanımın məndən yaxşı sırdaşı, məndən yaxşı sırr saxlayanı yoxdur. Ağa, zəhmət olmasa, tez Əli ibn Bəkkarın yanına get, bu əhvalati ona danış ki, o her şəxə hazır olsun, özündən müğəbbələş olsun. İşin üstü açılanda biz canımızı boladan qurtarmaq üçün fikirləşib bir yol taparıq”.

Zərgər sözünün dalını danışib deyirdi: “Qızın bu sözlərini eşidəndə məni fikir götürdü, dünən gözlərində qaraldı.

Kəniz çıxıb getməyə hazırlaşanda mən ondan soruşdum: “Vaxt çox dardır, bəs bizi necə eləyek?” Kəniz cavabında dedi: “Əger Əli ibn Bəkkar senin dostundursa, son də onun bələdən qurtarmağını istəyirsinə, özünü tez ona yetir. Gərək bu əhvalatı ona mümkün qədər tez xəber verəsən, hez longüməyəsən, özün də ondan uzaqda olmağınasın, mən da gərək çalışam, teza xəberləri öyrənam.

Sonra o mənimlə salamatlaşdırıb. Kəniz gedəndən sonra mənaya qalxdım, onun dalınca çıxıb Əli ibn Bəkkarın yanına getdim. Gördüm ki, özüne təselli verib ümid eləyir ki, vüsala çatacaq, özü də xam xəyallarla əylənir. Mənim onun yanına tez qayıtdığımı görəndə şad olub dedi: “Nə acəb san gedib belə tez qayıtdın”. Mən də cavabında dedim: “Səbirlə ol, fikir-xəyaldən el çək! Elə bir əhvalat baş verib ki, onun ucbatından senin canın da, malin da bada gedə biler”.

Elə ki Əli bu sözləri eşidi onun rongi-ruhi dayışı, o, taşvişə düşüb ucadan dedi: “Qardaşım, tez ol, də görün no olubdur?” Mən də cavabında dedim: “Ay ağa, bil və agah ol ki, filan-filan əhvalat baş veribid. Əgar sen axşamacaq bu evdan çıxıb getməsan, hökmən mahv olacaqsan”. Əli ibn Bəkkar özünü itirdi, az qaldı ruhu bədənindən ola, sonra ucadan dedi: “Biz doğrudan da Allahın bondoroliyik, yerimiz də axırət dünyasıdır!” Bu sözləri deyəndən sonra Əli məndən soruşdu: “Bəs nə eləyək, qardaşım, sən no fikirdəsen?” Mən cavabında dedim: “Mənim fikrim belədir, bacardığın qədar pul götür, bir də etibar elədiyin nökərlərdən birini özünlə götür, gün batanda bu şəhərdən çıxıb başqa bir mamlakətə gedək”. Onda Əli ibn Bəkkar dedi: “Baş üstə, bərcüməndür”.

Sona özünü itirmiş halda yerindən sıçradı, heç bilmirdi nə eləsin, gah yeriyir, gah yixilir. Vəzən yüngül, qiymətdə ağın nə vardısa hamisini götürdü, qohumları ilə halallaşdı, vəsiyyətini elədi, üç yüklü dəvət götürdü, sonra atını mindi, mən də onun kimi elədim. Biz palta-rumuzı deyisib şəhərdən xəlvəti çıxdıq, həmin gün gündüz də, gecə də yol getdik, şəhəre yaxın dəvəlorin yükünü açıb barkana elədik, dəvəlori cidarlayın yatiq.

Elə bərk yorulmuşduq, elə bihal idik ki, her şey yadımızdan çıxmışdı, heç canımızın hayına da qalmadıq, birdən oğurlar bizi dövrəyə alırdı, nəyimiz vəzən hamisini apardılar. Nökərlər bizim bayımıza qalmış istəyəndə, onları qırıldılar. Var-yoxumuzu, dəvəlorımızı götürüb aparandan sonra biz quru yerde lüt-üryan qaldıq.

Əli ibn Bəkkarla mən tək-tənha qaldıqda çaromız kosıldı, ayağa durub yola düzəldik, az getdik, çox getdik sahər açılanan yol getdik, gəlib bir şəhərə çatdıq, bu şəhərə girib məscidə getdik. Məscidə lüt girib bir kündə axşaməcan oturduq, gecəni ac-susuz elə orada yadiq.

Şəhər açıldı, bizi şübhə namazın qılıb oturduq, bir də gördük ki, bir adam içəri girib biza salam verdi. O, iki rükat namaz qıldı, sonra biza toraf dönbərənən soruşdu: “Bəri baxın, siz qoribsziz?” Biz də cavabında dedik: “Bəli, qoribz, oğurlar yolumuzu kəsib bizi soydular, indi gəlib bu şəhərə çıxmışq, buradı hez kəsi tamamırıq, elə bir adamımız yoxdur ki, bizi qonaq saxlasın”. Belə olanda, həmin adam soruşdu: “İstəyirsinz durun gedək manım evimə?”

Zərgər sözünün dalını danışib deyirdi: “Bu toklisi eşidəndə Əli ibn Bəkkara dedim: “Gel bu adamlı gedək, onuna getsək, bizi bələdən qurtarıq; əvvəla biz qorxurq ki, bir adam bu məscidə gəlib bizi təmər, onda rüsvay olarıq, ikincisi də, burada qoribz, daldalanmağa yerimiz yoxdur”. Əli ibn Bəkkar cavabında dedi: “Nə istəyirsən elə”.

Hemin adam bu dəmdə bize bir de dedi: "Ay fəqirler, sözüme qulaq asın, galin mənim evimə gedək!" Belə olanda, mən dedim: "Baş üstə, itaat borcumdur!"

Hemin adam öz paltarlarından bozusunu biza bağışladı, üzrxaqliq eləyə-eləyə bizi geyindirdi, bizimlə çok məhrəban dolandı, bizi də onun evinə getdi. O, dərvazanı döyüd, gödəkbor bix xəcə çıxıb dərvazanı açdı, həmin adam, yəni ev sahibi içəri girdi, bizi də onun dəlinca içəri girdik.

Sonra o buyurdu ki, paltar böğçəsini getirsinlər, böğçəni tətirdilər, o, hərəmizə iki dəst paltar geyirdi, iki dənə çalma verdi, bizi çalmanın başımızı sərviyyət yoxlaşdırıb.

Bir də gördük bir kəniz elində balaca masa gəldi, masanı qabağımına qoyub dedi: "Yeyin!" Bizi də bir az yedik, sonra galib masanı apardılar. Gecəyəcən həmin adamın qonağı olduq. Ele ki gecə oldu, Əli ibn Bekkar ah-uf eləmeye başlayıb dedi: "Qardaşım, bil və agah ol ki, men daha oldüm, buna şəkk-şübə yoxdur, isteyirəm sənə vəsiyyətimi deyim. Ele ki gördün men oldüm, anamın yanına get, ehvalatı ona nağıl ele, de ki, mənim yasımı tutmaq üçün bura gəlsin, məni yuyanda burada olsun. Özü de təşrif ki, ölümüme dözsün, özüne toxraqlıq versin".

Bunu deyib Əli qəss eledi, yera yixildi, özüne geləndən sonra eşitdi ki, uzaqda bir kəniz mahni oxuyur, şeir deyir, qulaq asmağa başladı, özü də gah özündən gedir, gah aylırıldı, gah da başına gelən dərd-bələya döza bilməyib ağlayırdı. Kənizin oxuduğu bu şerî eşitdi:

"Vəslin lezzətindən tamam doymamış,
Bizi ayrı saldı yeno də hicran.

Çörxin qara eli ayırdı bizi,
Haçan görüşərik bir də, ah, haçan?

Yamandır görüşdən sonra ayrıraq,
Bir aman olaydı aşıqə ondan!

Ölümün bir anlıq olur ezabı,
Qolba azab verir firqat hər zaman.

Əlime düşsəydi hicran, mən onu
Həli elayirdim hicran dağından".

Əli ibn Bekkar kənizin oxuduğu şerî eşidib fəryad eledi, ruhu bədənindən oldu".

Zərgər sözünün dəlini danışib deyirdi: "Mən onun öldüyünü görəndə ev sahibinə tapşurdum ki, məhrumun dərdinə qalsın. Həm de ona

dədim: "Mən Bağdada gedirəm ki, bu qara xəbəri onun anasına, qohum-qardaşına çatdırırm, gəlib məhrumun yasını tutsunlar". Sonra man Bağdada gedtim, evime dəyiş paltarımı dəyişdim, Əli ibn Bekkarın evinə getdim. Onun nökrələri moni görüb tez yanına gəldilər. Əli ibn Bekkar soruşşığa başlıdlar, men də onlardan rica elədim ki, anası ilə danışınlar, onun yanına getmək üçün manə icaza alıslar. Əlinin anası yanına getməyimə icaza verdi, onun yanına getdim, salam verib dedim: "Hamimizin ruhu Allahın ixtiyarındadır. Onun hökmündən qaçqıb qurtarmaq olmaz. Heç vaxt ele olmayıb ki, insanın ecalı Allahın hökmündən, onun təyin elədiyi vaxtdan tez ya gec gəlsin".

Əli ibn Bekkarın anası bu sözleri eşidib başa düşdü ki, oğlu ölübüdür, o, hönkür-hönkür ağlamağa başladı, sonra soruşdu: "Sen allah, rica etiyirəm, düzüñü də görüm, doğrudan da manim oğlum ölübdür?" Men ağlamaqdan, dərd-qəmdən ona cavab verə bilmədim. Mənim bu halimi görünen ana hönkür-hönkür ağladı, qəşə eləyib yera sərildi. Bir azdan sonra özüne gəlib soruşdu: "Mənim oğlumun başına nağıl olub?" Men ucadan dedim: "Allah özü sənə səbir versin!"

Sonra başımda gelən ohvalatı avvəldən axıracan yaşaq arvada nağıl elədim, Əlinin anası soruşdu: "O sənə bir söz-zad vəsiyyət etiyib?" Men onun cavabında dedim: "Bəli, vəsiyyət eləyib". Belə olanda, onun mənə elədiyi vəsiyyəti anasına dedim. Sonra da dedim: "Tez ol get, onu haqq evinə yola sal".

Əli ibn Bekkarın anası mənim sözlərimi eşidib qəss eledi, aylandan sonra dediyim işi görməyə başladı.

Sonra mən onun yanından çıxıb evime yollandım, gedə-gedə Əli ibn Bekkarın gözəl cavanlığı, haqq aşiqiliyi barəsində fikirləşdim. Beləcə fikirleşə-fikirleşə getdiyim vaxt birdən bir arvad mənim qolumdan tutdu, ona baxanda gördüm ki, həmin kənizdir..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ele ki yüz altmış doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəla rəvayət etəyirlər ki, zərgər deyirdi: "Birdən bir arvad mənim qolumdan tutdu, ona baxanda gördüm ki, Şəms an-Naharin hemişə yanımıza göndordiyi həmin

kənizdir. O, qəm-qüssə içinde id. Biz bir-birimizi tanıdıq, evə çatanaçan ikimiz de ağladıq.

Men ondan sorusḍum: "Sen cavan Əli ibn Bəkkarın başına nə gəldiyini eşidibsnəmi?" Kəniz cavabında dedi: "Xeyr, Allah haqqı eşitməmişəm". Men baş verən əhvalatı, onun başına gələn qazavü-qadarı kəniz nağlı elədi, biz Əlinin müsibətinə xeyli ağladıq. Sonra men kənizdən sorusḍum: "Bəs sanın xanımın necadı?"

Kəniz cavabında dedi: "Əmirəlmöminin öz meşuqəsi bərəsində deyilen sözlərə fikir vermədi, cünti o, bir könüləden min könülü xanımına vurulub, buna görə də xanımın əməllerini en yaxşı mənada yozmağa başlaşdı. Xəlifa xanımı dedi: "Ay Şəmsən-Nahar, sen mendən ötrü çox ezişsen, ona görə də düşmənlərinin açığına bu eməline dözəcəyim". Sonra xəlifa əmr elədi ki, Şəmsən-Nahar üçün divarları zərlə işlənmiş gözel bir otaq düzəltsin. Menim xanımım əmirəlmömininin merheməti sayesində şad-xürrəm ömür sürmeye başladı. Güñlerin bir günün xəlifa həmisi kimi eyleşib şərab içməye baş�adı, kənizlər hüzuruna gəldilər, o, hərəni öz yerində eyleşirdi, Şəmsən-Naharın səbri daha tükenmişdi, onun dərd-qəməi aşib-daşındı. Xəlifə kənizlərdən birinə buyurdu ki, oxusun, kəniz udu elinə alıb köklədi, simləri dilləndirib bu şeri oxudu:

"Üroyim sev dedi: men qulaq asdım,
Bildirdi eşqimi töldidüm yaşlar.

Ela bil, üroyin güzgüsündür göz;
Qalbimdən ne keçir, olur xəbərdar!

Gizledir man aćmaq istediyimi,
Gizli tutduğumu dərhal edir car.

Sevgini gizlətmək heç mümkünümdür,
Ehtiras hər şeyi edir aşikar?

Yarsız inden belə ölüəm yaxşıdır,
Bilaydim - neylər mənsiz o dildar!"

Şəmsən-Nahar kənizin bu şeri neccə gözel oxuduğunu eşidib yerində otura bilmədi, huşunu itirib yera serildi. Xəlifo elindəki piyalləni tullayıb qızı qaldırdı, bağırna basdı, sonra feryad elədi, kənizlər de çıxırıldılar, əmirəlmöminin Şəmsən-Naharı oyan-bu yana çevirdi, birdən gördü ki, xanım canını Allaha tapşırıbdır.

Əmirəlmöminin xanımın öldüyüünü görüb qəm dəryasına batdı. Əmr elədi ki, otaqda olan bütün qab-qacağı, ədları, çalğı aletlərini sindirsinlər. Şəmsən-Nahar öləndən sonra xəlifa onu dizləri üstündə üzüb gecəni sahərcən beləca oturdu.

Şehər açıldıla əmirəlmöminin əmr elədi ki, onu yusunlar, kəfənə bürüyüb dəfn eləsinlər. Əmirəlmöminin onun dərdindən qəm dəryasına batdı, ancaq o, heç kasdan soruşmadı ki, xanımın başına nə galib, ona nə olubdur.

Sonra kəniz zərgərə dedi: "Sen allah, rica eloyıram, Əli ibn Bəkkarın cenazəsini bura getirəndə mənə xəber ver ki, onun teziyəsinə gedim". Zərgər onun cavabında dedi: "Sen məni harada istəsən tapa bilərsən, amma bilmirəm mon soni harada tapacağam, axı sen elə yerdəsen ki, yanına heç kos gəle bilmələr!". Onda kəniz zərgərə dedi: "Şəmsən-Nahar öləndən sonra əmirəlmöminin onun kənizlərini azad elədi, hemin kənizlərlə bərabər məni də azad elədi, biz indi filan yerde, onun sərdabası yanında oluruq".

Zərgər deyirdi: "Men ayaga qalxdım, gedib Şəmsən-Naharın qəbrini ziyyərat elədim, sonra evimə qaydırıb Əli ibn Bəkkarın dəfn mərasimini gözləməyə başladım, onun cenazəsini hələ gətirməmişdilər.

Bağdad carnaatı Əli ibn Bəkkarı dəfn etməyə çıxmışdı, men də onlarını arasında idim, avradımları içinde həmin kənizi də gördüm, o, hamidian çox ağlayırdı. Bağdadda bundan yaxşı dəfn mərasimi olmaçıdı, biz qəbrecən basabasla gedib Əli ibn Bəkkarı Allah-toalanın merhemətinə tapşırıdıq.

Zərgər deyirdi: "Men indi də Əli ilə Şəmsən-Naharın qəbrini her gün ziyyərat eleyirəm. Onların başına gələn əhvalat belədir, Allah hər ikisini rahmet eləsin!"

Ancaq bu əhvalat Şəhraman şahın hekayətindən heç də təəccübü deyildir.

Şəhrizadın bu sözünü eşidən padşah ondan soruşdu:

"O neccə hekayətdir?..."

Şəhrizad bu yerde şəbirin açıldığıını görüb sözünü yarımcıq qoyma-

**Şahraman şah, onun oğlu Qəmor az-Zaman
və şah qızı Budur xanının həkayəti**

160-dəcəc

Ela ki yüz yetmişinci gecə oldu, Şəhrizad nağılı damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, çox qədim zamanlarda, keçən əsr və qərinelerdə Şahraman şah adında bir

padşah vardi. Bu padşahın çoxlu qoşunu, nöker-naibi vardi, yaşı çox olsa da, beli yaşas-yavaş bükülməyo başlasa da, Allah ona övlad verməmişdi.

Padşah özülüyündə fikirləşir, qəm daryasına batır dərd çəkirdi, odur ki, günlərin bir günү o öz vezirlərindən birinə sikayətlinib dedi: "Qorxuram mən ölümdən sonra texti-səltənat məhv ola, cünti nəslimin içinde elə bir adam tapınməm ki, məndən sonra məmlekəti idarə etə bilsin". Həmin vazir padşahın cavabında dedi: "Allah körür, beləkən sənin dardına bir çaraclı; padşah sağ olsun, ümidiñi Allahdan üzme, yalvarib ona dua elə".

Vəzirin bu sözünü eşidən padşah yerindən qalxıb dəstəməz aldı, iki rüket namaz qıldı, sıdəq ürkəkle Allah-təalaya yalvarıb övlad istədi. Allah-təalanın qüdrəti sayesində onun arvadı hamile oldu.

Ela ki doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz daqqıq keçdi, arvad bir oğlan doğdu. Özü də uşaq cələ gözlə, elə göyçək idi ki, cələ bil ondördəgəcəlik ay idi, buna görə padşah onun adını Qamer az-Zaman¹ qoydu. Padşah elə şad oldu ki, daha nə deyim. O amr elədi şəhərdə car çəkilsin, hamiya xəbar verilsin ki, şəhər bezənsin; yeddi gün şəhər bezəklə qaldı, təbil, sinc çalındı. Padşah körpə üçün dəyərləri ayırdı. Uşaq naz-nemət içinde böyüyürdü, bù minval ilə oğlan on beş yaşına çatdı. Bu boy-buxşunu, qodd-qamatlı oğlan elə gözlə, elə göyçək idi ki, lap elə bil ay parçası idi, atası onu elə çox istəyirdi ki, ondan nə gecə, nə de gündüz ayrıla bilirdi.

Oğlanın atası günlerin bir günü oğlunu lap çox istədiyini öz vezirinən birinə ayan elayıb dedi: "Ay vezir, mən doğrusu, qorxuram ki, oğlum Qamer az-Zamanın baxtı getirməsin, başına qazavü-qədar gelsin, odur ki, istəyirəm öz sahliyində onu evlendiririm". Vəzir də cavabında dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, bil və agah ol ki, evlenmək mərd xasiyyətdir, nə qəder ki, sağsan, öz oğlunu sultan eleməməni evləndirsen, çox düz iş görməş olarsan". Belə olanda, Şahraman şah ucadan dedi: "Öğlüm Qamer az-Zamanı yanına götürün!" Oğlan atasının hüzuruna geldi, utandığından başını aşağı salıb dayandı, atası ona dedi: "Ay Qamer az-Zaman, mən istəyirəm seni evlendiririm, nə qəder ki, canım sağdır, sənə baxib şad olum!" Oğlan da onun cavabında dedi: "Şah baba, bil və agah ol ki, mənim evlenməyə heç havasım yoxdur, üreyim arvadlara meyil elemir, ona görə ki, onların məkki, xəyanəti barəsində çoxlu kitab oxumusam, çoxlu söz eştirmişəm. Şair də bu barədə deyib:

Tanımaq istəsən qadınları son,
Tekcə mandon soruş, onları məndon.

¹ Qəmor az-Zaman – "Zəmanının ayt" deməkdir.

"Ela ki qocaldın, ya kasibladın,
Əl üz arvadının məhabətindən.

Başqa bir şair de belə deyib:

Baxma qadın sözüne, budur, əsil məsləhət,
Vay o gündən cılrovu tapşırışan urvada.

Baş sindirb düz min il elm oxuşan da, bil ki,
O səni yüksəlişdən qoyacaqdır arxada".

Şahzadə şerî oxuyub qurtarandan sonra atasına dedi: "Şah baba, evlənmək elə şeydir ki, man lap ölüm badesi içməli olsam da heç vaxt ona razi olmayağam".

Şahraman şah öz oğlundan bu sözleri eşidəndə dünya gözündə zülmətə döndü, çox pərişan oldu..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağlı yanımçıq qoydu.

Ela ki yüz yetmiş birinci gecə oldu, Şəhrizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Şahraman şah öz oğlundan bu sözleri eşidəndə dünya gözündə zülmətə döndü, çox pərişan oldu ki, oğlu Qəmər az-Zaman onun sözünü yere salıb evlənmək təklifinə razi olmadı. Ancaq oğlunu çox istədiyinə görə padşah bu sözləri bir deyib, onu açıqlandırmaq istəmədi, hələ onun qeydində qalib hörmət elədi, ezişlidi ki, belkə bu yolla onun üreyini yumşalda bilsin. Qəmər az-Zaman gündən-güna lap gözəlləşib boy-buxuna dolur, həm de erköyünləşirdi.

Şahraman şah düz bir il gözledi, gördü oğlu elə gözəlləşib, elə sindiril olub ki, daha na deym! Adamlar ona baxanda ağılları başlarından olurdu. Əsan külaklar onun merhamətini aləmə yayırdı; o elə gözəlləşmişdi ki, eşq əqli onu görəndə ağlı başından olurdu, həm də o elə kamilleşmişdi ki, dərd əqli üçün gülüstana çevrilmişdi. Onun danışıq xoş idi, siması bedirlənmiş aylı utandırıldı; qodd-qaməti, təndürüt bu oğlan tor soyüd budağın kimin ince idi. Yanaglan elə bil qızıl gül, ya qaymaqcıçayı idi, xəttü-xali zərif idi, şair beləsi barədə yaxşı deyib:

"Onun camalımlı görənlər dedi:
"Belə cən yaradan xaliqə oləsen!"

Na ki gözəllik var cəm olub onda;
Qaşongılıq baş ayır öündə külliən.

Bir düzüm incidir zərif dişları,
Şohdi-şəkor yağır ağız-dilindən.

Saymaqla qurtarmaz mözüyyətləri,
Hamının ağlım alıb olından.

Hüsün öz xətti ilə yazib üzündə:
"Hələ belə gözəl görməmişman".

Qəmər az-Zaman bir yaşı da böyükündən sonra atası onu çağırıb dedi: "Oğlum, bəlkə mənə qulaq asasan?" Qəmər az-Zaman, atasına olan böyük hörmətinin qorxusundan onun qabğından diz çöküb utanıbatan dedi: "Şah baba, man sənə necə qulaq asmaya bilerəm, Allah özü buyurub ki, sənə itaat eləyim, sənin sözündən çıxmayıñ?"

Şahraman şah oğlunun bu sözlerini eşidib ona dedi: "Ay oğlum, man seni evləndirmek istiyiram ki, no qədər canım sağdır, öz gözümüzə səni xoşbaxt görüb sad olum, həm də səni padşahlığının sultani eləyim".

Elo ki Qəmər az-Zaman atasının bu sözlerini eşitdi, bir az başını aşağı saldı, sonra qaldırıb dedi: "Şah baba, ölüm badasını içməli olsam belə, heç vaxt evlənməyəcəyəm. Mən bilməm ki, Allah-tealanın hökmü ilə gerek sənə itaat eləyəm, ancaq Allah xətrinə səndon rica eləyirəm ki, manı evlənməyə məcbur eləmə, özü də elə bilmə ki, bir vaxt evlənəcəyəm, men heç vaxt belə bir iş görməyəcəyəm, cünki qadim adamların, həm də yaxınlarında ömür sürmüş əsrlərin kitablarını oxumışın, qadınların ucbatından onların yoldan çıxıqlarını, buna görə başlarına no bolalar, no müsibətlər goldiyini, qadınlardan no hiylələr işlətdiklərini, çox koləkbaz olduğunu yaxşı bilirəm. Gör şair bu barədə no gözəl deyib:

Əxlaqsız qadının toruna düşən
Onun congindən qurtara bilməz.

Uca hasurları polad zircili
Mən qala tikdirə, körnəyo golmez.

Bela bir amansız düşmen öünde
Qalalar ucaltmaq obosdır, obas.

İstor yaxın olsun, istor yad olsun,
Qadın kələyindən qurtarmaz heç kəs.

Yüz cür bəzək verib hörüklerino:
Bu rəngi o rənglə edirlər evəz.

Sürməyle boyanır göz qapaqları,
Görürük onlardan yüz dard, yüz morez.

Bir başqa şair də çox yaxşı deyib:

Qadını düz yola çağırmağınla
Sanki canazaya öyüd verirsen.

Gecə nə sırrı var, danışır sənə,
Şəhər, ele bil ki, yadsan ona sən.

Gecə sənin olan o karvansara,
Bilmirsən sübh oldu kimləre maskən".

Şahraman şah oğlu Qəmər əz-Zamandan bu sözleri eşidib, bu nəsi-hətamız şeirlərin menasını başa düşüb ona cavab vermedi, çünki oğlunu həddən artıq isteyirdi, odur ki, səhbətdən sonra ona daha çox mərhemət və ehtiram göstərdi.

Məclis ele o daqqəcə dağıldı, məclis dağılandan sonra padşah öz vezirini çağırı, onunla təklikdə səhbət eleməye başlayıb dedi: "Ay vezir, bir de görüm: mən oğlum Qəmər əz-Zamanla necə rəftar eləyim ki, onu evləndiririm..."

Şəhrizad bu yerde səherin açıldığına görüb nağlı yanımçıq qoysdu.

Ele ki yüz yetmiş ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağlini dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rivayət eləyirler ki, padşah vezirini çağırı, onunla təklikdə səhbət eleməye başlayıb dedi: "Ay

vezir, bir de görüm: mən oğlum Qəmər əz-Zamanla necə rəftar eləyim ki, onu evləndirir, bu barədə sendən məsləhət istədim, sen də dedin ki, onu sultan eləməkdən avvel evləndirsem yaxşıdır. Oğlumu bu barədə bir neçə dəfə danışmışam, ancaq o mənə rəzləq verməyib; indi məsləhətin nedir, ay vezir, mən ne eləyim?" Vəzir onun cavabında dedi: "Qibleyi-əlem sağ olsun, bir il de sobir ele. Sonra oğlunu bə məsələ barəsində danışmaq istəyəndə, iklilikdə, gizlice danışma, divan günündə, vezirlerin hamisi yanında olanda, bütün qoşun hüzurunda hazır duranda səhbət sal. Ele ki bu adamların hamisi yığıldı, o daqqıqə öz oğlun Qəmər əz-Zamanın dalınca adam gönder, onu çağırırdır, o galib hüzurunda dayananda vezirlerin, eyanların, emirlerin yanında ona teklif ele ki, evlənsin. Qəmər əz-Zaman hökmən utanacaq, eyanların yanında sənin sözünü yera sala bilməyəcək".

Şahraman şah öz vezirindən bu sözləri eşidib çox şad oldu, onun məsləhətini düzgün hesab etdi, ona qiymətli enam verdi. Düz bir il Şahraman şah oğlu Qəmər əz-Zamanla evlənmək barəsində bir kəlmə de danışmadı. Oğlan gündən-güne daha da gözəlləşir, qəşəngləşirdi, hüsnü nur saçır, özü kamilləşirdi; bu minval ilə oğlan böyük yaşa iyirmiye yaxınlaşdı, Allah ona ele bir gözəllik, kamillik verdi ki, daha na deyim. Onun gözleri adamı Harutun¹ gözlerindən çox ovsunlayırdı, xuraman baxışları adamı Taqutun² baxışlarından daha çox yoldan azdırıldı. Yanaqları qıpırırmızı idi, kirpikləri adamın ürəyinə oxdan ibarət sancılırdı, açıq alıcı ondördəgəclik ay kimi nur saçırı, saçları gecənin zülməti kimi zil qara idi. Qədd-qaməti hörümək torunun teli kimi nazık, budları qum töpəsindən ağır idi; ombaları adıerde salırdı, qaməti ombalarının ağırlığından sıxayıtlarındı; xülasə onun gözəlli adamları karxırırdı, bir şair beləsi barədə yaxşı deyib:

"O gözəl gəncin üzündən süzülen sux güllüşə,
O molahəti gözün müjganına and içirom.

İri, yumşaq yamma, saçlarının zülmətinə,
Baxışından saçların peykanına and içirom.

Gözlorimdan yuxumu sürgün edən qaşlarını,
Qolba hökm cilyəyin formannı and içirom.

¹ Harut ve Maruf – mələkələrin adıdır. Quranda deyildiyinə görə onlara insanlar valeh etmək və sınırdırmak, həmçinin insanlara cadişgəlik etmək məharəti boxş olummuşdur.

² Taqut (cinayot) – şeytanın adlarından biridir.

İncitik saf düzülen dişlerin, gül üzüna,
Üz konarındaki tor reyhamına and içirom.

Mina gordənlə gül əndamına, şümşad boyuna,
Qoşa nar cüssəli döş meydanuna and içirom.

Terpenen anda o gənc, yırgalanın buduların
Titroyib ösəmsinə, cövləməna and içirom.

Saf qumasdan da zarif bir doriyo malik olan
O gözölər şahına, sultanına and içirom.

O yalansız dilinə, daim açıq əllərinə,
Neslinin şöhrətinə, ad-səməna and içirom.

Nəfəsindən alıb öz ərim müşkün özü da,
Ağzı enber qoxulu, gül canına and içirom.

Şöla saçmaqda onun dirməgəne daymaz ay,
Gira bilməz gün onun meydanına, and içirom”.

Şahraman şah vezirin məsləhətlərinə qulaq asib bir il de bayram
gününeçən gözlədi...”

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

173-cü gecə

Ele ki yüz yetmiş üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Şahraman şah vezirin məsləhətinə qulaq asib bir il de bayram gününeçən gözlədi. Ele ki divan günü oldu, emirler, vezirler, şahlığın oyanları, sərkardalar yığıldılar, padşah adam gönderib oğlu Qəmor əz-Zamanı öz hüzuruna çağırıldı; o, atasının hüzuruna geldi, eylib onun qabığında üç dəfə yeri öpdü, sonra əllərini dalına qoyub padşahın hüzurunda dayandı.

Atası ona dedi: “Oğlum, bil və agah ol ki, men dalınca adam gəndərib şahlığın oyanlarının hamisiniñ olduğu bu divanxanaya seni ona

görlə çağırımişam ki, sənə bir omr eləyəcəyem, görək manım sözümüz yera salmayıb emrimi itad eləyəsen. Emrim belədir: sen evlənməlisən, özü de sənə bir padşahın qızını almaq istəyirəm ki, nə qədər canım sağdır səni evliliq sadə olum”.

Qəmor əz-Zaman atasının bu sözlerini eçıdb başını aşağı saldı, bir azdan sonra başını qaldırıb atasına baxdı, elə bu deqiqədə cavanhın ağlışlığı, gəncəliyin səfəhliyi ona həkim kəsildi, odur ki, ucadan dedi: “Məndən sorusursansa, mon heç vaxt evlənməyəcəyəm, lap ölüm piyalesi içməli olsam da evlənməyəcəyəm; o ki, qaldı sənə, son yaşa böyük, ağıldan kəm bir qocasan! Məngər san evvəllor bunu məndən iki dəfə soruşturmamışdım, men de sənə iki dəfə cavab verməmişim ki, evlənmək istəmirdəm?”

Sonra Qəmor əz-Zaman qəzəbləndiyinə görə əllərini arkasından götürdü, atasının qabığında qollarını dırsoyocan çırmaladı, atasına bezi sözər dedi. Onun ürəyi döyüntürdü, atası da çəşib qalmışdı, utandığından bilmirdi neylesin, çünki bu əhvalat onun padşahlığının oyanları, bayrama gəlmisi sərkardaların qabığında olmuşdu. Şahraman şah birdən-birə şahane qəzəbə öz oğlunun üstündə elə qışqırkı ki, oğlu doğrudan qorxdu, sonra da hüzurunda dayanan qullara qışqırıp emr elədi: “Tutun onu!”

Qullar bir-birini öte-öte şahzadənin üstünü yüyürdüler, onu tutub atasının qabığına gotıldılar, atası emr elədi ki, onun el-qolunu bağlaşımlar, qullar da Qəmor əz-Zamanın el-qolunu bağlayıb padşahın qabığında oturtdular, oğlan qorxudan, vahiməden başını aşağı saldı, onu ter basdı, alındı, yanaqlarında mirvari kimi for dolanları gördü. Qəmor əz-Zaman utandığından lap karixdi, atası onu söyməyə, abrıńı verməye başladı: “Vay sənin halına, hayasız övlad! Sen necə casarət eləyib keşkilərinin yanında mənə belə cavab qatarırsan? İndiyəcən heç kas manı tenbeh eləyəm...”

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ele ki yüz yetmiş dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Şahraman şah öz oğlu Qəmor əz-Zamana dedi: “Son necə casarət

elayıb keşikçilərinin, əsgərlərinin yanında mənə belə cavab qaytarısan? İndiyən heç kəs məni təbəh elemeyib! Məgər sen bilmirsin ki, qara camaatdan biri senin kimi söz qaytarsayıd, bu iş onun üçün çox murdar iş sayılardı?"

Sonra şah öz qullarına əmr elədi ki, el-qolu bağlı Qəmər əz-Zamanın qollarını açınlar, onu qala bürclərindən birinə salınlar. Bele olanda, oğlunu qədim bürce apardılar, orada əcələub dağılmış bir otaq var idi, otağın ortasında da ucuşmuş bir quyu vardi. Otağı silib-süpürdürlər, gətirib Qəmər əz-Zaman üçün taxt qoydular, taxtin üstüne döşək, kiçik xalça saldılar, yastıq qoyub iri çiraq, bir de şam getirdilər, çünki bu otağa gün işığı düşməndi.

Sonra qullar Qəmər əz-Zamanı həmin otağı saldılar, qapının ağızından bir xacə qoydular; ürəyi derdli, qəm dəryasına batmış Qəmər əz-Zaman çıxb taxtın üstündə eyləşdi, atası ilə olan əhvalata görə özünü məzəmmət eleməye başladı, gördüyü işə peşman oldu, ancaq indi bunun heç bir faydası yox idi. Bele olanda, oğlan ucadan dedi: "İlahi, evlənməyə də, qızlara da, yalançı arvadlara da qonim ol! Ah, kaş men atəmin sözüna baxıb evlənəydim! Belə eləsəydim, günüm bu zindandakından yaxşı oları!"

Qəmər əz-Zaman burada qalsın, size kimdən deyim, onun atasından. Şahraman şah gün batanacan öz padşahlıq taxtında eyləşdi, sonra veziri ilə tək qalib ona dedi: "Ay vezir, bil və agah ol ki, menimle oğlumun arasında olan bu əhvalatın bəisi sənsən, cünki onu evləndirmeyi sen məsləhat görmüşdün. Baş indi nə məsləhot görürsən, men neyələyim?" Vəzir de padşahın cavabında dedi: "Qibleyi-əlam sağ olsun, oğlunu on beş gün zindanda saxla, sonra onu yanına çağırıb tezədən əmr elə ki, evlənsin: o, bir de senin sözünə yerə salmaz..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yanrıçıq qoydu.

175-də gecə

Ela ki yüz yetmiş beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılm dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, vezir Şahraman şaha dedi: "Oğlunu on beş gün zindanda saxla, sonra onu yanına çağırıb tezədən əmr elə ki, evlənsin, o, bir de senin sözünə yerə salmaz".

Padşah vezirin məsləhətinə qulaq asdı. O, aman-zaman olan birca oğlunu ele çox isteyirdi ki, daha na deyim. Odur ki, gecəni səhərəcan oğlunun fikrini elədi. Şahraman şah hər gecə ancədə alını oğlu Qəmər əz-Zamanın başının altına qoyanadən sonra yuxulaya bildi. Oğluna görə padşahın qanı çox qaralımdı, odur ki, gecəni səhərəcan yerində qurcalandı, bir böyründən o biri böyrü üstə çevrildi, elo bil qada¹ ağacı kömürünün közü üstündə uzanmışdı, nügarançılıq onu üzürdü: na qədər əlləşdişa do gecəni səhərəcan yuxuya gedə bilmədi. Padşahın gözlərindən ixtiyarsız yaş axmağa başladı; belə bir şeir dedi:

"Alam yuxudadır, man yatamıram,
Fırqət özü manı, açıq ey sahər!

Doğrudanı geri dönməyəcəksən?
Yatmaqə qoymayır manı dərd, kədər".

Sonra padşah başqa bir şairin bu iki beytini oxudu:

"Gördüm yuxuludur gözü ülkərin,
Şimal ulduzu da yatmağa geldi.

Qəməgin Dübbi-akbar açıdı üzünü
Bildi ki, sahərin işqi bitdi".

Şahraman şah burada qalsan, indi sizə kimdən deyim, Qəmər əz-Zamandan. Gecə olan kimi xacə çırığı verdi, onun üçün şam yandırıb şamdanı taxdı, sonra yemək getirdi, Qəmər əz-Zaman bir az yedi. O, nadanlıq əloyib atasının üzünü qaydırğına peşman oldu, özünü dənlanmağa başladı, öz-özüne dedi: "Ay menim canım, məgər sen bilmirsən ki, bəni-adım bu dünyada öz dilinim girovudur, özü də adamın öz dili onu çox vaxt bələya salıb mahv əloyır?"

Sonra şahzadə acı göz yaşı tökdü, tutduğu işə peşman olub xeyli ağladı. Atasının üzüne ağ olduğuna görə üreyi bərk ağırdı, gördüyü işə çox peşman olub belə bir şeir oxudu:

"Başa bala gələr dil bədroyəndə,
Bənzəməz o ayaq bədromosuna.

Baş gedər hadəndən dil bədroyəndə,
Ayaq bədroyondo, qalxarsan yeno".

¹ Qada - Tamarisk növündən olan koldur: qumlu səhərlərdə bitir, yanında güclü alov saçır ve ços bərk isti verən kömürü olur.

Ele ki Qəmər əz-Zaman yeyib qurtardı, qula buyurdu ki, onun ollarını yusun, o da yeməkden sonra sahəzadənin əllərini yudu. Qəmər əz-Zaman ayağa durub əsr namazını da, gecə namazını da qılıb oturdu...".

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağılı yarımcı qoydu.

176-a gecə

Ele ki yüz yetmiş altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmış mağaza başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, Şahraman şahın oğlu Qəmər əz-Zaman əsr, bir də gecə namazını qılandan sonra taxtin üstündə oturub Quran oxumaga başladı. O, Qur'anın "el-Bəqərə", "Ali-İmrən", "Yasin", "Ərrəhman", "el-Mülk", "el-İşləlləh", və "el-Əsr" surələrinin oxudu, axırda dua elayıb uca- dan dedi: "İlahi, sənə pənah götürirəm!"

Sonra o, taxtin üstündə, üzü də, astarı da Mədine atlஸından olan, içine İraq ipəyi doldurulmuş döşək üstündə uzandı, başının da altına dəvəqüsü tükü doldurulmuş yastıq qoydu. Uzanmaqdan qabaq üst paltarını çıxardı, eynində işlədən nazik parçadan can köynəyi qaldı, başına mavi Mərv parçasından yaxlı bağladı. Gecənin bu vaxtı Qəmər əz-Zaman elə gözəl, elə güyçək idi ki, lap elə bil ondördəgəcəlik ay id. Sonra o, ipak əbəm üstüne çəkib yuxuya getdi, onun ayaq tərəfində çəraq, baş tərəfində şam yanındı. Oğlan beləcə gecə yarışınan yadı, özü de bilmirdi ki, bəxti-taleyi necə olacaq, en gizli sırlarından agah olan böyük Yaradan ona ne qismət eləyəcək.

Alınma yazılın qismətə görə iş belə gotirdi ki, homin qala da, homin otaq da çox köhnə idi, çoxdandır ki, burada adam olmurdı. Otağın içinde bir rum quyuşu vardı, quyunun içində cinniyyət olurdu. Cinniyyətin adı Meymənə idi, o da malun İblisin noslinsin olub Dimiryatın qızı idi, Dimiryat da cinlərin adlı-sənli padşahlarından biri idi..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağılı yarımcı qoydu.

¹ Müsəlmanlar bir gecə-gündüzə 5 dəfə namaz qılır: şübhə namazı, günorta namazı, əsr namazı (gün batana yaxın), şam namazı (gün batandan sonra), bir də gecə namazı.

² Cinlər, ifritlər, məridlər — orob folklorunda yaxşı vo ya pis ruhlardır.

177-də gecə

Ele ki yüz yetmiş yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmış mağaza başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, bu cinniyyətin adı Meymənə idi, o, cinlərin adlı-sənli padşahlarından biri olub Dimiryatın qızı idi.

Ele ki Qəmər əz-Zaman gecə yarışınan yadı, bu ifriti rum quyuşundan çıxdı, göyo qaldı ki, xəlvətə qulaq assın¹, amma quyudan çıxanda gördü ki, hemişəki kimi deyil, bürçde işiq yanır. Ifriti uzun illərdən bori burada olurdu, ona görə öz-özüne dedi: "Əvvəller men burada heç vaxt belə şey görməmişəm". O, işığı görüb buna mat qaldı, ağılna belə bir fikir gəldi ki, hökmən bunun bir səbəbi var.

Belə olanda, ifriti işığa tərəf getdi, ora çatan kimi gördü ki, işiq otağda yanır, otağa yaxınlaşır gördü ki, qapının ağızında bir xacə yatabidir. Ifriti otağa girəndən ne görəsə yaxşıdır? Gördü ki, taxtin üstündə bir adam yatıbdır, özü do onun baş tərəfində şam, ayaq tərəfində çəraq yanır. Ifriti Meymənə bu işığa mat qaldı, yavaş-yavaş ona yaxınlaşdı, qanadlarını yanına salıb taxtin yanında dayandı.

Sonra o, əbəmin oteyini Qəmər əz-Zamanın üzündən qaldırıb şahزادəyə baxdı, onun gözəlliyyinə görənə özünü itirdi, bir müddət karıxıb qaldı, ifriti gördü ki, yatan adamın üzü şam işığından çox işiq saçır, onun üzündən nur yağır, yatmış olsa da, gözlerini elə bil ceyran gözüdür, göz bəbəkleri qapqaradır, yanaqları qırmızıdır, qasları ləp elə bil öyri kamandır, onun bədənidənən ətrafa müşk ötri yayılır, şairin bu barədə dediyi kimi:

Mən o gənci öpdüm, üzü qızardı,
Artı qaralığı qara gözlərin.

Dəsələr: tapılar onuntek gözəl,
Deyərəm: "Hərdədir, varsa, göstərin!"

¹ Ərəblorun etiqadına görə cinlər bozun uğub göyo qəkşərlər ki, mələkələrin səhbiyələrinə xəlvətə qulaq nəşşərlər vo insanların taleyini bilsinlər.

Dimiryatın qızı ifritə Meymuna şahzadəni görəndə Allaha şükr eləməyə başlayıb ucadan dedi: "İlahi, ey böyük xalıq, şükr olsun sənin kəraminə!" (Bu ifritə müsəlman idi.) O, bir müddət Qəmer az-Zamanın gözəlliyyine mat qalıb, onun üzünü baxa-baxa bir neçə dəfə dedi: "Allahdan başqa Allah yoxdur!" Bu qəşəng oğlana meylini saldı, sonra öz-özüne dedi: "And olsun Allaha, mən buna pislik eləmeyeceyəm, həm də heç kəsi qoymayacağam ki, onu incitsin. Bu gözəl cavani hər bir bələdən qurtaracağam! Doğrudan da bu gözəl sima ancaq ona layiqdir ki, adamlar tamaşa eleyib Allahın qüdrətinə şükr eləsinlər. Amma bu nəcə olan işdir ki, belə gözəl cavanın qohum-qardaşı onu gatırıb bu xarabalağı qoyublar, eger bizim maridlərdən biri bu saat bura gəlseydi, yaqın ki, onu mehv eləmişdi".

Sonra ifritə eyilib Qəmer az-Zamanın iki gözünün arasından öpdü, əbanın etəyi ilə təzəden şahzadənin üzünü örtdü, qanadlarını açıb göye ucdı. O, həmin otağın tağlarından çıxıb havaya qalxdı, o vaxtacan uşub yuxarıya qalxdı ki, axırdı göyün alt qatına¹ çatdı. Birdən o, havada qanad səsi eşitdi, tez həmin səsə tərəf ucdı. Meymuna ora çatanda gördü ki, bu Dəhnəş adlı ifritdir, onda Meymuna quzğun kimi onun üstüne şığıdı.

Dəhnəş cincər padşahının qızı Meymunəni görüb tamıyan kimi qorxuya düşdü, bədəni əsməye başladı. O, tez Meymunedən rica elədi ki, ona aman versin, yalvara-yalvara dedi: "Səni ve verirəm an böyük, ən necib bir ada, bir da Süleyman² peyğəmberin üzüyündə həkk olunmuş an böyük tilsimə ki, monimle xəş rəftar ele, mənə pislik eləmə!".

Meymuna Dəhnəşdən bu sözləri eşidənən ona yazıçı gəlib dedi: "Ay mələk, sən moni ele böyük şeye and verirsən ki, heç bilmirəm nə eyleyim, ancaq indi haradan uşub geldiyini deməyinən mən səni burax deyiləm. Ifrit onun cavabında dedi: "Ay xanım, bil ve agah ol ki, mən Çin məmələkətinin uzaq şəhərlərdən, içəri cəzirələrdən gelirəm. Mən sənə bu gecə gördüm yərbi bir ohvalat danışacağam, eger sözlerimin doğru olduğunu yaqın eləsen, onda izin ver öz yolumla uğub

¹ Quranda oksını tapmış xalq etiqadına görə göy, bir-biri üstə yerləşən yeddi qatdan ibarətdir. "Yer" də yeddi qatdır: bizim yaşadığımız yer on yüksək qatdır, həm də göyün "aşağı qatına" o birlərindən yaxındır.

² Süleyman ibn Davud — müsəlman toħqiyyə odəbiyyatının sevimli qəhrəmanlarından biridir. Rovayato görə, Süleymannın üzüyünün üstündə Allahın doxsan doqquz adından on böyüyük həkk olunmuşdu, guya bu adı bilməsi sayısında Süleyman cincər, quşlar və küləklər üzərində hökmranlıq edə bilmər.

gedim, həm də öz elinə bir şəhadətnamə yaz ki, mən sənin azad olmuş qulunam, göyün üst qatında, alt qatnda uçan, ya da suyun altı ilə üzən cincinlər heç biri mənə pislik eləməsin".

Bəle olanda, Meymuna ondan soruşdu: "Ay mələk, ay yalançı, de görün bu gecə nə görmüşən? Nağıl elə, özü da mənim olımdən qurtarmaq üçün yalan-palan uydurma, özündən toxuma. And olsun Süleyman ibn Davudun, — Allah onları her ikisini rahmat eləsin, — üzüyünə həkk olunmuş yaziya ki, sənin sözlərin doğru olmasa, Əllərləmə ləşkərini bir-bir yolacağam, derini soyacağam, sümüklerini sindiracağam!"

Bu sözləri eşidən qanadlı Şəhərsən oğlu ifrit Dəhnəş onun cavabında dedi: "Ay xanım, sənin bu şartına razıyam..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığı görünüb nağlı yarımcı qoydu.

Ele ki yüz yetmiş səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağlınlı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayet eleyirler ki, Meymunedən cavabında Dəhnəş dedi: "Ay xanım, sənin bu şartına razıyam". Sonra da əhvalatı nağlı eləmeye başlayıb dedi: "Ay xanım, bil ve agah ol ki, bu gecə mən CİN məmələkətindəki içəri cəzirələrdən uşub gelirdim (hemin torpaq əl-Qayyur şahundan, o, cəzirələrin, torpaqların, yeddi sarayın hökməndarından). O padşahın bir qızı var, mən onu gördüm, bu qız ele gözəldir, elə göyçəkdir ki, həle Allah-teala indiyəcən belə gözəl yaratmayıbdır. Onun nəca gözəl, göyçək olduğunu yerli-yerində sənə nə dillə danışa bilərəm, na de buna gücüm çatar, ancaq mən onun gözəlliyyinin bəzi eləmatlarını az-çox sənə deyə bilərəm. Saçları hicran gecəsi kimi zil qaradır, üzü vüslü günləri kimi adamı şad eləyir, bu iki baytı yanan onu çox yaxşı vəsf eleyib:

Saçından üç hörük hördü o gözəl
Gecənin sıvımı qatıldırdı dördə.

Döndü parlaq aya, ay ikiləşdi,
Birisı göydaydı, birisi yerda.

Onun burnu zağlanmış qılınçın tiyisi kimi itidir, yanaqları al şərabə bənzəyir. Dodaqları sanki mercan ya qırmızı aqıqdır, ağızının suyu ürek

isteyen şarabdır, özü de onun lezzeti ezab veren alovu o saat söndürür. Qızın dili çok ağlı olduğunu aşyan eleşir, hem de o, çok hazırlıcadır, gözelliyi, onu görnənləri o daqiqə yoldan çıxardır. Belə eyibsziz gözeli yaradana əhsən!

Onun əlleri totuq, hem də hamardır, eşqi ilə yanın şair bu beyti yaxşı deyib:

Manc olmasayıd bilerzikləri,
Bilekler çay kimi axıb gedərdi.

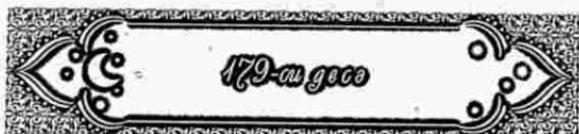
Xeyalin yaratdığı an gözel surətə oxşayan bu qədd-qamət qum təpalerinə bənzər budların üstündə ucalır, qız ayağa durmaq istəyəndə elə bil qum yığınına batıb oturur, uyumaq istəyəndə qum yığınına hərkət gəlib onu oyadır. Şair demişken (özü de şair yaxşı deyib):

Təldən asılıbdır iri budları.
Ona da, mənə də sortdır o budları.

Yadına düşəndə, dik qalxıram mən,
Yar qalxmaq istəsə, onlar oturdar.

Baldırları elə bil mirvari direkdirdi, bunların hamisini nize ucu kimi nazik, getdikcə sıvırlesen ayaqlar gəzdirdi, özü də bu gözelliyi rahim Allah xəlq eləyiibdir. Onun ayaqlarının belə balaca olmasına mat qaldırm ki, bu zərif ayaqlar qızın bədənini necə gəzdirdilər? Mən onun gözelliyini müxtəsər danişib qurtarıram, çünki qorxuram, səhbat uzansın..."

Şehrizad bu yerde soherin açıldığını görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Elə ki yüz yetmiş doqquzuncu gece oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, İfrit Dəhnəs ibn Şəmhuras ifritə Meymunoğaya deyirdi: "Mən onun gözelliyini müxtəsər danişib qurtarıram, çünki qorxuram səhbat uzansın".

Meymunoğaya qızın neca gözəl, neca qəşəng olduğunu eşidib buna mat qaldı; belə olanda, Dəhnəs ona dedi: "O qızın atası doğrudan da çox qüdrəti padşahdır, həmçə hücum eləyən, gecə-gündüz cəng meydanda nəra çəkib vuruşan pəhləvandır. O nə ölümdən, nə də axırat dünyasından qorxur; o, adətən ona olduğunu bilməyen qəddarın, üzgöndən zəhrimər yağan zülmkarın biridir.

Onun qoşunları, silahlı destəkləri, vilayətləri, cazirələri, şəhərləri, mülkləri var, onun adı cazirələr, dənizlər, yeddi saray hökməndər ol-Qeyyur şahdır. O öz qızını, gözelliyini sənə naïgl elədiyim qızı çox, lap çox istəyir. Qızı belə çox istədiyinə görə bütün padşahların mal-dövlətinə öz sarayına daşıtdır, ona yeddi saray tikdirib; bu sarayların hərəsi bir cürdür: birinci saray bühlurdan, ikinci - mərmərdan, üçüncü - Çin dəmirindən, dördüncü saray qızıl-gümüşlə, dəş-qəşdən, beşinci - palçıq, rəngbərəng epiqlə almazdan, altıncı saray gümüşdən, yeddinci də qızıldan tikilibdir.

Padşah bu yeddi saraya cürbəcür bahalı ipək xalçalar, qızıl, gümüş qab-qacaq, padşahlara lazımlı olan mülkələşət doldurub. Sonra qızına əmr eləyib ki, ilin bir müddətindən bu sarayların birində qolsın, sonra o biri saraya köçsün. Qızın adı şah qızı Budur¹ xanımdır.

Elə ki şah qızının gözelliyi aleme yayılıb dillərə düşür, onun xəberi başqa mamləkətlərə gedib çatır, padşahların hamisi onun atasının yanına elçi göndərməye başlayırlar. Atası qızı ilə məsləhətəşir, onu dilə tutur ki, əra getsin, amma qızın əra getmək barəsində danışqların zəhləsi gedir. O, atasına deyir: "Şah baba, manım əra getməyə heç hevəsim yoxdur. Mən xanımagam, hökməndəm, şah qızıymam, riyyət idarə elayirom, kişini neleyirom ki, gelib mənə ağlıq etsin".

Her dəfə qız əra getməkden boyun qaçırdıqca elçilərinin sayı dəha da çoxalırdı. Belə olanda, Cinin içəri cazirələrinin padşahlarının hamisi onun atasına hədiyyələr, nadir səylər, qızı almaq istədikləri barədə namə yazılıb göndərməye başlayırlar. Atası döñə-döñə qızı məsləhət görür ki, əra getsin, amma qız her dəfə onun sözündən çıxır, atasının üzüna ağ olur, hisrlənib ona deyir: "Şah baba, son bir də mənə əra getməkden səhbat salsan, öz otağıma girib qılıncı götürəcəyəm, destəsinə yərə bərkidəcəyəm, iti ucunu qarımıma direyib üstüne elə yixılacağım ki, kürayimdən çıxın, özümüz ödürücəyəm".

Ata qızından bu sözləri eşidəndə dünya-aləm gözündə zülməto döñür, üreyi od tutub yanır. Qorxur ki, qız özünü öldürür, bilmir neyle-

¹ Budur ("Bodr" sözünün cəm hali) – "Budurlanmış ay" deməkdir.

sin, ona na desin, elçi göndərən padşahları nə cavab versin. Onda qızına deyir: "İndi ki, sen heç əra getmek istəmirsən, otağından bayır çıxma, heç kesin gözüne görünmə". Padşah qızını otağa salıb qapını bağlayır, on nəfər ev işlərinə baxan qarşıya tapşırır ki, onun keşiyini çəksin. Yeddi sarayda görünməyi qız qadağan elayir, özünü elə göstərir ki, ona qəzəbi tutubdur, padşahların da hamisina namə göndərib xəber verir ki, qızı cın vurub, o, ağlıni itiribdir. İndi düz bir ildir ki, qız zindədədir".

Sonra ifrit Dehnəs ifritə Meymuna dedi: "Ay xanım, men hər gecə o qızın yanına gedirəm, onun üzüne baxxb zövq alıram, yatmış gözəlin gözəleri arasından öpürəm. Sevdiyim üçün ona heç bir xətor yetirmirəm, onu incitmirəm, üstüne uzanıram, çünkü onun cavanlığına, onun həddindən artıq gözəlliyyinə heyfim gelir, xülaşə o elə gözəldir ki, kim onu görse öz-özüne qışqaran. Yalvarırmə sənə, xanım, gal mənimle berabər qayıdaq, onuñ gözəlliyyinə, məlahətənin, qədd-qəmatının, təndürütüyüñ tamaşa elə, sonra ixtiyar senindir; istərsən mene ceza verərsən, istərsən lap məni asır eləyərsən".

Ifrit Dehnəs bu sözleri deyib başını aşağı saldı, qanadlarını yera salladı, ifritə Meymune onun sözlerinə güldü, üzünə tüpürüb dedi: "Senin ağız dolusu təriflədiyin o qız nədir ax! Tfu! Tfu! Allah haqqı, men elə bilirdim başına nəsə ecaib bir iş, ya da çox qəribe bir ehvalat gelib, ay malun! Bəs sen mənim sevdiyim oğləni görseydin na deyerdin? Bu gecə mən elə bir adam görmüşüm ki, sen onu yuxuda da görseydin, sərəst olardım, ağızının suyu axarı". Belə olanda, Dehnəs ondan sorusdu: "O cavanın ehvalatı nə ehvalatdır?"

Meymuno onun cavabında dedi: "Ay Dehnəs, bil və agah ol ki, həmin cavanın da başına sənin sevgilinin başına gəlen ehvalat gelibdir. Atası ona defələrlə emr eləyib ki, evlənsin, o, atasının sözündən çıxıb, onun sözünü yera salıb, odur ki, kişi qəzəblənib, oğlunu mən olduğum bürçde bir otaga zindana salıbdır, özü de bu gecə mən yuxarı qalxanda onu gördüm". İfritenin bu sözünü eşidən Dehnəs dedi: "Xanım, cavanı mənə göstər, görüm o mənim sevdiyim şah qızı Budur xanımdan gözəldir, ya yox? Mənim ağlım kəsmir ki, indiki zamanda mənim sevgilimə tay bir gözəl tapılı". Bunu eşidən Meymuno ucadan dedi: "Ay malun, ay ifritlərin en yaramazı, ay şeytanların en murdarı, sən yalan danışırsan! Men lap yaxşı bilirəm ki, bu torpaqlarda mənim sevgilimin tay-berabəri gözəl oğlan tapılmaz..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

180-d gecə

Ela ki yüz səksəninci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cleyirler ki, ifritə Dehnəs dedi: "Men lap yaxşı bilirəm ki, bu torpaqlarda mənim sevgilimin tay-berabəri gözəl oğlan tapılmaz. Sən delisen-nəsan ki, öz sevgilimi mənim sevgilime tay elayirsən?" Belə olanda, Dehnəs ona dedi: "Sen Allah, xanım, gal birlükda uçaq, mənim sevgilimə bax, sonra da bir yerdə qayıdarq, sənin sevgilinə baxaram".

Meymuno ucadan dedi: "Ay malun, hökmən gedib baxacağam, axı sen qəddar şəytansın! Ancaq səninlə marc galib bu şərtlə üzacağam ki, sənin sevdin, özü de həddən artıq tərifləyim gözlərə qaldırıdığın gözəl qız mənim təriflədim, sevdiyim gözəl oğlandan daha qəşəng olsa, kəsidiyim şərtə görə mən uduzmuş oluram, eğer mənim sevgilim qəşəng olsa, onda sen uduzmuş olursan".

Ifrit Dehnəs onun cavabında dedi: "Xanım, mən sənin şərtini qəbul eləyirem, razıyam. Gal mənimle berabər coziyreya gedək". Meymuno da dedi: "Yox! Mənim sevgilim olan yer sənin sevgilini olan yerden yaxındır. Bax elə burada, bizim alıtmışdır. Mənimlə aşağı en, sevgilime tamaşa elə, sonra biz sənin sevgilinin yanına gederik".

Dehnəs dedi: "Baş üstü, itaət borcumdur!" Sonra onlar aşağı endilər, qala bürçündəki girdə otşa düşdürlər.

Meymuno Dehnəsi taxtın yanında dayandırıb elini uzatı, Şahraman şahın oğlu Qəmar az-Zamanın üstüna örtülmüş ipək örtüyü onun üzündən qaldırırdı, oğlanın işşidayan, bərəq vuran üzü strafə işşəq saçdı! Meymuno ona nəzər saldı, cə o dəqiqliq Dehnəsi səri dönlüb ucadan dedi: "Yaxşı bax, ay malun, ancaq an murdar, ipləməli dəli olma!".

Dehnəs cavana bir müddət zənla baxdı, sonra başını yırğalayıb Meymuno dedi: "Valla hi xanım, səni bağışlamaq olar, amma sənin xeyrinə olmayan bir cəhət de var: qadının vəziyyəti heç de kişinin vəziyyəti kimi deyil". And olsun Allaha, doğrudan da sənin sevgilin öz gözəlliyyi, öz qəşəngliyi ilə, öz lətəfəti, öz kamiliyyi ilə mənim sevgilimə

¹ Bu cümləni görünür belo başa düşmək lazımdır ki, qadın və kişi eyni darəcədə gözəl olsalar da, qadın kişidən yaxşı təsir bağışlayır.

mələkətin hamisindən daha çox oxşayır, onlar elə bil bir almadır ikiyə bölməndür".

Meymuno Dəhnəşdən bu sözleri eşidən dünya-alom gözündə qaralı, qanadı ilə onun başından elə vurdu ki, Dəhnəş az qaldı ölsün. Sonra Meymuno ucadan dedi: "Bu cavanın məlahəti üzünүn nuruna and olsun, son mələn elə bu daqıqə gedib öz sevgilini bura getirəcək-sən ki, yanaşı uzadıb onlara baxaqq. Onda hanımın daha gözəl, daha qışlı olduğu biza ayan olar. Ay mələn, eger san elə bu daqıqə emrinə itaat etməsən, onda atəsimlə səni yandıracağam, səni parçaparça etəyib səhralara atacağam ki, ormanın camaați üçün də, seyyahalar üçün də ibret olasın". Onda Dəhnəş dedi: "Ay xanım, sənin emrinə itaat etmək borcundur, amma bilirom ki, mənim sevgilim səninkindən gözəldir, səninkindən şirindir".

Ifrit Dəhnəş bu sözleri deyib elə o saat, o daqıqə üçub göye qalxdı, Meymuno də onunla bərabər uçdu ki, ona göz olsun, onlar bir müddət yox oldular, sonra üçub geldilər, həmin qızı da getirdilər. Qızın aynında iki qızıl haşiyəli nazik rum köynəyi var idi, köynək qəribə, gözəl naxışlarla işlənmişdi, qollarında isə belə şeir yazılmışdı:

Üç şey mane olur – yar gəlmir bizo;
(Yaman xəbərçidir, paxıldır onlar.)

Qaş-dası səs salır, üzü nur saçır,
Xoş ətri əlemi edir xəbərdar.

Qaş-dası çıxarar, üzünü örtər,
Bəs bədan etrinə neyloşin o yar?

Dəhnəşla Meymune qızı götürüb getirdilər, cavan Qəmər az-Zamanla yanaşı uzadılar..."

Şəhrizad bu yerde səherin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Eli kər yüz səksən birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmış damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayet etəyirlər ki, ifrit Dəhnəşla ifritə Meymuno şah qızı Budur xanımı getirib cavan Qəmər

öz-Zamanın taxtında onun yanında uzadılar. Sonra onların üzlərindəki örtüyü qaldırıb zenlo baxanda nə görsələr yaxşıdır. Gördülər ki, dündən heç kəs bir-birinə belə oxşaya bilməz. Elə bil bir almanı yarı bölbüller, ya da gözəlliğdə tay-bərabəri olmayan bacı-qardaşları ki, Allahdan qorxanları yoldan çıxarmaq, şirnidirmək üçün yaranıblar, şair onların barəsində yaxşı deyib:

Könlü, tok olmasın sevdiyim gözəl,
Yalnız bir gözəlin olma məcmunu;

Sev bir neçəsini – birisi getsə,
Başqası qoy evəz eləsin onu.

Başqa bir şair de belə deyib:

İki gözəl uzanmış toz-torpağın içində,
Gözüm üstü olaydı yutacağı onların.

Dəhnəşla Meymune onlara xeyli baxdilar, axırdı Dəhnəş dedi: "Vallahi, gözəldir, ay xanım! Mənim sevdiyim qız səninkindən gözəldir!" Meymuno də dedi: "Yox, mənim sevdiyim oğlan sənin maşuqəndən gözəldir! Vay halına, Dəhnəş, sənin gözlərin də, üreyin də kordur, sən arığın kökündən seçə bilmirsən. Həqiqəti gizlətmək olar? Sən görürməsənmi manım sevdiyim cavan necə gözəl, necə qışlı, qodd-qamatlı, hem də təndürüstürdür! Vay halına, qulaq as, gör man öz sevgilim haqqında nə deyirəm, eger sən maşuqəni ürkəndən sevirsənə, manım kimi öz sevgilinə şeir qos!"

Meymuno bu sözleri deyib Qəmər az-Zamanın gözlorının arasını öpüşə qarq elədi, sonra bu qəsidi dedi:

"Neyleyim ki, yadlar səni etləyirlər məzəmmət.
Bir qarşada qalan dəyil səndəki o serv-i-qədd.

Baxanları schro salır o sərməli gözərlərin.
Onlar Üzrə sevgisindən! qoymur asor-olamət.

Türk qızının gözloritok parçalayıb qolbları,
Hansı üç qılınc verir o gözloritok xəsarət!

Eşqin ağır yüklerini o yar mene yüklədi,
Əynimdəki köynək manı vermedikən azıyyət.

Bilirən ki, Allahdandır manım manı sevmiyim,
Özgəsini sevmiyimsə, bil üzəndir, ey afat.

Sonin kimi daşraklı olsa idim, na dardim,
Qoddin kimi naziltməzdilə manı bu qəm, bi hasrat.

Ey göyərin nurlu aylı, fərqlənirsin hamidən,
Senin nadir gözəlliyin qiyamotdır, qiyamot!

Soruşular: "Senin könül bağladığın necadır?"
"Qəlam alıb yazın, - dedim, - çıxdır onda lotafat!"

Onun yumşaq budularından yumşaqlıq al üreyim,
Həlimiliyi ondan öyrən, olma, olma belo sort.

Amansızdır gözəlliyin keşikcisi gözlörin,
Yoxdur hüsnün qapıcısı qaşlıarda da mürlüvvət.

Kim deyərsə: "Yusif takdir gözəllikdə" - sahv edir,
Neçə Yusif gözəlliyyi vermiş sono töbiöt.

Əcinnələr, yırtıcılar qorxur manı görəndə,
Təkcə sonin hüzurunda sarsılıram manı fəqət.

Yadları bizi görər deyo, sendən uzaq gəzirəm,
Ne vaxtadək, səyələ, davam edəcək bu vəziyyət?

Qara tellər ağa alına yar-yaraşq baxş edir,
Gözələr gözəl, şümşad kimi düzdür o qadd, o qamat".

Dəhnəs Meymunənin öz sevgilisi baredə oxuduğu şeri eşidib heyran oldu..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldıqını görüb nağılı yarımcı qoydu.

182-də gecə

Ela ki yüz səksən ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rovayat elayırlar ki, ifrit Dəhnəs Meymunənin dediyi şeri cəsindənə elə heyran oldu ki osim-

əsim asib dedi: "Sən öz sevdviyin oğlunu doğrudan da yaxşı-yaxşı nozma çəkdiñ, ona gözəl sözər qoşdun, man də hökmən çalışacağam ki, öz sevgilime bacardığım qədər yaxşı sözər qoşum".

Sonra Dəhnəs Budura yaxınlaşdı, onun gözlerinin arasından öpdü, əvvəlcə Meymunəyə, sonra öz sevgilisini Budura baxıb bu qəsidi dedi (amma huşu başında deyildi):

"Manı danlayırlar, sevirəm deyo,
Əlbəttə, sohv edir, yanılır onlar.

Aşıqi vaslından möhrum etmə gol,
Inan ki, möhv edər onu intzar.

Məlibəbat ne yaman ağlıdır manı,
Sanki, qan bulğası gözümüzə qeynar.

Ah, man nələr çökdim, siz gizləndiniz,
Men bir aşiq kimi tanındım aşkar.

Eşqim daşa doysın, xeynatı eisəm,
Unudulsə bir gün vəfa, etibar!

Bu da başqa bir şairin sözleri:

Boş qaldı onlann yurdı-yuvası,
Yixıldım, qatılım yox oldu haman.

Eşqin sərxaşuyam, gözümde yaşalar
Raqs edir, noğmələr dedikə sarban.

Arzum soadatdır, istəyim vüsal,
Umuram bunları yalnız Budurdan.

Üç şeydon hansına gileyənləm man,
Fikir ver onları elayılm boyan:

Qılınc gözlördənmi, niza qoddonmi,
Zirəh saçlardanmı istəyim aman?

Istor atlı olsun, istor piyada,
Onu soruşuram man, onu hor an.

O dedi: "Can mülkün monim yerimidir",
Dedim: "Ey sevgilim, hanı məndo can?!"

Meymuna Dəhnəşdən bu şeirləri eşidib dedi: "Əla şeirlərdir, ay Dəhnəş, amma bu iki gözəlin hansı daha yaxşıdır?" Dəhnəş onun cava-bında dedi: "Mənim məşqəm Budur senin sevgilindən gözəldir". Meymuna də ucadan dedi: "Yalan deyirsən, mələn! Yox, mənim sev-diym oğlan senin məşqundan yaxşıdır!" Dəhnəş da sözünün üstündə durub dedi: "Mənim məşqəm ondan yaxşıdır". Onlar bir-birile o vaxtacan höctələşdilər ki, axırdı Meymuna qışqırıb az qaldı Dəhnəşin üstüne cuma.

Belo olanda Dəhnəş onun qabağında dilini qısaltdı, mülayim danış-mağça başlayıb dedi: "Qoy doğru söz sənə ağır gelməsin. Gəl höctəs-mayək, şöbbəti kesək, çünki hərəmiz öz sevgilisini yaxşı hesab eləyir, biz bir-birimizin sözüne məhəl qoymayıq. Bir mexluq lazımdır ki, o öz fikrini desin, o nə desə, biz onun dediyinə razı olaq!". Onun bu sözünü eşidən Meymuna dedi: "Mən bu toklufe razıyam".

Meymuna bunu deyib elini yera vurdur, yer yarıldı, yerdən taygöz, qozbel, qotur, badamvarığızlı, yeddibuyuzlu, dabanlarındək sallanmış dörd hörülük bir ifrit peydə oldu. Onun əlleri yaba kimi, ayaqları dor ağacı kimi idi, dırmaqları şir caynaqlarına, ayaq dırmaqları çöləşşə-yinkinə oxşayırdı. Elə ki bu ifrit peydə oldu, Meymuniyi görən kimi onun qabağında oyılıb yeri öpdü, sonra ayaga qalxdı, əllərini dalına qoyub soruşdu: "Ay xanım, ay şah qızı, sən nə istəyirsen?" Meymuno dedi: "Ay Qaşqaş, mən isteyirəm ki, sən bu mələn Dəhnəşla olan höctəimizi kəsəsan",

Sonra Meymuno əhvalatı evvələndən axıracan Qaşqaşa nağıl elədi. İfrıt Qaşqaş bir oğlanın üzüne baxdı, bir qızın üzüne baxdı, gördü ki, onlar qucaqlaşıblar, qol-boyun olub yatıblar, özü də bu oğlanla bu qız gözəllikde, qəşənglikde elə bil bir almadır iki bölünüb. İfrıt Qaşqaş onlara baxıb hər ikisinin gözəlliyyinə, qəşəngliyinə heyran oldu, göz-lərini nə oğlandan çəkə bildi, nə də qızdan, bir müddət onlara baxdı, sonra Meymuno səri dönbür bu şeri dedi:

"Əl üz yar vüsalından, hər no deyir desin paxıl,
Onda eşqin atosunu söndürməyo hünor han!

Bil ki, dünya lozzatının on xoşu, on qəşəngidir,
Görasən ki, oğlan qızı qucaqlayıb, qız oğlanı.

Mütəkkəni ovaz edir ağ ciyinlər, boyaz qollar,
Eyni istok ağuşuna almış iki növcavanı.

No zaman ki, iki qalbi bir-birina bağlayır eşq.
Paxıl dörfələr haray sah, səsi tutur bu dünyamı.

Hey olmasa birço nuşor yaxşı dostun varsa sanın,
Bəlo dosla boxtiyar ol, başa çatdır bər dövrəm.

Aşıqları eşq üstündə dənlayanlar, deyin görök.
İslah etmək mümkünəmür qolbi çirkin bir insanı!

Rahim Allah, kömək elə, mən dünyani törk etməmiş,
Sevgilimin vesili ilə xoş keçirim birço ami".

Sonra ifrit Qaşqaş üzünü Meymunoyle Dəhnəşə tutub dedi: "And olsun Allaha, ağr düzüngü bilmək isteyirənsə, deyin ki, bunların hər ikisi gözəllikde, qəşənglikde, lətfətdə, kamillikde bir-birinə barabərdir, bunları ancaq cinslərinə görə bir-birindən ayrıb demək olar ki, bax bu oğländir, bu qızdır. Ancaq manım başqa üsulüm da var: bunların birini elə oyadaq ki, o birinin xəbəri olmasın, hansı öz yanındakının eşq atasılı od tutub yansa, gözəllikdə, lətfətdə o birindən aşağı sayılsın". Bu sözü eşidən Meymuna ucadan dedi: "Lap düz fikirdir!" Dəhnəş da dedi: "Mən buna razıyam!"

Bu vaxt Dəhnəş bərəye dönbür Qəmər əz-Zamanı dişlədi, oğlan diksənib yuxudan oyandı..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz səksən üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmı danış-mağça başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rovayot eləyirler ki, Dəhnəş bərəye dönbür Qəmər əz-Zamanı dişlədi, oğlan diksənib yuxudan oyandı. Birenin dişlədiyi yer elə bark göynyaryırdı ki, oğlan boy-nunda homin yeri dırmağı ilə bark qaşımışa başladı. Sonra böyüri üstə döndəndə gördü ki, yanında bir noşor yatıbdır, nefisi müşkden ötlərdir, bədəni yağıdan yumşaqdır, oğlan buna mat qaldı.

Belo olanda, oğlan yerdən qalxıb ayloşdu, yanında yatan məxlüluqə baxanda no görsə yaxşıdır? Gördü ki, bu qızdır, özü də elə bir misilsiz

incidir, qameti elif¹ kimi dümdüz, boyu uca, döşləri şamama kimidir, yanaqları qırmızıdır, şair də eله bil onun barəsində deyib:

Yara vurmaq üçün menim qəlbime,
Dörd düşmən bağlayıb burada ittihaq:

Ay qabaq, gecədən qara ve sıx saç,
Gül yanaq, güllüsü nur yayan dədəq.

Başqa bir şair də belə deyib:

Ay kimi işiq saçır, qırırlır söyüd kimi,
Baxışçı ceytan kimi, nefosi etir yayar.

Mənim qəlbim, eله bil, sevir dərdi, möhnəti.
Aynılıq demindən də onlardan ayrılmayı.

Qəmər ez-Zaman el-Qəyyur şahın qızı yatmış Sitt-Buduru gördü, ham də onun neçə gözəl, neçə qoşəng olduğunu yanında yattığı vaxt gördü; evindəki rum köynəyini, başındaki qızıl haşiyəli, daş-qasla işlənmiş yaylığı, qulaqlarında ulduz kimi bərq vuran bir cüt surğanı, boynunda heç bir şaha qismət olmayan nadir, misilsiz incilərdən boyunbağıını gördü. Cavan, gözlerini qızı zilləyib baxanda ağlı başıdan oldu.

Onda Qəmər ez-Zaman qızı oyatmağa çalışıdı, amma qız oyanmadı, çünkü Dəhnəş onun yuxusunu ağırlaşdırılmışdı. Bunu görən Qəmər ez-Zaman Buduru silkəleməyə başlayıb dedi: "Ay sevgilim, oyan, bir gör mən kimən – mən Qəmər ez-Zamanım!" Ancaq qız oyanmır, heç başını da tərpətmirdi.

Bələda, Qəmər ez-Zaman bir qədər onun barəsində fikirləşib öz-özüne dedi: "Əgər mən sehv elemirəmə, bu qız atamın məni evlendirmek istədiyi qızdır, amma mən üç ildir ki, bundan boyun qaçınram. İňşallah, səhər açılan kimi atama deyəcəyəm: "Məni evləndir, özü də bu qızı al ki, ondan zövq alım, vəssalam..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağlı yarımcı qoydu.

¹ Elif – erəb olıbasaında birinci hərfin adıdır, şaquli xott kimi yazılır.

184-də gecə

Eله ki yüz səksən dördüncü gecə oldu. Şəhrizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəla rəvayət cəyirler ki, Qəmər ez-Zaman öz-özüne dedi: "Allaha and olsun, səhər atama deyəcəyəm: "Məni evləndir, özü də bu qızla evləndi ki, ondan zövq alım!" Həm də, günortayaçan bu işə əncəm çəkəcəyim ki, onuna yaxınlıq eləyim, onun gözəlliyyindən, malahətdən zövq alım."

Sonra Qəmər ez-Zaman Budura taraf ayıldı ki, onu öpsün. Bunu gören cinniya Meymuna titrəyib port oldu, ifrit Dəhnəş isə şadlığın-dan qanadlanıb üzüldü. Amma Qəmər ez-Zaman qızın dodaqlarını öpmək isteyəndə Allah-təsaladan utanıb qızdan üz döndərdi. Ürəyində dedi: "Şəhr elə!"

Sonra da o özlüyündə fikirləşib dedi: "Mən dözecəyəm, hirslenib məni zindana salan atam bəlkə bu qızı qəsdən yanına göndərib, yanumda yatırıb ki, məni imtahan əlesin. Bəlkə o, qızı öyrədib ki, onu oyatmaq istəyəndə, oyannımaq tələsməsin, həm de tapşırıb: "Qəmər ez-Zaman soninle no eləso, mono deyərsən".

Bəlkə də atam bir yerde gizlənib göz qoyur, mən onu görmürəm, amma o nələr eldiyimin hamisini, qızı nə eldiyimi aydın görür, səhər məni danlayıb döyecek: "Necə olur ki, atana deyirsin: "Evlenməyə havəsim yoxdur, amma qızı öpürsən, qucaqlayıb bağına basırsın?" Mən ürəyime toxraqlıq verib özümü möhkəm saxlayacağam ki, qəlbimdəki arzum atama oyan olmasın; indi ləp yaxşı olar ki, bu qızı toxumuyam, ona baxmayım. Ancaq onun bir şeyini götürəcəyəm ki, həmin şey həm girov, həm da yadigar olsun, aramızda bir nişanə qalsın".

Sonra Qəmər ez-Zaman qızın olını qaldırıb onun çəçələ barmağındakı üzüyü çıxardı, bu üzük çox bahalı idi, çünki qası on nadir daşlardan idi, dövrosunda də belə bir şeir hakk olunmuşdu:

Siz nə qədar məndən uzaq olsanız,
Zənn etməyin unudaram olıdı mən,

Səxavotı unutmayın, ağalar,
Öpə biləm humuzun üzündən.

Kəçənizdə sohbetini eşqimin,
Sizdən ayrı düşməmərim, düzü, mon.

Qəmər əz-Zaman üzüyü şah qızı Budur xanının çəçələ barmağından çıxardıb öz çəçələ barmağına taxdı, sonra arxasını qızı çevirib yatdı.

Cinniyo Meymuna bunu görüb çox şad oldu, Dəhnəşla Qaşqaş dedi: "Gördünümü mənim sevgilim Qəmər əz-Zaman bu qızı görüb onunla nece təmkinlə rəftər elədi? Bax gördüñ o, nece ləyaqətli, nece kamıl oğlanlardır! Görün o, belə gözəl, qışqən qızı nece baxdı, onu öpmədi, qucaqlamadı, heç olını da ona uzatmadı, eksinə, dalın ona çevirib yatdı". Dəhnəşla Qaşqaş da dedilər: "Eledir, biz onun nece kamıl cavan olduğunu gördük".

Bu dəfə Meymuna biraya dənəbü Dəhnəşin sevgilisi Budurun ayağını dişledi.

Qız gözlerini açdı, durub dik ayıldı, yanında yatıb xoruldayan cavan oğlunu gördü, həm də gördü ki, Allah-tealanın yaradığı bu oğlan elo gözəldir, elo göyçəkdir ki, elo bil ondördəgəclik aydır, gözəri huriləri heyrətə salır, ağızının suyu bal kimi şirindir. Ağız elo bil Süleyman möhüründür¹, dodaqları mərcan rəngindədir, yanaqları qaymaqcıçayı kimidir, bir şairin dediyi kimi:

Həm Zeynabi, həm Navarı unudaraq, mən onun
Üzündəki ipək tükcü qancı oldum, ağalar.

Arxalıqli körpə ceyran çalıb mənim qolbimi,
Bilərzikli xanımlara qolbım deyil havadar.

Dostum deyil öz evimdə mənə dostluq eloyon,
Beləsinə nə məclisidə, nə toklikdə xoşum var.

"Zeynob ilə Hindi yaddan çıxarmışın" – deyənlər,
Bilsinlər ki, günsərsiz, nə ləkəm, nə suçum var.

Razisənnə osiroyo osir olum, ezziz dost,
Bir dustaqdır o osiro, hor torəfi daş-dıvar.

Şah qızı Budur xanım Qəmər əz-Zamanı görəndə ağlı başından oldu, eşq-məhəbbəti cuşa geldi..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağlı yarımcı qoydu.

¹ Süleyman möhürü – zənbəq fosilosundan bitkidi, cavan oğlanın dodaqları bu bitkinin çəpəyi ilə müqayisə edilir.

185-də gecə

Ela ki yüz səksən beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağlin dalmış mağaza başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə revayət eloyırlar ki, şah qızı Budur xanım Qəmər əz-Zamanı görəndə ağlı başından oldu, eşqməhəbbəti cuşa geldi, öz-özüne ucadan dedi: "Vay, mən rüsvay oldum, bu cavan yad oğländir, man bunu tanımırı! Bəs niyə bu mənim yanımıda, mənimlə bir yorğan-döşəkdə uzanıbdır?"

Sonra qız oğlana bir də nəzər saldı, onun gözəlliyinə, qəşengiliyinə zəngin baxıb ucadan dedi: "Vallahi, bu oğlan doğrudan da gözəldir, mən ona elo vurulmuşam ki, az qalır üriyin partlasın! Vay, rüsvay oldum! Allah haqqı, əger bilsəydim ki, atama elçi göndərib məni almış istəyən bu oğländir, onun sözünü yero salımdazım, ona ero gedib gözəlliyindən zövq alardım". Şah qızı onun üzünə bir də baxıb dedi: "Ay ağa, ay gözümün işığı, oyan, aç gözlerini, gör nece gözələm, qışqənəm, mənə tamaşa elo, feyziyab ol!"

Sonra Budur oğlanın olini tərəpetməyə başladı, ancaq cinniyo Meymuna qanadlarını oğlanın üstüne salıb yuxusunu ağırlaşdırıldı, Qəmər əz-Zaman oyanmadı. Şah qızı Budur xanım onu silkələye-silikəloyə dedi: "Səni öz canına and verirəm, sözümu bax, yuxudan oyan, gül camalıma, tər yanagıma tamaşa elo. Səni and verirəm Allaha, oyan, yastığa səykən, yatma!"

Amma Qəmər əz-Zaman qızı cavab vermədi, yuxuda xoruldamağa başladı, belə olanda, qız ucadan dedi: "Vay, vay, sən öz gözəlliyyin, zərifiliyyin fəxr eloyırsan, amma onu da bil ki, son necaq gözəlsənə, mən da eloça gözəlem! Bəs bu no oyundur çıxarırsan? Yoxsa onlar səni öyrədiblər ki, mənim üzümə baxmayaşan! Ya da balkə atam, o nançib qoca səni öyrədibdir, sənə icazə verməyib, and içdiribdir ki, bu gecə mənimlə bir kalmə də danışmayasan?"

Ancaq qız na qeder çalışsa da Qəmər əz-Zaman oyanmır, ağızını açıb bir kolmə də damşırdı. Belə olanda, qızın ona olan məhəbbəti birə min artı, Allah onun üriyində Qəmər əz-Zamana olan eşqini alovlandırdı. Şah qızı Budur xanım oğlana elo baxdı ki, üriyindən min aq qopdu, üriyi bork döyüdü, bütün əzələləri əsim-əsim əsdi. Qəmər

əz-Zamana dedi: "Mənə bir söz de, ay sevgilim, mənimlə danış, ay mənim canım, ciyərim, mənə cavab ver, de görüm adın nedir? Sən mənim ağlımı başından alıbsan!"

Ancaq Qəmər əz-Zaman çox bərk yatıb onun sözlərinə cavab vermirdi. Şah qızı Budur xanım ah çəkib dedi: "Vay, vay, sən çox lovğalı misişsin!"

Sonra qız Qəmər əz-Zamanı silkeləməyə başladı, onun əlini qaldırıb döndərəndə gördü ki, özüyüն onun çəçəle barmağındadır. Bunu görən kimi özülib büzüla-bützüle qışqırıb ucadan dedi: "Ah, ay! Allahə and olsun sən sevgilimən, özün də məni sevirsən. Açıq-əşkar görünür ki, üzümə baxmamağının səbobi lovğalıq olsa da, ancaq sən mənim sevgilimən, üzüyüm də barmağından çıxarıbsan, amma mən öz üzü-yüm sənin barmağından çıxmayağam".

Sonra qız Qəmər əz-Zamanın üzüyünü barmağından çıxarıb öz üzüyünün əvəzinə barmağına taxdı. Sonra oğlanı qucaqlayıb bağırna basdı, bir əlini onun boynunun altına qoydu, o biri əlini qoltuğunun altına salıb qucaqladı, beləcə yanında yuxuya getdi..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

186-a gecə

Elə ki yüz səksən altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılınlı dalmıdanışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirlər ki, Budur Qəmər əz-Zamanın yanında yuxuya gedəndən sonra Meymune Dəhnaşa dedi: "Ay malun, indi görđünmü mənim sevgilim necə iddialıdır, necə meğrurdur; səninsə məşqən mənim sevgiliyim vurulduğundan ona neler elədiyini de görđün? Buna heç şəkk-sübħa yoxdur ki, sevdiyim oğlan sənin məşqəndən yaxşıdır, amma necə olsa da mən sənin günahından keçirəm".

Sonra Meymune Dəhnaşa bir şahadətnamə yazıb verdi ki, onu azad eləyir, sonra Qaşqaşa təref dönbər dedi: "Dəhnaşa bərabər yaxın get, sevgilisini qaldır, ona kömək elə, aparib qızı yerinə qoysun, yoxsa gecə keçir, sehərin açılmasına az qalib". Qaşqaş da cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!" Qaşqaş Dəhnaşa bərabər şah qızı Budur xanımı yaxınlaşdırıb; onlar qızı qaldırdılar, havaya qalxıb qızı öz yerinə

apardılar, yatağına uzatıdlar. Meymune tək qaldı, sehərin açılmasına ləp az qalanacan şirin yuxuda olan Qəmər əz-Zamana tamaşa etdi, sonra çıxıb öz yolu ilə getdi.

Dan yeri ağardara Qəmər əz-Zaman yuxudan oyandı, bir dönbər sağına baxdı, bir dönbər soluna baxdı, ancaq qızı yanında görmədi. Belə olanda, öz-özüna dedi: "Bu nadir? Belə görünür ki, stam manı yanında yatmış qızı almağa şirnikdirib, sonra da xəlvətcə onu mənim yanından aparıb ki, evlənmək həvəsim daha da artıñ". Qəmər əz-Zaman belə fikirləşdi, qapının ağızında yatmış xacəni çağırıb ona dedi: "Ay malun, vay halına, dur ayaq!" Yuxudan hövlənmiş ayıldıǵına görə sorsamışmış xacə ayaqı qalxdı, gedib aſtafa-loyen gətirdi. Qəmər əz-Zaman ayaqda durub rahatxanaya getdi, işini görüb qayıtbı, yuyundu, dəstəmaz albəher namazını qıldı, oyləşib Allah-taalaýaya dua eləmeye başladı.

Sonra o, xacəyə baxdı, gördü ki, xacə onun hüzurunda dayanıb, özü də qulliq göstərməye hazırlıdır. Belə olanda, Qəmər əz-Zaman ucadan ona dedi: "Ay Savab, vay halına, bura kim gəlmüşdi, de görüm mən yuxuda olanda yanında yatan qızı kim galib apardı?" Oğlanın bu sözünü eşidən xacə sorusunu: "Ay ağa, hansı qızı deyirsin?" Qəmər əz-Zaman cavabında dedi: "Bu gecə yanında yatan qızı deyirəm".

Xacə ağasının bu sözlərindən qorxuya düşüb ucadan dedi: "Vallah, ağa, sənin yanında ne qız var idi, nə də ki, başqa bir adam! Axi qız sənin yanına haradan gələ bilərdi ki, mən qapının ağızında yattram, qapı da bağlı olur? Allah haqqı, ağa sənin yanına nə kişi galib, nə arvad". Belə olanda, Qəmər əz-Zaman ucadan dedi: "Yalan deyirsin, bədəxət qıl! San belə ağız-burun bəhəm eləmison ki, meni aldətməq isteyirsin, demək istəmirsin ki, yanında yatan qız hara gedib, onu kim yanından aparıb?"

Xacə ağasının qəzəbindən qorxub dedi: "And olsun Allaha, mən nə qız görmüşəm, nə oğlan!" Xacənin sözlərindən ləp qazablənen Qəmər əz-Zaman qışqırıb dedi: "Ay malun, bu hiyləni sənə atam öyrədib. Yaxın gol görüm!" Xacə Qəmər əz-Zamana yaxınlaşdı. Qəmər əz-Zaman yaxasından yapışib onu yero vurdur. Sonra Qəmər əz-Zaman dizlərini onun sinası üstə qoydu, onu təpiklədi, böğazından yapışib elə bərk boğdu ki, xacə hissini itirdi.

Sonra da Qəmər əz-Zaman onu qaldırıb kendiləri bağladı, suya çatanaçan quyuşa salıddı (o vaxt qışın çox soyuq günləri idi), xacə suya batdı, sonra Qəmər əz-Zaman onu bir də qaldırıb təzəden suya saldı. Qəmər əz-Zaman beləcə xacəni hey suya salır, təzəden qaldırırdı. Xacə

köməyə çağırır, qışqırıb fəryad eləyirdi. Qəmər əz-Zaman da ona deyirdi: "Ay məlun, and olsun Allaha son açıb deməsən ki, mən yuxuda olanda bura kim galib qızı aparıbdır, səni bu quyudan çıxaran deyilem..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldıqını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz səksən yeddinci gecə oldu. Şəhrizad nağılin dalmı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qəmər əz-Zaman xacaya deyirdi: "And olsun Allaha, son açıb deməsən ki, mən yuxuda olanda bura kim galib qızı aparıbdır, səni bu quyudan çıxaran deyilem!"

Xace ölümünü gözü ile görəndo ona dedi: "Ağ, məni buradan çıxart, sənə düzünü deyim, əhvalatı əvvəldən axıracan sənə danışım". Qəmər əz-Zaman onu quyudan çıxardı, xacə soyuqdan, əzabdan, boğulmaq qorxusundan, yediyi köteklardən yarımcən olmuşdu. O, bark kükədə əsən nəzik qamış cubuğu kimi asım-asım asmeye başladı, dişləri qic olmuş kimi sixıldı. Onun paları yaşı olmuşdu, quyunun divarına dəyməkən badəni çirkilənən dərisi siyrilmişdi, xülasa çox pis kökdə idi. Onu bu kökdə göründə Qəmər əz-Zamanın qanı qaraldı.

Xacə özünü yer üzündə görüb ucadan dedi: "Ay ağə, izin ver palṭarımı soyunum, sixib güne serim, sonra ayrı palṭar geyim, tez yanına qayıdır hər şeyi sənə düz-dogru nağılı eləyim". Qəmər əz-Zaman qışqırıb dedi: "Ay məlun qul, əgər sən ölmüş öz gözünə görməsəydin, boynuna alıb əhvalatın düzünü deməyəcəkdin. Get nə işin varsa gőr, tez yanına qayıt ki, hər şeyi düz-dogru mənə nağılı eləyəsan".

Bəle olanda, qul xilas olduğunu inanmayıb bayır çıxdı, yixila-dura o vaxtacan qaçı ki, galib Qəmər əz-Zamanın atası Şahraman şahın yanına çatdı. İçəri girində gördü ki, şah eyleşib, vezir de onun yanındadır; onlar Qəmər əz-Zaman barəsində səhərbər eləyirlər; şah bu dəmdə vezir dedi: "Bu gecə sahərcən gözümüz yummamışam, oğlum Qəmər əz-Zamanın fikrimi çökmişəm. Qorxuram qədim bürçdə onun başına bir iş gələsin. Mən onu niyə zindana saldım?" Vəzir de onun cavabında dedi: "Qorxma! Vallah, onun başına heç bir iş gəlməyəcək! Bir ay

onu orada saxla ki, torsiyyindən el çəksin, ürəyi mum kimi yumşalsın, qəzəbi soyusun".

Onlar beləcə səhərbər eləyikləri yerdə birdən xacə elə bir kökdə içəri girdi ki, padşah onu görəndə qorxuya düşdü. Xacə ona dedi: "Qibiley-i-aləm suğ olsun, sənin oğlunun ağı başından çıxıb, dəlin olub, başına filan-filan işlər açıb, manı, bax bu gördüyüñ köka salıbdır. Mendən el çəkmir, elə hey deyir: "Bu gecə yanında bir qız yatmışdır, məndən xəlvət çıxıb gedib; o qız indi haradadır?" Məni məcbur eləyir ki, o qızın da, onu aparan adəmən da barəsində nə bilirəmso hamisini ona deyim, amma mən nə qız görmüşəm, nə də oğlan, qapı da gecə sahərcən bağlı olub, özüm də aqarı başının altına qoyub qapının ağızında yatmışam, səhər ağam cölə çıxanda qapını öz əlimlə açmışam".

Oğlu Qəmər əz-Zaman barəsində bu sözləri eşidən Şahraman şah qışqırıb dedi: "Vay, yaziq oğlum!" Sonra vezirin elindən bark qəzəbəndi, cünki bu işin taqsırı onda idi, odur ki, üzünü vezirə tutub dedi: "Dur ayağa, get gör menim oğluma nə olub, gör onun ağı başındadır ya vox".

Vəzir tez ayağa qalxdı, padşahın qəzəbindən qorxduğuna görə paltarının oleyi ayaqlarına dolaş-a-dolası, bürdəyə-bürdəyə bayırı çıxdı, xacə ilə barabər qalaya getdi (gün çıxmamışdı). Qəmər əz-Zamanın yanına girib gördü ki, o taxtında ayləşib Quran oxuyur.

Vəzir oğlanı salam veribin yanında ayləşdi, üzünü ona tutub dedi: "Ay ağə, bu mələn xacə bizi elə bir əhvalat danışdı ki, çox pərt olduq, təşviş döşdük, qibley-i-aləm həmin işə görə hirslandı". Qəmər əz-Zaman soruşdu: "O menim barəmdə nə dedi ki, atamın kefi pozuldu? Düzüne qalsa o menim qanımı qaraldıbdır". Vəzir onun cavabında dedi: "O bizim yanımıza çox pis kökdə goldı, özü də atana cürbəcür sözler dedi, Allah o deyənləri sondan uzaq eləsin! Bu qul bizi elə yalan dedi ki, onları sənə demək də lazımn deyil. Allah cavahıñna rəhm eləsin, Allah özü ağılnı, şirin dilini hifz eləsin, bəd nəzərdən saxlaşın, qoy pis işlər sondan uzaq olsun!" Vəzirin bu sözlerini eşidən Qəmər əz-Zaman ondan soruşdu: "Ay vezir, axı bu mələn qul menim barəmdə nə deyib?" Vəzir de onun cavabında dedi: "O, bizi dedi ki, sənin ağılnı başından çıxıb, guya ona deyibsen ki, öten gecə sunin yanında bir qız olub, xacəni məcbur eləyirmişsen qızın hara getdiyini açıb sənə desin, ona əzəb vermisen ki, emriño əməl eləsin".

Qəmər əz-Zaman bu sözləri eşidəndən bərk qəzəbənləb vezirə dedi: "İndi mənə oyan oldu ki, xacəni elədiyi işləri ona sız öyrədibsim..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldıqını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

188-ci gecə

Elə ki yüz səksən səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağlin dalmışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Qəmər əz-Zaman bu sözləri cəsindən bərk qəzəblənib vəzirə dedi: "İndi mənə eyan olud ki, xacənen elədiyi işləri ona siz öyrədibsin, siz tapşırıbsız ki, bu gecə mənim yanımıda yatan qızın barəsində mənə heç bir söz deməsin. Ancaq, ay vezir, sen xacəden ağıllısan, bu daqıqə mənə de görüm dünən gecə mənimlə qucaqlaşış yatan qız hara yox olub? Axi onu mənim yanımıda siz göndərəibsiz, ona əmr eləyibsin ki, mənim ağışumda yatsın, mən de sahəracən onunla yatmışam, amma yuxudan ayılanda gördüm ki, yanımıda yoxdur. Bəs indi o haradadır?" Vəzir onun cavabında ucadan dedi: "Ay ağa, ay Qəmər əz-Zaman, Allah öz kölgəsini sonin üstündən eškik eləməsin! And olsun Allaha, dünən gecə biz heç kəsi sənin yanına göndərməmişik, özü də sen tek yatmışsan, qapı da bağlı olub, xacə də qapının ağızında yatıb. Sənin yanına nə qız golub, nə da başqa bir adam. Ay ağa, ağılmı başına yiğ, çasma, ürəyinə belə uydurmalar getirmə!"

Qəmər əz-Zaman vezirin silindən hirsilənib ucadan dedi: "Ay vezir, o qız manım meşquəmdir, o, qaragözü, alyanaqlı gözəldir, özü də bu gecə sahəracən mənimlə qucaqlaşış yatbdır!" Vəzir Qəmər əz-Zamanın sözlerinə mat qalıb soruşdu: "Sən o qızı ayıq olanda öz gözünə görüb-sən, ya yuxuda görüb-sən?" Qəmər əz-Zaman cavabında ucadan dedi: "Ay yaramaz qoca, beləkə sən ele bilirsən ki, mən onu qulaqlarımla görmüşüm! Xeyr, bax bu gözlərimle, ayıq olanda görmüşəm, öz olimle onu bu böyrü üstündən o böyrü üstə çevirmişəm, gecənin yarısını onun yanında yuxusuz keçirmişəm, onun gözəlliyyinə, qasəngliyinə, zərifliyinə, incəliyinə baxış zövq almışam. Ancaq siz onu öyrətməsiz, tapşırımsız ki, mənimlə bir kəlmə də danişmasın, o da özünü yuxuluğu vurub danişmadı. Sahərecən onun yanında yatdım, ayılanda gördüm ki, yox olub."

Bəle olanda, vezir dedi: "Ay ağa, ay Qəmər əz-Zaman, bəlkə bu əhvalat yuxuda olub, sonra özün yaşın eləyəcəksən ki, yeməynini qarışdırımsın, odur ki, qarma-qarışqı yuxu görmüsən, ya yuxuda şirin xül-yaya uymusən, ya da şeytanlar səni aldadıblar!" Vəzirin bu sözünü

cəsidiñ Qəmər əz-Zaman ucadan dedi: "Ay yaramaz qoca! Deməli, sen de məni lağla qoyub deyirsin: "Bəlkə qarma-qarışqı yuxu görmüsən?" Amma xacə özü boynuna alıb mənə dedi: "İndi qayıdib o qızın əhvalatını başdan-ayağa sənə nağılı elərəm".

Qəmər əz-Zaman o daqıqə yerindən qalxıb vezirin saqqalından yapışdı (vezirin uzun saqqalı var idi), əlinə dolayıb ele dardı ki, vezir taxtdan yera yixildi. Vəzir gördü ki, oğlan onu saqqalını ele bark dartır ki, az qalır canı çıxınsın. Qəmər əz-Zaman o vaxtaca onu təpiklədi, sinosini, qabırğalarını yumruqladı, peysərini şapalaq ilişirdi ki, az qaldı kişini öldürsün.

Bəle olanda, vezir öz-özüna dedi: "Əgar qul xacə yalan danişməğm köməyi ilə özünü bu dəli-divanın əlindən xilas eləyibsa, mən ki bu işi ondan yaxşı bacararam. Mən de yalan deyib canımı bu oğlanın əlin-dən qurtararam, yoxsa o məni öldürür. Bu daqıqə gərek ona bir yalan deyib canımı onun əlindən qurtaram: o, dəli olub, onun dəli olduğunu şəkk-sübhə yoxdur". Vəzir belə fikirləşib Qəmər əz-Zamanı dedi: "Ay ağa, məni qınamı: atan mənə emr eləyib ki, o qızın əhvalatını sendən gizlədim. Ancaq bəsdir, lap taqədən düşmüşəm, kötkədən hor yerin ağıyır, aksi mən qoca kişiym, belə kötüyə dözməyə nə sobrim çatar, nə de gücüm. Mənə möhəlet ver, qızın əhvalatını sənə başdan-ayağa nağılı eləyim".

Qəmər əz-Zaman vezirin bu sözlerini cəsidiñə onu kötəkləməkən el çəkib soruşdu: "Bəs nə üçün sən o qızın əhvalatını aməlli-başlı döyüldən, belə alçalandan sonra danişırsan? Ay yaramaz qoca, dur ayağa, onun əhvalatını mənə evvəldən axıracan, yerli-yrəndən danış". Bəle olanda, vezir ondan soruşdu: "Sən o ayləniz, gözəl, inca, qadd-qamatlı qızı deyirsin?" Qəmər əz-Zaman onun cavabında dedi: "Bəli! Ay vezir, tez olun barəsində nə bilirsən mənə danış, onu yanına kim gotirib uzandırdığını, sonra da yanımıdan gecə vaxtı onu kim götürüb apardığını, qızın indi harada olduğunu mənə danış! Hamisini aç de ki, men özüm durub onun yanına gedim.

Əgər atam Şahraman şah başına belə bir oyun açıbsa, o qızın gözəlliyyilə imtahanı çəkibse ki. o qızı alım, mən razıyam, onu alaram ki, camıl bu əzəbdən qurtarsın, yanıb külə dönməyim. Axi atam bu oyunları başına ancaq ona görə açıb ki, evlənməkən boyun qaçırımsam. İndi mən evlənməyə razıyam, bir də deyirəm: evlənməyə razıyam! Qərarımı atama xəbər ver, ay vezir, ona məsləhət gör ki, o qızı mənə alsın; özü da başqa bir qız istəmərim, ürəyim ancaq o qızı istəyir,

ona vurulmuşam, dur ayağa, tez atamın yanına get, ona de ki, məni tez evləndirsin, sonra da tez yanına golib onun cavabını mənə yetir".

Vəzir ona dedi: "Yaxış!" Ancaq o, canını şahزادənin elindən qurtarmağına heç inanmirdi; vəzir yerdən qalxdı, bərk qorxduğundan ayaqları dolşa-dolşa, büdrəyə-büdrəyə qaladan çıxdı, özünü Şahraman şahın yanına çatdıracaq, onun otağına girəcən qaçı.

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığı görüüb nağılı yarımcı qoydu.

Ele ki yüz sekşən doqquzuncu gecə oldu Şəhrizad nağılin dalını danışmaga başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rovayet elayirlər ki, vezir qaladan çıxdı, özünü Şahraman şahın yanına çatdıracaq, ona da qadır". Ele ki gəlib Şahraman şahın hüzurunda dayandı, şah ondan soruşdu. "Ay vezir, sənə nə olub, kim seni incidib, özü də görürəm ki, pərtən, vahimə içinde qacış gəlmisen". Vəzir cavabında dedi: "Padşah sağ olsun, sənə təzə xəber götirmişəm". Vəzirin bu sözünü eşidən padşah soruşdu: "Na təzə xəber?" Vəzir cavabında dedi: "Bil və agah ol ki, sənən oğluñ Qəmər az-Zaman ağlımlı itrib, deli olubdur".

Padşah vezirin bu sözlərini eşidən dənə-yələm gözündə zülmətə döndü, ucadan dedi: "Ay vezir, məni başa sal görüm, onun deliliyi nədir?" Vəzir de cavabında dedi: "Qibleyi-yələm sağ olsun, baş üstə, itət borcumdur, bu saat deyim!" Sonra da padşaha nağılı elədi ki, Qəmər az-Zaman filan-filan işlər görüb, oğlanla olan öz əhvalatını da ona danışdı.

Bəlo olanda, padşah dedi: "Ay vezir, şad ol! Oğlumun deli olmağı barədə gotirdiyin bu təzə xəbərə görə, ay vezirlerin en pisi, əmirlərin on murdarı, başını bədenindən ayıracagám, azca belə sənə rehm ele möycəyəm! Biliyəm ki, oğlumun deli olmağının günahı səndədir, cünki mənə elə məsləhət verdin ki, onun əvvəli də, axırı da bad oldu. And olsun Allaha, oğlumun başına bir bəla gelə, ya da o, deli olsa, səni hökmən sarayın günbəzinə mismarlaşacaqam, qara bəxtin nə olduğunu sənə göstəracagyam!"

Sonra padşah ayağa qalxbı vezirle bərabər bürce getdi. O, Qəmər az-Zamanın yanına girdi: elə ki onlar içəri girdilər, Qəmər az-Zaman yerdən dik qalxbı əyleşdi, taxtdan yera düşdü, atasının ollarından

öpdü, sonra geri çikildı, başını aşağı salıb əllerini arasında saxladı, beləce atasının qabağında xeyli dayandı, sonra başını qaldırıb atasına baxanda gözlərindən yaş axıb yanaqlarına töküldü, Qəmər az-Zaman bu iki beyti oxudu:

"Hərçənd ki, bir zamanlar, mən sözündən çıxmışam,
Hüzurunda fəna işlər töraümişəm, çox fəna.

Bax, etiraf elayıram günahımı birbəbir,
Əvvəl edilər, günahını kim alara boynuna".

Oğlundan bu beytləri eşidən padşah ayağa qalxdı, oğlu Qəmər az-Zamanı qucaqlayıb alnından öpdü, taxtda öz yanında əyleşirdi, vezire səri döndü, ona qəzəblə baxıb ucadan dedi: "Ay vezirler içinde alçaq köpək, san necə cüret elayıb oğlum Qəmər az-Zaman barəsində filan-filan sözər deyirsən, onun dardından ürəyimi qorxuya salırsan?" Sonra padşah üzünü öz oğlunu tutub ondan soruşdu: "Ay bala, bu gün nə gündündür?" Qəmər az-Zaman onun cavabında dedi: "Şah baba, bu gün şənbədir, sabah bazar günüdür, o biri gün bazar ertəsidir, sonra tek, ondan sonra çərşənbə, sonra cümə axşamı, sonra da cümedir". Padşah ucadan dedi: "Ay bala, ay Qəmər az-Zaman, şükrə olsun Allaha ki, sənən ağlın başındadır! Baş bu ayın arəbcə adı nadir?" Qəmər az-Zaman onun cavabında dedi: "Bu ay Zülqədə aydır, ondan sonra Zilhicce gelir, ondan sonra Məhərrəm ayı, Məhərrəmdən sonra Səfər, sonra Rəbbiü'ləvvəl, ondan sonra Rəbbiü'ləlxir, onlardan sonra Cəmadiyü'ləvvəl, Cəmadiyü'ləlxir, sonra Rəcəb, Şəban, sonra Ramazan, lap axırda Şəvvəl".

Oğlunun bu cavabını eşidən padşah çox şad oldu, vezirin üzüntü tüpürüb dedi: "Ay axmaq qoca, sən na cürətələ menim oğlumu dəli hesab elayırsın, amma belə molum olur ki, ağlım itirən takəs sən özünsən!" Vəzir başını yırğalayıb nəsə demək istədi, ancaq fikirlosdı ki, bir az gözəsə yaxşıdır, sabır elayıb görsün axırı nə olacaq. Sonra padşah oğluna dedi: "Oğlum, sən xacəyo, bir de vezire: "Mən bu gecə gəzəl bər qızla yatmışam" – deyəndo hansı qızı deyirdin?"

Qəmər az-Zaman atasının sözlərinə gülib dedi: "Şah baba, bil və agah ol ki, mənim mesxərəyə davam götməyə dəha taqətim qalmayıb. Bu barədə bir kələm belə danışmaga dəyməz. Başına gətirdiyiniz işlərdən cana doymuşam, bəsdir. Şah baba, bil və agah ol, həm də arxayı ol, mən evlənməyə razıyam, amma bir şərli ki, siz mənə bu gecə yanımıda yatan qızı alasız. Lap yaqın biliyəm ki, o qızı yanımı sən

göndərmişdin, məndə ona məhəbbət oydun, sonra da səhərə yaxın adam göndərib onu yanından apardın". Oğlundan bu sözləri eşidən padşah ucadan dedi: "Ay bala, Allahın adı senin üstündə olsun! Allah özü senin ağlığını hər bələdan hifz elesin!..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

190-a gecə

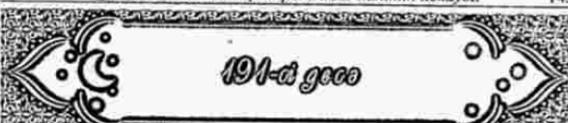
Ele ki yüz doxsaninci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmışdanışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, Şahraman şah oğlu Qəmər az-Zamana dedi: "Ay bala, Allahın adı senin üstündə olsun! Allah özü senin ağlığını hər bələdan hifz elesin! O na qızdır, hansı qızdır ki, dediyinə görə, bu gecə sanin yanına göndərmişəm, sonra da səhərə yaxın adam göndərmiş ki, gəlib aparsın? Allahın and içirəm ki, oğlum, mənim bu işdən xəbərim yoxdur! Seni and verirəm Allah'a, de görür, bunlar hamısı qarma-qarışqı yuxudur, ya yeməyini qarışdırğıma görə xülyaya uymusan? Yəqin gecə evlenmək məsələsini, bu barədə danışçıları çox fikirleşib pərt olmuşsan – Allah evlenməyə də, onun yaradığını gümə de lənət elesin, Allah onu məsləhət gərənin də bələsimi versin! Yəqin buna həc şəkk-şübə yoxdur ki, sanin kefin evlənmək məsələsinə görə pozulub, ona görə de yuxuda görübən ki, səni gözəl bir qız qucaqlayıb, indi öz ürəyində yəqin elemisen ki, o qız zəhirdə görübən. Bunlar hamisi, oğlum, qarma-qarışqı yuxudur!"

Belə olanda, Qəmər az-Zaman dedi: "Bu sözləri danışma, hər seydiñ agah olan, zahmilar yuxan, Xosrovları! məhv eləyen böyük xalıq – Allaha and iki ki, sən o qızı tanımırsan, onun baradə olduğunu da bilmirsən". Padşah ucadan dedi: "Allah-tealaya, Musa ve İbrahimin² Allahına and içirəm ki, bu işdən xəbərim yoxdur, bu iş mənə ayan deyil, həm də bunların hamisi senin yuxuda gördüğün qarma-qarışqı xülyadır". Qəmər az-Zaman da dedi: "Mən indi ele bir misal gotirəcəyəm ki, son açıq-əşkar görəcəksen: bu əhvalat yuxuda yox, ayıqlıqdə olubdur..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

¹ Xosrov – Sasanilər sülaləsindən iki İran şahının adıdır. Rəvayət görə onların hedisi şərvəti və qüdrəti olmuşdur.

² Musa və İbrahim – Tövratda adları çökələn Moisey və Avraamdır. Bunların barəsində Quranda da səhhət gedir.

191-d gecə

Ele ki yüz doxsan birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, Qəmər az-Zaman atasına dedi: "Mən indi ele bir misal gotirəcəyəm ki, son açıq-əşkar görəcəksen: bu əhvalat yuxuda yox, ayıqlıqdə olubdur. Mən sendən soruşuram: belə bir iş olubmu ki, bir adam yuxuda dava görsün, özü de bərk dava eləsin, sonra yuxudan ayınlarda görsün ki, əlində qana batmış qılınc var". Padşah cavabında dedi: "Yox, Allah haqqı, oğlum, belə şey olmayıb".

Qəmər az-Zaman bunu eşidib atasına dedi: "Mən başıma galən əhvalatı sənən nağılı eləyərəm.

Bu gecə mənə ele gəldi ki, guya gecəyəri yuxudan oyandım, gördüm yanında bir qız yatıbdır, özü də həmin qız mənəm kimi qədd-qamətlidir, mənə oxşayır, onu qucaqladım, öz əlimlə böyrü təstə çevirdim, üzüyünü barmağından çıxarıb öz barmağımı taxdım, öz üzüyümü də çıxarıb onun barmağına taxdım. Sonra qızın yanında yatdım, sendən heyə eləyib özümü saxladım, ona el vurmadım, qorxdum ki, məni sinamaq üçün onu yanına sən göndərmış olarsan, lap belə fikirləşdim ki, bir yerde gizlənəbsən, baxıb görəsen mən qızla necə rəstər eləyəcəyəm. Ona görə də sendən haya eləyib qızın dodaqlarına öpmədim, mənə ele goldi bu işi ona görə düzəltmişəm ki, məni evlenməyə həvəslendirəson.

Sonra dan yeri ağaranda yuxudan ayıldım, gördüm ki, qızın heç iżi-tozu da yoxdur, özüm də onun barəsində bir şey bilmirdim. Xacəyo də, vəzirə də divan tutmağının sabəbi elə budur. Bu əhvalat necə yuxu, ya uydurma ola bilər ki, üzük məsəlesi həqiqətdir! Üzük olmasayıd, mən fikirləşdəm ki, bu yuxudur, ancaq özün görürsən, bax üzük mənimi çəçələ barmağmadır. Şah baba, bu üzüyə özün nəzar sal, gör bunun qiyməti neçədir?"

Qəmər az-Zaman üzüyü atasına verdi, şah üzüyü alıb ona diqqətlə baxdı, əlində herlətdi, sonra üzünü oğluna tutub dedi: "Bu üzük böyük bir xəbərdarlıq, həm də çox ciddi bir xəbor var. Bu gecə senin o qızla olan əhvalatın doğrudan da çox çətin məsələdir. Bilmirəm, bu qəfi əhvalat haradan başımıza gəldi, özü də bu dəlaşiq işlərin günah-

kan təkcə bu vəzirdir. Oğlum, seni and verirəm Allaha, səbir elə, bəlkə Allah özü sonin dərdində çərə elədi, senin işinə oncam çökdü. Axi şairlərdən biri deyibidir:

Ümidvaram döñük baxtim döñü torsino,
Baxtıylıq baxş elçayə monə bu dövran.

Ümidvaram, fələk məni nañımış etməz,
Hadisələr bir-birini qovur durmadan.

Oğlum, indi mən yəqin elədim ki, sən dəli deyilsən, amma başına galon əhvalat çox qaribədir, özü də bu müşkül işdən soni qurtarsa, təkcə Allah-təala qurtaracaq".

Atasının bu sözlərini eşidən Qəmər əz-Zaman dedi: "Şah baba, seni and verirəm Allaha, mənə bir yaxşılıq elə, o qızın sorağını öyrən, ne qədar bacarursa onu tez tap getir, yoxsa mən derd-qəmdən oləram, heç kəs asa ölüümündən xəber tutmaz". Sonra Qəmər əz-Zamanın məhabbet atası alovlandı, belə olanda, o, atasına təref döñüb bu iki beyti oxudu:

"Məhabbetde vadə verib yalançı çıxsan,
Barı çalış sevgilinin gir yuxusuna!

Bilirlər ki, yuxusuna girmək də olmaz,
Bir halda ki, şirin yuxu haramdır ona".

Bu iki beyti deyəndən sonra Qəmər əz-Zaman qəm dəryasına bəbb itaetkarlıqla atasına sarı döndü, göz yaşı töke-töke bu şeri oxudu..."

Şəhrizad bu yerde səherin açıldığı görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ela ki yüz doxsan ikinci gecə oldu. Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qəmər əz-Zaman bu iki beyti deyəndən sonra ağlamaga, açi-açi şikayətlənməyə, yaralı ürəyinin dərin güşəsindən ah çəkməyə başlayıb bu şeri oxudu:

O gözlörin oxuna hədof olan sağalmaz,
Çalış, çalış o günün tilsimindən uzaqlaş.

Alov ludur, odludur onun zərif söhbəti,
Səni sərxoş etməmiş, məclisindən uzaq qaz.

Yanağını güllərə toxundursa o dilbar,
Çiçəklərin, güllərin gözlərindən axar yaş.

Tellörənə toxunub keçərsə yaz külüyi,
Xoş atrinə qorq olar o çöl-çəmon, bu dağ-das.

Cingildidikən toqqə gərdənbəndi sarı qəm,
Heyrətindən daş olub bilerzik üstə daş-qas.

Xalkaltı öpmək istər qulaqda sırgasından,
Demir, gizli gözəllik bərdən-bira olar faş.

Sevdiyim üçün egyptar edir manı məzəmmət
Əgar yera baxırsa, nayə gərek bu göz-qas?

Eyb olsun, egyptar, sənə - keçəndə körpə ahu.
Gözler yera zillənər, olar ağıl da çəşbaş!

Qəmər əz-Zaman şerini oxuyub qurtarandan sonra vəzir şaha dedi: "Ey şahənşahı-zaman, sən ne vaxtəcan qoşun-leşkəri öz başına qoyub oğlunun yanında oturacaqsan? Sənin şahlığında qayda-qanun pozula bilər, axtı şahlığın ayanlarından uzaqlaşıbsan. Bədənində cürbəcür yara olan ağılli adam onların en qorxuluşunu müäləcə eleməlidir, zənnimcə, sən öz oğlunu buradan götürür denizə baxan saraya köçürülməsin ki, istədiyin vaxt onun yanına gedə biləsen. Divan və sefər üçün həftədə iki gün - cümlə axşamı ilə bazar ertəsi günlərini təyin elərsən, həmin günlərdə emirler, vezirler, şahlığın ayanları, yerde qalan qoşun əhlisi, rəyyət sənin yanına gəlib işlərindən səni hali elərlər, sən də onların dərdlərinə elac elərsən, mühakimə eləyərsən; alarsan, verərsən, əmr verərsən, qadağan qoyarsan, həftənin qalan günlərindən də oğlun Qəmər əz-Zamanın yanında o vaxtəcan qalarsan ki, ta onun dardində bir çərə olar. Qibleyi-əlem sağ olsun, zamanın dərd-bələsindən, təleyin qozavüñərindən özünü gözlə, ağılli adam gərek həmişə ayıq ola. Şair də yaxşı deyib:

"Boxt olindon razi idin ömrüñün xoşboxt çagi,
Dövrannın heç bir qomı etməzdi narahat sonı.

Tovlayıb oylyndirirdi qəlbini çox vaxt geco,
Bozan aydın bir gecə gizlər yüz alçaq fitnəni.

Ayiq olsun, ehtiyyati vermasın oldın gorak
Boxtıyar etmişə tale lütf ilo bir bandonı!"

Padşah vəzirin bu sözlerini eşidib onları doğru, özü üçün faydalı məsləhət hesab etdi, bu sözler onun beyninə girdi, o qorxdu ki, şahlıqda qayda-qanun pozular, buna görə də tez yerindən qalxdı, əmr etdi ki, oğlunu bu bürçdən çıxarıb denizə baxan saraya aparsınlar.

Həmin saray dənizindən ortasında idi, oraya eni iyrimi dırsoğ olan balaca körpülərə gedirdilər. Sarayın hər tərəfindən denizə baxan pəncərələr var idi, tavarı da cürbəcüt an elə yağı boyalarla rənglənmiş, qızılı, bir do hava rəngi naxışlarla bezədilmişdi.

Sarayda Qəmər əz-Zaman üçün yere zinətli ipək parçalar, elvan naxışlı xalçıqlar döşədilər, divarlara qiymətli zərkərə çəkdilər, pəncərələrə mirvarılı həsiyələnmiş pərdələr asıldılar. Qəmər əz-Zamanı orada ardıc ağıacdən qayrılmış, mirvari ve daş-qşa bezenmiş taxtda遏eylərdirdi. Bəli, Qəmər əz-Zaman da həmin taxtda eyleşdi, o elə hey qızın fikrini, onun eşqinin dərдинi çəkdiyindən sapsarı saralımsıdı, ariqlayıb çöpə dönmüşdü, yemək, içmək, yuxu ona haram olmuşdu, o, lap iyimi ilin xəstəsinə oxşayırdı.

Atası onun başı üsta oturub oğlunun dərdindən qəm deryasına batmışdı, özü də her həftənin bazar ertəsi və cümo axşamı günlərində əmirlərə, saray əyanlarına, canişinlərə, şahlıqın əyanlarına, qoşun ohlinə, hem de reiyyətə saraya girməyə izin vermişdi. Onlara da saraya golib öz qulluq işlərini orada görür, gün batanacan onun yanında qahrıdalar, sonra çıxıb öz yolları ile gedirdilər. Padşah da öz oğlunun yataq otağına qayıdır, gecə-gündüz ondan ayrılmırı, bu minval ilə ömrə sürdü.

Şəhraman şahın oğlu Qəmər əz-Zaman burada qalsın, siza kimdən deymiy, cozirolar ve yeddi sarayın hökməri el-Qeyyur şahın qızı Budur xanımından. Elə ki ciinlər götürüb onu öz yatağına uzatırlar, qız dan yeri sökülenənən yatdır, dan yeri söküldənən yuxudan aylıb dik oturdu, sonra dönüb bir sağına, bir soluna baxdı, amma gecə ağışunda olan oğlanı görmədi, belo olanda, ürəyi teşvişə düşdü, ağlı başından çıxdı.

Şah qızı ele qışqırkı ki, onun bütün könizləri, dayolorı yuxudan oyandılar, qaçıb yanına gəldilər, könizbaşı şah qızına yanaşib dedi: "Ay xanım, sənə nə olub?"

Budur onun cavabında dedi: "Ay yaramaz qarı, hanı mənim sevgilim? Bu gecə ağışumda yatan o gözəl oğlan hanı? De görüm o hara getdi?"

Könizbaşı şah qızından bu sözleri eşidəndə dünya başına dolandı, şah qızının qəzəbindən bork qorxub ondan soruşdu: "Ay xanım, ay Budur, bu nə çırçır, odabsız sözlordır son danışırsan?" Onun bu sözünü eşidib Sitt-Budur ucadan dedi: "Ay yaramaz qarı, hanı mənim sevgilim, üzü nurlu, zerif qəmatlı, sehorəcan yanında yatan o gözəl oğlan? De görüm o hara getdi". Könizbaşı onun cavabında dedi: "Vallah, men nə oğlan görünəm, nə başqa bir adam. Ay xanım, Allah xətrinə belə pis zarafat eləmə, zarafatın da təhori var, yoxsa evimiz yixtlər, hamizin başını bədenindən elərlər. Birdən bu zarafat gedib çatar atana, onda kim bizi onun əlindən qurtarar..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığı görüb nağlı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz doxsan üçüncü gecə oldu Şəhrizad nağlınlı dalını dəmşəməğə başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayet eleyirler ki, könizbaşı Budur xanuma dedi: "Ay xanım, Allah xətrinə belə zarafat eləmə, zarafatın da təhori var. Birdən bu zarafat gedib çatar atana, onda kim bizi onun əlindən qurtarar?" Ancaq şah qızı Budur xanım ona dedi: "Bu gecə mənim yanında bir oğlan yatmışdı, onu hüsncəmələrin tay-berəbarı yoxdur". Könizbaşı qızın bu sözlərini eşidib ucadan dedi: "Allah özü sənə rohm clasın! Bu gecə sənin yanında heç kos yatmayıb".

Belo olanda, Budur tez olino baxdı, gördü ki, Qəmər əz-Zamanın üzüyü onun barmağındadır, öz üzüyü isə yoxdur. Odur ki, könizbaşıya dedi: "Vay halına, malun qarı! Son yalan danışırsan, deyirsen ki, gecə mənim yanında heç kos yatmayıb, özü də yalandan Allaha and içirsen!" Könizbaşı onun cavabında dedi: "Allaha and olsun, mən sənə yalan demirəm!"

Sitt-Budur onun elinden berk qazəbləndi; yanında olan qılıncı qızından siyirdi, kənizbaşını öldürdü. Bunu görən xacələr, kənizlər, qaravaşlar şah qızının üstünə qışqırıb onun atasının yanına gətildər, qızın ehvalatını ona xəber verdilər.

Padşah da elə o deqiqə qızı Sitt-Budurun yanına gəlib ondan soruşdu: "Ay qızım, sənə ne olub?" Budur cavabında dedi: "Şah baba, bu gecə manimla yatan oğlan haradadır?" Bunu deyəndən sonra qızın ağılı başından oldu, o dönbü gah sağa, gah da sola baxmağa başladı, sonra paltarını atəyinəcən cırıq-cırıq elədi. Ata qızının özünə əl qatdığını görüb kənizlərə emr elədi ki, onu tutsunlar. Kənizlər onu tutub baxovalıldalar, boynuna zəncir vurdular, pəncərənin yanında bağlayıb getdilər.

Şah qızı Budur xanım burada qalsın, sənə kimdən deyim, onun atası əl-Qeyyur şahdan. Elə ki o, qızı Sitt-Budurun müsibətini gördü, dünya başına dolandı, gözləri qaranlıq gotıldı, ürəyindən elə bil ağır daş asdlar, axı o, qızını çox isteyirdi.

Bəla olanda, şah həkimləri, münəccimləri, ulduz fali açan, tilsim-dən başı çıxan alımları çağırırdı onlara dedi: "Kim manim qızımı sağaltsa, onun azarını yox eləsə, qızımı ona verəcəym, üstəlik öz şahlığının da yarısını ona bağışlayacağam, kim qızımı yaxınlaşdırıb saqla bilməsə, onun boynunu vurdurub başını sarayın darvazasından asdıracağam".

Kim ki şah qızının otağına girib onu saqladı bilmirdi, şah onun boynunu vurdurub başını saray darvazasından asdırırdı. Bəslidə, qızın ucbatındaqı qırx hakimin başını bədənindən ayırdılar, qırx münəccimi çarmixa çəkdilər. Axırda heç kəs ona yaxın düşədi, hakimlərin heç biri onu müalicə eleyib bu xəstəlikdən qurtara bilmədi. Şah qızının işi ulduz fali açanlar, tilsim-dən başı çıxanlar üçün müşkül bir iş oldu.

Sonra məhabətin dərdindən chirırası cuşa gələn Sitt-Budur eşqin əzab-əziyyətinə döza bilməyib göz yaşı axıda-axıda bu şeri oxudu:

"Sənə olan məhabətim məni incidir,
Əzabkeşəm düşünməkdən gecələr sonı.

Yatağıma giron kimi, alışır canım,
Cəhənnəmin odu yaxub, puç edir məni.

Çıxardı eşq her üzünə məni sınadın
Bu sınadalar etdi axır dərdəcər məni.

Sonra ah çəkib bu şeri dedi:

Salamlayır eşq öhlini qalbim hor yerin
Dosta, yara baş çökəmdən mon yorulmaram.

Salamlarım sığan deyil saya-hesaba,
Vidalılaşmaq salamadır, demə bu salam.

Siz də, sizin yurdunuz da eziyidir mona,
Lakin mon öz özümüzden çox uzadıyam".

Elə ki Sitt-Budur bu şeri oxuyub qurtardı, təzədən ağlamağa başladı, o vaxtacan ağladı ki, gözləri ağırdı, yanaqları soldı. Şah qızı bu minval ilə düz üç il ömür sürdü.

Onun Marzuvan adında bir süd qardaşı var idi, Marzuvan uzaq məməkətlərə sefər çəxdığında görə üç il idи ki, onun yanında olmayıdı. O, Budur xanımı qardaş məhabətindən güclü olan bir məhabətə sevirdi. Marzuvan sefərdən qaydan kimi özəninin yanına gedib bacısı Sitt-Buduru xəber aldı. Anası cavabında dedi: "Oğlum, senin bacın dəli olubdur, üç ildir ki, onun boynunu dəmir zencirle zencirliyiblər, no ki həkimlər, ülemələr var, hamisi yığılıblar, ancaq onu sağaldı bilmeyiblər".

Marzuvan bu sözləri eşidib ucadan dedi: "Mən gorok necə olursa olsun onun yanına gedem; bəlkə başına nə belə göldiyini öyrənib onu müalicə eləyə bildim!" Marzuvanın anası onun bu sözlərini eşidib dedi: "Sen hökmən onun yanına getməlisən, ancaq sabahacan möhəlat ver, men bir hiylə işlədib soni onun yanına buraxdırıbm".

Sonra Marzuvanın anası piyada, Sitt-Budurun olduğu saraya getdi, darvazə ağızında keşik çəkən xaca ilə görüşdü, ona hədiyyə verib dedi: "Mənəm bir qızım var, Budur xanımla bərabər təribə altıbdır, qızımı əre vermişəm. Senin xanuminın başına bu müsibət geləndə qızımın ürəyi ona yandı. İndi son ağadan rica eləmək isteyirəm ki, izin verəsan, qızım bir dəqiqələyi Budurun yanına girsin, ona baxsin, sonra necə galibləsə, eləcə də öz evinə qayıtsın, özü də heç kəs onun bura galib-gətidiyini bilməz". Xaca onun cavabında dedi: "Bunu ancaq gecə eləmək olar. Padşah galib qızını görəndən sonra son də öz qızının gol".

Qarı xacənin alını öpüb öz evinə qayıtdı, ertəsi gün oxşamacan gözlədi. Elə ki vaxt galib çatdı, o deqiqə yerindən qalxdı, oğlu Marzuvana arvad paltarı geyindirdi, sonra olsandan yapışib onu saraya apardı, onlar az getdilər, çox getdilər, bir müddət yol getdilər, galib saraya çatdılardı. Padşah, qızının yanından çıxıb gedəndən sonra onlar

xacənin yanına gəldilər. Xaca qarını görəndə ayağa durub ona dedi: "Keç içeri, amma çox oturma!"

Arvad öz oğlu ilə içəri girdi, Marzuvan Sitt-Buduru pis kökdə gördü, anası onun arvad paltarını soyundurandan sonra Marzuvan qızla salamladı. Sonra özü ilə gatirdiyi kitabları çıxardı, şamı yandırıb bir neçə ovşun oxudu.

Sitt-Budur ona baxdı, süd qardaşını tanıayıb dedi: "Qardaşım, səfərə çıxandı sonra daha səndən ses-soraq olmadı". Marzuvan onun cavabında dedi: "Doğrudur, ancaq Allahın kómayıle mən sağ-salamat qayıdib gəldim. İstədim ikinci dəfə səfərə çıxam, təkçə sənin barendə eşitdiyim xəbərlərə görə longidim. Ürəyim sənin derdindən od tutub yandı, sənin yanına bu ümidi gəldim ki, bəlkə başına gələn bələdan səni xilas eləye bildim". Onun bu sözünü eşidən Budur dedi: "Ay qardaş, sən elə bilsən ki, mən doğrudan da dəli olmuşam?" Marzuvan da cavabında dedi: "Bəli". Belə olanda, Budur dedi: "Yox, Allaha and içirəm ki, elə deyil! Bax şair deyen kimidir:

Dedilər: "Ağlınu sevgi alıbdır".

Dedim: "Qüsse nodır – bilməz dəller".

Aylılmaz heç zaman eşqə düşənlər,
Tapmaز divanəni üzükkeçmələr.

Dəliyəm! – ağlımı alanı verin,
Məzəmmət etməyin sağalsam egor".

Marzuvan bu şerini eşidib başa düdü ki, Budur aşiq olub, odur ki, bacısına dedi: "Başına gələn ehvalatı mənə evvəldən axıracan, yerli-yerində nağıl elə, bəlkə mənim gücüm çatdı, dərdinə çarə eləyib səni bu bələdan qurtardım..."

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığı görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

Elə ki yüz doxsan dördüncü gece oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Marzuvan Budur xanımı dedi: "Başına gələn ehvalatı mənə evvəldən

axıracan, yerli-yerində nağıl elə, bəlkə Allah mənə elə bir yol göstərdi ki, dərdinə çarə eləyib səni bu bələdan qurtardım".

Sitt-Budur da onun cavabında dedi: "Ay qardaş, başına gələn ahvalatı sənə nağıl eləyim qulaq as. Bir dəfə gece yarından xeyli keçmiş yuxudan aylıb dik oturdum, bir da gördüm ki, yanında gözəllər gözəli bir cavan oğlan yatıb... Bu oğlan elə gözəl, elə gəyçək idi ki, elə bil ay parçası idi. Qədd-qaməti söyüd budığ, ya serv ağacı kimi inca idı... Elə zənn elədim ki, atam ona amr eləyib məni imtahana çəksin, çünki şahlar məni almaq üçün ona elçi göndərəndə, atam məni dilo tuturdı ki, əre gedim, amma mən əre getməkdən boyun qaçırdırdım. Elə buna görə də mən oğlunu oynamadım: qorxdum bir şey eləsəm, ya onu qucaqlasam, bərdən atama xəbər verər. Sonra yuxudan oyanan gördüm ki, barmağımızdakı üzüyümüzə avəzinə onun üzüyü barmağımızdadır, mənim üzüyüm də o götürürdü. Başına gələn ehvalat, dələ olmağının sababı bax budur: manım de ürəyim, ezziz qardaşım, o vaxtdan, o oğlunu göründüyüm gecədən ona bağlanbdır, bir könüldən min könülo ona vurulmuşam, odur ki, nə yeyib içə bilirəm, nə də yata bilirəm, işim-gütüm gecə-gündüz hönökür-hönökür ağlamaq, bir də şeir oxumaqdır".

Bunu deyib Budur hönökür-hönökür ağladı, sonra bu şerini oxudu:

Başqa hozz na gərək, sevmişə ürek,
Qalbim o ceyranı olmuşsa vylaq.

Heçdər aşıqların qanı onunçun,
Can onun eşqilo ariyir ancaq.

Onu qısqanıram özüm özümdən,
Mon özüm özümün casusuyam, bax.

Onun kirpiyindən atılan oxdan,
Çotin məsəlodüt qurtarsan sağ.

Bu fani dünyada qismat olur
Onu bir yol görüb, murada çatmaq.

Göz yaşı eşqimi yayar aلومa,
Casuslar sırrımı öyrənit bayaq.

Uzaqken, xəyali çox yaxın olur,
Yaxınkon, vüsalı olur çox uzaq".

Sonra Sitt-Budur Marzuvanına dedi: "Bax görürsənmi, qardaşım, başıma ki, belə bir iş galibdir, son mənə necə kömək eləyə bilərsən?" Marzuvan bu işə mat qaldı, başını aşağı salıb bir az beləcə

oturdu, heç bilmədi neyəsin, sonra başını qaldırıb dedi: "Sənin başına golanların hamisi olan işdir, özü de oğlanla olan əhvalat ağlımı çasdırı. Ancaq mən memləkətlərin hamisini gəzib ayaqdan salacağam, sənin dördinə əlac eleyə bilən şəfa dərmanı axtaracağam. Bolka Allah mənim olımlı sənə şəfa verdi. Ancaq sən səbirlə ol, üryayne toxraqlıq ver, qəm dəryasına batma!" Sonra Marzuvan Budurla xudahafizləşdi, ona bir de tapşırı ki, səbirlə olsun. Şah qızının otağından çıxdı, bu dəmdə qız bu şerî oxudu:

"Xeyalın qəlbimden bir an çıxmayırlar,
Doğrudur, uzaqda, uzaqdanın sən.

Eynok parlutu şimşək deyildir,
Vüsalmı adlanar qovuşmaq fikron?

Ey gözümün nuru, uzağa getme,
Gedər gözüm nuru getsen gözümüzden".

Marzuvan anasığılı gedib həmin gecəni orada yatdı, sahər yol tədarükü görüb sefəre çıxdı, bu şəhər sənin, o şəhər manım, bu cozirə sənin, o cozirə menim, düz bir ay yol getdi. Axırda gəlib et-Tayrab adlı bir şəhərə varid oldu, şah qızı Budur xanımı bir dərman tapmaq ümidi ilə adamlardan tezə xəberləri öyrənə-öyrənə şəhəri gəzib dolandı. Hansı şəhərə varid olurdusa, ya o şəhəri gozib dolanırdısa, cəsirdi ki, el-Qayyur şahın qızı Budur xanım deli olubdur, amma et-Tayrab şəhərinə çatanda Şahraman şahın oğlu Qəmər əz-Zaman barəsində belə bir xəber eşitdi ki, o, xəstədir, dəli olubdur.

Marzuvan bu sözləri eşidib Qəmər əz-Zamanın olduğu şəhərin adını soruşdu, onun cavabında dedilər: "Şahzadə özü Xalidan cazirələrindən, bizim şəhərindən oraya denizlə düz bir aylıq, quru ilə altı aylıq yoldur". Marzuvan Xalidan cazirələrinə gedən gəmiyə mindi, onun baxtından semt küləyi əsirdi, düz bir ay yol gedəndən sonra onlar gəlib Xalidan cazirələrinin həndəvərinə çatdırılar. Ancaq onlar gəlib cazirələrin həndəvərinə çatandan sonra sahilə yan almağa hazırlaşanda birən kükək qopdu, dor ağacını yerindən qoparıb atdı, yelkəni cirib denizə tutıldı, gamı içindəkilərle bərabər çevrilib suya batdı..."

Şəhərizad bu yerde şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki yüz doxsan besinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalmı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəla rəvayət elayirlor ki, gamı içindəkilərle borabor çevrilib suya batdır, hərə öz canının hayma qaldı; Marzuvana goldikdə, dağlıqlar onu atıb tuta-tuta Qəmər əz-Zamanın olduğu şah sarayının yanına götürüb çıxardı.

Allah-tealanın izni ilə bu əhvalat ö gündə oldu ki, həmin gün Şahraman şahın saray ayanları, şahlığın hökmətləri qullu göstərmək üçün onun yanına yığılmışdır. Şahraman şah eyləmişdi, oğlu başını onun dizi üstə qoymuşdu, xəcə də milçiyini qovurdu. İki gün idi ki, Qəmər əz-Zaman bir kəlmə dənişmirdi, yeyib-içmirdi, arıqlayib lap çöpa dönmüşdü.

Vəzir də onun ayaq torosunda donıza baxan pəncərənin yanında dəyənmışdı, o, başını qaldırıb gördü ki, iri dağlıqlar az qalır Marzuvanı möhv elasın, oğlanın son nəfəsindir. Vəzirin ona yazığı gəldi, şaha yaxınlaşdı, başını qabağı uzadıb dedi: "Qibleyi-əlam sağ olsun, izin ver heyətə düşüm, sarayın durvazasını açın, deyəson dənişdən adam var, az qalır boğula, onu bələdan qurtarın. Bolka bizim bu yaxşılığımız ovsanaya düşdü. Allah da sonin olduğunu bələdan xilas etdi". Şah onun cavabında dedi: "Ya vəzir, elə bu bəsdir ki, senin günahın üzündən oğlum ele bir dərəcə düber olub, əlacı da təpilmir. Bolka sən boğulanı sudan çıxardın, o da bizim müsibətimizdən xəber tutdu, oğlumu bu halda görüb biziñ kam ahl şad oldu. Vallah, əger o boğulan sudan çıxbı, mən oğlumu görüb gedəndən sonra bizim sırrimizi bir adama açsa, mən hökmən sonin boynunu, sonra da onun boynunu vurduracağam, axı ay vəzir, bizim başımıza gelən balanın avvaledən axıracan günahkarı sonson, indi get, necə istəyirsənə elə də előğinon!"

Vəzir tez qalxıb sarayın donıza baxan gizli qapısını açdı, ensiz körpüçüklerin üstü ilə iyirmi addım gedəndən sonra donıza çatıb gördü ki, Marzuvan ölüm ayağındadır. Vəzir əlini uzadı, saçından yapışdırıcı, huşunu itirmiş Marzuvanı sudan çıxardı, onun qarmı su ilə dolmuşdu, gözleri şışmışdı. Vəzir o vaxtacan gözlödi ki, oğlan ayılb özüne goldı; elə ki oğlan özüne goldı, vəzir onun palternini çıxardı, ona təzə

paltar geydirdi, başına öz nököründən birinin çalmasını qoyub dedi: "Bil ve agah ol ki, səni batmağa qoymayıb ölümünden qurtaran mən olmuşam, ağıllı ol, mənim de ölümüm, öz ölümüne da bails olma..."

Şehrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

196-a gecə

Ela ki yüz doxsan altıncı gecə oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayet cleyirlər ki, vezir, Marzuvanı xilas eleyəndən sonra dedi: "Bil ve agah ol ki, səni batmağa qoymayıb ölümünden qurtaran mən olmuşam, indi ağıllı ol, mənim de ölümüm, öz ölümüne de bails olma..." Vəzirin bu sözlerini cədən Marzuvan ondan soruşdu: "Mən bunu nece başa düşüm?" Vəzir de cavabında dedi: "İndi sən yuxarı qalxıb əmirlərin, vəzirlərin arasından keçəcəksən, sultannı oğlu Qəmər əz-Zamanə görə onlar bir kəlme danişməyə susacaqlar".

Qəmər əz-Zaman adımı cədən kimi hər şey Marzuvanın yadına düşdü, cünki başqa məməkətlərdə onun barəsində danişılan rəvayətləri eştmişdi, özi da bura onu axtara-axtara gəlib çıxmışdı, ancaq Marzuvan özünü bilməməzliyə vurub ele göstərdi ki, guya heç bir şeydən xəber yoxdur. O, vazirdən soruşdu: "Axi Qəmər əz-Zaman kimdir?" Vəzir onun cavabında dedi: "Qəmər əz-Zaman Şahramanın şahının oğludur, çıxdan bax xəstədir, yatağa düşüb, bir daqiqə rahatlığı yoxdur, nə yeyir, nə içir, geca-gündüz gözünə yuxu getmır. Ölüm ayağındadır, onun sağ qalacağına ümidi yoxdur, bu yaxında ölücəyinə şəkküşbhə eləmərir. Ehtiyatlı ol, ona çox baxma, gözün ayağının altında olsun: yoxsa sən da mehv olarsan, mən da".

Bele olanda, Marzuvan vezirə dedi: "Allah xətrinə, ay vezir, halimən danişdığın cavan barəsində mənə hər şeyi yerli-yerində nağıl ele. Onun bu hala düşməyin səbəbi nadir?" Vəzir onun cavabında dedi: "Səbəbinə mən bilmirəm; ancaq atası üç il bundan evvel ondan rica eləmişdi ki, evlənsin. Qəmər əz-Zaman onun sözünü yero salmışdı, atası da onun elindən qəzoblanıb şahzadəni zindana salmışdı. Bir dəfə səhər oğlan yuxudan aylılıb inad eleməyə başladı ki, guya gecə onun yanında misli-bərabəri olmayan bir gözəl qız yatıbmış, həm de qız

ele gözəl imiş ki, daha nə deyim? O vaxt Qəmər əz-Zaman biza dedi ki, qızın barmağından üzüyünü çıxarıb öz barmağına taxib, öz üzüyünü de onun barmağına taxibdir. Biz da bilmirik ki, bu ehvalatın sırrı nedir; ay bala, səni and verirom Allaha, mənimlə saraya qalxanda şahın oğluna baxma, öz yolunu get: sultan monim alımdan zəncir qeyneyir!"

Vəzirin bu sözlerini cədən Marzuvan özlüyündə fikirləşdi; "Vallahi, bu ele man axtardığım oğländür!" Sonra o, vəzirin dalınca düşüb saraya qalxdı. Vəzir gedib Qəmər əz-Zamanın ayaq tərəfində əyləşdi, Marzuvan isə düz Qəmər əz-Zamanın qabağında dayandı, gözünü zilləyib ona baxmağa başladı. Marzuvanın gözlerini zilləyib şah oğluna baxdıığını görəndə vəzirin qorxun qazldı qaldı bağrı çatlaşın; o, Marzuvanın baxıb göz eleməşti, burada dayanmasın, çıxbıb öz yoluyla getsin. Anma Marzuvan özünü ele göstərdi ki, guya veziri heç görmür, yəna dayanıb gözünü Qəmər əz-Zamana zillədi. O, lap yaşın eledi ki, bu cavan ele onun axtardığı adamdır..."

Şehrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

197-a gecə

Ela ki yüz doxsan yeddinci gecə oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayet cleyirlər ki, Marzuvan Qəmər əz-Zamanı baxdı, axtardığı adamı tapıldığı yerdən eləyən kimi ucadın dedi: "Şükür olsun Allahı ki, bu cavanın qəmetini o xanımın qəmetinə, bunun yanğını onun yanına, rəngini da onun üzünün rənginə oxşadıbdır!"

Qəmər əz-Zaman gözlerini açıb Marzuvanın sözlerinə qulaq asmağa başladı. Marzuvan, Qəmər əz-Zamanın ona qulaq asdığını görüb bu şeri dedi:

"Mon görürem mələkdir qəm-kodər səni.
Moşquəni vosf ələmək xoyalındasan.

Ya məhabbatı yaralayb səni, ya peykan,
Belə inlə məhabbatə oxlanan insan.

Mey ver mono, nağmə söyle, bir-bir xatırla
Süleyman vo ar-Robabi, Tanumù bir an.

Bədəsində günəş yanın cavan məyndən,
Şərqi – şəqinin olloridir, qərb işə – dohan.

Budlarımlı qucaqlayan paltara daim
Qışqanıram, o geyinib-keçinen zaman.

Qışqandırı dodağından öpon cam moni,
Aparanda onu busa yerino canan.

Zənn etməyin iti qılınc alib canımı,
Baxışıyla oxlayıbdır məni yar, inan.

Ela ki biz qarşılaştıq, gördüm o canan
Əllərimə xına qoyub edib al-səvan.

Dedim: "Yaşın sevindirir səni yoxluğunum,
Aşiqini bu minvalla yada salırsan!"

Sirin-sirin dilo golib könlümü aldı,
"Bu nə sözdür, dedin? – deyə etdi ah-aman.

Sənin eziż canın üçüt xına deyil bu,
İnan mənim sözlərimə, demirəm yalan;

Ela ki sən baş götürüb getdin yanından,
Sındı mənim qol-qanadım, eylədim fəğan.

Gözlerimdən yaş axmadı, qızıl qan axdı,
Əllərimi boyamış həmin o qandan!"

Ah nə üçün ondan əvvəl ağlamadım mən,
Toxtayayıd qəlbim! – deyə oldum peşiman.

O ağladı, mən də ona baxıb ağladım
Və dedim ki: "Vəfəlidür öncə ağlayan!"

Qınamayıñ mən o yarı sevmişəm deyo,
Onsuñ da yar özü alıb ruhu bu candan.

Məni dərdo salan canı ne İran-zemini
Yetiribdir indiyedok, ne Ərbəstanı.

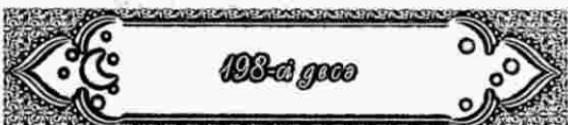
Onda Davud avazı var, Məryem tomkını.
Güzellikde bir Yusifdir, ağlıda Loğman.

Boxtüm mənə Adəm-Həvvə dordi veribdir,
Yaqub ilə Yunis qomı edib orməğən.

Eşqi halak məni etsa, coza-fəzəsiz,
Neçün mənə qiyadıǵını sorusun ondan.

Eşqi məni etso halak, vermoynı caza.
Soruşun ki, necə töküb qanımı canan?"

Marzuvanın oxuduğu bu qəsidi Qəmər əz-Zamana xoş gəldi, onun
ürəyini serinletdi, o, ah çəkib dilini ağızında zorla tərpəti, atasına
dedi: "Şah baba, izin ver, bu cavan golib mənim yanımday ayləşsin..."
Şəhrizad bu yerde səhorin açıldıǵını görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

Ela ki yüz doxsan sekizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını
danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayot elayirlər ki,
Qəmər əz-Zaman atasına dedi: "Şah baba, izin ver, bu cavan golib
mənim yanımday ayləşsin. Şah, Qəmər əz-Zamann bu sözlərini eşidib
çox şad oldu, cüknü o, bù az bundan əvvəl Marzuvan didib-parcalaşma
hazır idi, ürəyində öz-özüne demişdi ki, hökmən onun boynunu vurdura
cqadır. İndi öz oğlunun diliendiyini, onun shahının yaxşılaşdığını
gördü, odu ki, ayağa qalxdı. Marzuvanı qucaqlayıb gərtirdi, Qəmər
əz-Zamanın yanında oyləşdi.

Şah üzünü Marzuvana tutub dedi: "Şükür olsun Allaha ki, sən bala
dan qurtardın". Marzuvan da onun cavabında dua cleyib dedi: "Allah
senin oğlumu saxlasın!" Şah ondan soruşdu: "Hansi məməfəkotden
golibsen?" O da cavabında dedi: "İçori cozirolardənəm, özü de cozi
rolər, dənizlər padşahi, yeddi saray hökməarı ol-Qoyur şahın məm
əfetindənəm". Şahraman şah ona dedi: "Bəlkə sonın ayağım düşəcək.
Allah oğlumu bu bələdan qurtaracaq!" Marzuvan onun cavabında
dedi: "İnşallah, hor şey yaxşı olar!"

Sonra Marzuvan şahdan, oyanlardan xalvati Qəmər əz-Zamanın
qulağına dedi: "Ay ağa, ürəyinə toxraqlıq ver, ürəyini möhkəm saxla,

gözlerinə işi gələsin. Dardindən bə hala düdüyün o qızın halını, sənin dardından neler çəkdiyini heç soruşma. Sən öz cəşqini gizledib xəstəlenibsen, amma o öz eşqini açıb deyibdir, buna görə də hamı onu dəli hesab oluyır. O, indi zindandadır, boynuna da zencir vurublar, həli çox pisdir, ancaq insallah, sizin dərdinizdən man elac oləyecəyəm".

Ela ki Qəmər əz-Zaman bu sözləri eştidi, ruhu təzələndi, ürəyi toxraqlı tapdı, bır aq dincəlib atasına işarə elədi ki, onu qaldırıb əyləndirsin, bunu görən şah elə şad oldu ki, az qaldı qanadı lamb uçsun. O, oğlunun yanına gəldi, onu qaldırıb əyləndirdi. Padşah qorxdu ki, oğlunu görə gətirərlər, odur ki, desmələn yellovdib işarə elədi, əmirlər, vezirərlər o saat çıxıb getdilər. Şah, Qəmər əz-Zamanın böyrünə iki yastıq qoydu, oğlu yastıqlara dırşaklenib əyləndi, padşah da əmər elədi ki, sarayı zəfəranla etirfəslnər, bir də əmər elədi ki, şəhəri bəzəsinər, sonra da dənəbü Marzuvana dedi: "Ay bala, sanın gəlini biza düşdü. Sən xeyrinqədəməsn". Şah Marzuvana böyük ehtirəm göstərdi.

Sonra şah əmər elədi ki, Marzuvana yemek getirsinər. Nökerlər o saat yemək getirdilər. Marzuvan Qəmər əz-Zamanə yaxınlaşdırıb dedi: "Gel əyloş, mənimlə bərabər yeyək". Qəmər əz-Zaman onun sözünə baxıb süfrə başında əyloşdu, onunla bərabər yeməyə başladı. Onlar yeyib-icində şah Marzuvana da eləyib deyirdi: "Ne yaxşı oldu ki, sən gəlib çıxdın, oğlum!" Qəmər əz-Zamanın atası öz oğlunun necə iştahla yediyini görəndə ürkəndən elə şad oldu ki, daha no deymid; elə o saat otaqdan çıxıb bu şad xəberi oğlanın anasına, saray əhlinə xəber verdi. Qəmər əz-Zamanın sağalması xəberini eşidən kimi saraya təbiller çalındı. Şah əmər elədi ki, car əcəsini, bunu camaata xəber versinlər, şəhəri de bəzəsinər, şəhəri başdan-başa bezədilər, adamlar şad oldular, o gün böyük bayram olduğunu. Sənə Marzuvan gecəni Qəmər əz-Zamanın yanında qaldı, şah da onların yanında qaldı, onun şadlığının hədd-hüdudu yox idi..."

Şəhrizad bu yerde şəherin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

199-əv gecə

Ela ki yüz doxsan doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirlər ki, Şahraman şah oğlunun sağalmığını elə şad oldu ki, o gecəni şəhə-

reçən Marzuvanla Qəmər əz-Zamanın yanında qaldı. Elə ki sohər açıldı, Şahraman şah çıxıb getdi, Marzuvan Qəmər əz-Zamanla tək qaldılar; belə olanda oğlan Budurun əhvalatını evvəldən axıracan ona nağılı elayıb dedi: "Gecə sənin yanında olmuş qızı mən yaxşı tanıyanam, onun adı Sitt-Burdur, əl-Qeyyur şahın qızıdır".

Sonra o, Budur xanımın başına gelen əhvalatı avvəldən axıracan, yerli-ycirində Qəmər əz-Zamana nağılı elədi. Şah qızının ona bir könlükden min könlülə vurulduğunu söyləyib dedi: "Səninle atan arasında olan əhvalat evnili şah qızı Budurla onun atası arasında olmuşdur. Buna heç şəkk-sübhə yoxdur ki, sən onun sevgilisişin, o da sənin sevgilindir. Möhkəm ol, ürəyinə toxraqlıq ver, səni onun yanına aparaçağam, təzliklə də sizi bir-birinizi vüsalına çatdıracağam. Mən şair dediyi kimi əleyecəyəm:

Ela ki aynıldı biri birindən,
Xeyli vaxı küsüli qaldı o dostlar.

Sayəmdə birloşər onlar yena də
Qaydadır, rəbi edər qayçımı mismar".

Marzuvan Qəmər əz-Zamanı o vaxtək dili tutub teselli verdi ki, iradəli, möhkəm olsun, yeyib-icin, axıda Qəmər əz-Zaman yeyiciməyə başladı; belə olanda, rang-ruhu özünə gəldi, badəni qüvvətləndi, başına gelen bələdan xılıs oldu. Bu müddət erzində Marzuvan o vaxtək ona elə hey şeir oxudu, bəzi əhvalatlar danişib şahzadəni əyləndirdi ki, axıda Qəmər əz-Zaman ayaq qalxbı dedi ki, hamama getmək isteyir. Marzuvan qolundan yapışib onu hamama apardı, onlar yuyundular, qüsli elayıb pak oldular..."

Şəhrizad bu yerde şəherin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ela ki iki yüzüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirlər ki, Şahraman şah oğlunun sağalmığını elə şad oldu ki, dəstəqləri buraxınlardı, öz şahlığının yanlarına bəhali libaslar bağışladı, fəqir-füqərəyə xeyli pul payladı, əmər elədi şəhəri bəzəsinər, həm də şəhər yeddi gün bəzənmis qaldı.

Sonra Marzuvan Qəmər əz-Zamana dedi: "Ay ağa, bil ve agah ol ki, mən Sitt-Budurun yanından gəlmİŞəm, saforimden möqsəd qızı düşüdüyə bələdan xilas eleməkdir. Bizim indi bir işimiz qalır, onun yanına yola düşmek üçün gərək bir fond fikirlişib tapaq, axı atan sonden ayrıla bilmir, zənniməcə sabah atandan sohraya ova çıxmağı izin istemisən. Özünlə bir dolu kiso pul götür, ata min, özünlə herak de götür, mən de sanın kimti atı minorem, atanı da deginən: "Mən düzənlilikdə gəzmək, ov cəmək istəyirəm, sohranı seyr eləyib bir gecə orada qalmışq istəyirəm". Biz şəhərdən çıxandan sonra öz yolumuzu gedərik, həm de elő cələginən ki, nökar-naibden heç kəs bizim dalımızca galmesin".

Marzuvanın bu sözünü eşidib Qəmər əz-Zaman ucadan dedi: "Sanın bu tədbirin çox yaxşı tədbirdir". Bunu deyib o ela şad oldu ki, çökdiyi dərdələr tamam yadından çıxdı, canına qüvvət geldi. O, atasının yanına gedib sözünü dedi, şah onun ova çıxmığına izin verib dedi: "Ay bala, sanın şəfi tapıb cana gəldiyin günde min sükür olsun. Mən sanın ova çıxmığına raziyam, ancaq orada birçə gecə qal, sabah qayıdır hüzuruma gol; sen bilirsən ki, mənim günüm-güzəranım sanın yanında xoş keçir; həm de hələ inanmırıam ki, sağalıbsan. Sen monim üçün şair dediyi kimisən:

Süleymanın xalçasına, kesranılorin
Əyloşdiyi taxta malik olsam oğar mon.

Nəzərimdə onlar saman çöpüne doymez,
Bir an gözüm qarışından uzağa getson".

Sonra şah öğlu Qəmər əz-Zamani, onuna berabər Marzuvanı yola hazırladı, həm de əmr eledi ki, onlar üçün dörd at, bir de onların şeyləri üçün bir dənə ikihürgüclü dəvə, yemək-içməklərin yüklemək üçün bir dənə birhürgüclü dəvə hazırlasınlar. Qəmər əz-Zaman yola çıxmağa heç kəso izin vermədi. Ata oğlunu bağrına basıb öpəndən sonra dedi: "Son allah, rica eləyirəm, bir gecədən artıq longıma; həmin gecə gözlərimə yuxu getməyəcək, cünki şair deyəni duyuram:

Xoşbəxtliyin on olaşı vəstindir sanın,
Əzəbin an qorxuncudur, ey yar, hicranın.

Səni qolban sevməkdirsə taqsısim – demək,
Boynumdadır taqsırları bütün dünyamın.

Cəhənməmə atbə məni sənki eşq odu,
Monim kimi yanırı de, sonin do canın?"

Qəmər əz-Zaman atasının cavabında dedi: "Şah baba, inşallah, mən orada ancaq bir gecə qalacağam". Sonra o, atası ilə xudahafizləşib yola düşdü. Qəmər əz-Zaman Marzuvanla berabər atlara minib (onların şeyləri yüklenen ikihürgüclü dəvə də, yemək-içməkləri yüklenen birhürgüclü dəvə de yanlarında gedirdi), üz qoydular bərrü-biyabana..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığı görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ele ki iki yüz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rovayət eləyirler ki, Qəmər əz-Zaman Marzuvanla berabər yola düşüb üz qoydular bərrü-biyabana. Onlar az getdilər, çox getdilər, sohordan axşamacan yol getdilər, sonra dayandılar, yeyib-içdilər, heyvanları yem verdilər, bir qədər dincəldilər. Tazəzən atlara minib yola düşdülər, bu minval ilə üç gün üç gecə yol getdilər. Dördüncü gün onların qabağına bir düzənlilik çıxdı, bu düzənlilik başdan-başa six kolluq idi. Onlar bu yerde menzil kesdilər, Marzuvan devəni, bir de atın birini kəsib onların atını doğradı, sümükleri otdan ayrdı, sonra Qəmər əz-Zamanın köynəyini, paltarını otandan alıb parça-parça elədi, atın qanını buladı, bunu eloyondan sonra Qəmər əz-Zamanın çuxasını da götürüb cırıq-cırıq elədi, qana bulayıb yol aycinicə tulladı.

Sonra onlar oturub doyunca yeyib-içdilər, yeno yola düşdülər. Qəmər əz-Zaman Marzuvandan soruşdu: "Son no üçün belə elədin, qardaşım, onun bize nə xeyri var?" Marzuvan onun cavabında dedi: "Bil ve agah ol ki, bizi icazə alıǵıǵımız bir gecədan artıq longıyb geri qayıtmasaq, atan Şahraman şah atı minib bizim dalımızca gələcək. Mən tökdüyüm qanı, sonin cırıq-cırıq olub qana bulanmış köynəyin paltalarını görənde fikirlişəcək ki, sen ya quldurlara, ya da səhra yırtıcılarına rast gəlmisin, onlar seni bu hala salıblar. Belə olanda, səndon elini üzər, daha qayıtmayacağımı yəqin eləyib şəhərə qaydar. Bizi do-

bu hiyle sayesinde məqsədimizə çatarıq". Qəmər əz-Zaman da dedi: "And olsun Allaha, bu çox gözəl hiyelidir! Ağlılı iş görübən".

Bundan sonra onlar bir müddət gecə-gündüz yol getdilər, bütün bu vaxt erzində Qəmər əz-Zaman öz ələminə çəkilib tek qalan kimi o vaxtən acı-acı şikayətlenib ağladı ki, axırda sevgilisinin memlekətinə az qaldığını bildi. Onda şad olub bu şeri oxudu:

"Səni bir an unutmayan aşiqə qarşı
Heç bilmirəm, sən yumşaq, ya sərt olacaqsan.

Əgər səni aldadarsam, üzüm gülməsin,
Qoy nəsibim hicran olsun, danışsam yalan.

Günah məndə deyil, əgər soyuqsansa sən,
Suçum varsa, peşimanam, bil ki, peşiman.

Qaribədir sənin mendən uzaq qaçmağın,
Qaribəlik getirmekdə bize her bir an".

Qəmər əz-Zaman şeri oxuyub qurtarandan sonra Marzuvan ona dedi: "Orə bax, odur, el-Qeyyur şahın cəzirəleri görünür". Qəmər əz-Zaman şad olub ona razılıq elədi, öpüb bağırına basdı. Ele ki onlar cəzirələre çatıb şəhərə girdilər, Marzuvan Qəmər əz-Zamanı tacırılar karvansarasına apardı, onlar safrədən sonra üç gün orada dincəldilər, sonra Marzuvan Qəmər əz-Zamanı götürüb hamama apardı, hamamdan çıxanda ona tacır libası geyindirdi. O, Qəmər əz-Zamana qum fali üçün qızıl lövhəcik təpib getirdi¹, lazımlı olan şeylər dəstli, qızılı tutulmuş gümüş üstürləb getirib dedi: "Ay ağa, dur! Şah sarayının aşağısında dayanıb qışqıra-qışqıra deginen: "Mən hesab eleyənəm, mən mirzəyəm, mən axtarılanı da, axtararı da o saat bilənəm, mən bütün sınaqlardan çıxmış alıməm, mən böyük münəcciməm! Kime lazımadı, buyursun!" Şah sənin bu sözlerini eşidənən dahiñca adan göndərək, səni öz qızı, sevgilin Budur xanının yanına aparacaqdır, qızın otagına girendə şahə deyərsə: "Mənə üç gün vaxt ver, əgər qızın sağalsa, şəfa tapsa onu mənə ver, əgər o sağalmasa, məndən qabaq onu müalicə

¹ Qum fali – orta əsirlərdə Şərqdə galocok hadisələri əvvəlcəden söyləməyin geniş yayılmış üsullarından biri idi.

eləmek istəyən, ancaq müalicə cələye bilməyən adamlarla nece rəftar eləmisənse, mənimlə də ele rəftar eləginən". Şah buna razı olacaq. Ele ki son şah qızının yanına getdin, kim olduğunu ona deyərsən, bu xəberi eşidən şah qızı Budur xanım səni görən kimi ürəyi toxraqlıq tapaçaq, bir gecənən içində ağ başına gələcək. Onu yaxşıca yedirib-içirt, atası qızının belədan qurtardığını görüb çox şad olacaq, qızını sənə əra verəcək, şahlığı də yarısını sənə bağışlayacaq, çünki əvvəldən belə bir şərt qoyubdur. Vəssalam!"

Qəmər əz-Zaman Marzuvanın bu sözlerini eşidənə şad olub dedi: "Allah sənin merhemətini mənən çox görməsin!" Sonra Marzuvanın getirdiyi şeyləri götürüb tacır libasında karvansaradan çıxdı (yuxarıda adları çəkdiyimiz şeyləri de özü ilə götürdü), az getdi, çox getdi, gəlib el-Qeyyur şahın sarayına çatdı.

Şahın sarayına çatıb dayanan kimi qışqıra-qışqıra dedi: "Mən mirzəyəm, mən hesab eleyənəm, mən axtarılanı da, axtararı da o saat bilənəm, mən kitab ağzı açıb en çatın işlərə əncam çəkənəm, mən yuxuları yozuram, quş lələyi ile xəzinələrin yerlərini təpib göstərirəm. Kime lazımadı, buyursun!"

Ele ki şəhərə əhli onun bu sözlerini eşitdilər, axısbı onun yanına gəldilər, çünki çoxdan bəri nə mirzə görmüşdülər, nə də münəccim, onlar Qəmər əz-Zamanı dövrəyə alıb ona zənn ilə baxmağa başladılar. Adamlar gördüler ki, bu mirzə, bu münəccim ele gözəldir, ele incədir, ele zərifdir, ele kamırdır ki, daha nə deyim; onlar dayanıb heyrtəle Qəmər əz-Zamanın gözəylinə, məlahətinə, qədd-qəmatinə, tendürlüştüyü tamaşa ələmeye başladılar. Onlardan biri Qəmər əz-Zamana yanaşıb dedi: "Ay gözəl oğlan, şirindil cavan, Allah xətrinə, el-Qeyyur şahın qızı Budur xanımı almaq hevəsile özünü bələya salma, bu müşkül, xətalı işə girişmə. Bu asilan başları görürsənmi, onların sahiblərinin hamisi bu iş üstündə öldürülüb".

Amma Qəmər əz-Zaman onun sözlerinə fikir verməyib var gücü ilə qışqıra-qışqıra dedi: "Mən alıməm, mirzəyəm, münəcciməm, hesab eleyənəm". Bunu görünen şəhər adamları hamılıqla Qəmər əz-Zamanı dile tutmağa başladılar ki, bu işə girişməsin, ancaq Qəmər əz-Zaman onlara məhəl qoymayıb özüyündə fikirlədi: "Dərd-qəmin nə olduğunu dərd-qəm çəken biler!" O belə fikirləşib yeno var gücü ilə qışqıra-qışqıra dedi: "Mən alıməm, mən münəcciməm..."

Şəhərizad bu yerde sahərin açıldıqını görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

203-ü gecə

Ela ki iki yüz üçüncü gecə¹ oldu, Şehrizad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belo rövayet elçiyirlər ki, Qəmər əz-Zaman şəhər adamlarının sözlerini saymayıb var gəc ilə qışqır-qışqır dedi: "Mən mırzıyəm, mən hesab elçiyəm, mən münəcciməm!" Şəhər adamları hamiliqliq onur əlindən açıqlanıb dedilər: "Son ləp axmaq, lovgā, səfəh cavansan. Öz cavanlığına, cavan yaşına yazığın golsin, öz gözəlliyyinə heyfin gəlsin!" Amma Qəmər əz-Zaman yeno qışqır-qışqır dedi: "Mən münəcciməm, hesab elçiyəm, - kimo lazımmam, buyursun!"

Qəmər əz-Zaman qışqıranda, adamlar da onu susdurmağa çalışanda əl-Qəyyur şah onun sesini, camaatın hay-kükünü eşidib vəzirə dedi: "Düş aşağı, o münəccimi bizim yanımıza getir". Vəzir tez aşağı endi, Qəmər əz-Zamani camaatın arasından götürüb şahın hüzuruna apardı. Qəmər əz-Zaman özünü əl-Qəyyur şahın hüzurunda görəndə əyilib onun qabağında yeri öpdü, sonra bu iki bəyti oxudu:

"Səkkiz cohot birlişibdir səndo, ey şahum,
Qulluğunda dursun mürdəm o səkkiz cohot!"

Onlar nödir: ad, düzgülük, dindarlıq, sexa,
Şirin kəlam, parlaq fikir, zəfər və səhər".

Əl-Qəyyur şah ona baxıb yanında əyleşdi, üzünü oğlana tutub dedi: "Oğlum, Allah xatrına, əgor sen münəccim deyilsən, gel özünü bələya salma, şərtimə razı olub bu işe girişmə, çünki mən şərt qoymuşam ki, kim qızımın yanına girib onu sağaldı bilməsə, həmin adamın boyunu vurduracağam, kim ki, onu sağalısa, qızımı ona verəcəyəm. Gel sen öz gözəlliyyin, məlahətlə olmağın qırṛələnib aldanma. And olsun Allaha, əgor sen onu sağaldı bilməsən, boyununu hökmən vurduracağam!" Qəmər əz-Zaman şahın cavabında dedi: "Qoy sen deyən olsun! Mən dediyin şərtə razıyam, özü do sənin hüzuruna gəlməmişdən əvvəl bu şərti bilirdim".

¹ Orijinalda iki yüz birinci gecədən sonra 203-cü gecə gelir. Bu asırı yazarın katibinə səciyyəvi sahvidir.

Bələ olanda, əl-Qəyyur şah hakimləri çağırıldı ki, buna şahid olsunlar, sonra da Qəmər əz-Zamana xacə qoşub ona dedi: "Bu cavam Sitt-Budurun yanına apar!" Xacə Qəmər əz-Zamannı əlindən tutub onu bərabər dəhlizlə gedtilər. Burada Qəmər əz-Zaman onu ötüb qabağa keçdi, xacə cavannın dalınca yüyüro-yüyüro ona dedi: "Vay halına, ölməyə teləsmə! Mən sonden başqa cələ bir münəccim görməmişəm ki, ölməyo bələ teləssin, amma sən heç bilmirsən ki, başına no bəla, ne müsibət gələcək". Qəmər əz-Zaman heç dönbüb xacənin üzünə de baxmadı..."

Şəhərzad bu yerde səhərin açıldığı görünüşü nağılı yarımcıq qoydu.

204-ü gecə

Ela ki iki yüz dördüncü gecə oldu, Şəhərzad nağılın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belo rövayet elçiyirlər ki, xacə Qəmər əz-Zamana dedi: "Sabr elə, teləsmə!" Qəmər əz-Zaman heç dönbüb xacənin üzünə baxmadı, bu şəri oxudu:

"Bilici də olsam, bila bilmirəm
Necə torif edim səni men, necə?"

"Gün" desəm – sən hər vaxt göz öñündəsən,
Halbuki göydəki gün batur gecə.

Kamil gözəllikdir gözəlliyyin, yar.
Onun çox çotündig torifi məncə".

Sonra xacə Qəmər əz-Zamani aparıb qapıdan asılmış pərdənin dalında qoydu; onda Qəmər əz-Zaman xacədən soruşdu: "Səndən ötrü hənsi dəha xoşdur: sənin xanımını burada dayana-dayana müalicə eləyib sağaldım, yoxsa içəri keçib onu pərdənin o tərəfində sağaldım?" Xacə onun sözlerine mat qalıb dedi: "Əgar sən onu burada dayanıb müalicə eləsən, bu sənin şənini xeyli ucaldar".

Qəmər əz-Zaman xacənin sözlerini eşidib pərdənin dalında əyleşdi, qələm, qələmdən çıxardı, kağız götürüb bu sözləri yanzdı: "Bu naməni eşq oduna yanıb taqətdən düşən, möhəbbət bələsinə düberən, dord-

qəmdən üzülən, bu dünyadan el çəkib ölümünü gözünün qabağına alan bir cavan sənə yazar. Onun əzab çəkən ürəyinin bir sirdası, bir həm-dəmi yoxdur, onun geceler yuxu bilməyen gözlərinə təselli veren, bu gözlərdəki dərd-qəmən üstün galen bir adam yoxdur. O, gündüzlər alov içində yanır, geceler səhərəcan əzab-eziyyət çəkir, bədəni eriyib taqədən düşüb, amma sevgilisinin qasidi gelib çıxmır".

Sonra o, kağıza bu şerî yazdı:

"Əlimdə qəlemdir, xəyalımda sən,
Yaş deyil, gözümün tökdüyü qandır.

Eşq əzab köynəyi geydirib mənə,
Odur aynimdakı xeyli zamandır.

Eşqə gileyəndim eşqin olından,
Ürek dözmüşsüzdür, can nətəvandır.

Mən səndən umuram rəhmi, sexanı,
Üreyim partlayır, qoyma, amandır!"

Şerîn altından da yeno bu sözləri yazdı: "Ürekliyə şəfa veren sevgililərin vüsalidir. Sevgilinin əzab-eziyyət verdiyi adama Allah şəfa verir. Bizlərden, ya sizlərden kim yalançı çıxsa, o öz muradına çatma-yacaqdır. Sevməkden, ham de sevdiyinə çox sərt olmaqladan yaxşı şey yoxdur".

Qəmər əz-Zaman sonra da bunu yazıb qol çəkdi: "Delicasine vurulmuş, bir könüldən min könüllə səni sevən, dərdindən deli-divane olan, eşq olindən günü-güzerəni dərd-qəm içində keçən, qəm-qüssə esiri olan Qəmər əz-Zamandan, Şahraman şahın oğlundan bütün zəmənələrin yeganə gözeli, məlekler mələki Budur xanıma, el-Qayyur şahın qızına. Bil və agah ol ki, taqədən düşmüşəm, men binevanın geceler gözüna yuxu getmir, gündüzlər de sənin dərdindən, sənin məhəbbətinin esiri olduğundan həmdəmin ab-zar, göz yaşıdır. Qəm-qüssə, hicran dərdi məni yandırıb yaxır, mən məhəbbət esiri, bimari-əşqm. Men gözleri bir an yumulmayan ayığam, göz yaşları qurumayan aşiqəm, mənim ürəyimin odunu söndürmək olmaz, məhəbbətinim alovunu gizlətmək olmaz".

Qəmər əz-Zaman bu sözlərin altından qol çəkib, kağızın qırığında bu əla beyti yazdı:

"Salam göndərirəm tomiz üroklo
Qalbimin, ruhumun havadərən".

Sonra da bu şeri yazdı:

"Bəlkə mənə rəhm eloyib çatasan dada,
Sendən xoş bir söz eşitsə, toxtaray ürək.

Səni sevan gündən bəri rezilliyimden,
Söz açmağım bir qəbəhət sayılan gərek.

Məndon uzaq dişən yarı saxlaşın Allah,
Qoruyuram sevgisini göz bəbəyim tək.

Axır çatdım sevgilimin astanasına,
Mənə gürlər üz göstərdi nohəyot foluk.

Mən Budurla bir yataqda gördüm özümü,
Ay yanında bir günsədi sevdiyim melek!"

Sonra Qəmər əz-Zaman naməni möhürleyib ünvan əvəzinə bu şeri yazdı:

"Yazdım bu namənə öyrən halimi, ey yar,
Name sənə bildirər məhnətimi, sevgimi.

Əllerim işlədikcə, gözlerimden yaş axır,
Qəlem tükür kağıza qalbimdəki dərd-qəm.

Kaş ömürlük axayı kağıza göz yaşarım,
Yaş qurusa, al-qana qarqə elərəm alımı".

Axırda naməni qurtarıb bu beysi də yazdı:

"Üzüyünü almış idim, üzüyümü verərək,
Üzüyünü göndərirəm, üzüyümü ver mənim".

Sonra Qəmər əz-Zaman Sitt-Budurun üzüyünü kağıza büküb namənin içine qoysdu, onu xacəyə verdi, xacə naməni ondan alıb xanının otagına girdi..."

Şəhərizad bu yerdə səhərin açıldığını görüb nağlı yarımcıq qoysdu.

205-dən

Ele ki iki yüz beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, Qəmər əz-Zaman füzüy kağıza büküb namənin içine qoydu, onu xacaya verdi. Xace naməni ondan alıb Sitt-Budurun otağına girdi. Şah qızı xacənin əlindən naməni aldı onu aşağına gərsə yaxşıdır?" Gördü ki, üzüyü namənin içindədir, bələ olanda, naməni diqqətlə oxudu, məzmunundan hali olanda başa düşdü ki, nəmə sevgilisindəndir, özü də pərədnin dalında dayanan adam onun sevgilisidir. Şah qızı ele şad oldu ki, az qaldı ağılı başından çıxıxn. Çox şad olduğundan bu şeri oxudu:

"Hicran bizi ayralı bir-birimizdən,
Göz yaşımı car elədi qüssə, əlem, dord.

And içdim ki, söz açmayı hicran qəmindən,
Birləşdirso tosadüfan bizi bir də bəxt.

Gəldi vüsal – elə güclü sevinc gotirdi.
Gözlerimden yaş axıdı şadlıq, saadat.

Sevinəndən do, qüssədən do ağlayıram men,
Sevinc, qüssə səni dəxi ağıladır albat".

Sitt-Budur şeri oxuyub qurtarandan sonra cəld yerindən qalxdı, ayaqlarını divara dirayıb var gücü ilə dartındı, boynundakı dəmir xal-tanı qıldı, sonra da zənciri parça-parça elədi, pərədnin dalından çıxıb özünü Qəmər əz-Zamanın üstünə atdı, onun dodaqlarını öpüşə ele qərq elədi ki, elə bil göyərçinlər diimdikləşirdilər, təəssüfələ onu qucaqlayıb ucadan dedi: "Ay aya, ay mənim sahibim, buxudur, yoxsa həqiqət? Doğrudanmış Allah ayrıldıdan sonra bize vüsal qismət elə-yibdir? Allaha şükür ki, biz ümidiımız tamam itirəndən sonra tezədən göründük!"

Xace şah qızının bu halini görüb Əl-Qəyyur şahın yanına yüyürdü, eylib onun qabağında yeri öpəndən sonra dedi: "Padşah sağ olsun, bil və agha ol ki, bu münəccim, münəccimlər şeyxidir, alımlar alimidir.

Qəmər əz-Zaman və şah qızı Budur xanımın həkayəti 169
O sənin qızını pərədnin dalında dura-dura qızın yanına girməyib sağaldı".

Xacənin bu sözlerini eşidən şah ondan soru: "Yaxşı bax, gör sənin bu şad xəborin doğrudurmu?" Xacə onun cavabında dedi: "Qibileyi-alam sağ olsun, ayağa qalx, get ona özün tamaşa elə, qızı o qodar gül golb ki, o, dəmir zənciri qıldı, münəccimin yanına getdi, onu qucaqlayab öpməyə başladı".

Əl-Qəyyur şah bu sözləri eşidən kimi yerindən qalxb qızının yanına getdi, qız onu görən kimi ayağa qalxdı, başını yaylıqla örtüb bu beytli oxudu:

"Sivak"¹ sözü "sivaka" ni – "sən deyilsən" sözünün Xaturladır deyə, görmək istəməm onu man.

"Arak"² sözü "araka" ya, yəni "soni görürəm" Kələməna taydır deyə, xoşum galır bu sözən".

Atası bu iki beytli eşidib qızının şəfa tapıldığına elə şad oldu ki, az qaldı qanadlanıb uçsun, qızının gözlerinin arasından öpdü, cünti onu dünyalar qədər istayırdı. Əl-Qəyyur şah üzünü Qəmər əz-Zamanın tutub onun kim olduğunu sorusundan sonra dedi: "Şən hansı məmlekət-dənsən?" Qəmər əz-Zaman kim olduğunu, asıl nəcabətin şaha yerli-yerində danışıp ona dedi ki, Şəhraman şahın oğludur. Sonra Qəmər əz-Zaman başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində əl-Qəyyur şaha nağıl elədi, Sitt-Budurla necə görüşdüyüünü, onun barmağında üzüyü çıxardıb öz barmağına taxdıqini, sonra öz üzüyünü şah qızının barmağına taxdıqını da ona dəmsdi. Əl-Qəyyur şah buna mat qalib dedi: "Doğrudan da sizin əhvalatınızı kitabları yazmaq lazımdır ki, sizdən sonra gələnlər bu əhvalatı nəsilbaşına oxusunlar!"

Sonra əl-Qəyyur şah qazları, şahidləri çağırıb Budur xanımıla Qəmər əz-Zamanın kəbinini kosdirdi, həm də buyurdu ki, şəhəri yeddi günlüyə bəzəsinər. Bundan sonra böyük süfrələr açıdlar, süfrələr cürbəcür yemek-içmək düzəndilər, bayram şənliyi qurdular, şəhəri bəzədilər, qoşun əhli on gözəl paltalarını geydi, şeypurlar, təbillor çalındı, Qəmər əz-Zaman Sitt-Budurun otágına girdi, qızın atası onun şəfa təpib arə getməyinən çox şad oldu, qızının qalbindən şah nəslindən olan gözəl bir oğlana cəq odu alovlandıqına görə Allaha şükür elədi.

¹ Sivak – dişquidalayan cöp

² Arak – birki adıdır.

Qəmər əz-Zamanın qabağında şah qızının duvağını götürdüler, onların ikisi de öz gözəlliyi, incəliyi, zərfiliyi ilə bir-birinə bənzəyirdi. Qəmər əz-Zaman gecəni Budur xanımın yanında qaldı, özü de muradına çatdı. Budur xanım da öz muradına çatdı, onun gözəlliyyindən, malabətinən zövq aldı, onlar sehərcən qocaqlaşış yadıllar. Ərtəsi günü padşah böyük qonaqlıq düzəldib içəri cəzirələrin de, kənar cəzirələrin de sakinlərinin hamisini çağırdı, onlara bir süfrə açıldılar ki, gəl görəson! Süfrələrdə üreyin istəyən yemek-içməkvardı, özü de bu qonaqlıq düz bir ay oldu.

Qəmər əz-Zaman muradına çatış toxraqlıq tapandan sonra Sitt-Budurla bir müddət beləcə ömür sürdürdü; günlərin bir günü atası Şəhəraman şah yadına düşdü. O, yuxuda gördü ki, atası üzünü ona tutub deyir: "Ay oğlum, sen mənimle belə rəftər cəyirsən, başıma belə işlər götürsən?" Sonra atası yuxuda ona bu iki beysi oxuyur:

"Heyacana salır manı qarınlaşdan baxan ay,
Ay əmr edir gözlerim: "Ulduzlara keşik çək!"

Sab et, kənül, belə goldi yoluma göz dikdiyim,
Döz, ürək, döz, sinomiza dağ çəkso do kac fələk!"

Qəmər əz-Zaman yuxuda onu danlayan, məzəmmət cəleyən atasını görəndən sonra sahər bikef, qəmğın oldu. Sitt-Budur onun nə üçün qəmğin olduğunu sorusdu, Qəmər əz-Zaman yuxusunu ona dəməşdi..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

206-a gecə

Ele ki iki yüz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cəleyirler ki, Qəmər əz-Zaman yuxusunu Budur xanımı danışından sonra şah qızı onuna bərabər öz atasının yanına getdi, onlar bu olvaları şaha danışdır, səfərə çıxməq üçün izin istedilər. Padşah Qəmər əz-Zamanın getməyinə izin verdi; belə olanda, Sitt-Budur atasına dedi: "Şah baba, men onun ayrılığuna döza bilmərem". Qızının bu sözlərini eşidən şah ona dedi: "Yaxşı, sen də onunla get!" Qızı izin verdi ki, düz bir il

Qəmər əz-Zamanın yanında qalsın, hem də şort qoydu ki, sonra ilde bir dəfə atasını görməyə golsin.

Şah qızı atasının olını öpdü, Qəmər əz-Zaman da qayınatasının olını öpdü, ol-Qayyur şah qızını, kürəkən yola hazırlamağa başladı, soñor üçün lazım olan hor şeyi todarık elədi, tövliədən on yaxşı cins atlar, birləşgəclü dəvələr çıxardı, qızına taxt-ravan vənnəyi amır elədi, qatrular, dəvələri yüksəldilər, yolda qulluq elemək üçün onlara qara qullar, xidmətçilər verdi, soñor zamanı onlara lazım olan hər şey verdi. Onlar yola çıxan günü ol-Qayyur şah Qəmər əz-Zamanla xudahafizləşəndə ona mirvari ilə işləməni on denə çox zinəti qızıl libas bağışladı, on at, on dişli dəvə, bir kisə də pul verdi, qızı Sitt-Buduru ona təpsirib en uzaq cəzireyəcən onları yola saldı.

O, Qəmər əz-Zamanla xudahafizləşəndən sonra taxt-ravanda əyloşmiş qızı Budurun yanına getdi, onu bağrına basıb öpdü, ağlaya-aglaya dedi:

"Hicran tamarzısı, bunca tolaşma,
Aşıqə cananın ağusu xoşdur.

Felək yalançıdır və hər dostluğun
Sənə aynılıqdır, axın pucdur".

Sonra o, qızının yanından qayıdib kürəkəni Qəmər əz-Zamanın yanına goldi, onunla xudahafizləşib öpüşmeye başladı, sonra qoşununa tərəpnəməyi emr eləyib qızıyla kürəkənindən ayrıldı, qoşunuya bərabər öz şəhərinə qayıtdı.

Qəmər əz-Zaman arvadı Sitt-Budurla, onları müşayiyət eləyen adamlarla az getdilər, çox getdilər, bir gün, iki gün, üç gün, dörd gün, bu minval ilə düz bir ay yol getdilər. Gündürün bir günü onlar yamışlı oflu bir böyük çəməndə mənzəl saldılar, çadırları qurdular, yeyib-icdilər sonra dincəldilər. Sitt-Budur yuxuya getdi, Qəmər əz-Zaman onun çadırına girib gördü ki, şah qızı yatıb, əynində orik rəngində ipak can köynəyi var, bu köynəyin altında hər şey görürən, başında da mirvari, das-qasıla işlənmiş qızılı zərxara yaylıq var. Bunu görün Qəmər əz-Zamanın eşq-məhəbbəti cuşa goldı, o, bu şeri oxudu:

"Yayın qızmar külüyünün yansa idim oduna,
Alovlarla bürünəsydi bu bedenə, bu ürək,

Desoydilər: "Yan görmək istovırsan, ya qalbin
Bir az suyu üzüntün tutur?" Deyordim: "Yan görmək".

Qəmər əz-Zaman olini Budur xanının sənindəki paltarın bağının üstüne qoydu, bağı dərtib açdı, çünki ürəyi şah qızını istəirdi. Bu vaxt gördü ki, bağın ucuna ejdaha qanı kimi qıpışrmızı balaca bir daş bağlamışdır. Qəmər əz-Zaman bu daş açıb baxında nə görə yaxşıdır? Gördü ki, onun füstündə iki setir həkk olummuş adlar var, ancaq bu adları oxumaq heç cür mümkün deyil. Qəmər əz-Zaman buna mat qalib öz-özüne dedi: "Əgər bu daş Budur üçün çox qiymətiş şey olmasaydı, o heç vaxt onu öz paltarının bağına belə möhkəm bağlaşmadı, on eziyəndə saxlamazdı ki, itirməsin. Görəson bu daş onun nayinə gerekdir!"

Qəmər əz-Zaman daşı götürüb çadırda çıxdı ki, ona işiqda baxsun..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ela ki iki yüz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, Qəmər əz-Zaman daşı götürüb çadırda çıxdı ki, ona işiqda baxsun, o, daşın elində tutub zənə baxmağa başladı. Birdən hardanşa bir quş uçub gəldi, daşı Qəmər əz-Zamanın elindən qapdı, uçub getdi, sonra daş ağızında yero qondu. Qəmər əz-Zaman daşı itirməkden qorxub quşun dalınca qaçı. O, nə qədər iti qaçırdısa, quş da o qədər tez uzaqlaşırı. Qəmər əz-Zaman dayanmadan onun dalınca bir yerdən başqa bir yere, bir koldan o biri kola yürüdü. Axırdı axşam oldu, hava lap qaraldı. Quş uça bir ağacın başına qonub yuxuya getdi. Qəmər əz-Zaman da ağacın altında dayanıb özünü lap itirdi. Açıldan, yorğunluqdan üreyi axırdı; o gördü ki, lap alındı gedir, geri qayıtmış istədi, ancaq məskən saldıqları yerin harada olduğunu bilmirdi, hər tərəf zülmet qaranlıdı.

Belo olanda, Qəmər əz-Zaman ucadan dedi: "Allahın qüdrəti qarşısında hər şey acizdir!" Sonra o, hemin quşun qonub yatdığını ağacın altında uzanıb sehərəcən yatdı.

Yuxudan oyananda gördü ki, quş da yuxudan oyanıb, ağacdan indicə uçub getdi. Quş, Qəmər əz-Zamanın dala qaldığını görüb tez-tez yera qonur, yənə uçub uzaqlaşırı. Cavan oğlan bunu görüb gülümşündü, ucadan dedi: "Bu, Allah möcüzəsidir! Bu quş dünən mən qaşa

bildiyim qodur ucurredi, bu gün iso başa düşüb ki, mən yorulmuşam, qaşa bilmirəm, ona görə do gah uğur, gah da yera qonub məni gözölyir. Vallahi, bu doğrudan da tövəccüblüdür, ancaq mən hökmən bu quşun dalınca axıracan gedəcəyəm! Quş məni apartib ya diriliye çıxaraq, ya da ölüma; na olursa olsun onun ardına gedəcəyəm, çünki hər halda bu quş bir insan məskənindən dayanacaqdır".

Qəmər əz-Zaman bunu deyib quşun dalınca getdi (quş iso hər gecə bir ağacın başında yatırı), bu minval ilə o, düz on gün quşun dalınca getdi, torpağın nematlarından yeyib bulaqların suyundan içdi. Onuncu gün o, bir şəhərə yaxınlaşdı. Burada quş birdən sıyıryb ley kimini şəhərə girdi. Qəmər əz-Zamanın gözündən yox oldu. Qəmər əz-Zaman heç bildi ki, quşa nə oldu, heç başa düşü bilmədi ki, o, hərə yox olub getdi.

Belo olanda, Qəmər əz-Zaman buna mat qalib ucadan dedi: "Məni hifz eyleyib bu şəhərə qatdırın Allahı şüklər olsun!" Sonra o bir ark başında oturub əllərini, ayaqlarını, üzünü yuyub bir az dincəldi. Sevgiliisi ilə bərabər necə kef çəkdiyi, rahat olmuş sürdürüy yadına düşdü, indi necə yorğun, dordlu, acı olduğunu, yarından ayrı düşdüyüni fikirlesdi, acı göz yaşları axıtmaga başlayıb, bu şeri oxudu:

"Gizlətməyə çalışırıñ, sırrım oldu aşkar,
Gecə-gündüz no dincliyim, na gözümü yuxum var.

Haray çökib harayladım, dərd başından aşanda;
Bəd taleym, səylo, nadir mano qarşı bu roşar?

Varlığımı tapdalıyar quşsa, əzab, əziyyət!
Eşqin şahı məndən yana tutmasayı üzünü.

Şirin yuxum olmaz idi aylar-illor sürgünü.
Ay ağalar, bu üzgünü unutmayın, siz allah,

Unutmayın adı-sarı oldon getmiş düsgünü;
Var-dövlətdən məhrum etdi məni eşq-məhabbat.

Qeybotçının son baroda dediyimə heç zaman
Na qulq, na fikir verdim, uzaqlaşdım yanından.

Dedilər ki, "Soni yaman asır edib o cavan".
Dedim: "Yalnız onu secdim, qaqdım yerdə qalandan".

Susun! – dedim – göz do görmür, elə ki kor olur bax!

Qəmər əz-Zaman bu şeri deyib qurtarandan sonra yerindən qalxdı, yavaş-yavaş gedib şəhərə girdi..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığını görüb, nağılı yarımcıq qoydu.

208.-d. gece

Ela ki iki yüz sekizinci gece oldu, Şehrizad nağlin dalını danışmağa başlayıp dedi: "Padşah sağ olsun, bələ rəvayət eleyirler ki, Qəmər az-Zaman şəri deyib qurtarandan, dincələndən sonra şəhərin darvazasından içəri girdi, amma bilmədi həra getsin. O, şəhəri bu başından o başınanın gəzib dolandı (özü da o, şəhərə sehra darvazasından girmişdi), ham da o vaxtacan gəzib dolandı ki, gəlib denizə baxan darvazaya çatdı, amma şəhər adamlarından heç kəsə rast gelmedi (şəhər deniz konarında idi). Qəmər az-Zaman denizə baxan darvazadan çıxıb az getdi, çox getdi, bir müddət yol getdi, gəlib şəhər bağlarına, kiçik məşəye çatdı. O, ağaclarından altı ilə gedib bir bağı yaxınlaşdı, bağın darvazası ağızında dayandı.

Onun qabağına bir bağban çıxıb salam verdi: "Xoş gelibsen!" Sonra da ucadın dedi: "Şükür olsun Allahı ki, bu şəhərin adamları sənə xəter yetirmeyiblər, sağ-salamat buraya gəlib çıxıbsın! Nə qədər ki, şəhər adamlarından heç kəsə soni görəmib tez ol bağı gir!"

Qəmər az-Zaman bu sözleri eşidib başını itirdi. Bağı girib bağbandan soruşdu: "Bu şəhərin adamlarının başına nə iş gəlib, onlara nə olub?" Bağban onun cavabında dedi: "Bil və aqah ol ki, burannın adamlarının hamısı məscidür". Sen allah, danış görüm, sen bu yera necə gəlib çıxıbsan, seni bizim ölkələrə gəlməye nə vadar eleyib?"

Bəlo olanda, Qəmər az-Zaman da başına galen ehvalatı evvəldən axıracaq, yerli-yataqlı bağbana nağıl elədi, bağban onun ehvalatuna mat qalib dedi: "Oğlum, bil və aqah ol ki, islam məməkətləri buradan çox uzaqdadır, o yerlərdən bizim diyyara gəlmək üçün denizle dörd ay yol getmək lazımdır, quru ilə düz bir illik yoldur. Bizde bir gəmi var, ilde bir dəfə sefəra çıxır, cürbəcür məllər götürüb islam məməkətlərinin sahillerine gedir, oradan da Abnos cəzirələri olan denizə, o denizdən de Xalidən cəzirələrinə sarı gedir ki, həmin cəzirələrin də hökmərdi Şahraman şahidir".

Onda, Qəmər az-Zaman bir qədər fikirlesdi, başa düşdü ki, en yaxşısı budur, bağbanın yanında qalib onun köməkçisi olsun. O, bağ-

¹ Müsəlmanlar atəşperəstlərə – qədim Zərdüşt dini tərofdarlarının möcəs (möcüzkar) adı vermişdilər.

bandan soruşdu: "Sen məni bu bağda özünü köməkçi götürərsənmi?" Bağban cavabında dedi: "Gözün üstə yerin var". Bağban herə gozdır-meyi, ağacıları sulamaqın qaydasını Qəmər az-Zamanə öyrədi, cavan şahzadə başlıdı bağı sulamağı, kərənti ilə ot biçməyi. Bağban ona etekləri dizlərinə çatan hava rangi bir köynək geydirdi. Qəmər az-Zaman onun yanında qalib kolları suvarır, bolluca göz yaşı axıda-axıda ağlayırdı. Onun qırbdə nə gecə rahatlığı var idi, nə də gündüz. O, elə hey öz sevgilisi barədə şeirlər deyirdi. Həmin şeirlərin arasında beləsi da var idi:

Elədiyin ehə vofa edərmisen son?
Söz vermişdin, sözün üstə durarsanı, yar?

Men yuxuya həsrət ikən, son yuxudaydım,
Yuxusuzun çəkdiyini yatmış no anılar?

Biliirdim ki, öz eşqini gizli tutansın,
Yeqin sənə sırr açmaqə səhv etdi aqşar.

Ey sevgilim, güləndə da, ağlayanda da,
Son qalbimdə və ruhumda tutursan qərar.

Bir acıym, rəhm előyin man natovana,
Ey canım baxı eidiyim, aziz adamlar.

Hansı aşiq manım kimi sevər ürokdon,
Hansi baxış manımkitək od-alov saçar!

Sen sevgiya xör baxaraq, ad verdin: "Bəla",
Azırdə da haqlı çıxdın, son ey siyemkar!

Aşıq olan öz ohidini pozmaz heç zaman
Pozmaz – oda atalar da onu nadanlar.

Raqib məni danlayırsa eşqin ucundan.
Kündən kima gileyənlərin, qalmışan naçar.

Tərk etməzdi ağlım manı, idrakım manı,
Ürəyimi etməsydi eşq türəmər.

Şahraman şahın oğlu Qəmər az-Zaman burada qalsın, sizo kimdən deyim, onun arvadı ol-Qayyur şahın qızı Sitt-Budurdan. Elə ki Budur xanım yuxudan oyandı, ari Qəmər az-Zamanı axtarmağa başladı, amma onu tapa bilmədi. Fikir verib gördü ki, köynəyinin bağı açılıbdır, bağın

ucuna bağladığı daş da yox olubdur. Belo olanda, o, özlüğünde fikir-losidi: "Bu lap Allah möcüzəsidir! Menim arım haradadır? O, deyəsen daşı götürüb gedibdir, özü de o, daşın sırrını heç bilmir. Birca onun hara getdiyini biləydim! Amma yaqın ki, çox qəribe bir əhvalat baş verib ki, çıxıb getməyə vadar olub, yoxsa o, bir daqiqə de məndən ayrılmazdı. Allah o daşa da, onun yarandığı vaxtə da lənot eləsin!"

Sonra Sitt-Budur fikirləşib öz-özüne dedi: "Əgər mən adamların arası çıxıb ərimin yox olduğunu onlara bildirsem, adamlar mənə tamah salırlar. Burada hökmən hiyəl işlətmək lazımdır". Budur xanım belə fikirləşib ayağa qalxdı, əri Qəmər əz-Zamanın libasını geyindirdi, başına onun çalması kimi bir çalma bağlıdı, üzünbəgaz qəmkər geydi, üzüntü niqab saldı, sonra öz taxt-rəvənəna bir konız ayaşdırıb qadırdan çıxdı, nökerləri səslədi, nökerlər onun qabağına at gotirdilər, Budur xanım atın belinə qalxb emr elədi ki, atları, dəvelərini yüksəsintə, atlar, dəvelər yüksəkliyin qurtaranan sonra bururdı ki, tərpsinlər, bələcə onlar yola düşdülərlər. Budur bu hiyəl ilə baş vermiş əhvalatı gizlətdi, heç kəs de şəkk-şübhə elemədi ki, atın belindəki Qəmər əz-Zaman deyil, cümlə şah qızı hem qədd-qəmətə, hem de üzden Qəmər əz-Zamana çox oxşayırırdı.

Budur öz adamları ilə bərabər az getdi, çox getdi, gecə-gündüz dayanmadan o vaxtacan yol getdi ki, galib şor denizinə kənarında bir şəhərə yaxınlaşdı. Budur xanım şəhərin kənarında dayanıb emr elədi ki, dincalmak üçün həmin yerdə çadırlar qurulsunlar, sonra yaxınlaşdıqları şəhər baradə sorğu-sual elədi, şah qızına dedilər: "Bu, Abnos şəhəridir, şəhərin də hökmətləri Ərmənəs şəhərdir, özü də Heyat en-Nüfus adında bir qızı var..."

Şəhərizad bu yerde şəhərin açıldıqını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ela ki iki yüz doqquzuncu gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belo rəvəyat eləyirler ki, Sitt-Budur Abnos şəhərinin kənarında dincalmek üçün dayanandan sonra Ərmənəs şah onun yanına qasid göndərdi ki, gərsün onun qala divarları yanında düşən bu şah kimdir? Qasid yolcuların yanına galib onların

kim olduqlarını sorusunda, ona dedilər ki, bu adam yolu azmış şahزادədir, Şahraman şahın hökmətləri olduğu Xalidan cozirolarına gedir.

Qasid Ərmənəs şahın yanına qayıdış işin nə yerde olduğunu ona nağlı elədi. Qasidin bu sözlərini cəsidiñ Ərmənəs şah padşahlığının şan-söhrətli adamları ilə gelənlərin pişvazın çıxdı. O, qadıra yaxınlaşanda Sitt-Budur atdan düşdü, Ərmənəs şah da atdan yero endi, onlar bir-birilər salamlaşışdırıb görüşdülər. Padşah Sitt-Budur öz şohoruna apardı, onunla birlikdə saraya qalxdı, hem də emr elədi ki, süfrələri açıb qonaqlara leziz təmərlər göstərisin, təşri ki, Sitt-Budurun qoşun ahlını Qonaq evinə aparsınlar, onlar üç gün orada qaldılar.

Sonra padşah Sitt-Budurun yanına geldi (Budur xanım isə o gün hamama gedib üzünü açmışdı, onun üzü elə bil ondördəcəlik ay idi, o elə gözöl idi ki, adamlar onu görüb hayıl-mayıll olurdular), ona yaxınlaşış (Budur xanım qızılı işlənmis, qiyməti qas-daşla bazanmış ipək palter geymişdi) dedi: "Oğlum, bil və agh ol ki, mən lap qocalmışam, oldan düşümüşüm, bəxtim mənə bər qızdan başqa ayrı yaşaq qismət eleməyiib, özü də qızımı gözəllikdə lap senin tayındır. Mən də padşahlığımı idarə etəyə bilmirəm, oğlum, qoy bu padşahlığın sənə qismət olsun, əgər məmələkatim sənin xoşuna gelirsə, sən də burada qalıb məmələkatimə ömr sürməyə razısanşa, onda qızımı sənə verirəm, qızımı bərabər padşahlığımı da sənə bağışlayıram, özüm de rahat uturub dincələrəm".

Padşahın bu sözlərini cəsidiñ Sitt-Budur başını aşağı saldı, utandığından alnim tərəfəndə, o öz-özüne dedi: "Mən nə eleyim, axı mən arvadam? Razi olmayıb buradan çıxıb getsem, bu is xatasız olmayacaq, bəlkə şəhədəlincə qoşun göndərdi məni öldürdürlər. Razılıq versəm, onda rüsvay ola bilərəm. Bir də, axı mən sevgilim Qəmər əz-Zamanı itirmişim, heç bilmirəm onun başına ne gelibdir. İndi birçə çərəm qalıb ki, susub razi olum, onun yanında qalıb, Allahdan alıuma nə yazılıbsa, onu gözleyim".

Bundan sonra Sitt-Budur başını qaldırdı, Ərmənəs şah itaət elədiyini ona dedi. Şah buna çox şad oldu. Carçıya emr elədi ki, Abnos cozirolarının hamisində car çökib xəber versin ki, hər yerde bayram şadlıq eləşinər, hər yer bözdüləsin, sonra şah saray yanalarını, canişinləri, əmirləri, vəzirləri, öz padşahlığının bütün yanalarını, şəhər hakimlərini bir yero yiğdi, hakimiyətdən ol çəkdiyim onlara bildirib Sitt-Budur sultan elədi. Şah, Budur xanına şahlıq libası geyirdi, əmirlərin hamisi Sitt-Budurun cavan bir kişi olduğuna heç şəkk-şübhə eleməyiib onun hüzuruna goldı, hem də onu görənlərin hər biri Budurun gözəlliyinin osürü olub itxiyanını itirirdi.

Ele ki Sitt-Budur sultan oldu, şadlıdan onun şerfinə təbiller, şeytənlər çalındı, o, taxta çıxdı, Ərmenus şah qızı Heyat ən-Nüfusun geyin dirib-kecindirməye başladı. Bir neçə gündən sonra Sitt-Budur Heyat ən-Nüfusun otağına getirildi, onlar cini vaxtında doğmuş bir cüt aya bənzəyirdilər, ya da üzəbüz görünən iki güləş idilər. Konizlər perdeləri saldılar, şamları yandırıb yatağı qaydaya salanдан sonra qapını bağladılar.

Ele ki Budur xanım Heyat ən-Nüfus xanımının yanında eyleşdi, onun sevgilisi Qəmər əz-Zaman yadına dündü. Bele olanda, Budur xanım öz sevgilisindən, Qəmər əz-Zamandan ayrı düşdüyüne döza bilməyib göz yası axıda-axıda bu şeri oxudu:

“Ey gözümden uzaqlaşan, sanb qüssə, dərd qəlbimi,
Sen gedeli məndə nəfəs çekmeye də yoxdur təvan.

Bir zamanlar yuxusuqluq dərdi idi dərdim menim.
İndi yaş yox, gözüm axır – bu dər yaman dərddir ondan.

Baş götürüb getdinsən, burada soni sevən qaldı,
Birçə soruş, gər bir onu nə gülərlə qoyub hırcan.

Gecə-gündüz axmasayı gözlerimin yaşı eger,
Dağ-dəş yanib kül olardı üreyimin alovundan.

Men Allaha gileyəndim qeyb etdiyim yar elindən,
“Onu rəhəmət gətirməyir” dedim, nə eşq, nə heyəcan.

Yar yanında bir suçum var: o da onu sevmayimdır,
Mehəbbətde var bəxtiyar, var ömürlik bədəxət olan.

Sitt-Budur şeri oxuyandan sonra Heyat ən-Nüfus xanımının yanında eyleşib onun dodaqlarından ödü, sonra tez yerindən qalxıb dəstəməz aldı. Heyat ən-Nüfus yuxuya gedənəcən namaz qılıb dua elədi. Heyat ən-Nüfus yuxuya gedənəcən sonra Sitt-Budur onun yanında uzandı, arxasına ona çevirib sehərəcən beləca yətdi. Sehər açılında şahla arvadı öz qızlarının otağına gəldilər, onun kefni sorusḍular. Heyat ən-Nüfus gecə na gördüyüն, ne cür şeirlər eşitdiyini nağıl eledi.

Heyat ən-Nüfuslu onun ata-anası burada qalsınlar, size kimdən deyim, Budur şahdan; o, otaqdən çıxb şəhər taxtında eyleşdi. Padşahlığın bütün emirleri, serkərdələri, eyanları onun hüzuruna gəlib taxta eyleşməyi münasibətə ona gözaydırılıq verdilər, eyilib onun qabağında yeri öpdüler, ona Allahdan xoşbəxtlik arzu elədiler. Sitt-Budur da onlara nezakətə gülümsədi, onlara enam verdi, emirlərə, eyanlara şahanə hörmət elədi, onların malikanelerini, nökər-naiblərini artırdı.

Bəla olanda, adamların hamısı onun xətrini istədi, hemişə padşah olmağını arzu elədi, özü da hamı elo zənn eloyirdi ki, o, kişidir.

Budur xanım bu qayda ilə emr verməyə, qadağan qoymağa, divan qurmağa başladı, zindanda olan dustaqları buraxdı, gömrük vergilərini leğ eledi, gecəyəcən divanxanadı oturdu. Ele ki gecə oldu onun üçün bəzədiilib düzüldülmüş otaga girdi, gördü ki, Heyat ən-Nüfus əyləşibdir; Budur xanım da gedib onun yanında eyleşdi, bir neçə dəfa elini onun kürəyinə vurdu, onu oxşadı, sonra gözlerinin arasından ötpüb bu şeri dedi:

“Sırlerimi bildirdimi sənən göz yaşı?
Tamam üzüb, aldən salıb məni mehəbbət.

Çuğuluçular baxıb mənə, bilir hahımı,
Mən eşqimi gizlətməyə ha etsəm de cəhd.

Ey yurdunu atıb gedən, and içirom ki,
Son gedəli qalmayıbdır canımda taqət.

Üreyimin son dörin güşəsindəsen,
Sonsuz gözüm qan ağlayır, artı qüssə, dərd.

Son qayıtsan, əvozində canımı vərrəm,
Kənəl qışa sənən tarəf eylər sayahat.

Bax gözəmə - sənən olan eşqin gücündən
Qan-yaş təkkür, yuxuya da qalıbdır həsət.

Rəqib ele bildirdi ki, öz aşiqimo
Sort olaram; ona qulaq asmadıım fəqət.

Rəqiblərim yanıldılardı, dünyada yalnız
Könlük Qəmər əz-Zamandı tapır seadət.

Bütün keçmiş padşahları bir yero yüksən,
Hamisindən artıq olar onda ləyəqət.

Nə Mean ibn Zaid¹, nə Müəviyəd²
Ola bilməz sevgilimədən saxavət.

Çox uzatdırı; qafıya də, şeir də bitdi,
Bitən deyil sevgilimən tarifi, elbat”.

¹ Mean ibn Zaid – məşhur orab dövləti xadimi və sərkərdəsidir. VIII əsrin ortalarında vəfat etmişdir. Onun saxavəti olması barəsində oroblardır bir sıra rovayədlər yaratılmışdır.

² Müəviyə ibn Əbu-Süfyan – Əməvvilər sülaləsinin birinci xəlifəsidir. 661-680-ci illərdə xəlifəlik etmişdir.

Sonra Budur şah ayaga qalxdı, göz yaşını sildi, dəstəməz alıb namaz qılmağa başladı. Heyat en-Nüfus yuxuya gedənəcən namaz qılıb dua cledi. Heyat en-Nüfus yuxuya gedəndən sonra Sitt-Budur gölib onun yanında uzandı, sohərcən beləce yatdı, sonra yerindən durub seher namazını qıldı, gedib öz şahlıq taxtında ayloşdı, yeno emr verməyə, qadağan qoymaşa başlıdı, adətələ divan işlərinə baxdı.

Budur xanım burada qalsın, siza kimdən deyim. Ərmənəs şahdan. O, qızının yanına gölib halim soruşdu, Heyat en-Nüfus gecə nələr olduğunu atasına yerli-yerində danışdı. Budur şahın oxuduğu şeridə ona nağılı elədi, sonra da atasına dedi: "Şah baba, man öz arimdən ağılli, ondan utancaq bir adam görməmişəm, ancaq o hey ağlayır, ahi-zar eləyir". Şah onun cavabında dedi: "Qızım, bir az döz, qoy bu üçüncü gecə de keçsin, görək nə olur, eğer o, sənin bekərətini almasa, onda bir yol, bir tədbir taparıq, mən hökmənliliğin onun əlindən alaram, onu məməlekətdən qovaram".

Ərmənəs şah öz qızıyla bu cür sözleşib bele bir tədbir fikirlesdi..." Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoysu.

Ela kİ iki yüz onuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılmın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Ərmənəs şah öz qızıyla bu cür sözleşib bele bir tədbir fikirlesdi. Yenə gecə oldu, Budur şah padşahlıq taxtından durub saraya qayıtdı, onun üçün hazırlanmış otağ girdi, gördü ki, şamlar yandırılıb, Heyat en-Nüfus xanım da ayloşıbdır. Budur xanım öz ərmini yadına saldı, onlar ayrı düşəndən beri bu qısa müddət erzində erinin başına kim bilir neler geldiyini fikirlesdi, ah çəkə-çəkə ağlamağa başlayıb bu şeri oxudu:

"Gecə doğan bir güneşin parıltısından
Tutdu erzi bəd halimi bildiron xəbor.

Bu nəyəsə işarədir, dərk əlaməri,
Onunçun da artıb durur, azalmır kodur.

Məhəbbətdən sobr etməyo vardır nifrotim,
Bir haldə ki, nifrot edə bilməz aşiqlər.

Süzgün baxış üzür bizi koskintılıyıl,
Nə yamandır, ah, o süzgün baxışlı gözlər.

Qara, qıvrım tellörünü buraxdı o gancı,
Qara ne xoş gürünəmiş ağla borabor!

Dərdim omdan, dərmanım da omdandır mənim,
Məhəbbətdə bala veron, şəfi da verər.

Kemər, zərif yanı üçün sevir o gənci,
İri budlar paxılılıqdan tarpoşmayırlar.

Ağ almında qara teli gürən deyər ki,
Tutub gecə züləmtini saxlaşmış sehər.

Budur xanım şeridən oxuyandan sonra ayaga durub namaz qılmaq istədi, ancaq Heyat en-Nüfus birdən onun atəyindən bərk-bərk yapışdırıb ucadan dedi: "Ay ağa, sən heç mənim atamdan utanmışsan, axı o sənə bu qədər yaxşıltıq elədi, amma sən indiyəcən mənə yaxın durmaq istəmirsən".

Bu sözləri eşidən Sitt-Budur öz yerində ayloşib dedi: "Ay mənim sevgilim, bu nə sözdür sən danışırsan?" Heyat en-Nüfus onun cavabında dedi: "Mən deyirəm ki, ömründə sonin kimi lovğa adam görməmişəm. Məger gözəllərin hamısı belə lovğa olur? Ancaq mən bu sözləri heç də ona görə demirəm ki, sənin mənə yazığın gəlsin, ona görə deyirəm ki, qorxuram Ərmənəs şah sənə cəza versin; o dedi ki, eğer bu gecə sən mənim qızlığımı almasan, sehər hakimiyəti əlindən alacaq, özünü də bizim məməlekətdən qovacaq. Bəlkə də qəzəbindən coşub səni ölüdürücəkdir. Ay ağa, sənə yazığım gəldi, ona görə səni xəbərdər elədim, nə qarara gələrsən, özün bilərsən".

Budur xanım Heyat en-Nüfusdan bu sözləri eşidib başını aşağı saldı, heç bilmədi neyəsin, sonra özlüyündə fikirlesdi: "Əgar mən şahın sözüne əmlə eləməsem, məhv olacağam, eğer mən onun hökmünlə itət eləsem, rüsvay olacağam. Amma mən bu saat Abnos cəzirələrinin şahiyam, bu cəzirələr mənim hökmənliliğim altındadır, mən da Qomər öz-Zamanla heç yerdə yox, ele burada görüsə biləram, cünki onun məməlekətinə birçə yol varsa, o da Abnos cəzirələrindən keçir. İndi mən bilmirəm neçiyəm, yaxşısı budur ki, öz təleyimi Allaha tapşırımn (o hər şeyi avvolcədan görüb biləndir!). Axı mən kişi deyiləm ki, ayağa durub bu qızın bokarotını alıım!"

Budur xanım belə fikirləşib Heyat ən-Nüfusa dedi: "Ay sevgilim, sənə yaxın düşməmeyim, özümü saxlamağının səbəbi mənim özündən aslı deyildir". Sonra da Budur xanım açıb her şeyi Heyat ən-Nüfusa danışdı, başına galenlərin hamisini əvvəldən axıracan, yerli-yerində ona nağıl elədi, özü də soyunub özünü ona göstərəndən sonra rica əleyib dedi: "Səni and verirəm Allah'a, məni himayə eley, menim sırrımı gizli saxla, gec-tez Allah məni öz sevgilim Qəmər əz-Zamanla görüşürəcək, onunla görüşəndən sonra Allah-teala na istəse o da olacaqdır..."

Şəhrizad bu yerde səherin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ele ki iki yüz on birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılnı dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirler ki, Budur xanım başına galenlərin hamisini əvvəldən axıracan, yerli-yerində Heyat ən-Nüfusa nağıl elədi, sonra da rica elədi ki, bunalıların hamisini gizli saxlasın. Heyat ən-Nüfus onun sözlerini eşidib bu ahvalata matmaettə qaldı. Onun Budur xanımı yazılı gəldi, arzu elədi ki, Budur xanım öz sevgilisi Qəmər əz-Zamanın vüsalına tezliklə çatsın, sonra dedi: "Bacı can, heç qorxub-zad eləma! Allah yayan iş olanacan səbir ele". Heyat ən-Nüfus sonra bu iki beytidən:

"Mənim sırrım sənki bağlı bir otaqqadır,
Bir otaq ki, açıları düşüb itibdir.

Sırrı saxlamaq sadıqların işidir ancaq,
Yalnız yaxşı adamlarda hifz olunur sırr".

Heyat ən-Nüfus şeri oxuyub qurtarandan sonra dedi: "Bacı can, azad adamların sinəsi sırılar məzarıdır, mən sənin sırrını heç kəsə açmaram".

Sonra onlar mazaqlaşmağa, qucaqlaşlaş ibüşməye başlıdilar, şübhə azanınaman yatıldılar, şübhə azanı verilən kimli Heyat ən-Nüfus yerindən qalxdı, göyərçin balasını götürüb öz gecə köynəyinin üstündə başını kasdı, onun qanını özüne yaxdı, cəxçurunu çıxarıb qısqırmışa başlıdı, qohum-əqrəbəsi tez yürüüb otağa gəldilər, kənizlər şadlıqdan bir səs-küy salıdalar ki, ağız deyəni qulaq eşitmədi, anası gəlib ona nə oldu-

gənu soruşdu, məsələdən ağah olandan sonra qızının yanında qalıb axşaməcan firfirə kimi onun başına firlandı.

Onlar şadlıq eləməkdə olsunlar, səzə kimdən deyim, Budur şahdan. O, sahər tezden yerindən qalxıb hamama gəldi, yuyunub sahər namazını qılıdan sonra divanxanaya gəldi, padşahlıq taxtında oleylib adamların işinə baxmağa başladı. Ərmənən şah saraya şadlıq səs-küyünə eşidib no olduğunu soruşdu, cavabında ona dedilər ki, qızının bakarəti alımbır, şah buna elə şad olduğunu ki, sinəsi açıldı, böyük qonaqlıq möclisi düzüldəti, onlar bir müddət belə şad-xürrəm ömür sürdürlər.

Onlar şad-xürrəm ömür süməkdə olsunlar, indi sizə kimdən deyim, Şəhraman şahdan. Qabaqcə dediyimiz kimi, ele ki onun oğlu Marzvanla bərabər ova getdi, şah oturub onu gözləməye başladı, onlar gedəndən sonra gecə oldu, oğlu qayıtmadı. O gecə Şəhraman şahın gözüne yuxu getmedi, ona ele galdi ki, sahər heç vaxt açılmayacaq, nigarənciliqlən, təşvişdən ürəyi aşmaya başladı, heç inanmirdi ki, bu üzən gecə qurtaracaq, dan yeri ağaracaqdır. Ele ki sahər açıldı, o, gümərtəyacan oğlunu gözlədi, ancaq oğlu gəlib çıxmadı. Padşahın ürəyinə xal düşüd ki, ayrıraq dəmi gəlib çatıbdır; belə olanda, oğluna yazığı geldi, odur ki, ucadan dedi: "Vay oğlum!" Sonra ele hönkür-hönkür ağladı ki, göz yaşı paltarına ıslatıldı, şah yaralı ürəyinin en derin güşəsindən gələn bu şeri oxudu:

"Aşıqlarla bahs edardım, höctəlaşdım,
Eşqin acı-sırınını dadmayıanaqık.

Sevənlərə sevməyənər öñünde manı
Rozil etdi, aralığa hicran girərək.

And içmişdi, ayrı salınsın yarımdan manı,
Öz andına əməl etdi nəhayət, fələk".

Şəhraman şah bu şeri deyib qurtarandan sonra göz yaşını sildi, car çökdirib qoşununa əmr elədi ki, sefər, uzzuq sefəro çıxısm. Qoşun-üşkər at belino qalxdı, sultan da oğlu Qəmər əz-Zamanın dərdindən alıb yana-yana yola düşüb, özü də şah qam daryasına batmışdı. Onlar atlarını çapib getdilər. Padşah öz qoşunuñu sağ, sol, arxa, qabaq hissələrə, hem də altı dəstəyə bülüb onlara dedi: "Sabah yol ayricında toplaşraq!"

Qoşun-üşkər sohraya dağlıdı, onlar az getdilər, çox getdilər, gecə-yəcən yol getdilər. Gecəni də dayanmayıb ertəsi gün gümərtəyacan,

dörd yol ayrıca golib çatanan yol gettiler; heç kəs bilmirdi ki, Qəmər əz-Zaman hansi yol ilə gedibdir, sonra onlar ciriq-ciriq olmuş paltar, et tikerləri, qan izləri gördürdül.

Şahraman şah bunu görəndə, elə fəryad eddi ki, dağ-das lərzəyə geldi, sonra u ucadan dedi: "Vay, oğlum!". O özüne el qatıb baş-gözünə döyməye, saqqalını yolmağa, əynindəki paltarı ciriq-ciriq eləməyə başladı. Oğlunun həlak olduğunu yoxın elədi, odur ki, fəryad eleyib hönkür-hönkür ağlamışa başladı, qoşun ehli de ona baxıb ağladı, onlar da yoxın elədilər ki, Qəmər əz-Zaman həlak olubdur, hamı öz başına torpaq tökməye başladı.

Gecə oldu, onlar həla de elə hönkür-hönkür ağlayırdılar ki, az qalrırdı bağırları çatlaşın. Padşah elə həsrətə ah çəkirdi ki, elə bil ürəyi od tutub yanırdu; belə olanda, o, bu şəri oxudu:

"Danlamayıñ dördimondi dörd çokdiyiçün,
Ah, onsuz da başdan aşib dörd-i-kaderi.

Gözlerindən yaş axıdan qüssə, dörd, mələj
Qəlbindəki yanğınlardan verir xəbori.

Söyle, ey boyx, harayına kim çatacaq, kim,
Bir şəxsin ki, yaş tökməkde daim gözleri?

Həyacanlar içindəndir, gedəli oldən
Ətrafına işiq saçan nurlu qəməri.

Ay üzüsü tərk edinə doğma yurdunu,
Əcəl ona öz əlilə verdi zəhəri.

Doğma eli atub getdi bədəbxılıyından,
Ayrıtlarən görənmədi tanış üzəri.

Öreyimə yara vurdubu gedisile o,
Bir yara ki, qəbro qədər sağalmaz yeri.

Gözümüzü yolda qoyub, o çıxdı getdi,
Beşbiş oldu onun yer, qayitmaz geri".

Bu şəri deyib qurtarandan sonra Şahraman şah qoşunuyla bərabər öz şəhərinə qayıtdı..."

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu,

212-ci gecə

Ela ki iki yüz on ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, Şahraman şah şəri deyib qurtarandan sonra qoşunuyla bərabər öz şəhərinə qayıtdı. O, oğlunun həlak olduğunu yoxın elədi, özü de başa düşdü ki, ya bir yürücü heyvan, ya da quldurlar hücum çəkib onu tika-tika cələyiblər.

Şah amr elədi Xalidən coşırılarda car çıxınları ki, hamı qara geyimib oğlu Qəmər əz-Zamanın yasını saxlaşım; özü de ayrıca bir ev tikdirib adını Qəmxanaya qoysdu; hər cüme axşamı, bir də bazar ertəsi qoşun əhlinin, rəiyətin díván işləşməyə baxırdı, haftanın qalan günlərini həmin Qəmxanaya gəlib oğlunun yasını saxlayırdı, şeir deyib ağlayırdı, həmin şeirlərdən biri belədir:

"Ən xoş günüm səni bir da görəcəyim gün,
Ən pis günüm - səndən ayrı günümündür ancaq.

Ölüm manı qorxutsa da, istadiyimlə
Xoşdur manı bir qəbirde yan-yana yatmaq.

Bələsini da oxuyurdu:

"Gedənləri qaytarmaqçın mon keçəram canundan,
Gedişləri ürəyimi parçalayıb ox kimi.

Iddo vaxtı¹ çatanadək ərsiz qalsın qoy sevinc.
Düz üç kəro boşamışam" forsh-sevinc haqqını".

Şahraman şah burada qalsın, indi sizə kimdən deyim, al-Qəyyur şahın qızı Budur xanımdan. O, Abnos məməkətinin şahı olmuşdu, adamlar onu barmaqla göstərib deyirdilər: "Bu, Ərmənus şahın kürəknənidir". O, hər gecə Heyat ən-Nüfusla yatanda ari Qəmər əz-Zamanın həsrətini çəkir, qom dəriyəsinə batıb göz yaşı axıda-axıda örənin gözəlliyyini, qəşəngliyini Heyat ən-Nüfusa nağılı eleyirdi, həm de arzulayırdı ki, bari birçə dəfə onu yuxuda görsün, özü de deyirdi:

¹ İd də - (dörd ay beş gündür) - islam səriştəmə görə hoşanmış, yaxud dül arvad bu müddət arzında tozadon arı gədə bilməz.

² Yəni homişlik; or boşanma yəsəmini üç dəfə söyledikdən sonra boşadığı arvadı tozadon almaq hüququnu itirir.

"O bir Allah sahibidir ki, biz ayrınlardır,
Göz yaşımlı çay etmemişi qomim, molalım."

Deyirdiler: "Sebr et, kama yetərsən axır",
Deyirdim: "Ah, sebr etməyə qalıbmı halım?"

Budur şah ərinin həsrətini çəkməkdə olsun, görək Qəmər əz-Zaman neyleyir. O, bir müddət bağıda bağbanın yanında qaldı, gecələr ağlıyır, gündüzler şeir deyir, xoşbaxt olduğu vaxtlarını, metləbəna çatan şirin gecələri yadına salıb ah-zar eleyirdi. Bağban da ona deyirdi: "İlin axırında gəmi müsəlman memləkətlərinə yola düşəcəkdir".

Qəmər əz-Zaman da xeyli vaxt beləcə ömür sürdürdü. Günlərin bir günü gördü ki, adamlar bir yera yığışırlar. O, buna təsəccüb elədi, elə bu dəmdə bağban onun yanına golib dedi: "Öğlüm, bu gün işləmə, kollarla su verme: bu gün bayramdır, adamlar bir-birinin evinə qonaq gedir. Sen de dincəl, ancaq bağıda gözün olsun. Man sənin üçün gəmiyə göz qoymaq istəyirəm: çox qalmayıbdır. Az müddədən sonra mən səni müsəlman torpaqlarına yola salacağam".

Sonra bağban çıxıb getdi, Qəmər əz-Zaman tek qaldı, o öz halını fikirləşməyə başladı, dərdindən üreyi esdi, gözlərindən yaş axdı. Qəmər əz-Zaman elə hönkür-hönkür ağladı ki, huşunu itirdi, özüne geləndə ayağa qalxıb bağıda gəzisməyə başladı; o gəzə-gəzə zamanın gərdişinin başına aqdiq oyunu, qurbanə üzən süren hicran barəsində o vaxtacan fikirləşdi ki, ağılından oldu, karxıb qaldı. Elə bu dəmdə bûrdiyəyb ixtildi, alyıl bir ağaçın köküyüne deydi, alnından qan axmağa başladı, qanı gözünün yaşına qarışdı. Qəmər əz-Zaman qanı da, göz yaşımlı da sildi, alını eski ilə sardı, yerindən qalxıb fikirli-fikirli, ağlınu itmiş halda bağıda gəzməye başladı.

Sonra başını qaldırib ağacdə dalasən iki quşa baxdı. Quşların biri qalxıb o birinin boğazını elə bərk dimdiklədi ki, başını bədənidən ayrındı, üzüldüyü başı götürüb uçdu, ölü quş Qəmər əz-Zamanın qabığına düşdü. Bu əhvalat baş verən zaman birdən iki böyük quş olmuş bala quşun yanındı yera qondu, onların biri ölü quşun baş tərəfində, o birisi quyrug tərəfində dayandı, her ikisi qanadlarını yığdı, boyunlarını quşa tərəf uzadıb ağlamağa başladı. Qəmər əz-Zaman da tab getirmeyib ayrı düşdүү xanımı üçün ağladı, öz yoldaşlarının ölüsü üstə ağlayan iki quşu görendə atası yadına düşdü..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

213-ü gecə

Ele ki iki yüz on üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılmalarını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayat eləyirler ki, Qəmər əz-Zaman yoldaşlarının ölüsi üstə ağlayan iki quşu görəndə ayrı düşdүү xanımı, atası yadına düşdү, hönkür-hönkür ağlamağa başladı. Sonra Qəmər əz-Zaman quşlara zənlo baxıb gördü ki, onlar balaca bir çələ qazib öldürilmiş quşu basıldırlar, bu işi görəndən sonra üçub havaya qalxdılar, bir müddət gözden itdilər, sonra qaydırıb göldilər, bayaq quşu öldürünen qatil quş da onların yanındadır. Onlar qatil quşla bərabər öldürilmiş quşun qəbri üstüna qondular, iki tərəfdən qatil quşun üstüne düşüb onu öldürdüler, onun qarımı yırtıb bağırsaqlarını çekib çıxardılar, qanın bayaq öldürilmiş quşun qəbri üstə töküdlər, etini tika-tika eləyib qəbrin yan-yöresinə atırlar, derisini parça-parça edilər, iç-çatalları da çekib çıxardılar, onu da yan-yörəye atırlar.

Qəmər əz-Zaman bu əhvalatı öz gözü ilə görüb ona lap mat qaldı. O, birdən quşun öldürülüyü yera baxanda gördü ki, orada nə issə parıldayıb. O, yaxına galdı, məlum oldu ki, o parıldayan şey quşun hül-qumudur, Qəmər əz-Zaman hülqumu götürüb yaranda nə görse yaxşıdır? Gördü ki, xanımı ilə onu bir-birindən ayrı salan hemin daş onun içindədir. Elə ki Qəmər əz-Zaman daşı götürüb tanıldı, çox sad oldu, huşunu itirib yera yıldı, özüne geləndən sonra ucadan dedi: "Allaha şükür! Bu çox yaxşı olamətdir, işim avand olacaq, mən öz sevgilimin vüsalına çatacağam".

O, daşı lap gözələrinin qabağına gətirib zənle baxdı, onu qoluna bağladı, bu xoş xəberə sad oldu. Sonra yerindən qalxıb gəzisməyə başladı, gecəyəcən bağbanı gözlədi, amma bağban golub çıxmadı. Qəmər əz-Zaman səhərəcən onun yerində yətdi, səhər durdu ki, işləməyə başlısan, xurma liflərindən hörülümsüz kəndiri belinə bağladı, baltayla zənbili götürüb bağın içindən keçdi. O, ayri bir ağaca yaxınlaşıb baltanı onun kökünü vurdur, ağac cingildədi. Belə olanda, Qəmər əz-Zaman ağacın kökünü torpaqdan temizlədi, bu vaxt nə görse yaxşıdır? Gördü ki, burada ağızına salı das qoyulmuş bir quyu var...

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

214-ü gecə

Ela ki iki yüz on dördüncü gecə oldu, Şehrizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayat əleyirler ki, Qəmər əz-Zaman sal daşı qaldıranda bir qapı, həm de pillekən gördü, o, həmin pillekənən aşağı enib Əd¹ və Samud dövründən qalmış çox qədim bir ev gördü; bu ev dənən çapılmışdı, onun divarları boyunca hava rəngli kürsülər qoyulmuşdu, həm də bu ev par-par parıldayan saf qızılı dolu idi. Belə olanda, Qəmər əz-Zaman öz-özünü dədi: "Əzab-əziyyətim qurtardı, bəxtim açıldı!" Sonra Qəmər əz-Zaman həmin evden bağı qalxdı, sal daşı quyunun ağızına, əvvəlki yerinə qoydu.

O, bağı qayıdib gün batanacaq ağacları suladı. Axşama yaxın bağban qayıdib geldi, ona yaxınlaşıb dedi: "Öğlüm, vətənə qayıtmığına şad ol! Tacirler sefər hazırlaşırlar, özü də üç gündən sonra gemi Abnos şəhərinə yola düşəcəkdir (bu müsəlman şəhərləri içərisində en yaxın olan birinci şəhərdir). San bu şəhər çatandan sonra quru yolla altı ay gedib Şəhraman sahn olduğu Xalidən cəzirələrinə çatacaqsan".

Qəmər əz-Zaman çox şad olub bu şəri oxudu:

"Ayrlığa dözümsüzü atıb getməyin,
Məni derdə salarsınız gedisinizlə.

Başqları unudalar siz ayrınlıca,
Özgəsim sevər, mənsə deyiləm belə".

Sonra Qəmər əz-Zaman bağbanın olını öpüb dedi: "Ata can, sen ki, məni belə şad elədin, mən də bunun əvəzində sənə çox böyük bir şad xəbər verəcəyəm". Qəmər əz-Zaman gördüyü evin əhvalatını ona nağlı elədi, bağban şad olub dedi: "Öğlüm, səksən ildir ki, mən bu bağda işləyirəm, amma heç nə görməmişəm, amma sən heç bi il deyil buradaşan, belə bir xəzinə tapıbsan. Xəzinə senindir, öz qohumlarının yanına getməyə, öz sevgilinin vüsləmə çatmağıə o sənə kömək etəyər". Qəmər əz-Zaman onun cavabında dedi: "Mən o xəzinəni hökmən səninlə yari böleceyəm".

¹ Əd və Samud - Quranda adları çökilən qədim, əfsanəvi qəbilələrin adlarıdır.

Sonra o, bağbanın qolundan tutub xəzinəyə apardı, qızılları ona götürdü. Qızıllar iyirmi küküp doldurulmuşdu. Qəmər əz-Zaman on kük götürdü, on kük də bağıbana verdi. Bağıban ona dedi: "Oğlum bu bağıda olan şərqi zeytunundan bir qədər özünə götür; başqa momlakətlərdə belə zeytun yoxdur, tacirlər onu bütün ölkələrə aparırlar. Qızılları qaba yiğ, zeytunu da onun üstündən elo tök ki, qızıllar görünəsin, sonra onları ağızınla bağla, özünələ gəmiyə apar".

Qəmər əz-Zaman tez yerdən qalxış alı qab zeytun götürdü, qızılı da o qabları doldurdu, ölmüş quşun hülqumundan çıxardığı daşı da qablardan birincə qoydu. Sonra bağbanla borabər oturub söhbət elədilər. Qəmər əz-Zaman sevimli adamlarıyla görüşəcəyini, qohum-qardaşa yaxın olacağın yaqın eləyib öz-özüne dedi: "Ela ki mən Abnos cəzirəsinə çatdım, oradan atamın ölkəsinə gedəcəcəyim, sevgilim Budur xəbər alacağım. Birca biləydim ki, o öz ölkəsinə qayıdır, yoxsa mənim atamın məməlikətinə gedibdir, ya da Allah əlaməmiş, yolda başına bir iş gəlibdir". Sonra o, bu şəri oxudu:

"Məni eşq salıb, güzəndən itdilər,
Məndən uzaq düşüb onlar, çox uzaq.

Bosaldı yurd-yuva, qaldı kimsəsiz,
Yol uzun, no ümidi vərdar, no maraq.

Getdilər - sobrim də onları getdi.
Məndən dözmiliyik düşübür Iraq.

Getdilər - sevinc də onları getdi,
Rahatlıq da getdi qanadlanaraq.

Məni ağlar qoyub uzaqlaşdırılar,
Gözdə yaş qalmayıb, üroyimdən yağ.

Həsratlı gözümü dikib yollara,
Onları görməyə can atsam bacıq,

Yadına salıram surətlərini,
Qan-qüssə, ehtiras güclərinə ancaq".

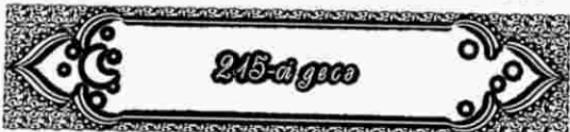
Sonra Qəmər əz-Zaman günləri sayımağa başladı, sefər çıxmış günün nə vaxt golib çatacaq. Özü də quşların əhvalatını əvvəldən axıracan, yerli-yerində bağbana nağıl elədi, bağban buna ləp mat qaldı.

Onlar seherəcən yatırlar, seher bağban xəstələndi, iki gün yataqda qaldı, üçüncü gün onun azarı elə ağrılaşdı ki, sağalacağına ümidi qalmadı, Qəmər ez-Zaman qəm deryasına batdı.

Ela bu vaxt birdən gəmiçi ile donıççılar gəldilər, bağbanı xəbor alıllar. Qəmər ez-Zaman onun xəstələndiyini dedikdə onlar soruştular: "Bizimlə Abnos coxırələrino getmek isteyen cavan haradadır?" Qəmər ez-Zaman onların cavabında dedi: "Qulunuz hüzurunuzda dayanıb". Sonra rica eledi ki, qabları gəmiye daşınıllar, onlar da həmin şeyləri gəmiye aparıb ona dedilər: "Bir az tələs, kükəl yaxşıdır, səmt külüyidir!" Qəmər ez-Zaman da dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!"

Sonra o, içində yol üçün götürdüyü yemək, azuqə olan torbanı gəmiye aparıb bağbanının yanına qayıtdı ki, onunla vidalaşın, gördü ki, bağban can verir. Belə olanda, Qəmər ez-Zaman bağbanın baş tərəfində ayaşlıb onun gözlerini qapadı, bağbanın ruhi bədənindən çıxdı. Qəmər ez-Zaman onu kafənə tutdu, dəfən eleyib Allah-təalaya tapşırıldı. Sonra gəmiye tərəf getdi, ancaq sahile çatanda gördü ki, gəmi yelkənlərini açıb yola düşübdir, gəmi suyu yara-yara vəxṭtan getdi ki, gözdən itdi. Qəmər ez-Zaman karxub özünü lap itirdi, nə bir kelme söz daniş bildi, nə da deyilənləri eşitdi, sonra o, bağı qayıtdı, qəm deryasına batıb qəzəbələ başına torpaq tökə-tökə, baş-gözüne döyə-döye oturdu..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ele ki iki yüz on beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayet eləyirlər ki, gəmi gedəndən sonra Qəmər ez-Zaman bağı qayıtdı, qəm deryasına batıb oturdu. O, bağı sahibindən icarəyə götürdü, işin əvvəli üçün bir adam tutdu ki, ağacları sulamaga ona kömək elesin, özü isə quyunun yanına getdi, aşığı düşdü, qalan qızılı əlli kūpə doldurub üstüne zeytin tökdü.

Sonra o, gəmi barəsində sorğu-sual eledi, ona dedilər ki, gəmi ilə ancaq bircə dəfə yola düşür, onda Qəmər ez-Zamanın qanı lap qaraldı. O, başına gelen bu ehvalata görə, bir də çoxu Sitt-Budurun daşını itirdiyinə görə qəm deryasına batmışdı, odur ki, gecə-gündüz ağlayıb şeir oxuyurdu.

Qəmər ez-Zaman burada qalsın, indi sizə kimdən deym, gəmidən. Kükəl gəminin getdiyi sənət asırı, safer uğurlu idi, buna görə də gəmi gedib Abnos coxırəsinə çatdı. Alınma yaşlılığı kimi, Budur şah dənizə baxan pəncərənin qabağında oturmuşdu, odur ki, sahile yanaşan gəmini gördü. Budur ürəyi döyünməyə başladı, o, ata mindi, emirlər, saray əyanları, canişinlər barəber sahile gedib gəminin yanında dayandı. Bu zaman gəminin yükünə boşaldıb malları anbarı daşıyırdılar.

Budur şah gəmiçi hüzuruna çağırıb soruştı ki, o, gəmida no gətirdi, gəmiçi de cavabında dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, manım gəmimdə o qəder şəfi dərmanlar, cürbəcür toz dərman, yaqlar, sürtmə molhəmlər, o qəder sərvət, o qəder qiyməti mallar, zinət parçaları, Yəman xalçaları var ki, bunların hamisini dəvələrlə qatırlar daşıyb apara bilməz. Bündan başqa, gəmida hər cür stirli şeylər, ədvyyat - istiot, kakkuli əzvayı, təmərhindi, sərcə zeytunu var ki, onlara bu torpaqda tek-tük rast gəlmək olar."

Budur şah sərcə zeytunu barəsində deyilən sözleri eşidənə ürəyi zeytin istədi, odur ki, gəmiçidən soruştı: "Nə qəder zeytunun var?" Gəmiçi dedi: "Əlli dolu qab zeytin var, ancaq onların sahibi bizimlə gelmedi, qibleyi-aləm no qəder istəse, onlardan götürü biler. Belə olanda, Budur əmr eledi: "Zeytin qablarını sahile çıxarıñ ki, mən onlara baxım".

Gəmiçi dənizçiləri səsledi, onlar da həmin əlli qab zeytunu sahile çıxardılar. Budur qablardan birinin ağızını açdı, zeytinə görüb dedi: "Mən bu əlli qabın hamisini götürürüm, qiyməti nə qəder olsa verirəm". Gəmiçi onun cavabında dedi: "Bizim məməkətdə onun bir o qəder qiyməti yoxdur, amma bu zeytunları derib yığın adam gəmiye gecikdi, orada qaldı, həmin adam kasibdir". Budur soruştı: "Baş burada, bizim məməkətdə bunların qiyməti neçədir?" Gəmiçi onun cavabında dedi: "Min dirhemidir". Belə olanda, Budur dedi: "Mən min dirhom verib bunları alıram". Sonra da əmr eledi ki, zeytunları saraya daşıyınlar.

Ele ki gecə oldu, Budur xanım əmr eledi qablardan birini gətirsinlər, qabı açdı (otaqda ondan, bir də Heyat en-Nüfusdan başqa heç kəs yox idi), sonra məcmeyini qabağına qoydu, qabı qaldırıb onun içini boşaldanda no görə yaxşıdır? Gördü ki, məcmeyiye bir yığın saf qızıl tüküldü. Budur Heyat en-Nüfus xanımına dedi: "Bu başqa şey yox, elə qızıldır ki, var!" Sonra əmr eledi ki, qablarnın hamisini gətirsinlər, hamisina bir-bir baxdı, gördü ki, qablarnın hamisına qızıl doldurulubdur, onlardakı zeytunları bir yere yıgsan, heç bir qabı da doldurmaz.

Budur xanım qızlarının içini arxamağa başladı. Bu saf qızların içinden həmin daş tapdı, onu qaldırıb zələ baxdı, birdən gördü ki, bu daş köynünün yaxasına bağlılığı həmin daşdır, onu da Qəmər az-Zaman götürür apartdır. Budur bunu yaqın eləyən kimi elə şad oldu ki, bərk qışkırdı, husunu itirib yera serildi..."

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığıni görüb nağılı yarımcı qoydu.

216-a gecə

Elo ki iki yüz on altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayat əleyirler ki, Budur şah həmin daş görəndə elə şad oldu ki, bərk qışkırdı, husunu itirib yera serildi. Huş başına gələndə öz-özünə dedi: "Bu daş menim sevimli Qəmər az-Zamandan ayrılmagımı bəis olubdur, amma indi bax mənə xoş xəber getiribdir!" O, Hayat an-Nüfusa dedi ki, bu təpilmüş daş yaxın vaxtlarda sevgilisinin vüsalına çatacağım bildirən xoş xəberdir.

Elo ki sahər açıldı, Budur öz padşahlıq taxtında eyleşən gəmiçini hüzuruna çağırı, gəmiçi goldı, onun qabağında aylılıb yeri öpdü, şah ondan soruşdu: "Bu zeytunların sahibini sən harada qoyub gəlmisin?" Gəmiçi onun cavabında dedi: "Qibley-alem sağ olsun, biz onu meçuslar məmlekətində qoyub goldik, özü de o, bağbandır". Gəmiçinin bu sözünü eşidib Budur dedi: "Əgər sən gedib onu buraya getirməsən, sənin de, sənin gəminin de başına elə bələlər geləcək ki, heç özünün de xəberin olmayıcaq".

Sonra o, emr elədi ki, tacirlərin anbarlarını bağlayıb möhürləsinlər, ham də onlara dedi: "Bu zeytunların sahibi manım borclundur, onun mənə borcu var, əgər siz onu təpib mənim hüzuruma gətirməsəniz, man hökmen hamıñi qıracığam, hamıñi var-yoxdan çıxarıcağam". Tacirlər də gəmiçiyə dedilər ki, qaydından baş hökmen onun gəmisini kiraya götürəcəklər, sonra ona dedilər: "Bizi bu tərs yaramazın elindən qurtar!"

Gəmiçi gəmiye qalxıb yelkenləri açdı, Allah onun işini avand elədi, buna görə de gecə gəmi gedib cəzireyə çatdı. Gəmiçi gəmidən düşdü, düz bağa yollandı. Gəmiçi bağa getməkdə olsun, size kimdən deyim, Qəmər az-Zamandan. Gecə ona çox uzun goldı, o öz sevgilisini yadına

saldı, başına golon əhvalata görə oturub hönkür-hönkür ağladı. Oğlan sevgilisi barəsində fikirləşib bu seri oxudu:

"Düşdürü qaranlıq gecə, - göydəki ulduzları
Yerindən torpolmayı yox gecənin təvəni."

Hor saat bir il çəkir, mahşər günündü guya
Tonga gətirir bu hal sübh isteyən insan!"

Gəmiçi Qəmər az-Zamanın qapısını döyüd, Qəmər az-Zaman qapını açıb onun qabağına çıxdı, dənizçilər tez onu götürüb gəmiyə apardılar. Onlar tez yelkənləri ayləb yola düşdülər. Dayanmadan gecəlik-gündüzlü bir neçə gün yol getdilər. Qəmər az-Zaman belə zorla gəmiyə gətirilmeyin səbabını bilmirdi. Odu ki, bunun səbabının sorusunu, cavabında dedilər: "Sən Abnos cozirolarının hökməndarı, Ərmənşəh şahın kürəkəni onun padşahə xeyli pul borclusun, onun pullarını uğurlayıbsan, ay bedəxt!" Belə olanda, Qəmər az-Zaman ucadan dedi: "Allaha and olsun ki, man ömrümündə o olkəyə ayaq basmamışam, oranı heç tanımiram da!"

Gəmi o vaxtacan yol getdi ki, gəlib Abnos cozirolarına çatdı. Elo ki gəlib Abnos cozirolarına çatdılar, Qəmər az-Zamanı Sitt-Budurun yanına apardılar; Sitt-Budur sevgilisini görən kimi tənbiyə dedi: "Bunu nökerlərin yanında qoyub gedin, qoy onu hamama aparsınlar". Budur xanım tacirlərin anbarlarını açırdı, gəmiçiyə qiyməti on min dinar olan libas bağışladı.

O gecə Budur xanım öz sarayına gəldi, Hayat an-Nüfusa hər şeyi nağıl əleyib dedi: "Man öz mətəbəmə çatananın son bunların hamisini gizli saxla, mən elə bir iş görəcəyəm ki, bunu salnamələrə yazacaqlar, bidden sonra gələn şahlara, onların raiyyatlarına oxuyacaqlar".

Elo ki Budur şah emr elədi Qəmər az-Zamanı hamama aparsınlar, nöker-naiblər onu hamama aparın cimdirdilər, ona şah libası geyindirdilər. Hamamdan çıxan Qəmər az-Zaman elə bilə zarif söyüd будағы, yaxud nuru ilə aylı, günəşti utandıran ilduz idi, həm də onun ürəyi toxraqlıq tapmışdı. Sonra Qəmər az-Zaman Budur xanının yanına qayıdbuduraya girdi. Budur onu görəndə öz ürəyinə emr elədi ki, istədiyi işi görənən sebirlər olsun, dözsün. O, Qəmər az-Zamana qullar, xacələr, dəvələr, qatırlar bağışladı, bir kisa pul verib onun məsəbini pillə-pille o vaxtacan artırdı ki, axırdı onu xəzinədar etdi.

Budur xanım pulların hamisini ona tapşırıb, onunla çox mehribən dolanıb özüne yaxın elədi, onun məsəbini, rütbəsini emirlərə xəbor

verdi, onların da hamisi Qəmər əz-Zamanın xatırını istedilər. Budur şah ona verilen pulu günden-günə artırmağa başladı, amma Qəmər əz-Zaman heç cür başa düşmürdü ki, şah ona ne üçün belə itifat göstərir, onu ne üçün belə mərtəbə-mərtəbə yuxarı qaldırır. Qəmər əz-Zamanın elinə o qədər pul geldi ki, hədiyyələr verməye, sexavət göstərməye başladı, Ərmenus şaha elə yaxşı xidmet göstərdi ki, qoca şah onun xatırını istəmeye başladı, Əmirlər de, adlı-sanlı adamlar da, rəiyət də - hamı onun xatırını istəyib başına and içməye başladı. Qəmər əz-Zaman buna lap mat qalmışdı. O, fikirlerirdi ki, görəsən Budur şah onu niya belə ucaldır, odur ki, özlüyündə deyirdi: "Vallah, belə məhəbbətin hökmən bir sabəbi olmalıdır, bəlkə də bu padşah nəsə mənə pis fikirle belə böyük ehtiram göstərir. Mən necə olursa olsun icazə almalıyam, onun məməlekətindən çıxıb getməliyəm".

Belə olanda, Qəmər əz-Zaman Budur şahın yanına gedib ona dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, sən mənə çox böyük ehtiram göstəribəsan, indi bu ehtiram başa çatır, mənə izin ver, bu ölkədən çıxıb gedim, indiyəcən mənə bağlılığından mal-dövləti də geri al". Budur şah gülümşəyib soruşdu: "Burada böyük hörmətin, şan-söhrətin ola-ola, bu ölkədən çıxıb getməye, özünü belaya salmağa sənə vadar eleyən nedir?" Qəmər əz-Zaman onun cavabında dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, bu ehtiramın müəyyən bir sabəbi yoxdur, çox qəribə işdir, lap elə ona görə ki, sən mənə, həle lap cavan ola-ola, ele mənsəb, ele rütbələr vermişən, onlar dünyagörəməş qoca kişilərə verilməlidir". Budur şah da dedi: "Bunun sabəbi odur ki, sən həddən artıq gözələn, gözəllikdə, qəşənglikdə tayın-barəberin olmadığı üçün mən səni sevirm. Əgər səndən istadiyim işə izin versən, onda mən sənə göstərdiyim ehtiramı, verdiyim hədiyyələri dəha də artıram, yaşça cavan olduğuna baxmayıb sən özüne vezir təyin eleyərəm, axı mənim də yaşımlı elə çox deyil, amma camaat məni öz padşahi eleyib. İndi cavanların başçılıq eləməyi qəribə deyil, həm də bu sözləri deyən şairin özüne də vergini verən Allahdır:

"Sanki Lot¹ nəsilinin əsrindir bu əsr;
Hər yanda irəli çökür günənlər".

Qəmər əz-Zaman bu sözləri eşidəndə utandığından yanaqları od tutub yanmağa başladı, qıpqrırmızı qızardı, odur ki, ucadan dedi: "Axırı günah işlə qurtaracaq ehtiram mənə lazımlı deyil. Yox, mən qoy kəsib

Qəmər əz-Zaman və şah qızı Budur xanının həkəyat¹⁹⁵
olum, pulum olmasın, amma nəciblik, kamillik cəhətdən varlı olum!" Onun bu sözlərini eşidib Budur şah ucadan dedi: "Sən təkəbbürlişən, lovgasən, odur ki, özünü abırlı-həyəli göstərisən, ancaq onu da bil ki, son bununla meni aldıda bilməzsin, həm də bu şəri deyənə də vergini verən Allahdır:

Xatırıldım ona vüsal vaxtı,
"Çoxmu uzanacaq, - dedi, - bu vohşət?"
Ona pul göstərdim, o şər dədi:
"Əlindən haraya qaçaq, ah, ey bəxt!"

Qəmər əz-Zaman bu şəri eşidib onun manasını başa düşəndə ucadan dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, men belə işlərə adət eləməmişəm, belə ağır işi boyunma götirä bilərmən! Belə ağır işə mənim kimi cavan yox, heç məndən yaşlılar da dözo bilməzərlər, bas men bu cavan yaşında necə eləyim?" Bu sözləri eşidən Budur şah gülümşəyib dedi: "Doğrudan da bu çox qəribə əhvalatdır! Sən düz fikirleşən də solğun eleyirsin! Sən ki belə cavansan, günah eməldən nə üçün qorxursan, axı sən hələ uşaqsan, günah yaşına çatmışsan, bu yaşda olnalarla no cəza verilir, nə da məzəmmət edilir. Sən özün mühəbiasıyoq girişib belə dölləri məndən eştirmək istədin. Yaxınlıq eləmək barəsindəki mənim ricam sənə qanundur. Bundan boyun qaçırmra, belə işdən xoşun gəlmədiyini də bürüze vermo, cünki Allah no yazıbsa, o da olacaqdır. Günah iş görəmən sənəndən çox qorxmalyam; bu barədə şeir deyənə ahsən:

"Mon odluyam-ateşliyəm!" - dedim, oğlan verdi cavab:
"Cürəti ol, atasını söndür mənim badonimdro!"
Dedim: "Bu heç mümkündürmü?" - cavab verdi yeniyetmə:
"Mənco mümkün olan işdir" - o razıdır - bildim mən də".

Qəmər əz-Zaman bu sözləri eşidəndə dünya gözündə zülmətə döndü, odur ki, ucadan dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, sənixin ixtiyarında elə arvadlar, elə gözəl qızlar var ki, bizim zəmanədə onların tay-bərəbori yoxdur. Belə sən manim evəzimə onlara kef çəkəsan; kimi isteyirsinə, onunla da işini görəsan". Budur cavabında dedi: "Sən düz deyirsin, ancaq sənə olan eşqin atasını qadımlarla söndürmək olmaz. Pozulmuş insan tabioti şor maslohotlara dəha çox itaot eleyir. İnadından el çek, şairin sözlərini qulaq as:

Yan-yana düzülüb bazarda meyvə
Biri onçır alır, o biri xurma.

¹ Lot - Quranda adı çökələn peygamberlərdən biridir. Sodom şəhərində yaşayan bir qabilələndədir. Lot nəsilinin esas qisəsi üşaqbazlıq idi.

Başqa bir şair de bu barede belə deyib:

Ey xalxalı! dinməz duran, bel qurşağı soslenən,
Biri razi, biri edir yoxsulluqdan şikayət.

Zənn edirsen, ovundurur bir nazonın qız məni?
Mömin dönbüb kaşır olmaz, gal sən buna etmə cəhd.

Qız zülfünү xecil edən o xəttinə qasəm ki,
Unutdurda bilmez sənə bu dünyada bir afət!

Bu da başqa bir şairin kəlamı:

Gözel oğlan, sənə sevmək manım dinimdir,
Man bu dini seçdim başqa dinlər içində.

Bütün gözəl qadınları atdım soninçün,
Axır rəhib qaldı adımlı əller içində.

Bir şair de belə deyib:

Bir oğlanla bir qadına cyni gözəl baxma sən,
"Alçağa bax!" deməsinə fikir verme nadanın.

Ayağını üz-gözümülö öpüşdürən qadınla,
Ferq çoxdur ayaqları yeri öpen oğlanın.

Bir başqası da belə deyib:

Men bilərk seçim sənə, qurbanınam, ay oğlan,
Hər ay başı qana düşmək adətin yoxdur sənin.

Əgar yalnız qadınları sevse idik dünyada,
Əlindən yer tapılmazdı bic doğulan körpənin.

Bu da başqa bir şairin sözleri:

Yar yatağa dəvət etdi; incikliklə bitti görüş;
Yaxınlaşa bilməmişdim, o qalmışdı yana-yana.

Dedi: "Əger lazıminca sevmirənsə qadınim,
Oğraşlığı sən almış olacaqsan öz boyununa!"

Başqa bir şair belə deyib:

O zaman ki, yaxınlaşmaq istəmedim mən yara,
Hirslo dedi: "Belo axımaq bilməz idim mən səni.

Qabaqdaq qibləm sənə xoş golmırse, nə cybi,
Cəvirərom sunə torəf mən o biri qibləni!"

Bu da başqa bir şairin kəlamı:

Önünü taklif etdi,
Dedim "istəmirəm, yar".

O döndü: "Rədd edilər –
Dedi – xoşlanmayanlar.

Ön torəfa meyl edən
Bir kişi, bir ormı var!"

Dedim: "Bu xoşdur, xanım,
Məzəmmət etmə, qurtar!

Budur, on böyük zəfər
Çalıdı bizim hökmədar!"

Bu da başqa bir şairin sözleri:

İstəyini əlliroyla bildirir kişi,
Qadınlarda edir bunu ayaqlarılı,

Men üz tutub bir Allah'a yalvarıram ki,
Göye qalxan ayaqları yero bənd elo!"

Qəmər əz-Zaman onun dediyi bu şeirləri eşidənde başa düşdü ki, onun istədiyi işdən yaxasını qurtara bilmeyəcək, odur ki, dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, əgər hökman bu iş olmalıdırsa, mənə söz ver ki, sən bu işi mənəm başında birçə dəfə getirəcəksen". Budur xanım onun cavabında dedi: "Bunu sənə söz verirəm, ham də ümidi varam ki, Allah bunu biza bağışlar, öz mərhəməti sayosunda bu böyük gənəhi bizim üstü-müzden götürür. Doğrudan da Allah çox mərhəmətlidir, o, gülənahımızdan keçər, bed eməllərimizi bağışlayıb yolumuzu azib düşdürüümüz zülmətdən bizi işığa çıxarar. Şair bu iki beyti çox gözəl deyib:

¹ Xalxał - ayaq bilərzi

"Bizdən yaman şübhələni bəni, məni tamyanlar
Gəl bir kərə emal edək biz onların dediyinə.
Əməl edib, bağışlaşdaq gəl onların günahını,
Birce kərə günah edib, tövbə edək sonra yenə".

Sonra o, and-amam eleyib Qəmer az-Zamana inandırdı ki, bu işi onunla cəmi birçə dəfə görəcək, özü də dedi ki, ona aşiq olmayı başına çox böyük bəla açıbdır, onu ölüm ayağına getirib çıxarıbdır; Qəmer az-Zamana bu şərtle onun yanına düşüb xalvete çökildi ki, şahın ehtirası odunu söndürsün, həm də gedə-gedə öz-özüne deyirdi: "Allah-tealadan başqa heç kəsə qızdır ve qüvvət yoxdur! Olacağa çərə yoxdur, görürün, alımla bele yazılıb".

Qəmer az-Zaman utana-utana padşahın isteyinə emal etmək istəyənə onun kişi yox, xanım olduğunu görüb çəş-baş qaldı. Özünü itirib bilmədi ki, neyləsin...

...Budur xanım qəhəqəhə çəkib elə güldü ki, qəşş elədi, arxası üstə yixilib dedi: "Ay sevgilim, bizim bir yerde olduğumuz gecələri son nə tez yadından çıxarıbsan?" Sonra Budur xanım özünü nişan verdi, Qəmer az-Zamana əyan oldu ki, bu onun arvadıdır, cəzirələr və dənizlər ölkəsinin hökmərdarı el-Qəyyur şahın qızı Budur xanımdır. O, Budur xanımı qucaqladı, xanım da onu qucaqladı, o, Budur xanımı öpdü, xanım da onu öpdü, onlar ər-arvad taxtında uzandılar, bir-birinə belə şeirlər oxudular:

"Öz boynumu ona tərəf ayib naz ilə,
Yaxınlığa dəvət etdim, dedim gel, yataq.

Yumşaq canım sərt qəlbini yumşaltdı onun,
İstəyimi bildi, emal etmədi ancaq.

Bildim, bedxah adamlardan edir cətiyat,
İstəmir ki, yağıtlarla üstüne dənliq.

Yerində, budlarının ağırlığından
Şikayet başlayırlar həm bel, həm ayaq.

Geydi gecə zülmetindən zirehli paltar,
Canlılar üzən baxışından qılinc taxaraq.

Goldiyini xəbar verir onun xoş atı,
Qanadlanıb mən yanına uçuram bayraq.

Adımlasın yar deyirəm qoy sinəm üstdən,
Gözlerimə işq verir gözədi torpaq.

Qucaqlayıb onu hərk-hərk bağırma basdım,
Düz başınının üstdən asdım zəfəri bayraq.

Mən o günün bayram etdim, qoşqudu mənə
Ehtiraslar, heyecanlar – dərd, qəməndən uzaq.

Əlimizdə köpüklenən mey piyələssi,
Üzümüzdə şəh damlaşısı, ay kimi parlaq.

Azmişləri doğru yola çəkən şəhəmə
Əyləncələr məhrabında¹ gördüm keç-damaq.

And içirəm üzündəki "el-Folok"² a mən,
Yaddan "İxləs"² suresini pozmaram heç vaxt".

Sonra Budur xanım başına gelen ehvalatın hamisini əvvəldən axıracan, yerli-yerində Qəmer az-Zamana nağıl elədi. Qəmer az-Zaman da başına gelenlərin hamisini yerli-yerində ona dənisi. Sonra o, sevgilisini məzəmmət eleməye başlayıb ondan soruşdu: "Bu gecə mənim başıma belə bir oyun açmağa səni nə vadar elədi?" Budur xanım onun cavabında dedi: "Məni qınama, mən ancaq zarafat eləmək istədim, bizim şadlığımizi, naşəmizi artırmaq istədim".

Ele ki sehər açıldı, göyün üzü nura qərq oldu, Budur xanım Heyat en-Nüfus xanımın atası Ərmənəş şahın yanına adam göndərib həqiqatı, yəni Qəmer az-Zamandan arvad olduğunu ona əyan elədi. Budur xanım başına gelen ehvalatın hamisini əvvəldən axıracan, yerli-yerində şah nağıl elədi, ayrı düşməklərinin səbəbini ona əyan elədi, həm də qızı Heyat en-Nüfusun necə var idisa, eləcə də bəkire qız olduğunu padşaha bildirdi. Ele ki Abnos cəzirələrinin hökmərdarı Ərmənəş şah el-Qəyyur şahın qızı. Budur xanımın ehvalatını eşidi, bu işə mat qaldı, həm də əmr elədi ki, bu ehvalatı qızıl suyu ilə yazsınlar. Sonra üzünü Qəmer az-Zamana tutub soruşdu: "Ay şahzadə, menim qızım Heyat en-Nüfusu alıb mənim kürəkənim olmaq istəyirsinmi?" Qəmer az-Zaman da onun cavabında dedi: "İzin ver mən şah qızı Budur xanımla məsləhətləşim: axı bu işdə mənim böyüyüm odur".

¹ Mehrab – məscid divarlarında, Mokkonin olduğu torəfi göstərən taxça

² "El-Folok" və "el-Ixləs" – Quran suralarıdır.

Qəmər əz-Zaman əhvalatı Budur xanıma nağıl eləyib ondan məs-lehət isteyəndə, Budur dedi: "Çox gözəl tədbirdir! Sən onu al, mən də onun qaravaşı olaram, cünki o, mənə qulluq göstərib, yaxşılıq elə-yibdir, mehribanlıq eləyib, qeydime qalıbdır, bir de ki, biz onun sara-yında oluruq, atası da bize nə qədər desən yaxşılıq eləyibdir".

Qəmər əz-Zaman gördü ki, şah qızı Budur xanımın belə bir tədbire meyli var, özü də Heyat ən-Nüfusuna görə qışqanmış, odur ki, o da razı oldu..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoyma.

Elə ki iki yüz on yedinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danış-mağşa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Qəmər əz-Zaman bu barədə öz arvadı Budur xanımın razılığını alıb, Ərmenus şaha dedi ki, Budur xanım razıdır, özü də deyir ki, Heyat ən-Nüfusun qaravaşı olacaqdır.

Ərmenus şah Qəmər əz-Zamandan bu sözleri eşidib çox şad oldu. Sonra otaqdan çıxıb öz şahlıq taxtında öyleşdi, vezirlərin, əmirlərin, saray eyanlarının, dövləti idarə eləyən eyanların hamisini çağırıb Qəmər əz-Zamanla onun arvadının əhvalatını əvvəldən axıracan onlara nağıl elədi, sonra dedi ki, öz qızı Heyat ən-Nüfusu Qəmər əz-Zamana ərə vermek, həm də onu, arvadı Budur şahın yerine məmlə-kotin şahı elemək isteyir.

Həmi ağız-ağıza verib dedi: "Madam ki, Qəmər əz-Zaman bundan əvvəl biza sultan olan Budur şahın eridir (biz də elə bilirdik ki, o, bizim şahımız Ərmenusun kürəkənidir), onda hamımız razıyıq ki, o, sultanimiz olsun; biz də onun nökərləri olacaqıq, özü də həmişə ona itaat eləyacəyik".

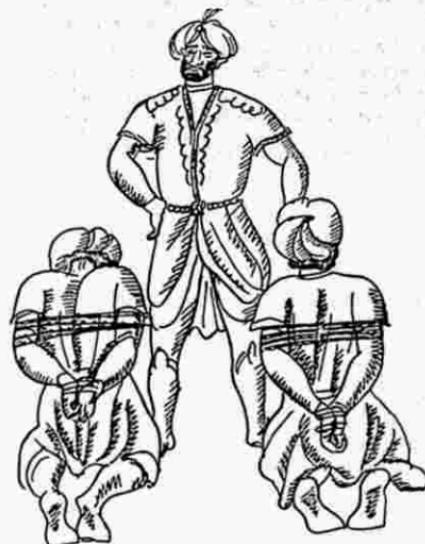
Ərmenus şah elə şad oldu ki, daha nə deyim! Sonra o, qazını, şahidləri, şahlığın başçılarını yanına çağırıb Qəmər əz-Zamanla öz qızı Heyat ən-Nüfusun kəbinini kəsdirdi. Bundan sonra padşah bir toy-büsət, bir qonaqlıq verdi ki, göl görəsən! Sonra da şah emirlərin hamisini, sərkərdelərə fəxri libaslar bağışladı, kasib-kusuba, dilençiləre

sədəqə payladı, dustaqların hamisini azad elədi. Adamlar Qəmər əz-Zamanın taxta çıxmışına çox şad oldular, sidq dildən dua eləməye başladılar ki, Qəmər əz-Zaman həmişə şan-söhretli olsun, xoşbəxt olsun, işi həmişə avand olsun.

Qəmər əz-Zaman da onların sultani olandan sonra gömrükleri leğvi elədi¹, həle də zindanlırla olan dustaqları buraxdı. Reiyyətlə çox yaxşı rəftər eləməyo başladı. Qəmər əz-Zaman öz arvadları ilə şad-xürrəm, firavan ömür sürüb hər gecə bir arvadı ilə gün keçirirdi. Bu minval ilə o bir müddət ömür sürdürdü, dərd-qəmi dağıldı, atası Şahraman şah da, onun sarayında ömür sürdüyü zaman atası ilə bərabər gördüyü şan-söhret də, elində olan ixtiyar da yadından çıxdı.

¹ Orta ösrlərədə saysız-hesabsız vergilər və kömürük Misir ohalisi üçün böyük bir bula idi. Ona görə hər yeni sultana birinci tədbiri, demək olar ki, həmişə bəzi vergilərin lagı edilməsi olardı, ancaq çox keçmədən bu vergilərin yerinə tuza vergilər qoyulardı.

Əl-Əmcadla əl-Əsədin¹ əhvalatı

Allah-teala Qəmər əz-Zamana hər arvadından bir oğul etə
elədi, oğlanların hər ikisi elə gözəl, elə göyəç idi ki, elə bil
nur saçan ay parçası idi. Böyük oğlunu şah qızı Budur xanım
doğmuşdu, adını da Məlik el-Əmcad qoymuşdular, kiçik oğlan Heyat
ən-Nüfus xanımdan idi, adını Məlik əl-Əsəd qoymuşdular. Əl-Əsəd
öz qardaşı əl-Əmcaddan gözel idi.

Onlar cah-cəlal içinde, nazırvarişle böyüyürdüler, dərs oxuyub
savadlanırdılar, hüsnxəti, elmləri, idarə elemək sənətini, at çapmaq

¹ Əl-Əmcad - on şərefli; əl-Əsəd - on xoşbəxt deməkdir.

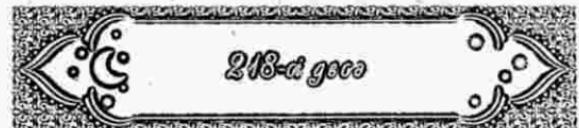
moharetinin öyrənəndən sonra elə kamil, elə gözəl, qəşəng cəvən
oldular ki, onları görən arvadları, kişilərin ağlı başından çıxırı. Hor
ikisinin yaşı on yeddiyə çatdı, onlar həmişə bir yerda olurdular, bir
yerde yatırdılar, bir saat belə bir-birindən ayrılmırlırdılar, buna görə de
adamların hamısı bu qardaşlara paxılıqlı cələyirdi. Elə ki onlar yaşa
dolub kamilleşdilər, atanları bir yana gedəndə növbə ilə onları öz
yerində qoyub divanxanada aylasdırırdı, oğlanların hərəsi bir gün
adamların şikayətinə baxırdı.

Günlerin bir günü iş dolamb elə oldu ki, Allah-tealanın hökmü ilə
şah qızı Budur xanım öz oğulluğunu əl-Əsəda, yəni Heyat ən-Nüfus
xanının oğluna, Heyat ən-Nüfus xanım da öz oğulluğunu əl-Əmcadı,
yeniyən şah qızı Budur xanının oğluna vuruldu. Bu arvadların hərəsi öz
gününsünün oğlu ilə dilxəşləq cələmeye, onu öpüb bağrına basmağa
başladı. Oğlanın atası bunu görəndə cəs bilirdi ki, bu nevazış usaqlara
olan məhəbbətindən. Eşq-məhəbbət odu yavaş-yavaş bu arvadların
üreyini yandırmağa başladı, belə olanda, bir gününə oğlu o birinin
yanna gələndə, arvad oğlunu tutub bağrına basır, cəhd cələyirdi ki,
ondan ayrılmamasın.

Elə ki bu məhəbbət aşib-dasdı, analıqlar oğlanlara yaxınlıq cələ-
meyə heç bir yol tapmadılar, arvadların hər ikisi de yemək-içməkdən
qaldı, şirin yuxu onlara haram oldu.

Günlerin bir günü şah ova, şikara çıxdı, özü da usaqlarına təpsiridə
ki, həmişəki kimi hərəsi bir gün onun yerində oyoşlaşdırıb divan işlərinə
baxısunlar..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldıqını görüb nağılı yarımcı qoysu.

Elə ki iki yüz on sekizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin daliñ daniş-
maga başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cələyirlər ki, padşah
ova, şikara çıxdı, özü da usaqlarına təpsiridə ki, həmişəki kimi hərəsi
bir gün onun yerində aylasıl divan işlərinə baxısunlar. Şah ova çıxan
gün Budur xanının oğlu şahzadə əl-Əmcad divanxanada oyoşdı, əmr
verməyə, qadağan qoymaşa, təyin cələmeye, yerində saxlamaşa, istə-
niləni verməyə, yaxud rədd cələməye başladı.

Əl-Əsədin anası şah qızı Heyat ən-Nüfus xanım ona namo yazib mümkin qədər yumşaqlıqla, chtiyatla oğlana işarə eləməye çalışdı ki, ona bark vurulubdur. Heyat ən-Nüfus xanımı haya pərdəsinə üzden götürüb başa saldı ki, onunla yaxınlıq eləmək istəyir.

O, kağız götürüb bu sözləri yazdı: "Dörd-qəmənd, hicran ezablanndan hələk olan, gəncənin sonin ucbatundan məhv olan, ixtirablari tükənməyən badəxan məsqədən. Əger men öz dərdimi, çəkdiyim qəm-qüssəmi, bu eşq-mehəbbət ucbatından nələr çəkdiyimi, dərdli ürəyimi parçalaya-parçalaya nece ağlayıb sızladiğimi, qəm dəryasına batıb əzəb çəkdiyimi, hicran oduna yana-yana nece dərd-bələya düşər olduğumu yerli-yrəndə yazsam, doğrusu namoni yazib qurtarmaq olmazdı, menin əzəblərim keç kəs sayıb qurtara bilməz. Yer-göy məno dañ olubdur, daha özgəlerinə ümid əlemirəm, onlardan kəmək ummuram, indi ölüm ayağındayam, ölümün o ağır əzəblərim dadmişam, eşq dərdi, hicran odu məni ele yandırıb-yaxır ki, daha na deym! Əger man çəkdiyim qəm-qüssəni yerli-yrəndə yazsa idim, kağız çatmadı, çəkdiyim əzəb-əziyyəti, üzülüb əldən düşdürüyüm bu şeir sənə eyan eləyor.

"Qalbimin eşqini, bayəcanını,
Səməzə yanğınınu yazmaq istəsem,

Na bütün dünyannın kağız-dəftəri,
Na mürəkkəb çatar, na ləlek qələm".

Sonra Heyat ən-Nüfus bu nameni, bir de puldən qiymətli olan hörүün şəridini müşk-ənber, zəfəran suyu hopdurulmuş bahalı ipək parçaya bükdü, sonra da hamisini yaylığa bükdü, xacaya verib tapşırı ki, aparıb şahzadə əl-Əmcəda versin..."

Şəhrizad bu yerde seherin açıldığı görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ele ki iki yüz on doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, şah qızı Heyat ən-Nüfus xanım içerisinde namo olan yaylığı xacaya

verib, tapşırı ki, onu aparıb şahzadə əl-Əmcəda versin. Xacə çıxbı getdi, özü də bilmirdi ki, başına no iş golocak, amma sırlı işlərin hamisi Allah-toalaya ayandır, o necə istoyırsə, elə də elayır.

Xacə şahzadə əl-Əmcədin yanına girdi, eylib onun hüzurunda yeri öpdi, sonra namoni ona verdi, əl-Əmcəd şah da yaylığı alıb açdı, içindəki kağızı gördü, açıb oxudu, namonanın məzmunundan başa düşdü ki, analığlı xeyənat elemək, atasını, Qəmar az-Zaman şahı aldıtmag isteriy.

Şahzadə berk qəzəbləndi, əməllörinə görə arvadları pişiləyib udan dədi: "Ağlıdan, etiqatdan kam xəyanətkar arvadlara Allah ısatəl əlesin!" Sonra da qılıncını siyirib xacoya dedi: "Ay xəbis qıl, sen də ağamın arvadının xəyanətinə səbəb olan namonları ona-buna aparırsın? And olsun Allaha, sendə nəciblik adında beç ne yoxdur, senin dərin de qaradır, günahların sohifələri¹ da, ay zahiri mürdar, içərisi xəbis qıl!"

Əl-Əmcəd bunu deyib qılıncla xaconin boynunu vurdur, başını bədənindən ayırdı. Namə bükülmüş yaylığı qoltuq cibində gizlətdi. Sonra şahzadə öz anasının yanına gedib nə üz verdiyini ona nağılı elədi. O, Heyat ən-Nüfusun lanət yığdırıb söyə-söyə anasına dedi: "Sizin hamınız bir-birinəndən pişinən! And olsun o böyük olan Allaha, əgər man atam Qəmar az-Zamannı, bir da qardaşım əl-Əsəd şahın hüzurunda edəbsizlik ələməkden qorxmasayıdım, yəqin ki, analığım Heyat ən-Nüfusun otağına gedib, xacanın başını bədənindən ayırdığım kimi onun da boynunu vurub başını bədənindən ayırdım". O, qəzəbdən otutub yana-yana anası şah qızı Budurun otağında çıxbı getdi.

Şah qızı Heyat ən-Nüfus şahzadə əl-Əmcədin xacanı öldürdüyüն eşidənən oğullugunu söydü, qarğış tökməye başladı, hiylə qurub onun başına iş açmaq fikrinə düşdü. Şahzadə əl-Əmcəd da qəzəbdən, part olduğunu, fikir-xayaldan xəstə-hal olub gecəni sahərəcən yata bilədi, yemek-içmək də ağızında zəhərə döndü.

Elə ki sehər açıldı, onun qardaşı əl-Əsəd şahın növbəsi çatdı. o keçib atası Qəmar az-Zaman şahın taxtında ayladı ki, adamların işlərinə baxsun (onun anası Heyat ən-Nüfus iso əl-Əmcəd şahın xaconi öldürdüyüն eşidəndən sonra xəstələnib yattı). Əl-Əsəd şah o gün divanxanada taxtda oyleşib divan işlərinə baxdı, adələti hökmər verdi, birini vezifə başına qoydu, o birini vezifədən götürdü, əmərlər

¹ Burada hamin xaconin günahları qeyd olunan "əzoli və əbudi" kitabın sohifələri nözordə tutulur. Müsəlmanların etiqadına görə Allahın şərəqətində xüsuslu kitab vardır ki, bu kitabda adamların əməlləri qeyd olur, hor bir adama aynca salihə hasr edilir. Həmin qeydlərə asasən qiyamot günü adamların günahları hesablanacaq və onların cozası veriləcəkdir.

verdi, qadağan qoydu, birinə hörmət elədi, o birinə bəxş verdi, bu qarda ilə gün batanacaq divanhanada oturdu.

Şahzadə əl-Əmcadin anası Budur xanım da çox fəndigir bir küپəgirən qarının yanına adam göndərib onu çağırıdı, üreyindəki sırrı ona açıb dedi. Sonra Budur xanım bir vərəq kağız götürdü ki, günüsünün oğlu şahzadə əl-Əsəd name yazısını; ona olan eşq-məhabbatından acı-acı şikayətlərinə belə yazdı: "Eşq-məhabbat odunda yanib kül olandan adəb va mərifətde, gözəllikdə tay-berabəri olmayana, gözəlliyyinin terfi göylərə qaldırılana, zerifliyi ile lovğalanana, onunla yaxınlıq axtaranlardan öz əvərəna, itaatle alçalanlarla yaxınlıq elemek istəməyənə, sərtliyi ilə hamidən fərqlənənə, ezab-aziyyətdən, taqədən saldırdı məşqədən bezenə - misilsiz gözelliliyi pak, lokesiz olan, üzü ay kimi parlayan, alını nuri saçan, bütün vücudu bərq vuran əl-Əsad şaha. Bax bu naməni, eşqinin derdi vücudumu eridib, dərimi sümük-lərindən ayıran gözəl oğlana yazıram. Bil ve agah ol ki, daha məndə səbir-qərar qalmayıb, bilmirəm nə eyleyim; məhabbat atəsi, yuxusuzluq məni əldən salıb, sobrımı de, rahatlığımı da elimdən alıb. Qem-qüssə, yuxusuzluq mene rahatlıq vermir, eşq-məhabbat mene ezab verir, bu xəstəlik məni taqədən salıb. Əgar sənə məşqəni öldürmək xoşdursa, qoy mənim ruhum canimdən çıxısm, sən rahat olasan, qoy Allah həmisi canını sağ eləsin, her bələdan səni uzaq eləsin".

Bu sətirlərdən sonra Budur xanım aşağıdakı şeriyi yazdı:

"Zaman mənim füreyimi sənə bağladı,
Gözəllikdə sen aya yox, ay sənə oxşar..

Sirin kələm, xoş danışq səndədir ancaq,
Hüsnün nuru özgedə yox, tek səndə parlar..

İsterəm ki, ezab çəkəm sonin yolunda,
Belkə mənə sən bir baxış edəsən nisar..

Məhabbatdən xəbərsizlər bextidönükür,
Eşqin üçün candan keçən olur boxtıyar..

Bir da bu şeri yazdı:

"Əsəd, mənim səndən sənə şikayətim var,
Bir rəhəmə gol, eşqin məni döndərib küle..

Ne vaxtacan oynadacaq məhabbat məni,
Qüssə, azar ne vaxtacan sūroçak belə?

Gah göz yaşı donizində, gah qalb odunda
Qovnuluram - təsəccübülü deyilmə, söylö?

Əlgyar, ol çök məzəmmətdən, öz nicatını
Məhəbbətdən qaçmaqdə gör, ağlar dad elo..

"Əcə!" - deyo səslənmisəm hicran olindən,
Səziim təsir etməyib, ofsus, əcelo..

İndi hicran xostosiyam, dözə bilmirəm,
Hökəmin ol, qeyma mənə dərd astın gəla..

Sözbaz, ol çök məzəmmətdən, chtiylə ol,
Eşq azarı hayatı vərasın yelo!"

Sonra Budur xanım namənin üstüne müşk-enbor sapıb öz saçının şəridinə bükdü, özü də şorid, mirvari, daş-qاشla işlənmiş İraq ipayindən, qotazı da yaşlı zümrüd dənələrindən idi. O, naməni qariya verib emr elədi ki, oğulluğu əl-Əsəd şaha yetərsin. Qarı canfeşaulıq eləyib qulluq göstərməyə çalışdı, elə o saat, o daşıq əl-Əsad şahın yanına getdi.

Qarı içəri girondo əl-Əsad şah tak idi, şahzadə, qarının gotirdiyi şəride bükülmüş naməni ondan aldı, qarı cavabı alıb aparmaq üçün bir qəder dayandı. Əl-Əsad şah naməni oxuyub hər şeyi başa düşəndən sonra kağızı ipəye büküb qoltuq cibinə qoydu. O, bərk qəzəblənib aralarını aldadən arvadları lenət yağıdırmağa başladı, sonra yerindən qaldı, qılıncını siyirdi, qarının boynunu vurub başını bədənindən ayırdı.

Sonra o, durub düz anası Heyat ən-Nüfusun yanına getdi, otağa girib gördü ki, anası əl-Əmcad şahın tutduğu işden sonra naxşələdiyi üçün yataqda uzanıbdır. Belə olanda, əl-Əsad şah anasını sōyib bişbir elədi, ona lenət yaşardı, anasının yanından çıxıb gedəndə qardaş əl-Əmcad şahla üz-üzə geldi, onun anası Budur xanımla öz arasında olan əhvalatı əl-Əcəd şahın yerlə-yerində dənəsi. Naməni götəren qarını öldürdüyüն ona xəbar verib ucadan dedi: "And olsun Allaha, qardaş, eger səndən utanmasaydım, elə bu daşıq onun yanına gedərdim, boy-nunu vurub başını bədənindən ayırdım".

Qardaşı əl-Əmcad şah da ona dedi: "Qardaş, Allaha and içirom ki, bu gün sənən başına gələn əhvalat dünən mənim de başına gelib. Dünən man şahlıq taxtında oyloşandə sənən anan da mənə bu sözlərə dələ bir name göndəmişəm". Əl-Əmcad şah əl-Əsad şahın anası Heyat

en-Nüfus xanımla öz arasında baş veren ehvalatı yerli-yerinde ona nağıl elçiyib dedi: "And olsun Allaha, qardaş, eger səndən utanmasaydım, hökmən onun otağına gedərdim, xəcə kimi onun da boynunu vurub başını bədənindən ayırdım".

O gecə onlar sehəracən söhbət etdilər, ərlərinə xain çıxan arvad-lara lənət yağırdırlar, bir-birinə məsləhət gördülər ki, bu işi gizli saxlaşınlar, cümkü ataları Qəmər əz-Zaman xəber tutsa, arvadların ikisini da öldürə bilər. Həmin gecəni sehəracən onlar qəm-qüssəyə batıb yatmadılar.

Ela ki seher açıldı, şah öz qoşunu ilə bərabər ovdan qayıdış geldi, bir az şahlıq taxtında eyleşib sonra öz sarayına getdi, emirləri buraxdı ki, çıxıb öz yolları ilə gətinsinlər. Sonra o öz yataq otağına girəndə nə görə yaxşıdır? Gördü ki, arvadlarının ikisi de taqatdən düşmüş halda yataqda uzanıblar (arvadlar da öz uğurlarına qarşı hiylə qurmuşdular, belə razılıqla gelmişdilər ki, oğlanları mohv əcləsində, cümkü rüsvay olmuşdular, gördükleri işə görə cəzalanmaqdən qorxurdular). Şah onları bu halda görəndə soruşdu: "Size nə olubdur?" Arvadlar ayaga qalxıb onun əlini əpdürələr, olan ehvalatı, özü də tamam tərsinə nağıl elçiyib dedilər: "Ay padşah, bil və agah ol ki, mərhəmətin sayesində böyük boyaya-başa çatmış oğlanların səni aldadırlar, arvadlarının namusuna qəsd elçiyib səni alçatdırılar".

Qəmər əz-Zaman arvadlarından bu sözləri eşidəndə işıqlı dünyaya gözündə qaralıq zülmətə döndü, bərk qazəbləndi, hirsindən ağıb başından çıxdı, arvadlarına dedi: "Məni başa salın görüm bu ehvalat necə olub?"

Şah qızı Budur dedi: "Qibleyi-aləm sağ olsun, bil və agah ol ki, sənin Heyat en-Nüfusdan olan oğluñ el-Əsəd neçə gün idi ki, mənə name yazıb göndərirdi, məni yoldan çıxartımaqə əlləşirdi, mən onu bu emaldən saxlamaqə çalışdırdım, ancaq o, el çəkmirdi. Sən o gedəndən sonra o, sərxəs halda əlində siyirmə qılınc mənim üstümə cumdu, nökerimi vurub öldürdü, sonra, olında qılınc, mənim sinəm üstə oturdu, qorxdum ki, o deyənə razı olmasam nökerimi öldürdüyü kimi məni də öldürür, o da məni zorlayıb öz nəfsini söndürdü. Qibleyi-aləm sağ olsun, eger sən onun cəzasını verməson, mən vurdugu ləkeni onun qanı ilə yumasan, mən özüm öz əlimle canıma qəsd elçayəcəyem: belə biabırçı işdən sonra mənə bu dünyada yaşamaq haramdır!"

Heyat en-Nüfus da hönkür-hönkür ağlayıb şaha Budur xanım nağıl elçiyib ehvalata oxşayan bir ehvalat danışdı..."

Şəhrizad bu yerde seherin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

220-də gecə

Ela ki iki yüz iyirminci gecə oldu, Şəhrizad nağılın dalımı damşmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, şah qızı Heyat en-Nüfus da ori Qəmər əz-Zaman şaha Budur xanımın nağıl elçiyib ehvalata oxşayan bir ehvalat danışdı, özü də axırda dedi: "Sənin oğluñ ol-Əmcad da mənim başıma elo bu cür oyun açdı". Sonra o, hönkür-hönkür ağlayıb ucadan dedi: "Əgər mənə elçiyib züləm görə onun cəzasını verməson, onda mən atam Ərmanus şaha hər şeyi xəbor verəcəyəm!"

Arvadların hər ikisi de öz ərləri Qəmər əz-Zaman şahın qabağında hönkür-hönkür ağlamaya başladı. Şah, arvadlarının ikisinin də belə ağladığım görüb yaqın elədi ki, dedikləri həqiqətdir, odur ki, qazəbdən əsim-əsim əsməyə başladı. Şah yerindən qalxıb öz oğlanlarının üstüne atılmaq, onları öldürmək istədi.

Yolda qayınatı Ərmanus şah rast gəldi. Ərmanus şah kürəkənin ovdan qayıtdığını eşidib onunla görüşməye gəlirdi. O gördü ki, Qəmər əz-Zaman əlinde sıyrımaqlı qılınc gedir, özü də elə bərk qazəbləndib ki, gözlərindən qan damır, onda Ərmanus şah soruştu ki, ona nə olubdur? Qəmər əz-Zaman öz oğlanları el-Əmcadla əl-Əsədin omollarını danışib qəzəbələr dedi: "Mən onların üstüne gedirəm ki, hər ikisini azab vera-vera öldürürüm, tika-tika doğrayım!"

Onun qayınatı Ərmanus şah da cavanlarının elindən qazəblənilər dedi: "Oğlum, sən nə ələsən onlar buna ölüyidirlər! Qoy Allah onları da, öz atalarına qarşı belə cırkıñ iş tutan övladların hanusunu da bələsinə versin. Ancaq oğlum, belə bir atalar məsəli var: "Gördüyü işin aqibətimi fikirleşməyən adama tale yar ola bilməz". Nə olursa olsun, onlar sənin uşaqlarındır, sən öz əlinə onları öldürmeməlisen, sən onları öldürdürüñ üçün həmişə azab çəkəcəksən, sonrakı pəşmənlilik də fayda verməz, odur ki, bu işi qullardan birinə tapşır, qoy bu haramzadaları sehərda öldürsün, onda sən bu qatlı öz gözlerinlə görməzsen. Məsal var, deyərlər: "Sevdiyimden uzaqda olmaq yaxşıdır, nə görüm görər, nə də ürəyim bulanar".

Qəmər əz-Zaman şah qayınatı Ərmanus şahdan bu sözləri eşidib onları doğru məsləhət hesab etdi. O, qılıncını qutuna taxdı, qayıdış

şahlıq taxtında oturdu, öz xəzinədarını çağırıp (bu xəzinədar əldən düşmüş qoca kişi idi, dünaygörmüş, başı çox bolalar çökmiş adam idi) ona dedi: "Menim oğlanlarım əl-Əmcadla əl-Əsədin yanına get; ol-qollarını möhkəm bağla, hər ikisini sandığın içine qoy, qatırın yükle, özün də həmin qatırın min, apar sahəninin ortasına, ikisini de tika-tiko doğra, qanlarından iki bardaq doldur, tez götür mənə". Xəzinədar şahın cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcundur!"

Xəzinədar ele o daqiqə yerindən qalxıb əl-Əmcadla əl-Əsədin yanına yollandı. Saraydan çıxanda gördü ki, onlar an yaxşı libaslarını geyib atalar Qəmer əz-Zaman şahın yanına gedirlər ki, onunla görüşsünlər, ov sahərindən sağ-salamat qayıtdığı üçün ona gözaydılılığı versinlər. Xəzinədar cavanları görəndə onları qamarlayıb ucadan dedi: "Balalarım, özünüz bilirsiniz ki, men itaatkar qulam, atanız mənə emr eləyibdir. Atanızın emrinə itaat edersizmi?" Onlar qocamın cavabında dedilər: "Beli!" Xəzinədar bu cavabı eşidən kimi onların yanına geldi, hər ikisinin əl-qolunu bağlayıb hərəsini bir sandığa qoydu, sandıqları qatır yüklədi, sürüb şəhərdən çıxdı.

Xəzinədar az getdi, çox getdi, güntortayan yol getdi; ele ki günorta oldu, qoca sahənin ortasında, xəlvət bir yerde dayandı. O, atdan düdü, sandıqları qatırın belindən açıb endirdi, qapaqlarını qaldırıb əl-Əmcadla əl-Əsədi çıxardı. Qoca oğlanların qəşəng gözlerinə baxıb hönkür-hönkür ağladı, sonra qılıncını sıyırbı onlara dedi: "Ay ağalar, vallahi, sizin başınız belə müsibət getirmək mənənən çox ağırdrı, ancaq Allah bu günahundan keçer, cünki men itaatkar qulam, sizin atanız Qəmer əz-Zaman şah emr eləyib ki, ikinizdən de boynunu vurun". Cavanlar bu sözleri eşidib xəzinədəre dedilər: "Ay əmir, şah sənə necə emr eləyibsa, ela de eləginen, Allah-tealadən bizim alıñımıza nə yazılıbsa, biz ona dözəcəyik, özü de sən bizim tökülen qanımıza cavabdeh deyilsən."

Sonra qardaşlar qucaqlaşıp öpüsdülər, bir-biri ilə halallaşdırılar, əl-Əsəd üzünü xəzinədə tutub dedi: "Ay əmi, səni and verirəm Allah'a, məni mecbur elemə ki, qardaşının müsibətini öz gözlerimlə görün, məni bu dözlüməz dərəcə duçar elemə, rəhm ela, məni ondan əvvəl öldür. Əl-Əmcad da üzünü qoca xəzinədə tutub həmin sözləri dedi, özü da çox israr eleməyə başladı ki, xəzinədar onu qardaşından əvvəl öldürsün, odur ki, dedi: "O məndən cavandır, gəl məni onun müsibətini görməyə vadar elemə".

Sonra hər ikisi hönkür-hönkür ağladı. Xəzinədar onların göz yaşlarını görəndə döze bilməyib özü de ağladı..."

Şəhərizad bu yerde şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

221-ci gecə

Ele ki iki yüz iki yüz birinci gecə oldu, Şəhərizad nağılına dalmış mağaza başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, qoca xəzinədar onların göz yaşlarını görəndə döze bilməyib özü de ağladı, sonra qardaşlar qucaqlaşıp bir-birilər halallaşdırılar, onlardan biri o binişinə dedi: "Bunlar hamısı sənin ananın, bir də menim anamın hiyləsidir, bax mənim sənin ananla, sənin də menim anamla elədiyimiz rəstərin cezasıdır çəkirkir. Ancaq Allah-tealadən başqa heç kəsəd qüdrət və qüvvət yoxdur! Biz doğrudan da Allahın quluyuq, onun da yanına qayıdır!"

Əl-Əsəd öz qardaşını qucaqlayıb ah çəkə-çəkə bu şəri oxudu:

"Məni dəhşət bürüyəndo, sənənən sığndım,
Dar günündə yalnız sənənən gətirdim panah.

Təkəvə sendən nəcət umub qapımı döydüm,
Rədd edilsəm, hara gedim, gol eylez izah.

Ey neməti bircə "var oll!" sözündə zahir,
Nemənindən moni məhrum etmə, san allah!"

Əl-Əmcad qardaşının ağladığını görəndə, o da hönkürüb ağlaya-ağlaya onu bağırma basdı, hər iki beyti dedi:

"Sən ey manim kömək olım, yaxın sırdaşım,
Bitən deyil, hey dənüşəm yaxşılığından.

Haçan folak üz döndərdi, dorhal yanında
Sən, yalnız sən gördüm mənə bir həyan".

Bundan sonra əl-Əmcad qoca xəzinədər dedi: "Səni and verirəm şahın özünü də hifz eləyən o bir Allah'a, məni qardaşım əl-Əsəddən qabaq öldür, bəlkə üşyimdəki od səndü, qoyma bu da alovlaşın". Ancaq əl-Əsəd ağlayıb ucadan dedi: "O, əvvəlcə heç kəsi yox, məni öldürəcək!" Əl-Əmcad bunu eşidib dedi: "Hamisindən yaxşısı budur ki, biz qucaqlaşaq, qılınc ikimizi də birdən öldürsün".

Onlar üzbeüz dayanıb quaçlaşdırılar, xozinədar onları kandırıb sardı, ağlaya-ağlaya qılıncını siyirib ucadan dedi: "Ay ağalar, vallah siz öldürmək mənənən ağır gəlir! Belə sizin elə bir arzunuz var ki, ona encəm çəkə bildim, ya vəsiyyətiniz var ki, ona əməl cleye bildim, ya da bəlkə bir adamın naməzin var ki, onu sahibinə çatdırıbm?" Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Heç nəyimiz yoxdur, o ki, qaldı vəsiyyətə, menim sənə vəsiyyətim budur ki, bizi öldürəndən qardaşım əl-Əsədi aşağıda, məni üstdə qoy ki, qılınca evvelcə mənənən dəysin. Bizi öldürəndən sonra padşahın yanına qayğıdaşasən, o da səndən soruşaq: "Onlar sənə vəsiyyət edildiirmi?" Onda sən padşaha deyərsən: "Oğlanların sənə salam göndərib dedilər ki, son onların günahsız ya günahkar olduğunu bilmirsən. Onların doğrudan da belə iş eleyib-əlamədiklərini yeqin bilməmiş, oğlanların işinə baxmamış onları öldürdün". Sonra atamıza bu iki beyti oxu:

"Bize şeytan yaranmışdır, bil ki, qadınlar,
Məni şeytan hiyləsindən qorusun Allah.

Bu dünyada, axırətdən nə baş verirə,
Sobekkari qadınlardır, qadınlardır, ah!"

Sonra əl-Əmcad dedi: "Biz səndən ancaq bunu rica eleyirik ki, indiça bizzən eşitdiyin bu iki beyti atamıza yetirəsan..."

Şəhrizad bu yerde soherin açıldığını görüb nağılı yarımqıq qoydu.

222-də gecə

Elə ki iki yüz iyirmi ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirlər ki, əl-Əmcad xozinədərə dedi: "Biz səndən ancaq bunu rica eleyirik ki, indiça eşitdiyin bu iki beyti atamıza yetirəsan. Bir də, Allah xətrinə, səndən rica eleyirəm, sabır elə, qardaşımıza bu iki beyti deyim".

Sonra o, zar-zar ağlayıb dedi:

"Səhvi keçən şahların
Garək bizo dərs ola;

Gör neçəsi onların
Düşüb bu yanlış yol!"

Xozinədar əl-Əmcaddan bu sözləri eşidib elə bərk ağladı ki, saqqalı təmam islandı, əl-Əsəde gelincə, o, hönkür-hönkür ağlayıb bu şerı oxudu:

"Bir haldə ki, fələk öncə omolimizi,
Sonra isə özümüzü qırıb edir tərk.

Bədanlorın, surotlorın üzərində də,
Niyə gorok ağlayaraq göz yaşı töök?

Yalançı bir gecə ilə adı gecəni,
Ya rob, necə sohv etmədən ayraq, seçək?

Tale özü qəsindəndiydi İbn Zübeyrin,
Hərçəndi o qara dəşdən umurdu kömək.

Xaricə mahv edildiəsə Əmrin yerinə,
Əlini ki kimincünəsə məhv etdi fələk"

Sonra o, yanaqlarını göz yaşlarını ilə işladıb bu şeri dedi:

"Neyləyəsun, gecə-gündüz belə yaranmış,
Hiyo, kələk və yalanla yoğrulub zaman.

Sədəf dişdən ayırmayız zaman iləm,
Onun üçün qatı zülmət sərmədir, inan.

Mənim suçum iti qılınca suçuna bənzər,
O zaman ki, iğid qacır yad qabağından".

Sonra o dərinindən ah çəkə-çəkə bu şeri də oxudu:

"Ey bu fani pəc dünənya bağlanan insan
Ölüm, dəhşət meydandır olsunda heyat.

Bu gün soni güfüşlərə qarsılayırsa,
Inan, sabah ağladacaq, onda yox sabat.

Bu sərđda İslamiyyotun ilk vaxtlarında bay vermiş hadisələrə ehtimalı şəxslər.
İbn Zübeyr (Abdullah ibn az-Zübeyr) - xolito Əbuəbəkrin noventidir, həkimiyyəti Əmrovilər süləsləsinin ilk xolitoğullarından olmuşdur. 680-ci ilə xalife Müəaviyyətə öldürdükən sonra İbn Zübeyr özünü xolito elan etmiş, lakin Müəaviyyətin oğlu Yezidin toqibindən Mokkaya qəcməyi mochur olmuşdur. buna görə ona "Daşa ponş gətirən" (Mekkədəki "Müəjddədə dəsə") ləğibi verilmişdir.

Xaricə - Misir qazasıdır, 661-ci ilə bir nofor mövhümətçi sohvun onu Misri fətih edən Əmr ibn al-Asin yerinə öldürülmüşdür.

Xolito Əli və onun xolito Müəaviyyədən başqa mərəz qalmışdır; Əli ağır yaralanıb olur, Müəaviyyə isə sağ qazır.

Haqq-hesaba siğan deyil onun başını,
Folok osir etdiyini kim cılyar azad.

Yalanna, hiyolesino nifret yağıdnır,
Çox adamlar yad kasılıb taleyino, yad.

Qisas üçün qalxanımlı alib elinə,
Bıçığını al boyayıb felek – o collad.

Əvvəl-axır zaman bizi edəcək hələk,
O astadır, ehmalıdır, telesmir heç vaxt.

Cəhd elə ki, hədər yera bitməsin ömrün,
Kac fəlakədən gecə-gündüz cylo ehtiyat.

Öz eşqinin istayının cilovunu qır,
Özün üçün diz yol axtar, saadətə çat”.

Əl-Əsəd bu şeri oxuyandan sonra qardaşı el-Əmcədi elə bərk qucaqladı ki, elə bil bir adam oldular, qoca xəzinədar işe qılınçını sıyrıb yuxarı qaldırdı, elə endirmək isteyəndə birdən atı yerindən götürülüb sehərə qaçıdı (bu atın da qiyməti min dinar idi, onun belində çox bahalı, çox gözəl yəhər var idi). Bunu görən xəzinədarın qılınçılarından yera düşdü, o, atının dalınca qaçıdı...”

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

223-ü gecə

Elə ki iki yüz iyirmi üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, bəla rəvayət eləyirlər ki, xəzinədar öz atının dalınca qaçıdı (üreyi az qalırdı partlaşın), onu tutmaq üçün ta o vaxta kimi yüyürdü ki, at gedib bir kolluğa girdi, xəzinədar da onun dalınca kolluğa soxuldu. At kolluğun ortasına çatanda ayağını yera elə döydü ki, toz burula-burula ərşə qalxdı, hem də at xırıldamağa, finxırmağa, kişnəyib şahə qalxmağa başladı.

Dəma, bu kolluqda çox qorxunc, bədheybat bir şir var idi, gözləndən od yağırdı, sır-sifetindən zəhrimər tökülürdü, onun sıfətinə

baxanda adamı vahimə basıldı. Xəzinədar dənəbəxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü həmin şir düz ona toraf gəlir. Belə olanda, xəzinədar bilmədi ki, hara qaçıb canını onun pəncəsindən qurtarsın. Qılınçı da yanında yox idi. Odur ki, xəzinədar ucadan dedi: “Allah-əsəldən başqa heç kosudə qüdrət və qüvvət yoxdur, yaqın bəla mənim başma ancaq əl-Əmcədla əl-Əsədə görə golir, ham də bu sefor elə lap avvəldən nəhə geldi!”

Əl-Əmcədla əl-Əsəd qızmar günüşin altında qalıb susuzluqdan elə yanırıldılar ki, dilləri bayır çıxmışdı. Onlar qışqırıb köməyə çağırmağa başladılar, amma köməyə gələn olmadı. Belə olanda, onlar ucadan dedilər: “Ah, bizi öldürsəydi, bu müsbətən birəfəlik canımız qurtardı! Amma heç bilmirik at hara qaçıb getdi, xəzinədar da bizi burada qolubağlı qoyub onun dalınca qaçıdı. O qelib bizi öldürseydi, bu əzabə dözməkdən yaxşı olardı!”

Əl-Əsəd qardaşına dedi: “Qardaşım, səbir elə: çox keçməz Allah-əsəla dadımıza çatar, axı Allahn bize rahmi golməsəydi, at qaçmazdı, indi bize əzab verən ancaq susuzluqdır!”

Əl-Əsəd bu sözleri deyib dərtünməğə başlandı, çapaladı, özünü gah sağa, gah da sola verdi, axırdı əl-qoluna sarmanın kəndir açıldı, əl-Əsəd ayağı qalxıb qardaşının da əl-qolunu açdı, sonra emirin qılınçını yerden götürüb qardaşına dedi: “And olsun Allaha, biz xəzinədarın başma nə gəldiyini bilməmiş buradan gəden deyilik!”

Onlar vezirin izi ilə az getdilər, çox getdilər, iz onları götürüb bir kolluğa çıxardı, qardaşlardan biri o birincisi dedi: “Belə görünür ki, at da, xəzinədar da bu kolluqdan o yana getməyiblər”. Əl-Əsəd qardaşına dedi: “Sən burada dayan, men kolluğun içərinə girib əmri axartın”. Amma əl-Əmcəd ucadan dedi: “Man qoymaram ki, san bən kolluğa tek giresən, ikimiz de gedəcəyik! Biz xiləs olsaq, ikimiz də bərabər xiləs olarıq, yox egar məhv olsaq, ikimiz də bir yerdə məhv olarıq”.

İkisi də kolluğa girib gördüler ki, şir xəzinədarı basmalarayıbdır, xəzinədar şirin altında elə bil sərcədir, özü də o, alını göyə qaldırıb Allaha yalvarı, dəvətliyir. Əl-Əmcəd bunu görəndə qılınçı şirin alma ela zərbə endirdi ki, şir yera sərdili.

Əmir bu işə mal qalıb yerdən qalxanda nə görsə yaxşıdır? Gördü ki, öz ağasının oğulları əl-Əmcədla əl-Əsəd qabığında durublar. Xəzinədar onların ayaqlarına düşüb dedi: “Ay mənim ağalarım, and olsun Allaha, heç elə şey ola bilməz ki, men sizinle pis rəftər eləyim, sizi öldürüm! Sizi öldürənən Allahn qənən olsun! Men öz canımı yolunuzda qurban verib sizi ölümən qurtaracağam...”

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

224-ü gecə

Ela ki iki yüz iyirmi dördüncü gecə oldu, Şehrizarad nağılin dalını damışmağa başlayıb dedi; "Padşah sağ olsun, belə ravayat elayirlar ki, xəzinədar ol-Əmcadla ol-Əsədə dedi: "Mən öz canımı yolunuzda qurban verib sizi ölümündən qurtaracağam!" Sonra o tez yerindən qalxıb cavanları qucaqladı, soruşdu ki, onlar qollarını necə açıb buraya gələrlər? Qardaşlar ona nağıllı elədiyər ki, susluqdan yanırıldılar, pisinyyət olmadıqlarına görə evvelcə birinən ol-qolu açıldı, sonra da o, qardaşının ol-qolunu açdı; onlar da izə düşdülər bura gəlib çıxdılar.

Xəzinədar bu sözleri eşidib elədikleri yaxşılığı görə qardaşlara razılıq elədi, öyü də onlara barəbəh kolluqdan çıxdı. Kolluqdan çıxan dan sonra qardaşlar ona dediler: "Əmican, atamız sənə nə əmr eleyibsə, indi sən amrı yerinə yetir". Ancaq xəzinədar onların cavabında dedi: "Allah eləmesin ki, man sizə pis niyyatlı yaxın gəlim! Bilin və agah olun ki, men isteyirəm sizin paltalarını soyunduram, öz paltalarını size geyindirəm, sonra şirin qanından iki bardaq doldurub şahın yanına gedəm, ona deyəm ki, sizi öldürmişəm. Siz də səyyah olub şəhərləri gezin: Allah-təalanın nə çox məmlekəti; ay mənim ağalarım, onu da bilin ki, sizdən ayrılmak mənə çox ağır gəlir".

Sonra hər üçü - xəzinədar da, cavanlar da ağladılar; cavanlar paltalarını soyundular, xəzinədarın onlara verdiyi paltaları geydilər. Xəzinədar onların paltalarını götürüb hərəsini ayrıca bağlama elədi, bardaqlara şir qanı doldurdu, atını minib bağlamaları da qucağına aldı, padşahın yanına yollandı.

Xəzinədar qardaşlarla xudahafızlaşış üz qoydu şəhərə, az getdi, üz getdi, dərə, topo düz getdi, gəlib mənzil başına çatdı; şəhərə çatan kimi gedib padşahının hüzurunda dayandı. O, padşahın hüzuruna çatanda eyilib onun qabağında yeri öpdü, padşah gördü ki, xəzinədarın sıfatı tamam dəyişib (bunun da səbəbi xəzinədarın sırlı olan əhvalatı idi), fikirləşdi ki, xəzinədarın sıfati ona görə bu hala düşübüdür ki, onun oğlanlarını öldürübdür. Şah sad olub ondan soruşdu: "Tapsırıldığım işi cəddim mi?" Xəzinədar onun cavabında dedi: "Bəli, qibleyi-aləm sağ olsun, cəddim!" Bu sözleri deyib xəzinədar içerisinde cavanların paltaları, bir de şir qanı doldurulmuş bardaqlar olan boxçaları padşaha uzatdı.

Onda padşah soruşdu: "Onlar özlerini necə aparırdılar, sənə bir şey tapşırıldırı?" Xəzinədar da omun cavabında dedi: "Onlar çox tökməli idilər, qismatlarına itaatsiz təslim oldular. Onlar manə bunu dedilər: "Bu işdə atamızın təqsizi yoxdur, onu qanamırıq. Atamız bizdən salam yetir, hem de ona deyin: "Sən bizi öldürüyüñə, qanımıza görə cavabdeh deyilən". Səndən rica eloyırıq ki, bu iki bəyti atamızı qatdırısan". Bax bu bəytləri:

"Biza şeytan yaramıssıdır, bil ki, qadınlar.
Moni şeytan hiyosından qorusun Allah.

Bu dünyada, axırtdı no baş verirse,
Səbəbkər qadınlardır, qadınlardır, ah!"

Padşah xəzinədarın bu sözlerini eşidib başını aşağı saldı, bir müddət beləce fikre getdi, o başa düşdü ki, uşaqlarının bu sözleri nəhaq ölürlüdüklərinə ışarədir. Padşah arvadlarının fitna-fəsədləri, hiylələri barəsində fikirləşdi, bağlamaları götürüb açdı, öz oğlanlarının paltalarını bir-bir qaldırıb baxa-baxa ağlamaya başladı..."

Şehrizarad bu yerde şəhərin açıldıgın görüb nağılı yarımcı qoysu.

225-ü gecə

Ela ki iki yüz iyirmi beşinci gecə oldu, Şehrizarad nağılin dalını damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayat elayirlar ki, Qəmər ez-Zaman şah bağlamaları açdı, oğlanlarının paltalarını bir-bir qaldırıb baxa-baxa ağlamaya başladı. O, oğlu ol-Əsədin paltalarını açıb baxanda onun cibindən na tapsa yaxşıdır? Padşah arvadı Budurun xotti ilə yazılış bir name tapdı, namənin içinde Budur xanının hörülünən şəridi var idi. Padşah naməni açıb oxudu, onun mezməründən agah olub başa düşdü ki, oğlu ol-Əsədən adələtsiz rəsəf eloyıbdır. Sonra ol-Əmcadın paltağını axtdarı, onun cibindən arvadı Həyat on-Nüfusun xotti ilə yazılış nameyi tapdı, namənin içinde Həyat on-Nüfusun hörülünən şəridi var idi. O, naməni oxuyub başa düşdü ki, oğlanlarına haqsızlıq eloyib.

Bəlcə olanda, padşah əlini alına vurub ucadan dedi: "Allah-təalanın başqa heç kəsədə qüdrət və qüvvət yoxdur! Mən öz uşaqlarının her

ikisini, onların günü olmaya-olmaya, öldürmüsəm". Qəmər əz-Zaman şah özüne əl qatıb baş-gözüne döyo-döyo qışqırıb dedi: "Vay menim uşaqlarım, vay menim bələli başım". Bir az özüne galəndən sonra padşah əmr elədi ki, otaqlardan birinə iki sərdabə düzəltsinlər, özü de bu otaga Qəmxanə adı qoydu. Sərdabalara öz uşaqlarının adlarını yazdırdı, sonra əl-Əmcadın qəbrinin üstüne üzüqyolu düşüb ağladı, ah-vay elədi, baxtindən acı-acı şikayətləne-şikayətləne bu şeri dedi:

"Ay üzlüm, gömülüdn qara torpağı.
Səne yas saxlayır parlaq uldular.

Monim şüy budağım, sənsiz gözlərim
Nə bir budaq gəzer, ne bağ axtarar.

Qoymaram yad gözler səne zilləne.
Axırot yurduna edincə gürər.

Yuxusuz gözümün yaşında üzdüm,
Sandım cehennəmdə tutmuşam qərar".

Sonra o, əl-Əsədin qəbrinin üstüne düşdü, ağlayıb ah-vay cəməyə, acı-acı şikayətlənməye başladı. Hönkür-hönkür ağlayıb bu şeri oxudu:

"Kaş birgə ölüydim, səninlə oğlum,
Allah istəmədi men isteyəni.

Qaranlıq göründü gözüme hər şey,
Gözümün qarası tork etdi məni.

Göz yaşam qurumaq bilmir - yoqın o,
Ürəyimden alır öz monşoyını.

Orada ki, ağa da, nöker də birdir,
Ban, orada görə biləydim sonı".

Bu şeri oxuyandan sonra padşah daha bərkdən hönkür-hönkür ağladı, ağlayıb şeir deməyi qurtarandan sonra ezişlərini, dostlarını tərk etdiyib tek-tanha Qəmxanaya çəkildi, arvadlarından, dostlarından, qohum-aqrabasından ayrılib öz uşaqlarının yasını saxlamağa başladı.

Qəmər əz-Zaman şah burada yas saxlamaqdə olsun, indi sizə kim-dən deyim, əl-Əmcadıa əl-Əsəddən. Onlar üz qoydular səhraya, az getdilər, çox getdilər, düz bir ay yol getdilər, torpağın nemətlərindən

yebib yağışdan qalma gölməçələrden su içdilər, axırdı golub ucu-bucağı görünməyən bir dağ çatıdlar, bu dağ qara çəməq daşından idi. Dağın qabağındakı yol iki tarofa ayrırlırdı: birisi dağ ortadan kəsib keçirdi, o birisi dağın başına qalxırırdı. Qardaşlar yuxarı gedən yolu seçdilər, beş gün bu yolla yuxarı qalxdılar, amma yoluñ axırı görünmürdü, ikisi də lap yorulub əldən düşmüştü, cünki onlar dağ-daşda gəzməyə öyrənməmişdilər.

Ela ki onlar bu yoluñ axırına çatımaq ümidiñ itirdilər, qardaşlar geri qayıdış dağın ortasından keçən yolla getməyə başladılar..."

Şəhrizad bu yerde soherin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ela ki iki yüz iyiirmi altıncı gece oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danışmağı başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Qəmər əz-Zamanın uşaqları əl-Əmcadıa əl-Əsəd dağın ortasından keçən yolla getdilər, o gün gecəyəcən yol getdilər, əl-Əsəd bərk yorulub qardaşına dedi: "Ay qardaş, mən daha yeri bilmirəm, lap əldən düşümüşəm". Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Ay qardaş, özünən berkit, həlko Alladadımızı çatdı".

Onlar gecənin qaralığında bir müddət beleşə getdilər, zülmet lap qatlaşdı, əl-Əsəd gördü ki, lap taqədən düşübdür, ona görə qardaşına dedi: "Ay qardaş, mən yorulmuşam, yol getməkdən lap üzülmüşəm". Əl-Əsəd bu sözleri deyib yərə sərdidi, ağlamağa başladı. Qardaşı əl-Əmcad onu qaldırıb apardı, o, səhərəcən yol getdi, özü də gəhriyir, gah da oturub dincəldirdi.

Bu minval ilə o, qardaşına kömək eləyə-eləyo dağın başına çıxdı, orada bir balaca çay gördülər, çayın yanında nar ağacı, bir də mehrab var idi, şadlıqlarından öz gözələrinə inanmadılar. Sonra onlar həmin çayın kənarında oturub doyunca su içdilər, həmin ağıcadan nar dərib yedilər, gün çıxanacan elə oradaca yatıldır.

Soher açıldıqda çayda əl-üzərlərini yudular, ağacdakı narlardan dərib yedilər, sonra axtamayan yatıldır, axtam yola düşmək istedilər, amma əl-Əsəd yeri bilmədi, onun ayaqları şışmişdi. Qardaşlar üç gün, üç gece burada yaxşıca dincəldilər, sonra bir neço gün gecə-gündüz dağın üstüyö susuz yol getdilər, hem də susuzluqdan lap olurdular.

Axırda uzaqda bir şəhər gördüler, onlar şad oldular, az getdilər, çox getdilər, həmین şəhərə çatanan yol getdilər, elə ki gəlib şəhərin qapılarına çatdırılar. Allah-ətəlaşa min dəfa şükür elədi, Əl-Əmcad üzünü Əl-Əsədə tutub dedi: "Ay qardaş, son burada otur, mən şəhəre gedim, görün bu hansı şəhərdir, nece şəhərdir, sahibi kimdir, Allahın bu gen dünəyinə harasındayıq? Bu dağın arasından keçən yolla gələndə hansı ölkələri keçmişik: axı dağın etəyi ilə bir il de dolayı yol getsə idik, gəlib bu şəhəre çatmadıq. Allaşa şükür olsun ki, sağ-salamat gəlib çatmışq". Əl-Əsəd dedi: "Ay qardaş, məndən başqa heç kəs aşağı enib bu şəhəre girmeyəcək. Qurbanın olum, son məni burada qoyub aşağı düşsən, gözündən itsen, fikrimə min cür qara-qura gələcək, sənin nigarənciliğinə çökəmkəndən ağlımlı itiracəyəm. Sənin məndən uzaq olmağına heç cür dözo bilmərəm". Əl-Əmcad qardaşına dedi: "Get, amma çox ləngim!"

Əl-Əsəd özü ilə pəl götürüb dağdan aşağı endi, qardaşı qalib onu gözləmeye başladı, əl-Əsəd də dayanmadan o vaxtacan aşağı endi ki, axırda gəlib şəhər girdi, onun küçələrində, dalanlarında gəzməyə başladı. Küçələrin birində lap qoca bir kişiye rast gəldi, qocanın saqqalı sinasını basmışdı, özü de saqqalının ucu haçalanmışdı, elində de osa, əynində çox zinotlu libas vardi, başına da böyük qırmızı çalma qoymuşdu. Əl-Əsəd bu qocanı görəndə onun libasına, qiyafəsinə mat qaldı, ona yaxınlaşış salam verəndən sonra soruşdu: "Ay baba, bazarın yolu haradandır?" Qoca bu sözləri cəsəndən onun üzünə gülməseyib dedi: "Oğlum, deyəsan, san qəribəsan?" Əl-Əsəd də onun cavabında dedi: "Bəli, mən qəribəm..."

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

227-ci gecə

Elə ki iki yüz iyirmi yedinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəle rəvayət cələylər ki, əl-Əsədə rast gələn qoca onun üzünə gülməseyib dedi: "Oğlum, deyəsan, san qəribəsan?" Əl-Əsəd də onun cavabında dedi: "Bəli, mən qəribəm". Onda qoca dedi: "Oğlum, sen bizim məmlekətə gəlməkdə bizi şad eləmisən, öz ata-ananın məmlekətini qəm-qüssəyo salmışın.

Bazarda nə işin var?" Əl-Əsəd cavabında dedi: "Ay baba, mənim bir qardaşım var, mən onu dağda qoyub golmışəm, biz uzaq məmlekətən golirik, düt üç aydır səyahətdəyik, bu şəhərə yaxınlaşanda mən böyük qardaşımı dağda qoyub buraya gəldim bir az azuq, bir de aym-oyun alib geri qayıdım ki, yemeyimiz olsun".

Onun bu sözlerini cəsəndən qoca dedi: "Oğlum, salamat gəlib çatdıǵıma şükür elə, özü do bil ve agah ol ki, mən bu gün bir qonaqlıq düzəltmişəm, çoxlu qonağım var, könlün istəyən an gözəl, on lazız xörəklər bışırtdırmışəm, bəlkə mənimlə gedəsən, mənə qonaq olənən? Ürəyin istəyən şəyərli mən özüm sənə verərəm, sandan bir quruş da almaram, üstəlik bu şəhərin hal-əhvalını sənə yerli-yerində danişarıram. Oğlum, Allaşa çox şükür ki, son özgesinə yox, meno rast gəlməsən". Əl-Əsəd onun cavabında dedi: "Öz ad-sənina görə necə istayırsın elə da elə, amma bir az tez elə, cümlə qardaşım orada məni gözlöyir, fikri mənim dalımcı qəhb".

Qoca onun elindən yapışip bir dar dalana getdi. O, əl-Əsədin üzünə gülməseyib ona dedi: "Allaşa min şükür ki, sənə bu şəhərə ahlındən qurtarış!" Qoca əl-Əsədə o vaxtacan yol getdi ki, gəlib böyük bir evə çatdırılar, onlar geniş bir otaga girdilər.

Əl-Əsəd otaga girəndə nə görə yaxşıdır? Gördü ki, burada qırx nəfər lap qoca kişi var, özü do onlara dövərə vurub oturublar, dövrənin ortasında tonqal yanır, qocalar onun dövrəsində soyleşib oda tərif deyir, ona sitaş cələylər.

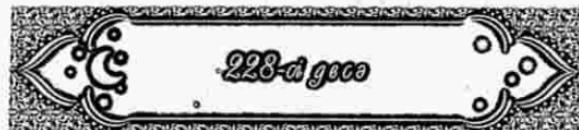
Əl-Əsəd bunu görəndə özünü itirib, tükərləri biz-biz oldu, özü do bilmədi ki, bu qocalar nə üçün buraya yığılıblar, nəkaradırlar. Amma əl-Əsədi buraya götürən qoca üzünə möclisdikilərə tutub qışkırdı: "Ay do kahinləri, bu gün çox yaxşı gündür!" Sonra da qışkırdı: "Ay Qadban!" O daqiqə bir qara qul peydə oldu, bu qul ucaboy, qaraqabaq, yastıburun idbənni biri idi. Qoca qula işarə cəldi, qara qul əl-Əsədin arxasını özünə torəf döndərib əl-qolunu möhkəm bağladı, sonra qoca qara qula dedi: "Bu oğlami zirzomiyə apar, orada qoy, silan kənizə də tapşır ki, ona gəca-gündüzdə azab-əziyyət versin".

Qara qul əl-Əsədi zirzamıyo apardı, kənizə təpəsidi, kənizə də ona azab-əziyyət verməyə başladı. O, hər şəhər içəndə, bir da axşam əl-Əsədə bir parça çorak verirdi, içməyə nahar vaxtı, bir da axşam bir kuza şor su gotırırdı. Qocalar şad olub bir-birinə deyirdilər: "Od bayramı goləndə biz onu dağın başında kəsib oda qurban verərik".

Günlərin bir günü kəniz zirzomiyə düşüb əl-Əsədi bərk döyməyə başladı, o qodar döydü ki, əl-Əsədin böyülərindən qan axdı, oğlan

huşunu itirdi, bundan sonra kəniz cavanın başı üstündə bir parça çörək, bir kuzə şor su qoyub getdi. Əl-Əsad, gecəyəri huşu başına goləndə gördü ki, əl-qolu bağlıdır, bərk döyülbür, bədənindəki yaralar sızdalar; əl-Əsad yanlıq-yanlıq aqladı, keçmiş xoşbəxtliyini, hökmranlılığını, şan-şöhrətini, atasından, bir də əlində olan hakimiyətindən nece ayrıldığını yadına saldı...”

Şehrizad bu yerde seherin açıldığını görüb nağlı yarımcı qoysdu.

Elə ki iki yüz iyirmi sekizinci gece oldu, Şehrizad nağlınlı dalını damışmağa başlayıb dedi: “Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlar ki, əl-Əsad özüne gelib gördü ki, əl-qolu bağlıdır, bərk döyülbür, bədənindəki yaralar sızdalar; o öz keçmiş xoşbəxtliyini, şan-şöhrətini, ezmətinini, əlinde necə böyük hakimiyət olduğunu yadına salıb aqladı, derindən ah çəkə-çəkə bu şeri dedi:

“Get dur qarşısında bizim mənziliin,
Bil ki, artıq orada yaşımurq biz.

Fələk aynı saldı bir-birimizden.
Sakitleşdi bizo kusənen xəbis.

İndi qamçılayır məni müttəsil
Qəlbini dolu amansız kəniz.

Bəlkə cəzasına çatdırıb yadı,
Bizi birləşdirdi böyük robbimiz”.

Əl-Əsad bu şeri deyib qurtarandan sonra əlini uzadanda əli başı üstündəki çörəklə kuzəyə dəydi, canında qüvvət olmaq üçün bir az yedi, şor sudan bir-iki qurtum içdi, özü də canına daraşan çoxlu taxtabitinin, bitin əlindən seherəcən yata bilmədi.

Şəher açıldığında kəniz zirzəmiyə onun yanına geldi, qana bulanmış paltarını dəyişdi. Qanlı köynəyi onun bədənində əle yapışmışdı ki, onu çıxarıanda dərisi də köynəklə bərabər qoypdu. Əl-Əsad ağrından qısqıldı,

ah-aman cəlyib ucadan dedi: “İlahi, eger rəvə bilirsənsə, mənim əzablarımlı daha da artır. İlahi, bilirom ki, son mənə zülmə eləyənin cazasını verəcəksən - mənə elədiyi zülmün əvəzini ondan çıx”. Sonra əl-Əsad derindən ah çəkib bu şeri dedi:

“Səndən galan har müsibət xoş golir mənə.
Dözcəcəyəm, har ne etsem, ey parvardıgar!

Qabulundur, nə felakət golırsə, gölsin.
Dözcəcəyəm, cəhənnəmə bəle atsalar.

Ya rabb, mənə çox zülm olub, bəlkə axırdı
Bir şadlıqla bitecəkdir bu dord-balarlar.

Haqsızlığa kametina baxan deyilsən,
Ya rabb, mənə sən özün ol arxa, havadər!”

Sonra da başqa birisinin bu şerini oxudu:

“Dünyanın işini vecinə alma,
Fəlek nə tərədir, tərətsin, buraq.

Cox vaxt qanımızı qaraldan işler
Gözel noticeyə qurtarın ancaq.

Bəzən kiçik bir şey böyüyür, sisir,
Böyükse kiçilib yox olu bayaq.

Ağ olma Allaha, çıxmə özündən,
Neyləyir-əlosin qadir olan haqq.

Unutmaq istəsen keçmiş ozabı,
Sabaha işqli nozərlərə bax.”

Elə ki el-Əsad şeri oxuyub qurtardı, kəniz onu o qəder döydü ki, oğlanın ağı başından oldu; kəniz bir parça çörək, bir kuzə şor su qoysdu, çıxıb getdi. Əl-Əsad qəm dəryasına batıb tek-tenha qaldı, onun böyürülərindən qan axırdı, özü də əl-qolu zəncirle bağlanmışdı, sevimli adamlarından uzaq düşmüştü. O öz qardaşını, keçmiş ezmətini yadına salıb ağlamağa başladı...”

Şehrizad bu yerde seherin açıldığını görüb nağlı yarımcı qoysdu.

229-av gecə

Elə ki iki yüz iirmi doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Əl-Əsəd öz qardaşını, keçmiş özəmətini yadına salıb sizildənəgə, acı-acı şikayətlənməyə, ah-vay eləməyə başlayıb ağlaya-ağlaya bu şerî oxudu:

"Gah dostları birləşdirib, gah da ayrı sahəsan,
Nə vaxtəcan belə birəhm olacaqsan, ay fələk!

Mürüvvətin vaxtı galib çatmamışını, a zalim,
Nə vaxtəcan olacaqdır qəlbən daşdan daha bork?

Zalim fələk, son güldürdün düşmənleri üstüno,
Dostlarmı dərde saldın, mənə özab verərek.

Belli, mənim bədxahalarım kamo çatdı, sevindi,
Görünce ki, qırbot cildə gün sürürom tonha-tək.

Ürəkləri soyumayır, lakin yenə onların,
Məni qəmgin, məni dostdan tamam uzaq görərek.

Ən nəhayat, oldu yerim daş zindanlar bucağı,
Burada yaxın dostum ancaq bir söyüsdür, bir kötok.

Nə soyumaq, nə de sənmək bilir eşqin atası,
Gözlorimin yaşı axır buludlardan yağıstok.

Keçən günler golib durur gözlorimin önündə,
Qüssə, möhnət yuvasıdır sinəmdəki bu ürək.

Gah ucaldb, gah alçaldan eşq olından üzüllüb,
Gün sürürom, dordlo-qamlo döyüşlərə girorok.

Görmediim ki, bir kes mənə kömök olı uzada,
Məni o sözçütməz qovuşdura bir külək.

Həni elo bir adam ki, mənə yənsim ürokdon
Bərk ayaqda, yaman gündə etsin mənə bir kömək.

Olsa belo havadaram, gileylənib mən ona,
Deyordim: "Göz yumamımiram; yuxum edib mən tərk.

Cəhənnəmin odalarına diri gözlü yanıram,
Zarmanın, inləmkədir işim gecə səbhədək.

Taxtabiti, biro mənəm mürəmət sorur qanımı,
Kef ohlino, elo bili ki, bəda verir bir molək.

Əziyyətdən cir-cindura dönmüş üzgün badonim,
Divan ahli silindəki ozik yetim pulutək.

Gah qanıma qorq edirler, buxovlanır gah qolun,
Üç dirseklik qəbirde də tong olubdur yerim, tong.

Göz yaşlarını şorabimdir, zoneir səsi - müsiqim,
Yavanlığım - fikr elemək, qüssə - yorgən, qəm - düşək".

Əl-Əsəd bu şerî deyəndən sonra yeno zaryib şikayətlənməyə başladı, necə firavan yaşadığını, sevimli qardaşından necə ayrı düşdүyünyü yadına saldı.

Əl-Əsəd burada qalsın, indi sizə kimden xəber verim, qardaşı Əl-Əmcəddan. Əl-Əmcəd güñortayaçan öz qardaşını gözladı, ancaq Əl-Əsəd qayıtmadı, bunu görən Əl-Əmcəd ürəyi nigaranlıqlıdan əsməyə başladı. O, ayrıliga dözo bilməyib göz yaşıni sel kimi axıtdı..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağlı yarımcıq qoydu.

230-av gecə

Elə ki iki yüz otuzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, Əl-Əmcəd əl-Əsədi güñortayaçan gözldidi, ancaq Əl-Əsəd golib çıxmadi, Əl-Əmcədin nigaranlıqlıdan ürəyi əsməyə başladı, o, ayrıliga dözo bilməyib göz yaşıni sel kimi axıtdı, qışqara-qışqara dedi: "Vay

mənim qardaşım, mənim ezziz yoldaşım! Vay mənim halıma! Mən ayrıldıqdan qorxurdum, o da başıma gəldi!"

Sonra o, dağdan aşağı endi (göz yaşları arası kasılmış moden yanaqlarına axırdı), şəhər girdi, gelib bazara çatanan şəhəri gezdi. Bazarda adamlardan sorusdu ki, şəhərin adı nadir, camaati kimdir, onun cavabünda dedilər: "Bu şəhər Mecuslar şəhəridir, bu şəhərin camaati bir olan Allaha yox, oda, ateşə sitayış eleyirlər". Sonra el-Əmcad Abnos şəhəri barəsində sorusdu, cavabında dedilər: "Bizim yerdən o şəhərə can quru yolla bir ilə, dənizlə altı aya getmək olar, o yerlərin de padşahının adı Ərmenusdur, indi Ərmenus şah öz kürəkənini sultan eleyib, onu öz taxtında əyləşdiribdir, həmin sultannı adı Qəmer ezz-Zamandır. Qəmer ezz-Zaman adaletli, rəhmli, səxavətli padşadır, özü də namuslu adamdır".

Əl-Əmcad atasının adını eşidəndə, ağlayıb zarimağa başladı. O bilmədi hərə getsin. Yemek üçün bir para seyərlərdi, özüne bir sıgnacq tapdı, əyleşib yemek istədi, ancaq qardaşını yadına salıb ağladı, boğazından yemek keçmədi, özünən de təqəti qalmamışdı, odur ki, zorla bir-iki tika yedi ki, əldən düşməsin.

Sonra el-Əmcad şəhəri gəzməyə çıxdı ki, qardaşının başına nə geldiyini öyrənib bilsin; şəhərdə bir müsəlman dərzəyə rast gəldi. Dükanda, dərziñin yanında əyleşib başına gələn ehvalat ona əvvəldən axıracan nağlı eldi. Dərzi onun başına gələn ehvalatdan agha olub dedi: "Əgər qardaşın bu mecuslardan birinin əlinə keçibsa, çatın ki, sen onu bir de görəsən. Bəlkə Allah seni onunla görüşdürrə". Sonra da ondan sorusdu: "Qardaş, əger istəyirsənse, mənim yanımıda qal?" Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Yaxşı". Dərzi onun cavabını eşidib sad oldu. Əl-Əmcad bir neçə gün dərzinin yanında qaldı, dərzi onu əyleşdirib dile tuturdı ki, sebirlər olsun, hem də ona paltar tikmeyi ele yaxşı öyrətdi ki, axırdı oğlan mahir dərzi oldu.

Günlərin bir günü əl-Əmcad dərinin qırğına çıxdı, paltarlarını yudu, sonra hamama gedib çimdi, təmiz paltar geydi, çıxbı şəhərə gəzməyə getdi. Şəhəri gəzəndə bir avrada rast gəldi, bu avrad elə qəşəng, elə qədd-qəməli idi ki, iki göz isteyirdi ona tamaşa ələsin; xüläsə, bu avrad elə gözəl, elə göyçək idi ki, aya deyirdi, sən çıxmə man çıxm, gïne deyirdi, sən çıxmə, man çıxm. Arvad el-Əmcadi görəndə üzündən rübəndini qaldırdı, ona qas-göz eldi, aşiq gözü ilə baxıb bu şeri dedi:

"Görüb sonin goldiyini, yero dikdim gözümü,
Gözəlliyyin güneş kimi siyan deyil tarifə.

Gül camalın qoyar bütün gözəlləri kölgədə,
Dünya xoşdun, bu gün xoşsan dünənkəndən yüz dəfə.

Gözəlliyyi beş hissəye bölsəydi, yaqın ki,
Beşdə biri ya düşərdi, ya düşməzdə Yusifə".

Əl-Əmcad arvadın dedişi şerî eşidib şad oldu, ürəyi açıldı, əzələri oyandı, ehtirasın qadır əlləri onu torpatmaya başladı; belə olanda, əl-Əmcad üzünü arvada tutub bu şeri dedi:

"Keşikçi tikanlardır gül yanaqların,
Cüret edib kim əl atı bilər o gülo.

Yox, gol ona uzatma ol, bir yol baxmağın
Çek-çəviri, davası çox sürecək həlo.

O dilbər deyin: "Əgor insaflı olsan,
Gözəlliyyin daha artıq saçardı səlö!"

Gizlənməyin yolumuzdan azdırı bizi,
Yuşınmağa nə ehtiyac səntək gözələ.

Hüsñü gözü qamaşdırır nurlu günsətək.
Gül endəmi bürümüşdür ince bir tülə.

Anlıqları anlıqliq qoruyur müdam,
İncə qoddi qoruyanlar kimdir, şərh elə.

Qəsdi manı möhv etməksə əgar eğyarın,
Rəhəmə gəlsin, birgə qalim man bu məlekə.

Bu gözlorla, bu xal kimi miskin aşığı
Möhv edəmməz, bütün dünya yığılıb galə".

Arvad el-Əmcadin dedişi şerî eşidəndə dərindən ah çəkdi, barmaqı ilə oğlanı göstərib bu şeri oxudu:

"Mon deyiləm, aynılıq sənsən istəyen,
Məqəmidir, oğlan, oldan vermə fürsəti!

Açıq alının sahor kimi şəfəqlər saçır,
Siyah saçın ərzo yayır gecə zülməti.

Sarı görən könlüm dönbü oldu büdpərost.
Alt-üst etdin öz dinimə olan hörməti.

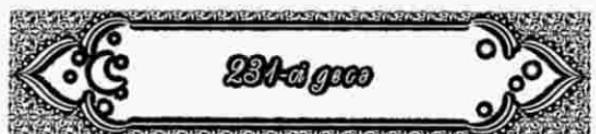
Eşq oduna tövəcübüly deyil yanmağım,
Bütürəstün cohonnəmdir axı qıyməti.

Şən pulsuz da çox satırsan mon kimiləri,
Məni satsan, al - hüsnumün nəsə qıyməti".

Əl-Əmcad arvadın bu sözlerini eşidib ondan soruşdu: "Şən mənim yanına geleçəksen, yoxsa mən senin?" Arvad haya eyleyib başını aşağı saldı, Qurandan bu sözleri dedi: "Allah böyükdür! Allah arvada nisbətən kişiye üstünlük veribdir, kişilər arvadlara himayədarlıq eleməlidirlər". Əl-Əmcad bu sözleri eşidib arvadın neyə işarə elədiyini başa düşdü..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığına görüb nağılı yarımqıq qoydu.

231-əgəcə

Elə ki iki yüz otuz birinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cleyirlər ki, əl-Əmcad arvadın eyhamını belə başa düşdü ki, o hara getse, arvad da onun dalını getməye hazırlıdır; ona görə əl-Əmcad arvadla vaxt keçirmək üçün yer axtarmağa başladı, ancaq arvadı öz sahibi dərzinin yanına aparmağa utandı.

Oğlan qabağı döndü, arvad da onun dalına, onlar bir dalandan o biri dalana, bir yerdən o biri yera o vaxtacan getdilər ki, axırdı arvad yorulub soruşdu: "Ay ağa, sanın evin hardadır?" Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Qabaqdadır, az qalib". Sonra əl-Əmcad arvadla bərəbor gözel bir dalana dönbü qabağı döndü (arvad da onun dalına getdi), dalanın axırına çatanda gördülər ki, dalanın başı bağlıdır. Belə olanda, əl-Əmcad ucadan dedi: "Allahdan başqa heç kəsədə qidrət və qüvvət yoxdur!" Bu sözleri deyib oğlan dörd tərəfə göz gəzdirdi, dalanın axırında böyük bir darvaza gördü, darvazanın ağzında iki kürsü var idi, amma darvaza özü bağlı idi.

Əl-Əmcad bu kürsülərin birində oyloşdı, arvad da o biri kürsüdə oturub soruşdu: "Ay ağa, son navi gözloyirson?" Əl-Əmcad başını aşağı salıb xeyli dayandı, sonra başını qaldırbı dedi: "Mən öz qulumu gözloyıram; açaq ondadır, qula təpsirmişam ki, hamamdan çıxıb qayıdanan bizi yemək-içmək, şorətin yanına qoymağə gül-çiçək hazırlasın". Əl-Əmcad bu sözleri deyəndə fikirleşirdi ki: "Bolğu arvad çox gözlemek istəmədə, çıxıb öz yolu ilə getdi, onda mən də öz yolumla çıxıb gedərəm".

Vaxt çox uzandı, arvad gözləməkdən dərrixib dedi: "Ağa, sonin qulun bizi dalanda oturdub gözləmeye vadar elədi!" Arvad bunu deyib bir das götürdü, darvazaya yaxınlaşdı. Əl-Əmcad dedi: "Tələsmə, qul gələnə kimi dayan". Amma arvad onun sözüna qulaq asmadı, dası qaldırbı cəfərəyə elo vurdub ki, cəftə iki yero bələndi, darvaza təybatay açıldı. Bunu görüb əl-Əmcad soruşdu: "Belə işi sanın aghına haradan gəldi?" Arvad onun cavabında ucadan dedi: "Ağa, mən neyolidim ki? Məgər bu sonin evin, sanın mənzilin deyil?" Əl-Əmcad da cavabında dedi: "Menim evimdir, amma qapının çəftəsini sindirmək lazımdı".

Sonra arvad içəri keçdi, əl-Əmcad özünü itirib yerində qaldı, çünki evin sahiblərindən chtiyat eləyirdi, heç bilmirdi neyələsin. Belə olanda, arvad ondan soruşdu: "Niyə içəri girmirsən, ay gözlerimin işığı, ürəyimin ponahı?" Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Bu dəqiqə gəlirəm, amma bilmirəm qul niyo ləngidi, görəson ona tapşırıǵım işləri görüb, ya yox?"

Axırda o da arvadla bərəbor evə girdi, amma evin sahiblərindən bərk qorxurdu. Evə girində gördü ki, gözəl bir otaq var, onunla üzbüz dörd sütunlu açıq dehliz var, özü də otaqda balaca anbarçalar, üstüna ipək, zərxara xalçıclar salınmış kürsülər var, otağın ortasında antiqə bir hovuz var ki, gol göresən! Hovuzun dörd tərəfinə daş-qasıla, lələcəvahıratla bəzədilmiş möcməyilər düzülmüşdən, onların içində meyvə, gül-çiçək vərdi; möcməyilərin yanında içki kuzuları qoyulmuşdu, bundan başqa orada şam taxılış şəmdən var idi. Otaq başdan-başa qıyməti parçalarla dolu idi, hər tərəfdə sandıq, kürsü qoyulmuşdu, özü də hər kürsünün üstündə bağlama vardi, hər bağlamanın da üstüne dirham, qızıl və dinar dolu torbalar qoyulmuşdu, bu cüdki hər seydən, onun mormər döşəməsindən görünürdü ki, sahibi varlı adadır.

Əl-Əmcad bunların hamısını göründən lap karixib qaldı, öz-özüne dedi: "Vay menim halıma! Doğrudan da biz Allah-təalanın bəndələriyik, onun da yanına qayğıdacayıq!" Arvada galincə, arvad bu otağı göründə elo şad oldu ki, daha nə deyim; belə olanda, o, əl-Əmcəda dedi: "And olsun Allaha, ay ağa, sanın qulun buyurduğularının hamısına

omel elayıb, heç nöy yadından çıxartmayıb: otağı süpürüb, xörək bişirib, meyvə hazırlayıb, mon də lap vaxtında galib bura çıxmışam". Ancaq əl-Əmcad arvadın sözlerinə heç fikir vermedi, çünki evin sahiblərindən qorxurdu, onun fikri-zikri onların yanında idi. Arvad yena üzün ona tutub dedi: "Vay, ay ağa, ay menim canım-ciyerim, niye belə dayanıb durmusan?" Arvad bunu deyib şövq ilə qışkırdı, əl-Əmcadı elə mərcilə ilə öpdü ki, elə bil səqqılı ilə qoz sindirdilər. Sonra da əl-Əmcada dedi: "Ay ağa, eger son başqa bir arvadla şərtleşibson, burada görüşməlisənse, mən heç pərişan olmaram, özümü tox saxlayıb ona qulluq elərəm".

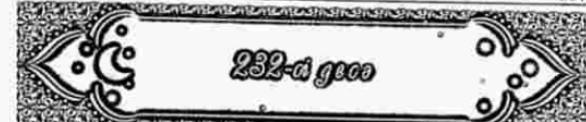
Əl-Əmcad, üreyi qəzəbdən az qala partlasa da, özünü saxlaya bilməyib gildi, sonra içeri keçib eyleşdi, tövşüye-tövşüye fikirləşdi: "Evin sahibi golse, vay menim halima, hökmen meni tike-tika doğrayacaqdır!" Arvad da onun yanında ayaşlaşdırınan naz-qəməz ilə gülməyə, mazaqlaşmağa başladı: əl-Əmcadi fikir-xeyal götürmüdü, o, qasqa-baqlı idi, başına min cür fikir gelirdi, o özlüyündə fikirlərindi: "Evin sahibi gec-tez, hökmən gelecekdir, men ona ne deyəcəyim? Buna şakk-sühbə yoxdur ki, o məni öldürəcək, canım hedərə gedəcəkdir".

Arvad yerində qalxdı, qolunu çırmayıb balaca masanın üstüne süfrə saldı, yemekleri səliqə ilə düzdü, yeməyə başlayıb əl-Əmcada dedi: "Ay ağa, sən də yeginən!" Əl-Əmcad yaxınlaşdırıb yeməyə başladı, ancaq heç canına simidi, arvad lap doyunca yeyənənən əl-Əmcad neçə dəfə dönbüp qapıya baxdı. Sonra arvad kiçik masanı kənarə çökdü, üstündə cürbəcür meyva olan məcmeyini əl-Əmcadin qabağına qoyub meyvədən yeməyə başladı, sonra içkileri ortalığa çökib kuzeni açdı, piyaləni doldurub cavan oğlana uzatdı. Əl-Əmcad piyaləni alıb öz-özüna dedi: "Bu evin sahibi golib meni görso, vay menim halima!"

Onun gözləri, qapıya dikilmişdi, piyalə de əlində idi, elə bu dəmdə birdən evin sahibi gəldi. Evin sahibi şəhərin ayanlarından olan məməklärlərdən¹ idi, özü də padşahın yanında mehter idi, bu otağı da zövq-səfə üçün düzəltmişdi ki, burada dincəlsin, istədiyi arvadla bu xəlvət gusəye çəkilib kef eləsin. Bu gün öz məşuqələrindən birinin yanına adam göndərmədi ki, buraya gəlsin, ona görə də otağı səliqəye saldırılmışdı. Məmlükün adı Bahadır idi, onun saxavəti dillərə düşmüşdü, hamiya sedəqə payladı, kömək eleyirdi. Bahadır onlara yaxınlaşanda..."

Şəhərizad bu yerde şəhərin açıldıǵını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

¹ Məmlük – eroblı ağdorlı qulları belə adlandırdılar, ağdorlı qulları sultanlər və onların yaxın adamları müsləman Misirində böyük dəstələrə satın alırdılar. Misirin paytaxtına götürülən minlərlə yadelli məmlükələr qısa müddət orzindo mühito uyğunlaşdırıcı bir horbi töbəqə təşkil edir və tədrisən fironlar ölkəsinin əsil sahibləri olurdular.

Eli ki iki yüz otuz ikinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalını danışmağı başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rovayat eleyirlər ki, ev sahibi mehter Bahadır darvazanın ağızına çatanda gördü ki, darvaza açıqdır, buna mat qaldı, yavaş-yavaş, ehtiyatlı yerdi, başını qabağı uzadıb gördü ki, evda əl-Əmcadla bir arvad var, özü də onların qabaqlarında meyve dolu qab, şərab kuzeleri var; bu demədə əl-Əmcad elində piyale turub gözünү qapıya dikmişdi. Əl-Əmcadin gözləri ev sahibinin gözlərinə sataşanən oğlan sapsarı saralı, yanaqları titrəməyə başladı, Bahadır onun üzünən necə saraldığını, necə deyışidini görendə işare ilə yanına çağırıdı, barmaqlarını dodaqlarının üstüne qoyub bildirdi ki, əl-Əmcad sosini çıxmasın.

Əl-Əmcad da piyaləni elindən yera qoyub ayağı qalxdı, arvad ondan soruşdu: "Hara gedirsan?" Oğlan başını torpedib arvadı işarə etdi ki, başına gedir, sonra dəhlizə çıxdı, Bahadır görüb başa düşdü ki, evin yiyesidir. Əl-Əmcad tez onun yanına getdi, elindən öpüb ucadan dedi: "Ay ağa, sən allah, mənə ceza vermadən ovvel qulaq as gör nə deyirəm..." Sonra o, başına gələn əhvalatı əvvəldən-axıracan, yerli-yerində Bahadırna nağılı eləyib öz məməkətini, öz səltənətini nə üçün atub geldiğini danışdı, axırdı da dedi ki, bu evə özbəşəna girməyibdir, həmin arvad coftəni sindirib darvazanı açıbdır, bunlar hamisi bu arvadın emalıdır.

Bahadır əl-Əmcadin sözlerini eşidib onun başına gelenləri, onun şah oğlu olduğunu biləndən sonra mehrini əl-Əmcada saldı, ona rehmi golib dedi: "Ay əl-Əmcad, sözlerime qulaq as, gör sənə nə deyirəm, özü də mənə itaat elə, eger itaat eləsan, onda sən qorxduğun bələlərdən qurtaracağam, amma sözüma qulaq asmasan, sənə öldürəcəyəm". Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Nə istəyirsən mənə omr elə, heç vaxt sözündən çıxmaram, çünki sən mərdlik eləyib menim günahından keçirsin". Onda Bahadır dedi: "Keç içarı, bayaq yələşdiyin yerdə otur, özün də sakit ol, mən sizin yanınızda gələcəyəm (adım da Bahadırı), sənin yanına gələndə mən söyməyə, üstümə qışqırmağa başlayıb mənə deyərsən: "İndiyocən hansı cəhənnəmdə itib-batmışdır?" Özümü temizə çıxarmaq üçün nə bahana götirsəm, inanmə, mən

kötük, oğur mənə bir balaca rəhm closeyən, yeqin bil ki, səni öldürəcəyim. Yaxşı, indi keç içarı, kefini çak, üryöyn nə istəsə, o daqıqə görəcəksen ki, qabağında hazırlır. Bu gecəni ürəyin istəyən kimi keçir, sabah öz yoluṇa çıx get; bunların hamisini mən ona görə eləyirəm ki, sən qaribson, menim də qorib adamlardan xoşum golur, onlara hörmət eləmək menim borcundur".

Əl-Əmcad Bahadırın elini öpüb otağa qayıtdı, onun yanaqları təzədən qızardı, içarı giran kimi arvada dedi: "Ay xanım, sən menim evim şədliq gətirmişsin, bu gecə bizim xoş gəcməcizdir, Allahın özü xeyirə caladığı gecədir". Arvad onun cavabında dedi: "Doğrudan da qoribdir ki, bayaqdan mən heç fikir vermirdim, indi bərdən mənə hörmət eləmeye başlamışam!" Əl-Əmcad onun cavabında dedi: "Ay xanım, vallahi, bayaqdan mən bir şeyin fikrini çəkirdim, cəl biliirdim qulun Bahadır manım bahalı boyunbaşlarını götürüb gedibdir, onları han birinin qiyməti on min dinardır, indi bu fikirlə otaqdan çıxdım, onları axtaranda gördüm ki, hamisi yerindədir. Bilmirən qulun indiyədək niya langıyır, galib çıxmır, hökmən onun cazaşını vermek lazımdır".

Arvad əl-Əmcadın bu sözlerini eşidib arxayın oldu, onlar yeyiçməyə, oynayıb şənlənməyə başladılar. Gün batan çağdı Bahadır onların yanına gəldi (o, paltalarını deyişmişdi, belində kamər bağlayıb ayağına gödək mest geymişdi, qullar adətən belə geyinirler), onlara salam verdi, ayılıb yeri öpdü, sonra əllərini dalına qoydu, öz təqsirini başa düşən adamlar kimi başını aşağı salıb dayandı. Əl-Əmcad ona qızərbəxəb dedi: "Ay qulların on murdar, son niya bu qədər yubandın?" Bahadır cavabında dedi: "Ay ağa, mən paltalarını yuyurdum, özüm də bilmirdim ki, sən buradasan, çünki səninlə belə şərtləşmişdik ki, burada gündüz yox, axşam görüşək". Əl-Əmcad da onun üstüne çıçırb dedi: "Yalan deyirsen, eclas qul; and əlsün Allahla, mən səni hökmən döyeceyəm!"

Əl-Əmcad bunu deyib ayağa qalxdı, Bahadır yere yıldı, ağacı götürüb onu yavaşça döymaya başladı, ancaq arvad bu demə yerindən qalxdı, ağacı dartıb onun əlindən aldı, Bahadır cəl bərk kötkəlməye başladı ki, Bahadır ağrıya döza bilmədi, gözlerindən yaş axmağa başladı. O, dişlerini qıcıqa-qıcıqa fəryad eləyib köməyə çağırmağa başladı. Əl-Əmcad qışqırıb arvada deyirdi: "Vurma!" Amma arvad ona deyirdi: "Qoy mən ondan acığımı alı!" Axırda əl-Əmcad ağacı dartıb arvadın əlindən aldı, onu kanara itəledi, Bahadır tez yerindən qalxdı, yanaqlarındakı göz yaşlarını silib onların ikisinin də qabağında bir qədər

etiramlı dayandı, sonra yavaş-yavaş kənarə çökilib otağın döşəməsini sildi, şamları yandırdı.

Hər dəfə Bahadır içəri golondo, otaqdan çıxanda arvad onu söyür, ona lənət yağıdrırırdı, amma əl-Əmcad arvada hirslenib deyirdi: "Səni and verirəm Allah-tealaya, menim qulunu işin olmasın, o belə şeylərə öyrənməyib". Onlar hey yeyib-icirdilər. Bahadır gecəcayıriyacan ara vermədən onlara qulluq eləməkden, bir də yediyi kötəklərdən lap yorulub əldən düşdü.

Axırda Bahadır otağın ortasında uzanıb yuxuya getdi, xoruldayıb fısıldamağı başlıdı, arvad o qədər içəmişdi ki, sərxoş olmuşdu; o, əl-Əmcadı dedi: "Dur ayağa, oradan asılmış qılınçı götür, öz qulunun boyunu vur, oğur sən bunu eleməsan, man bir oyun çıxardaram ki, məhv olub gedərsən". Əl-Əmcad ondan soruşdu: "Birdən-biro bu fikir sonın başına hardan geldi ki, man öz qulunun boyunu vurum?" Arvad da ucadan dedi: "Mən onu öldürəməsem, burada çəkdiyim ləzzət tamam olmaz, özü də sən bu daqıqə ayağa durmasan, özüm durub onu öldürəcəyəm". Əl-Əmcad dedi: "Səni and verirəm Allaha, cəl şey eləmə". Ancaq arvad ucadan dedi: "Mən hökmən onu öldürəcəyəm!"

Arvad bunu deyib ayağa durdu, qılınçı siyirdi. Bahadır öldürmək istədi, əl-Əmcad özlüyündə fikirləşdi: "Bu adam biza yaxşılıq eləyib, bizi bələdan qurtarır, hörmət eləyib, burlar bir yana dursun, həlo mən qul da olubdur; ele iş olar ki, burların məqəbilində onu öldürək? Heç vaxt belə işə yol vermək olmaz!" Əl-Əmcad belə fikirləşib arvada dedi: "Oğur sən belə hesab eləyirsin ki, qulun hökmən ölüməlidir, onda onu öldürməyə mənim haqqım daha çoxdur, neinki sənin!" Bu sözələri deyib o, qılınçı arvadın əlindən aldı, yuxarı qaldırdı, arvadın boyunu vurub başını bədənindən ayrırdı. Arvadın başı ev sahibinin üstüne düşdü, Bahadır yuxudan oyanıb oturdu, gözlerini açıb gördü ki, əl-Əmcad əlinde qanlı qılınç dayanırdı. Ev sahibi qızı baxıb gördü ki, o olubdur. əl-Əmcaddan işin no yerdə olduğunu soruşdu, əl-Əmcad da əhvalatı ona nağıl eləyib dedi: "Mən no qədər olleşdiməsə, sözümu baxmadı, səni öldürmək istədi, buna görə də cozaşına çatdı". Bahadır ayağa qalxdı, əl-Əmcadın alınından öpüb dedi: "Ay ağa, sən gorok onun günlündən keçəydin! İndi bizim bir çaromız qalıb: sehor açılmamış onun meyitindən buradan çıxarmalıyıq".

Bahadır kamərini bağladı, arvadın cosədini götürüb xəletə bükdü, zənbilə qoyub apardı. O, əl-Əmcadı dedi: "Sən qəribson, burada heç kesi tanımırsan, otur yerində, sehor açılacaq məni gözlö. Oğur mən geri qayıtsam, sən hökmən çox yaxşılıq eləyocəyəm, özü də çalışacağam

öyrənim ki, sənin qardaşının başına nə qəza golibdir. Elə ki gün çıxdı, mən qayıdır sənin yanına golmedim, onda bil ki, mənim işim bitibdir. Allah sən kömək olsun, mən helak olsam, bu ev sənindir, evdəki mal-dövlətin, par-parçanın hamısı sənin qismətindir".

Sonra Bahadır zənbili götürüb evdən çıxdı. O, zənbili elində bazar-dan keçib şor denizin sahilinə çıxdı ki, arvadın meyiti denizə tullasın, ancaq denizə lap yaxınlaşanda gördü ki, vali esqerləri ile berabər onu dövreyə alıb. Onlar Bahadırı tanıyıb mat qaldırlar, zənbili açıb onun içindəki meyiti görəndən sonra Bahadırı tutub el-qolunu zencirle bağladılar, onu səhərəcən zəncirdə saxladılar.

Sonra onlar Bahadırı da, içinde meyit olan zənbili də götürüb padşahın hüzuruna apardılar, əhvalatı padşaha xəber verdilər, padşah bunu görürdən çox qəzəblənilən ucadan dedi: "Vay sənin halına! Deməli, sən hemiŞə belə işlər görürümüşsan, adamları öldürüb dənizə atırmışsan, onları mal-dövlətinə alına keçirirmişsan! İndiyəcən sən neçə adam öldürübəsan!" Belə olanda, Bahadır başını aşağı saldı..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldıgın görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki iki yüz otuz üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmışdan maşa başlayıb dedi "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirler ki, Bahadır, padşahın qabığında başını aşağı saldı, padşah onun üstüne qışqırıb soruşdu: "Vay sənin halına, de görüm bu arvad kim öldürüb?" Bahadır onun cavabında dedi: "Ya hökmədar, bu arvad men öldürmüşəm; Allah-tealadan başqa heç kəsde qüdrət və qüvvət yoxdur!" Padşah Bahadırın elindən qazəbləniləm amr elədi ki, onu dar ağacından assınlar, cəllad da padşahın emrinə təbə olub onu apardı, vali də car çəkənənə berabər getdi, carçı səhərin dalanlarında car çəkib xəber verdi ki, adamlar padşahın mehtərbaşısı Bahadırı baxmaq üçün çöle çıxınlar, onu bazarlarda, dalanlarda gezdirirdilər.

Bahadır burada qalsın, indi sizə kimden xəber verim, el-Əmcəddan. Elə ki sohər açılıb gün çıxdı, el-Əmcəd gördü ki, Bahadır qayıdır öz evinə golmedi, onda ucadan dedi: "Allah-tealadan başqa heç kəsde qüdrət və qüvvət yoxdur! Kaş bir bileydim onun başına nə qəza galib,

ona nə olubdur!" O belə fikirlesdiyi vaxt birdən carçının saçını eşidi, carçı car çəkib camaata xəber verirdi ki, çıxıb Bahadırı tamaya close-sinlər (onu günorta vaxtı asacaqdılar), əl-Əmcəd bu xəbəri eşidənən ağlayıb ucadan dedi: "Doğrudan da biz Allahın bəndələriyik, onu da yanına qayıdırıq! Bahadır heç bir günahı olmaya-olmaya mənim uchbatımdan özünü güdəzə verir, axı o arvadı öldürən mənəm. Vallahi, mən bəni işə yol vera bismərem!"

Əl-Əmcəd bu sözleri deyib evdən çıxdı, qapını bağladı, az getdi, çox gəldi, o vaxtən səhərin küçələrində yol getdi ki, axırdı golib Bahadırı çatdı. O, valinin hüzurunda dayanıb ona dedi: "Ay ağa, Bahadırı öldürmə, onun günahı yoxdur. Allaha andolsun ki, arvadı heç kas yox, mən öldürmişəm!" Vali bu sözleri eşidib əl-Əmcəd Bahadırı bərabər padşahın hüzuruna apardı. Əl-Əmcədin özündən eşidiyi əhvalatı padşaha xəber verdi. Padşah əl-Əmcəda baxıb ondan soruşdu: "Bu arvadı sen öldürmüsün?" Əl-Əmcəd da onun cavabında dedi: "Bəli!" Padşah onun bu sözünü eşidib dedi: "Arvadı niya gəro öldürdüyünü mene daniş, özü do düzünü de". Belə olanda, əl-Əmcəd dedi: "Qibleyi-alem sağ olsun, mənim başıma çox qəribə bir əhvalat galib, bu əhvalatı yazsalar, onu gözəci oxuyanlara ibrə dərsi olar".

Sonra da əl-Əmcəd başıma gələn əhvalatı əvvəlindən axıracan, yerliyində padşaha nağıl elədi, özünü, bir də qardaşının başına gələn qızavü-qədəri padşahı danişdi. Padşah onun əhvalatına mat qahib dedi: "Bil və agah ol ki, mən başa düşdüm, sənin günahından keçmək olar. Ay oğlan, mənim vazirim olmaq istəyirsinmi?" Əl-Əmcəd da onun cavabında dedi: "İtaat borcumdur!" Padşah ona bahalı libaslar, gözəl ev verdi, onun üçün nökər-naib ayrırdı, nəyə ehtiyacı vardısa, hamısını verdi, onu aylıq təyin elədi, sonra da təpsirid ki, qardaşı əl-Əsədin işini öyrənib görsün onun başına nə əhvalat galib.

Əl-Əmcəd vəzir yerində eyləşib işlərə adəletlə baxmağa başladı, birinə iş verdi, birinə işdən çıxardı, birinə ənam verdi, o birinə məhrum elədi; o, səhərin küçələrinə carçı göndərib hər yerde car çəkdirdi ki, qardaşı əl-Əsədden bir soraq əlsin, ancaq carçı neçə gün səhərin meydanlarında, bazarlarında car çəkdişə də, əl-Əsədden soraq verən olmadı, onun izinə düşə bilmedi.

Əl-Əmcəd burada qalsın, indi sizə kimden xəber verim, əl-Əsədden. Məcusrular düt bir il gecə də, gündüz də, sohər də, axşam da əl-Əsədə əzab-əziyyət verdilər. Elə ki atəşpərostlərin bayramı yaxınlaşdı, atəşpərost Bəhram səfərə çıxmaga yığışib öz gəmisini hazırladı..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldıgını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

234. gecə

Ela ki iki yüz otuz dördüncü gecə oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıp dedi: "Padşah sağ olsun, belse ravyat eleyirler ki, atasperast Bəhrəm sefərə çıxmaga yığışib öz gəmisini hazırladı, o, əl-Əsədi sandığa qoydu, ağızını qifillədi, onu gəmiyə apardı. Bəhrəm sandığın evden gəmiyə apardığı vaxt qazadan əl-Əmcad dayanıb dənizə baxırıldı. O, gəmiyə daşınan şeklärini görəndə ürəyinə nəsa damdı, nökərlərinə emr elədi ki, atını gotarınlər, öz adamlarından bir dəstə götürüb deniz kənarına yollandı.

Əl-Əmcad məcəsus gəminin qabağında dayanıb yanındaki adamlarına emr elədi ki, gəmiyə qalxınlar, onu yaxşı-yaxşı axıtarınlar. Əl-Əmcadın adamları gəmiyə qalxıb onu əməlli-başlı axıtarınlardı, ancaq gəmidə heç nə tapa bilməyiblər. Onlar geri qayıdış heç nə tapmadıqlarını əl-Əmcad dedilər, əl-Əmcad atını minib geri döndü, evinə sari yollandı, saraya giranda ürəyi sıxlıldı. O, evin içəne nəzər salanda gördü ki, divarda bu iki beyt yazılıbdı:

Gözən uzaq olsanız da, ey ozizlerim,
Üroyimin başındadır sizin yerniz.

Hicran manı qoymuş ikən yuxuya həsrət.
Evinde yatırımsız siz şirin-şirin.

Əl-Əmcad bu şeri oxuyanda qardaşı yadına düşdü, odur ki, ağladı.

Əl-Əmcad burada qalsın, size kimdən xəber verim atasperast Bəhrəmdən. Bəhrəm gəmiyə minən kimi dənizçilərin üstündə bar-bar bağırbı dədi ki, yelkəni tez açınlardı. Onlar da yelkənlərin hamisini tez açıdlar, gəmi yola düşdü, bir müddət gecə-gündüz yol gəldilər. Bəhrəm də hər iki gündən bir əl-Əsədi sandıqlan çıxarıb ona bir az yemək-içmək verirdi. Onlar günlərin bir günün gelib Atəş dağına yaxınlaşdırıldılar, elə bu vaxt külək qopdu, dəniz tələtümə gəldi. Gəmi yolunu azdı, onları semi tirdilər, gedib başqa bir dənizə çıxdılar.

Bu minval ilə onlar galib dəniz sahilində olan bir şəhərə çatıdlar, bu şəhərdə pəncərələri dənizə baxan bir qala var idi, şəhərin hökmərləri arvad ididi, onun adı Mərcanə şah idi. Belə olanda gəmiçi Bəhrəma dedi: "Ay ağa, biz yolumuzu azmışq, gorok hökmən bu şəhəre yan-

alaq ki, bir az dincələk; sonra Allah nə deyibsa, o da olacaq". Bəhrəm də dedi: "Sənin fikrin çox gözəldir, necə istəyirsən, elə də eeloginən". Gəmiçi ondan soruştı: "Bu şəhərin padşahı adam göndərib bizim kim olduğumuşu soruşsa, nə cavab verək?" Bəhrəm cavabında dədi: "Həmin müsəlman menim yanımdadır, bizi ona qul paltları geyindirik, özümüzle bərabər sahili apararıq, padşah onu görəndə soruşacaqdır. "Bu quldur?" Onda men bu şəhərin arvad padşahının cavabında deyərəm "Mən qul alverçisiyəm, qul alib-satıram. Mənim çoxlu qulum var idi, hamisini satmışam, təkcə bu qul qalıbdır". Gəmiçi onun cavabında dədi: "Çox gözəl tədbirdir".

Sonra onlar gəmiyi şəhərə səri sürdülər, yelkənləri yığdlar, lövber salırdı, gəmi dayandı, biri de gördürək, Mərcanə şah öz qoşunu ilə bərabər gəldi, sahilde, gəminin yanında dayandı, qışqırıb gəmiçini çağırıldı. Gəmiçi körpüyü qalxıb padşahın hüzuruna gəldi, oyılıb padşahın qabağında yeri öpdü, padşah ondan soruştı: "Bu gəmidə nə var, soninlə kimi kılər safər çıxıbdır?" Gəmiçi onun cavabında dədi: "Qibleyi-alom sağ olsun, mənim gəmidə bir tacır var, peşəsi qul alib satınaqdır". Onun bu sözünün eşidən kimi padşah qışqırıb dədi: "Onu mənim hüzuruma götürün".

Bəhrəm onun hüzuruna gəldi, əl-Əsəd də qul paltaşında onun dalınca gəldi. Bəhrəm padşahın hüzuruna çatın kimi oyılıb onun qabağında yeri öpdü, sonra hüzurunda dayandı. Padşah ondan soruştı: "Sən kimson, nokarasan?" Bəhrəm cavabında dədi: "Mən qul alverçisiyəm". Mərcanə şah əl-Əsəde baxıb fikirlədi ki, bu quldur. O, üzünü əl-Əsədə tutub soruştı: "Sənin adın nodır?" Əl-Əsəd qəherənib zorla cavab verdi: "Mənim adım əl-Əsəddir".

Mərcanə şah ürəyində məhrinə oglana salıb ondan soruştı: "Sən yazı-pozu bilirsinmi?" Əl-Əsəd cavabında dədi: "Bəli!" Padşah ona mürükkeb, qələm, kağız verib dədi: "Bir şey yaz, görüm necə yazırsan?" Əl-Əsəd kağıza bu iki beyti yazdı:

"Folok sən oleyhino gedirso, ey mərd,
De, no gələ bilər, söyle olindən sənин?"

Atub səni coşan dəniz burulğanına,
Deyir: bax ha, İsləməsin borin-bədənən".

Mərcanə şah seri oxuyub əl-Əsədə yazılı gəldi, üzünü Bəhrəmə tutub dədi: "Bu qulu mənə sat". Ancaq Bəhrəm padşahının cavabında dədi: "Qibleyi-alom sağ olsun, men onu sata bilmərəm, cünki qulların hamisini satmışam, bircə bu qul qalıbdır". Belə olanda, Mərcanə

şah ucadan dedi: "Bu qulu hökmən sənin alından almaq lazımdır, onu pulla, ya da bəxşisəle almaq lazımdır!" Onda Bəhram dedi: "Mən onu no sataram, no de bağışlayarıram!" Bəhramın bu sözünü eşidən padşah Əl-Əsəd qolundan tutub apardı, onunla barəber qalaya qalxdı. Adam gönderdi ki, Bəhrama desinler: "Əgər sən elə bu gece ləvbərini qaldırıb bizim şəhərdən getməsən, sənin var-yoxunu alından alib gamını də parça-parça eləyecəyim".

Bəhram bu xəbdarlıq eşidib çox parışan oldu, ah-vay eləyib dedi: "Doğrudan da bu seferim çox pis sefer oldu!" Sonra o, yerindən qalxbıb yol tədərükü gördü, na lazıma götürdü, yola çıxməq üçün gecəni gözləməyə başlayıb dənizçilərə dedi: "Hazırlaşın, tuluqlara su doldurun, səhərə yaxın yola düşəcəyik". Dənizçilər gecəni gözlaya-gözleyə öz işlərini görməyə başladılar, gecə oldu.

Dənizçilər burada qalsınlarsın, sizo kimden deyim, Mərcanə şahdan. O, Əl-Əsəd götürüb qalaya apardı, denizə baxan panceroları açıb kənizlərinə əmr elədi ki, yemek gətirsinler. Kənizlər onlara yemek gotirdilər, her ikisi yedi, sonra Mərcanə şah buyurdu ki, şərab gətirsinler..."

Şəhərizad bu yerde səhərin açıldığı görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ele ki iki yüz otuz beşinci gece oldu, Şəhərizad nağılin dalmı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayet eləyirlər ki, Mərcanə şah kənizlərə buyurdu ki, şərab gətirsinler, kənizlər de şərab gotirdilər, Mərcanə şah Əl-Əsədə barəber içməye başladı. Allah da (O böyükdür, səni də yüksəkdir!) Əl-Əsədin məhabətini onun ürəyinə saldı, Mərcanə şah piyalələri dalbadal doldurub onu o qədər içirdi ki, axırdı Əl-Əsədin ağılı başından oldu. Əl-Əsəd bir iş üçün yerindən qalxbıb otaqdan çıxdı, bir açıq qapı gördü, həmin qapıdan keçib gəldi, yol gətirib onu böyük bağı çıxartdı, həmin bağıda cürbəcür meyvə ağacları, gül-cicək var idi. Əl-Əsəd ağacın altında oturub işini gördü, sonra bağıda olan hovuzu yaxınlaşdı, arxası üstə yero sorıldı (palṭarının bağlı aqılmışdı), hava ona xos gəldi, xumarlanıb yuxuya gəldi, bir azdan gece oldu.

Əl-Əsəd bağıda yatmadı olsun, indi siza kimden deyim, Bəhramdan. Ele ki gece oldu, Bəhram gəmidəki dənizçiləri səsliyib onlara

dedi: "Yelkənləri aqın, yola düşürük!" Dənizçilər de cavabında dedilər: "Baş üstə, itət borcumuzdur! Ancaq bir az gözlö, tuluqların hamisina su dolduraq, sonra yola düşörük".

Dənizçilər tuluqları götürüb su üçün sahile çıxdılar, qalanın ətrafinı dolandılar, ancaq böyük bir bağı dövrəye almış hündür divardan başqa heç no görmedi. Axırdı onlar divara dırmaçıdlar, oradan bağın içino tullanıb bir ayaq izi gördürlər, bu izi tutub getdilər, golib bir hovuzu çatıdlar, burada gördürlər ki, Əl-Əsəd arxası üstə yero sorılıb yatıbdır. Dənizçilər onu görüb şad oldular, avvəlcə tuluqlarına su doldurdular, sonra cavan oğlunu da götürüb özləri ilə apardılar, divardan aşdırılar, tez-tezəslik Əl-Əsədi Bəhramın yanına gətirib ona dedilər: "Şad ol ki, arzuna çatdın, dərdinə şəfa tapdin. Senin təbilin döyüdü, zurnan çalındı!". Mərcanə şahın sənin alından zorla aldığı qulu təbib özümüzlə getirmişik!"

Sonra onlar Əl-Əsədi Bəhramın qabağına itəledilər, Bəhram oğlunu görəndə elə şad oldu ki, sinəsi açıldı. O, dənizçilərə ənam verdi, özü də əmr elədi ki, tez yenkləri açısnılar, dənizçilər de yelkənləri aşdırılar, gəmi Ataş dağına tərəf yola düşdü, onlar sahəracən dayanımayıb yol getdilər.

Bəhramla dənizçilər gəmiylə getməkdə olsunlar, sizo kimden deyim, Mərcanə şahdan. Əl-Əsəd onun yanından çıxbı gedəndən sonra aradı onu bir müddət gözlədi, gördü ki, oğlan qayıdış gəlmədi. Mərcanə şah onu axtarmağa başladı, ancaq heç izini da düşə bilmədi. Bunu görən şah şamları yandırdı, kənizlərinə əmr elədi ki, oğlanı axtarsınlar, sonra özü həyətə çıxdı, baxıb gördü ki, bağın qapısı açıqdır, başa düşdü ki, Əl-Əsəd bağı girdib. Mərcanə də bağı girdi, orada hovuzun yanında Əl-Əsədin başlığını tapdı. Başlığını bir təyin tapandan sonra cavan oğlunu axtara-axtara bağı başdan-başa gəzib dolandı, ancaq onun izimi-tozunu da tapmadı. Mərcanə şah sohər açılanaçan oğlunu bağın bütün künclə-bucağlarında axtardı, sahər açılından gəminin harada olduğunu soruşdu, şaha dedilər ki, gəmi gece yarından sonra yola düşüb-dür. Mərcanə şah o daqıqə başa düşdü ki, dənizçilər Əl-Əsədi özləri ilə aparıblar, o çox qəzəbləndi, ürəyi agrıtmaya başladı.

Şah əmr elədi ki, tez on böyük gəminin sohərini hazırlasınlar, özü də davaya hazırlaşdı, bu gəmilərdən birinin güyortəsini qalxdı, onunla bərəber qollar, kənizlər de gəmilərə mindilər, əsgərlər demir palṭalarını geydilər, ayaqdan geyinib başdan qifilləndilər, başdan geyinib

Məmlükələr sarayında ali məsəblü oyanların imtiyazlarından birinə işarədir. Bəzi əmirlərə müsəqə destası saxlamaya icazə veriliirdi. Müsəqə destası isə adətən tabilden, şeyyurdan ibarət idi.

ayaqdan qifillandılar. Gəmilerin yelkenlərini açılar. Mərcanə şah gəmiçilərə dedi: "Əgər siz o cadugörin gəmisinə çatsaz, hamınıza fəxri libas verəcəyəm, siza pula bağışlayacağam, əgər o gəmiyi çatmasaz hamınızı öldürəcəyəm".

Dənizçilər bərk qorxuya düşdülər, ancaq ümidişlərini itirmədilər. Gemilər bir gün bir gecə yol getdi, ikinci gün da, üçüncü, dördüncü gün de yol getdi, axırdı gəmiçilər üzərindən cadugör Behramın gəmisini gördürlər, gün həle batmamış şahın gəmiləri cadugörin gəmisini dövrəyə aldılar.

Bəhram bu vaxt əl-Əsədi gövərtəye çıxdırb döyməyə, ona işgəncə verməyə başladı, əl-Əsəd fəryad elayıb köməyə çağırıldı, ancaq adamların arasında bir nəfər da ona kömək eləyən, onun dadına çatan tapılmadı, bərk döyüldüyündən bədəni çox ağırydırdı. Cadugör ona işgəncə verdiyi vaxt birdən başın qaldırıb gördü ki, gəmilər onun gəmisini dörd tarafından elə dövrəyə alıblar, elə bil o olan gəmi gəzünə bebəyidir, ətrafdakı gəmilər de gəzün ağı. Bəhram başa düşdü ki, şokk-sübhasız məhv olacaqdır. O, ah çəkib ucadan dedi: "Vay halma, ay əl-Əsəd, bunlar hamısı senin ucbatından başıma gelir!" Sonra o, əl-Əsədin qolundan tutub öz adamlarına əmr elədi ki, onu dənizə atılsın, özü de ucadan dedi: "And olsun Allaha, özüm ölməmiş, evvəlcə hökmən səni öldürəcəyəm!"

Bəhramın adamları əl-Əsədin əl-ayağından yapışdırıb onu qalırdılar, dənizin ortasına atılar. Ancaq Allahım (O böyükdür, şəni artıqtır!) ona rəhmi geldi, oğlanı belədan qurtarmaq istədi, elə elədi ki, əl-Əsəd suya batdı, tez de üzə çıxdı, əl-qol ata-ata o vaxtacan üzdü ki, Allah ona kömək əli uzatdı. Sonra dalğa əl-Əsədi götürüb cadugörin gəmisindən xeyli uzağa apardı, sahilə çıxardı, cavan boladan qurtardığına inanmayıb quruya çıxdı, sahilə paltnarını soyunub sixdi, günün altına sərib çilpaq oturdu, başına nələr göldiyini, nə cür müsibətlərə dözdüyünü – nə qədər döyüldüyünü, qurbətdə, əsirlikdə nələr çəkdiyini yadına sala-sala ağlamağa başladı. O, bu şeri oxudu:

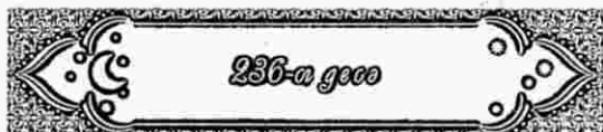
"Bidi sabrim və taqatim, ey pərvəndigar.
Qırılmışdır ümidiimin ipi ortadan.

Səndən başqa kimim var ki, gileyənəm mən,
Yetiş dada, hökmədarlar hökmədarsan".

Bu şeri oxuyub qurtaran sonra əl-Əsəd yerindən qalxdı, paltnarını geydi, karixib qaldı, bilmədi hara, hansı səmtə getsin. O, torpağın nemətlərini, ağacların meyvesini yeyib, arxların suyunu içə-icə üz

qoydu yola, az getdi, çox getdi, gecə-gündüz yol getdi, galib bir şəhəre yaxınlaşdı. Əl-Əsəd şad olub addımlarını yeyinlətti, şəhərə yaxınlaşanda gördü ki, axşam düşüb..."

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığın görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ele ki iki yüz otuz altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılin dəlini danişmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayot cəyirlər ki, əl-Əsəd şəhərə yaxınlaşandası göründü ki, axşam düşüb, şəhərin darvazalarını bağlayıblar. Qozannın hökmü ilə demə bura əl-Əsədin osir olduğu şəhər idi, onun qardaşı əl-Əmcad da elə bu şəhərin vəziri idi. Əl-Əsəd darvazaların bağlı olduğunu görüb qəbiristanlıqına, sərdabalar tərəfə getdi. Qəbiristanlıqda çatanda gördü ki, bir sərdabanın qapısı açıqdır, belə olanda, oraya girdi, üzünü paltarının etəyi ilə örtüb uzandı.

Mərcanə şah öz gəmiləri ilə cadugör Behramın gəmisini dörd dövrəyə alandan sonra Bəhram öz cadugərliyi, məkri sayasında şahın gəmilərini darmadığın elədi, sağ-salamat, kefi saz elə o saat gəmisini döndərib öz şəhərino təraf getdi. Həmin qəbiristanlığın yanından keçəndə gəmidən düşdü, qazanın hökmü ilə qəbirlerin arasında gəzib-dolandı, birdən əl-Əsədin yatdığı qapısını açıq sərdabani gördü. O, buna mat qalib dedi: "Mən hökmən bu sərdabanın içine girib baxacağam!" Bunu deyib cadugör Bəhram sərdabaya girdi, orada gördü ki, əl-Əsəd sərdabədəki qəbrin yanında üzümü etəyi ilə örtüb yatabırdı.

Bəhram, üzüne baxanda onu tamid, odur ki, teaccübəli dedi: "Məgər sən həla sağsan?" Sonra o, əl-Əsədi götürüb öz evinə apardı. Onun evində bir zırzəmi var idi ki, burada Bəhram homişə alına keçən müselmanlara işgəncə verirdi. Bəhramın Bustan adında bir qızı var idi. Bəhram əl-Əsədin ayaqlarına ağır zəncir vurdurub onu bu zırzəmiyi saldı, qızını da tapşırıb ki, əlonənən əl-Əsədi gecə-gündüz işgəncə versin. Bunu tapşırlandırdan sonra Bəhram özü cavani çox bork döyüd, zırzəminin qapısını bağlayıb açarını qızına verdi.

Cadugör Bəhramın qızı Bustan bir azdan sonra zırzəminin qapısını açıb aşağı endi ki, əl-Əsəda işgəncə versin, ancaq cavani oğlana diqqətə baxıb gördü ki, bu oğlan elə gözəldir ki, yemo-içmə, onun xottu xalına, gül camalına tamaşa elə; belə olanda, qız bir könüldən min

könlüle əl-Əsəde vuruldu, odur ki, oğlanın sorusu: "Senin adın nadir?" Əl-Əsəd dedi: "Mənim adım əl-Əsəddir". Bustan ürəkden dedi: "Allah seni xoşbəxt əlesin, Allah seni her cür dərd-bələdan uzaq əlesin! Sen əzab-ışqəncələre layiq deyilsən, men bilirəm ki, səni nəhaq yere bu qədər incidiblər."

Bustan şirin dillə əl-Əsədi oylandırmaya, ona ürək-direk verməye başladı, oğlanın zəncirlerini açdı, sonra islam dini barəsində onu sorğu-sualı tutdu, əl-Əsəd ona dedi ki, islam dini en doğru dindir, bizim ağarımız Məhəmməd peyğəmbər böyük möcüzələr yaradıbdır¹, amma atəşperəstlərin ibadət cədikləri, inandıqları od fayda yox, ziyan getirir. Əl-Əsəd qızı islam dini, onun asasları barəsində nağıl eləmeye başladı. Axırdı qızı ona itaat elədi, ürəyində islam dininə məhabəbat oyandı, Allah-teala qızın ürəyində əl-Əsəde məhabəbat oyadı.

Qız her iki duanı oxudu, xoşbəxt adamlardan biri oldu. O vaxtlı-vaxtında əl-Əsədi yedirdib-içirdi, onunla səhbət eləyirdi, onlar bir yerde namaz qılırlıdalar. Qız əl-Əsəde toyuq şorbası bişirirdi, əl-Əsəd də yavaş-yavaş sağalıb dırçılır, canındakı aza yox olurdu. Bir müddət-dən sonra o, əvvəlki kimi sapsağlam oldu. Əl-Əsədə mecus Behramın qızı bu minval ilə gün keçirirdi.

Günlerin bir günü Behramın qızı əl-Əsədin yanından qayıdanda bir səs eşidib darvazanın yanında dayandı, birdən eşitdi ki, car çəken qışqıra-qışqıra deyir: "Kim belə-bele görkəmli, belə-bele sıfəti olan gözel bir cavan oğlanın xəbərdardırısa, həmin oğlanın yerini dese, istədiyi qəder pul alacaqdır, kim ki həmin oğlanı öz yanında saxlaysırsa, amma bunu gizlədirsin, o öz evinin darvazasından asılıcaqdır, onun mal-mülkü talan ediləcək, qanını axıdına heç bir cəza verilməyəcəkdir".

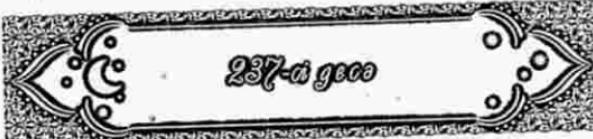
Bu şəhərlərdən hələ çox qabaq əl-Əsəd öz başına gələn bütün müsibətləri Behramın qızı Bustana əvvəldən axıracan nağıl eləmişdi, buna görə də Bustan carçının sözlerini eşidənən başa düşdü ki, əl-Əsəd həmin axıtarılan oğlandır. Bustan əl-Əsədin yanına qayıdib işin nə yerde olduğunu ona danışdı, əl-Əsəd zirzəmidən çıxıb vezirin evinə yollandı, veziri görəndə ucadan dedi: "And olsun Allaha, bu vezir mənim qardaşım əl-Əmcaddır!"

Sonra o, içəri keçdi. Bustan da onun dalınca saraya girdi, Əl-Əsəd öz qardaşı əl-Əmcadi görüb ona tərəf cumdu, əl-Əmcad qardaşını tanıdı, onu bark-bark bağırma basdı, məmlükələr atalarından düşüb onları araya aldılar, əl-Əsəd qardaşı əl-Əmcadla bərabər bir müddət huşla-

¹ Məhəmməd peyğəmbər özünü möcüzək hesab etmədiyi, ancaq nəslihotçı adlan-dırkı halda, ofşanolofer bir sira möcüzələri ona aid edirlər, bu möcüzələrin çoxu guya İsa peyğəmbərin yaratdığı möcüzələrə bənzəyir.

rını itirdilər. Onlar özlerine gələndə əl-Əmcad əl-Əsədə bərabər sultanın yanına qalxdı, qardaşının əhvalatını sultana nağıl cədi, sultan əmr verdi ki, Behramın evini talan əlesinlər..."

Şəhrizad bu yerde seherin açıldığı görünüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elo ki iki yüz otuz yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, sultan əl-Əmcada əmr elədi ki, Behramın evini talan əlesin, onun ailəsini hamılıqla dar ağacından assın, vezir də bu əmrə eməl elemək üçün adamları Behramın evinə göndərdi, onlar Behramın evini talan əledilər. Sultanın adamları Behramın qızını vezirin yanında getirdilər, vezir bu qızı hörmət elədi. Əl-Əsəd çəkdiyi azabların hamisini yerliyerdə qardaşına danışdı, Behramın qızının ona necə rəhm elədiyini də dedi, əl-Əmcad bu səhərbədən sonra qızı daha çox hörmət elədi. Sonra əl-Əmcad o arvadla başına gelən əhvalatı avvəldən axıracan əl-Əsəde nağıl elədi, asılmaqdan canını necə qurtardığını, necə vezir olduğunu danışdı, bundan sonra onlar bir-birindən ayrı düşəndən bəri çəkdikləri əzab-əziyyətlərə görə bir-birilər dərdleşməye başladılar.

Sonra sultan əmr elədi ki, cadugər hizuruna götürsünler, onu gatıran kimi əmr elədi ki, boynunu vursunlar. Belə olanda, Behram soruşdu: "Qibleyi-alem sağ olsun, sen məni doğrudamı hökmən öldürəcəksen?" Padşah cavabında dedi: "Bəli!" Onda Behram dedi: "Ya qibleyi-alem, bir az sabır elə!" Behram bu sözleri deyib başını aşağı saldı, sonra yuxarı qaldırıb müsəlman duası oxudu, sultanın köməyi ilə islam dinini qəbul elədi. Hami da onun islam dinini qəbul eləməyinə sad oldu.

Sonra əl-Əmcadla əl-Əsəd başlarına gələn müsibətlərin hamisini avvəldən axıracan Behramına nağıl əledilər. Behram buna mat qalb dedi: "Mənim ağalarım, səyahətə hazırlaşın, men de sizinlə gedəcəyəm". Qardaşlar səyahətə çıxməq xəbarına, hem də Behramın islamı qəbul eləməsinə elo şad oldular ki, şadlıqlarından ağlamaya başladılar. Behram onlara dedi: "Ay ağalar, ağlamayın, yaxşı ki, axırdı siz bir-birimizi tapdz, Nemətələ Num kimi axırdı tapşızdır?". Qardaşlar Behramdan soruşular: "Nemətələ Num kimdir? Onların başına ne əhvalat galibdir?"

Nemətə Numunələri

Bəhram onların əhvalatını danışmağa başlayıb dedi: "Bələ rəvə
yet cleyirlər ki, - Allah özü bunu hamidən yaxşı bilir, - Kufə¹
şəhərində bir adlı-sanlı adam var idi, onun adı Ər-Rəbi ibn Xatim idi,
xeyli pulu var idi, özü də çox firavan ömür sürdü. Günlərin bir günü
Allah ona bir usaq ota eledi, usağının adını Nemətullah qoymuş.

Bir dəfə Ər-Rəbi qul bazارında dayanmışdı, birdən o, bazarda bir
kəniz gördü, onun qucağında çox gözəl, çox qəşəng kiçik bir qız var

¹ Kufə - islam tarixində möşhur olan şəhərin adıdır. Bu şəhər İraqda aşağı Beyn ol-Nahreyn - Qədim Babilin xarabəlişlərinin conubundu yerləşir.

idi. Ər-Rəbi qul satan işaro ilə çağırıb ondan soruşdu: "Bu kənizi
qızı ilə bərabər neçəyə deyirsən?" Qul satan cavabında dedi: "Bunların
qiyomotı elli dinarındır". Onda Ər-Rəbi dedi: "Şərtini yaz, pulunu al, apar
onun sahibinə ver". Sonra o, kənizin dayorını qul alverçisine verdi, dəl-
liliq pulunu da verdi, qızı ilə bərabər kənizi yanına salıb evə yollandı.

Ər-Rəbinin arvadı, yəni omisi qızı kənizi görəndə soruşdu: "Ay
əmioğlu, bu kəniz kimdir?" Ər-Rəbi onun cavabında dedi: "Mən bu
arvadı qucağında balaca qızı görə aldım. Bil və agah ol ki, bu balaca
qız böyükündən sonra ona bərabər gözəl nə ərab məməkətində olacaq,
nə də qeyri-ərab məməkətlərində".

Ər-Rəbinin omisi qızı dedi: "Sən çox savab iş görmüşən!" Sonra
o, kənizdən soruşdu: "Şəhərin adın nedir?" Kəniz cavabında dedi:
"Xanım, mənim adım Təsiqədir". Sonra ər-Rəbinin arvadı soruşdu:
"Bəs qızının adı nedir?" Kəniz cavabında dedi: "Şəedadət". Ər-Rəbinin
arvadı sad olub dedi: "Son düzünүү dedin! Sən nə xoşbəxtsan, sən
satın alan da xoşbəxtidir".

Sonra o, ərindən soruşdu: "Ay əmioğlu, sən bu qızın adını nə qoya-
caqsan?" Ər-Rəbi cavabında dedi: "Sən nə desən o adı qoyaçağam".
Bu cavabı eşdən arvad dedi: "Gəl onun adını Num¹ qoyaq". Ər-Rəbi
sad olub dedi: "Çox gözəl fikirdir, bundan yaxşı ad olá bilmez".

Balaca Numu ər-Rəbinin oğlu Nemətə bir yerde böyüdüllər,
beləcə onlar gəlib on yaşına çatdılar. Bu uşaqlar bir-birindən gözəl
idilər, oğlan qızı bacı deyirdi.

Sonra, Num on yaşına çatanda ər-Rəbi öz oğlu Nemətə dedi:
"Oğlum, Num sonin bacın deyil, senin kəninizdir, sən hələ beşikdə
olanda mən bu qızı sonin adına pulla satın almışam. Bu gündən sən
ona bacı deməməlisən". Nemətə atasına dedi: "İş belədirsa, mon onu
alaram". Nemətə atasının yanından çıxıb anasının yanına getdi, atasının
sözlərini ona çatdırıldı, anası Nemətə dedi: "Oğlum, atan doğru deyir,
Num sonin kəninizdir". Nemət ibn ər-Rəbi bu sözləri eşidəndən sonra
kənizin yanına gəlib ona mahəbbət yetirdi, onlar bir neçə il beləcə
böyüdüllər. Kufədə Numdan gözel, malahətli, zərif qız yox idi. O böyü-
mişdə, Quran oxuyur və emləri öyrənirdi, cürbəcüm müsiqi alətlərindən
çalmaq üsullarını biliirdi, məharətlə oxuyurdur, çalırdı, öz zəmanəsinin
adamlarının hamisindən üstün olmuşdu.

Günlərin bir günü o öz ari Nemət ibn ər-Rəbi ilə aylışjb dincəlir,
kef çəkirdi, əlini uzadıb udu götürürdü, barmaqlarını onun simlərindən
gozdirdi, kefi açıldı, bu şəri oxumağa başladı:

¹ Num - xoşbəxtlik, firavənlər deməkdir.

"Sənən mənə həyat verən, ey hökmənəm,
Saxtılığı kəsib təkən tı qılıncsan.

Sən ki, vərsən, lazım deyil, nə Zeyd, nə də Əmr!
Çotin gündə tək sən mənə həyəsan, həyan".

Nemət bu mahmını eşidib valeh oldu, Numa dedi: "Sən mənim canım, Num, qoy sazandalar çəslənlər, sən oxu!" Num avazla bu şerli oxudu:

"And içirom varlığımı hökm edən kəsa,
Bedxalaların sözlərinə asmrəmən qulaq.

Qoynun gözgütürməzin bağı çatlaşın,
Dincəlməyimi sənə qurban verirəm hər vaxt.

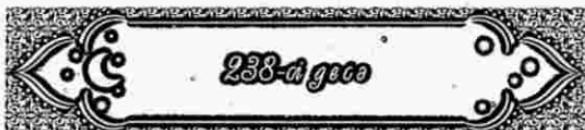
Qəlbin derin güşəsində mən öz eşqimə
Elə qəbir qızaram ki, qəlb tutmaz soraq".

Cavan oğlan heyətə dedi: "Bu səs sendə Allah vergisidir, ay Num!"

Onlar belecə kef çəkdikləri dəmdə canışılıyın sarayında Əl-Həccac² dedi: "Mən bir hiylə işlədib kəniz Numu hökmən əle keçirməliyəm, onu emirəlməmənin Əbdülmülk ibn Mərvana göndərməliyəm, çünki emirəlməmənin sarayında bu qızın tay-bərabəri yoxdur, bundan yaxşı xanəndə tapılmaz".

Əl-Həccac gözətçi qadını yanına çağırıb dedi: "Ər-Rebinin evinə gedib kəniz Numla görüş, onu əle keçirmək üçün bir yol tap, çünki yer üzündə onun tay-bərabəri gözlə yoxdur". Qarı Əl-Həccacın sözlərini başa düşdü, sehər açılan kimi yun palterni əynina geyib minmuncuqlu təsbehli boynuna saldı, əsasını, bir də Yəmen tuluguñunu götürüb...

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ele ki iki yüz otuz sakkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəle rəvayət eləyirler ki, qarı Əl-Həccacın sözlərini başa düşdü, sehər açılan kimi yun palternini

¹Zeyd və Əmr - ərəblərin qeyri-müsləyyən şəxsləri ifadə etmək üçün işlədikləri adlardır (grammatika qaydalarına görə misallarda hamisə işlənilərlər).

² Əl-Həccac ibn Yusuf - əməvillər dövrünün (VIII əsr) orob sərkərdəsi və dövlət xadimidir. Aşağı Beyn əl-Nohreynin hökməndən olmuşdur.

əynina geyib minmuncuqlu təsbehli boynuna saldı, əsasını, bir də Yəmen tuluguñunu götürüb: "Allahın kərəmən şükür! Allahdan başqa Allah yoxdur! Allahü-əkbər! Allah-tealadan başqa heç kəsədə qüdrət və qüvvət yoxdur" - deya-deye yola düzəldi.

O, ele hey Allaha dua eləyirdi (amma ürəyi cürbəcür mekr və hiylələrlə dəlti idi). Qarı beləcə dua eləyə-eləyə gürntə namazı vaxtı galib Nemət ibn ar-Rebinin evinə çatdı. Qapını döyüd, qapıcı qapını açıb soruşdu: "Nə istəyirsin?" Qarı cavabında dedi: "Mən mömin dilənşiyəm, günorta namazı vaxtı galib bura çatmışam, bu xeyir-dualı yerde namaz qılmaq istəyirəm". Qapıcı cavabında dedi: "Ay qarı, bura Nemət ar-Rebinin evidir, na məsciddir, na də came". Belə olanda, qarı yalvara-yalvara dedi: "Mən bilirom ki, Nemət ibn ar-Rebinin evinə tay olan na məscid var, nə də came, mən özüm emirəlməmənin sarayında gözetçiyəm, cürbəcür vilayətləri gözüb har yerdə Allaha dua eləmək üçün sefərə çıxmışam. Qapıcı dedi: "Səni içəri buraxmayacağam". Onlar xyclı höcətləşdi, qarı qapıcının yaxasından yapışib ucadan dedi: "Ay kişi, mən amırələrin, əşyaların evlərinə gedib-gəlirəm. Sən naçısan ki, mən Nemət ar-Rebinin evinə buraxmayısan?"

Bu dəmdə Nemət çöls çıxdı, onların höcətləşdiyini görüb güldü, qarşıya dedi ki, onun ardınca gələsİN, özü içəri keçdi, qarı da onun dalmışa içəri girdi, Nemət qarını Numun yanına gotirdi. Qarı çox böyük ehtiramla qızə salam verdi, Numun gözəlliyini görəndə ləp heyran oldu, üzünü ona tutub dedi: "Ay xanım, Allah köməyin olsun, Allah sonı elə yaradıb ki, gözəllikdə, məlahatda öz sahibinə bərabərsən".

Sonra qarı mehrabda keçib namaz qılmaq başladı, rüküv yedi. Gün gelib keçdi, gecə oldu, züləmt, qaralıq çökdü, bu vaxt qız üzünü qarşıya tutub dedi: "Ay ana, birçə saat dincəl, ayaqların yoruldu, haldən düşdün". Qarı cavabında dedi: "Xanım, kim ki axırat gününü axtarır, o özünü bu fani dünyada yormalıdır, hər kəs ki bu dünyada özünü yorub-zümər, axırat dünyasında pak adamların maskənинe düşmək ona nəsib olmayaçaq".

Sonra Num qarşıya yemək verib dedi: "Nuşcanlıqla manım xörəyimi ye, Allah'a dua elə ki, günahlarını bağışlasın". Qarı Numa dedi: "Xanım, mən oruc tuturam, amma sən elə bir arvadsan ki, yeyib-icməlisən, kef çəkməlisən, Allah da bunların hamisini sənə bağışlar. Axi Allah-teala deyibdir: "O adamlardan başla ki, onlar peşən olub, savab işi görürlər!".

Qız bir müddət qarı ilə eyleşib səhəbə elədi, sonra Num Nemətə dedi: "Ay ağa, bu qaridan xahiş elə ki, bir qədər bizimlə qalsın. Onun

¹ Quranda XXV surənin 70-ci uyosudur.

üzündən mömənlük yağır". Nemet cavabında dedi: "Onun üçün bir pak yer düzəlt ki, orada gedib namazını qila bilsin, özü de elə elageñan ki, yanına heç kəs girməsin. Bəlkə onun duaları sayesində Allah-təala biza rəhm eləyə, qoyması bir-birimizden ayri düşək".

Bundan sonra qarı onlarda qaldı, gecəni sahəracan namaz qılıb Quran oxudu, Allah sehərin gözünə işq verändə qarı Nəmetlə Numun yanına gelib onlara dedi: "Sabahımız xeyir". Sonra da dedi: "Sizi Allah'a tapşırıb gedirəm". Num soruşdu: "Hərə gedirsən, ana can? Ağam tapşırıb ki, senin üçün otaq boşaldı, son hemişə orada ibadətə müşəğul olub duşa oxuyasan". Qarı cavabında dedi: "Allah onun ömrünü uzun elasın, Allahın kölgəsi hemişə üstünüzdə olsun! Menim istədiyim bir cədudur ki, qapıçıya tapşırızsız yanımıza gələndə yolumu keşməsin; insəlah, men ölkələri, vilayətləri gəzib dolanacağam. Hər yerdə ibadət eləyib Allah'a dua eləyəndən sonra hər gün, hər axşam size de dua eləyəcəyəm".

Sonra qarı evdən çıxdı. Num ondan ayrıldığı üçün ağlamağa başladı, özü da heç bilmirdi ki, qarı onun yanına nofiklər gölmüşdi. Qarı el-Həccacın yanına gəldi, el-Həccac ondan soruşdu: "No xəber getirmişən?" Qarı cavabında dedi: "Men o kənizə baxıb gördüm ki, bizim zamanımızda həla heç bir arvad ondan gözəl qız doğmuşdur". El-Həccac ucadan dedi: "Əgər əmr elədiyim işə oncam çəke bilsən, sən çoxlu bəxşis veracəyəm".

Qarı cavabında dedi: "Men səndən birce sy möhlet isteyirəm". El-Həccac dedi: "Men səne bir ay möhlet verirəm". Bundan sonra qarı Nəmetlə Numun evinə tez-tez getməye başladı..."

Şəhrizad bu yerdə sehərin açıldıǵını görüb nağılı yarımcı qoysu.

239-a gecə

Elə ki iki yüz otuz doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, qarı Nəmetlə Numun evinə tez-tez gelib-getməye başladı, onlar qarına çox hörmət eləyirdilər. Qarı axırdı sehər də, axşam da onların evinə gelməye başladı, bu evdə hamı ona deyirdi: "Xoş galibson!"

Günlerin bir gününü qarı qızla tek qaldı, üzünü qız aya tutub dedi: "Ay xanım, and olsun Allah'a, o müqəddəs yerlərə gedib çatanda sənə dua

oxuyaçağam, amma istərdim ki, sən də manimlə bərabər o yerlərə gedəsən, türkləri, ruhları Allahla birləşmiş övlidləri, müqəddəs qocacları görəsən, onlar da sonin xoşbəxtliyin üçün dua oxusunları, sən də onların duaları sayasında arzuna çatasan". Num qarıya dedi: "Son allah, ay nənə, manı da özüntə apar". Qarı cavabında dedi: "Qaynannandan - Nemetin anasından izin al". Qız da qayınanasına dedi: "Ay xanım, manım ağamdan rica elə ki, o bizo - soninə mənə günlerin bir günü bu nonəmlə sefər çıxmağı icaza versin, biz ziyarətə gedək, müqəddəs yerlərdə fəqirlərlə bərabər Allah'a dua eləyək". Nəmet gelib əyleşəndən sonra qarı ona yaxınlaşdı, onun əllərini öpüb rica eləməyə başladı ki, bir yerdə ziyarətə getməyə izin versin, ancaq Nəmet onlara bir yerdə ziyarətə getməyə izin vermədi. Qarı ona dua elədi, sonra çıxbı geldi.

Ertəsi gün qarı yenə gəldi (Nəmet evdə yox idi), üzünü kəniz Numututub dedi: "Dünen biz sonin üçün dua oxuduq; tez ayaq qalx, ağan gelib çıxanacaq gedək bir az gəzək, sonra qayıdarsan evə". Qız qayınanasına dedi: "Səndən rica eləyirəm, son allah, izin ver, bu mömin avradıha çıxıb bir az gəzim, müqəddəs yerlərde Allahın dostlarını bir nəzər salıb, ağam qayıdananın gələrəm evə". Nəmetin anası dedi: "Qorxuram ağan bu işdən xəber tutə". Qarı ucadan dedi: "And olsun Allah'a, Numu heç yerdə oturmaq qoymaram. O, ayaqüstü baxar, heç yerdə ləngiməz".

Qarı bu hiylə ilə qızı özüyla al-Həccacın sarayına apardı, qızın gölmeyini al-Həccac xəbər verdi, ancaq avvalcə qızı bir otlaq apanıb əyləşdirdi. El-Həccac gelib qızı baxdı, gördü ki, Num öz dövrünün yeganə gözəlidir, ömründə bu qız kimi gözəl-göyçək qız görməyibidir. Num el-Həccacı görüb üzünü örtdü, El-Həccac da onun yanından getməyi tez saray ağasını çağırıb, allı süvarı çağırıb saray ağasına əmr elədi ki, qızı götürsün, iti yerişli bir dəvəyə mindirsin, onunla bərabər Dəməşqə yola düşsün, orada qızı əmirəlmöiminin Əbdülmelik ibn Mərvəna taslim eləsin. El-Həccac xəlifəyə nəma yazıb saray ağasına dedi: "Bu naməni əmirəlmöimininə ver, cavabını alıb tez mano yetir".

Saray ağası da tez-tələsik qızı götürüb dəvəyə mindirdi, onunla bərabər yola düdü. Qız öz ağasından ayrıldığını görüb hönkür-hönkür ağlamaya başladı. Onlar az getdilər, çox getdilər, gelib Dəməşqə çatıdalar, saray ağası əmirəlmöiminin hüzuruna getməyə izin istədi. Xəlifə izin verəndən sonra saray ağası içəri girib onun hüzurunda dayandı, kənizin əhvalatını ona nağılı elədi, xəlifə qızı ayrıca bir otaq verdi.

Bir azdan sonra xəlifə arvadının yanına gedib ona dedi: "Əl-Həccac Kūfa eyanlarından birinin qızını on min dinara alıb mənən kəniz gəndəribdir, bu naməni də kənizlə bərabər göndəribdir". Xəlifənin arvadı ona dedi..."

Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığını görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ele ki iki yüz qırxinci gecə oldu, Şəhrizad nağılı dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cələyirlər ki, xəlifə konizin əhvalatını arvadına nağılı eləyəndən sonra arvadı ona dedi: "Allah sənən daha çox rəhm elesin".

Sonra xəlifə Əbdülmelikin bacısı konizin yanına gedib ona tamaşa elədi, onun gözəlliyyinə mat qalb dedi: "And olsun Allaha, qiyometin yüz min dinar da olsa, səni alıb öz evinə aparan heç vaxt pesman olmaz, o adam xoşbəxt ola!" Num xəlifənin bacısından soruşdu: "Ay gözəl xanım, bu saray hansı padşahın sarayıdır, bura hansı şəhəridir?" Xəlifənin bacısı cavabında dedi: "Bura Dəməşqdir, bu saray mənim qardaşım əmirəlmöminin Əbdülmelik ibn Mərvənnin sarayıdır".

Sonra xəlifənin bacısı soruşdu: "Guya sən hara goldiyini bilmir-sən?" Num onun cavabında dedi: "Allah haqqı, xanım, mənim heç nəden xəberim yoxdur". Xəlifənin bacısı ucadan dedi: "Bəs səni satıb, əvezində pul alan adam demədi ki, səni satın alan xəlifədir?" Qız bu sözləri cəsib ağlıamaya, göz yaşı axıtmaya başladı, öz-özünə dedi: "Məni yaxşı teleyə salıblar". Sonra o fikirleşdi: "Əger man əhvalatı olduğu kimi danışsam, heç kəs mənə inanmayaçaq. Yaxşısı budur ki, bir kelme də danışmayım, sebir eləyim, Allah kərimidir". Num utandığından başını aşağı saldı, onun yanaqları qızmar güneşin altında xeyli yol getdikleri üçün qıpçırmızı qızarmışdı.

O gün xəlifənin bacısı Numu qoyub getdi, ertesi gün cürbecür parça, ləl-cəvahiratdan boyunbağı götürüb qızın boynuna saldı, ele bu dəmdə əmirəlmöminin içəri girib Numun yanında ayladı, bacısı ona dedi: "Sən bu qızı tamaşa eəl, gör Allah ona necə gözəllik bəxş eləyibdir". Xəlifə Num dedi: "Rübəndini qaldır!". Ancaq Num rübəndini qaldıramadı, xəlifə onun üzünü görə bilmədi, tekce qızın əllerini görə bildi

ki, bu da əmirəlmöminin qızı bir könləndən min könülə vurulmasına kifayət etdi. Belə olanda, əmirəlmöminin bacısına dedi: "Men bu gözəlin yanına ancaq üç gündən sonra, o sənənlə dostlaşandan sonra gələcəyim". Xəlifə bu sözləri deyib yerindən qalxdı, qızın otığından çıxış getdi. Qız başına gələnləri fikirləşməyə, öz ağası Nemətdən ayrı düşdüyüne görə ah-vay eləməye başladı.

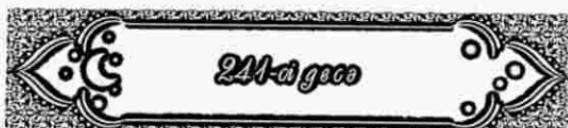
Ela ki gecə oldu, qız bark qızdırıldı, o, heç nə yemedi, içmedi, rəngi saralı, gözəlliyi elə bil silinib yox oldu. Qızın nələr çəkdiyini xəlifəyə xəbər verdilər, xəlifənin qızı üzəyi yandı, odur ki, həkimləri, hər şeydən başı çıxan adamları onun yanına göndərdi, ancaq Numu necə müalicə elemək lazımlı olduğunu heç kəs bilmədi.

Nun burada qalmadı olsun, indi sizə kimdən deym, onun ağası Nemətdən. Ele ki Nemət eve galib yatağında ayladı, Numu çağrırdı, ancaq Num onun səsinə hay vermedi; belə olanda, Nemət tez yerindən qalxıb yena Numu, ev adamlarını seslədi, amma onun yanına heç kəs galmadı, konizlerin hamısı ağın qozabından qorxusuz gizlənmişdilər. Nemət öz anasının yanına gedib gördü ki, anası əlini üzüno qoyub oturubdur, özü da çox parısandır. Nemət ondan soruşdu: "Ana can Num haradadır?" Anası onun cavabında dedi: "Öğlüm, Num elo bir adımnın yanındadır ki, ona məndən çox etibar elemək ola: Num o mömən qarı ile gedibdir. Qız onunla getdi ki, fəqirlərə baş çəksin, qayğıdaqdır". Nemət dedi: "Axi o heç belə iş görməzdii, haçan gedibdir?" Nemətin anası dedi: "Səhər gedib". Nemət ucadan dedi: "Son niyə ona izin verdin?" Anası cavabında dedi: "Qarı mənə belə mosləhat gördü".

Nemət qışqırıb dedi: "Allah-tealadan başqa heç kəsde qüdrət və qüvvət yoxdur". Sonra evdən çıxdı, dünya-aləm onun gözündə dər olmuşdu. Nemət keşikçibasının yanına galib ona dedi: "Sən mənə kəlek gelirsin, mənim kanızımi evimdən uğurlayırsan! Men hökmən səndən əmirəlmöminin şikayət eləyəcəyim". Onun bu sözlərini eşidən keşikçibası soruşdu: "Kənizi kim apardı?" Nemət cavabında dedi: "Onu, bax belə-bəla görkəmi olan bir qarı apardı, əynində yu paltar, əlində minmuncuqlu təsbəh var". Keşikçibası dedi: "Sən o qarını mənə göstər, mən sənin kənizini azad eləyim". Nemət ucadan dedi: "Axi man o qarını tanıyıram ki, sənə göstərə bilim?" Keşikçibası cavabında dedi: "Gizli sirləri böyük olan Allahdan başqa heç kəs bilməz". Özü de başa düşdü ki, bu işi görən qarı el-Həccacın göndərdiyi hiylələr qarıdır. Nemət ona dedi: "Men öz kənizimi ancaq səndən istəyirəm, həm də mənimle sənin divanını el-Həccac eləyəcəkdir". Keşikçibası cavabında dedi: "Kimin yanına istəyirsen get!"

Nemət el-Həccacın sarayına getdi, onun da atası Kufa ayanlarından biri idi; o golib saraya çatanda el-Həccacın qapıçısı gedib el-Həccac xəber verdi ki, filankes golibdir. Nemət içeri girib el-Həccacın hüzurunda dayanırdı. el-Həccac soruşdu: "Sənə no olub?" Nemət cavabında dedi: "Mənim başıma filan-filan əhvalat golib". El-Həccac da dedi: "Keşikçibası buraya çağırın, biz ona əmr elərlik qarını axtarib tapar". Elə ki keşikçibası golib el-Həccacın hüzurunda dayandı (el-Həccac bildirdi ki, keşikçibası qarını yaxşıca tanır), el-Həccac ona dedi: "Mən istayıram ki, son Nemət ibn or-Robinini kənizini axtarib tapasın". Keşikçibası onun cavabında dedi: "Gizlərləri böyük olan Allahdan başqa heç kəs bilmez!" El-Həccac dedi: "Sən hökmən bəstə süvari götürüb yollarda, şəhərlərdə o kənizi axtarmalısan..."

Şəhərizad bu yerde sehərin açıldığını görüb nağılı yarımqış qoydu.

Elə ki iki yüz qırıq birinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət elayirlər ki, el-Həccac keşikçibasıya dedi: "Sən hökmən bəstə süvari götürüb yollarda, şəhərlərdə o qızı axtarib tapmalısan". Sonra üzünü Nemətə tutub dedi: "Əğər sənin kəniniz qayıtmasa, mən öz evimden sənə on kəniz, keşikçibasının evindən də on kəniz verərəm". Sonra el-Həccac keşikçibasıya dedi: "Get kənizi axtar!"

Keşikçibası çıxıb getdi. Nemət naümid olub qəm dəryasına batdı. İndi onun o dörd yaşı var idi, biş yeri hala torlomamışdı. O, hönkür-hönkür ağlamağa başladı, öz otığını getmeyib anası ilə bərabər gecəni sehərcənən ağladı. Nemətin atası üzünü ona tutub dedi: "Buna şəkksübhə yoxdur ki, el-Həccac həyliq qurub qızı ela keçirib, ancaq Allah kərimidir, sebirlə ol, hər saatın bir hökmü var". Nemətin dördü gün böyübü artırdı, az qalırkı ağı başından olsun, o, ne danışdığını bilmirdi, yanına gələnə də taniya bilmirdi; bu minval ilə düz üç ay xəsto yati, tamam deyişdi, atası ondan ümidiñi üzdü, hökmilər Nemətin yanına golib ona baxandan sonra deyirdilər: "Bu cavanın kənizdən başqa ayrı dərmanı yoxdur".

Günlərin bir günü Nemətin atasına dedildi ki, çox mahir bir iranlı hökim var, o, on xəstələri ustalıqla sağaldır, ulduzlara baxıb adəmin

xəstəliyini, ya qismətinə deyir, qum fali açır. Ər-Rəbi hökimi çağırıldı, hökim golendo onu yanında oyləşdi, ona çox hörmət eləyib dedi: "Mənim oğluma bax, gör həl necədir". Hökim Nemətə dedi: "Əlini mono ver". Nemətə ölmə hökime uzatdı, hökim onun nabzını yoxladı, üzüntü baxıb güldü, sonra atasına dedi: "Sonin oğlunun heç bir qorxusak azıri yoxdur, birecə ürəyində ağrı var".

Ər-Rəbi hökimi dedi: "Ay hökim, düz deyirsin, indi sən mahir hökim kimi oğlumun mərsəzini götür-qoy ela, heç nəyi gizlətməyib halim monə yerli-yerində deginən". İranlı cavabında dedi: "Sənin oğlun bir qızə vurulubdur, o qız Bəsrədə, ya Dəməşqdədir, oğlunun bircə dərmanı var ki, o də hemin qızın vüsalına çatmadıq". Hökimin bu sözündən sonra ər-Rəbi dedi: "Sən onları vüsalala çatdırı bilsən, mən xəcalatından elə çıxarıram ki, ömrüm boyu pulsən korluq çəkməzən, sırvan dolanarsan". Bu sözleri eşidən iranlı dedi: "Bu, çox da çatın iş deyil, olimdən göloni elərəm".

Sonra o, Nemətə səri dönbə dedi: "Sənin başına heç bir bəla gəlməyəcək, ürəyinə toxlaqlıq ver, gözlerinə işıq gələsin!". Sonra iranlı ər-Rəbiyə dedi: "Püllərindən dörd min dinar çıxarıb ortalıq qoy". Ər-Rəbi pulları çıxarıb iranlıya verdi; iranlı ona dedi: "Mən istayırom ki, sənin oğlun mənimlə bərabər Dəməşqə getsin, inşallah, oradan hemin qızla qayıdacağam". Sonra iranlı hökim oğlana səri dönbə tutub dedi: "Sənin adın nadir?" Oğlan cavabında dedi: "Nemətdir". Bu cavabı eşidən iranlı dedi: "Ay Nemət, Allah-toşla işinə oncam çəkənocən arxayın otur, Allah səni öz sevgilinin vüsalala çatdıracaq".

Nemət də durub dördümüzü, iranlı ona dedi: "Ürəyinə toxlaqlıq ver. Biz elə günü bu gün sefər çıxacaq. Ye, iç, kef elə ki, sefər çıxməğə gücün olsun". Sonra iranlı öz işlərini qaydaya salmağa başladı, nadir seyldən nə lazım idisə hamisini götürdü. Nemətin atasından on min dinar pul, ağır şəyəri daşımaq üçün bir neçə at, dəvə, başqa nə lazımsa hamisini aldı.

Sonra Nemət atası, anası ilə virdələşdi, hökimlə bərabər Hölob şəhərinə yola düşdü, ancaq hemin şəhərdə qızın izinə düşə bilmədi. Sonra onlar Dəməşq şəhərinə golib çatıdlar, orada üç gün qaldılar, iranlı üç gün keçəndən sonra bir dükən kiraya götürdü, dükənən rəflərinə zarif qızı qab-qacaq düzdü, onları qızılı, qiyməti parçalarla bozdu. Öz qabağına içərisində cürbəcər yağ, dərmanlar olan şüşə qablar qoydu, şüşələrinə bülür piyalələr düzdü, bir də tövha, üstürləb qoydu, sonra o, hökim paltarı geyib Nemətə köynök, ipək əba geydi, belinə qızılı işlənmis ipək qurşaq bağladı.

Sonra iranlı Nemet dedi: "Ay Nemat, sen bu günden menim oğlumsan; mən bir söz deyəndə ancaq ata çağır, mən də sənə ancaq oğul deyəcəyim". Nemet cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!"

Dəməşqin adamları yavaş-yavaş iranlının dükəninin qabağına yığışmağa başladılar, onlar Nemetin gözəlliyyinə, dükana, həm də onun içorisində olan malların gözəlliyyinə baxıb mat qalırdılar. İranlı, Nemetlə fars dilində danışdırdı, Nemet de həkimlər həmin dildə danışdırdı, çünkü əyanların bütün uşaqları kimi o da fars dilini biliydi. İranlı Dəməşqin camaati arasında maşhur oldu, onlar iranlıının yanına gelib öz dərđərini, azarlarını ona deyirdilər, iranlı onlara öz dərmanlarını verirdi. İranlı-hiya xəstələrin sısidiyi doldurulmuş şüşəleri götürirdilər, o, sısidiy baxıb deyirdi: "Bu şüşənin içorisində olan sısidiyin sahibi filan-filan azara düşübür". Azarlı həkimin sözlerini eşidib deyirdi: "Bu həkim çox doğru deyir!". Bu minval ilə iranlı adamların xəsteliklərini müalicə etməyə başladı. Dəməşq camaati onun yanına yığışdı, mahir həkim kimi onun söhətri şəhəre yayıldı, əyanların saraylarına gelib çatdı.

Günlərin bir günü iranlı oturub fikrə getmişdi, bir də gördü ki, eşşəyin minniş bir qarı gelir, özü də eşşəyin palanı zərxaradandır, daş-qşa bəzənibdir. Qarı iranlının dükəninin qabağında dayandı, eşşəyin cilovunu bağlayıb iranlıya işarə ilə dedi: "Ölimdən tut!". İranlı qarının elindən yapıçıdı, qarı eşşəkden yere düşüb soruşdu: "İraqdan gələn iranlı həkim sənsən?" Həkim cavabında dedi: "Bəli, mənəm!" Onda qarı dedi: "Mənəm bir qızım var, o, naxosdur". Bunu deyib qarı bir şəxse çıxardı, iranlı şüşənin içindən baxıb soruşdu: "Ay xanım, de görüm bə qızın adı nadir ki, mən onun ulduzunu hesablayım, dərmanı na vaxt işçə faydalı olduğunu bilim". Qarı cavabında dedi: "Ay iranlı qardaş, qızın adı Numdur..."

Şəhrizad bu yerde səherin açıldığına görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ela ki iki yüz qırıq ikinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmışlığına başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, iranlı Numun adını eşidəndə hesablayıb yazmağa başladı, sonra dedi: "Ay xanım, qızın hansı vilayətdə olduğunu bilməsəm, ona dərman verə

bilməyəcəyəm, çünki vilayətlərin hamısının havası bir cür deyil. İndi sən mənə gərek deyəsen ki, qız hansı vilayətde böyüyübüdür, orada neçə il ömrə sürübür". Qarı cavabında dedi: "Onun on dörd yaşı var, İraq momləkətindəki Kufa şəhərində böyüyübüdür". Belə olanda, iranlı soruşdu: "Bəs neçə aydır ki, bu yerlərdə yaşayır?" Qarı cavabında dedi: "Bu yerlərdə o, bir neçə aydır ki, ömrə sürür".

Nemet qarının sözlerini, öz konuzının adını eşidəndə ürəyi asım-asım asmeye başladı; o, birdən həsunu itirdi. İranlı qarıya dedi: "Qız filan-filan dərmanları vermək lazımdır". Qarı yalvar-a-yalvara dedi: "Hansı dərmanları istəyirsin bir-birinə qatıb ver, nə məsləhət görürsən Allah-teala xeyrə calasın".

Qarı bu sözləri deyib həkimin qabağına on dinar qoydu, həkim Nemət baxıb ona buyurdu ki, qarı üçün darmən zəhərləri hazırlasın, qarı gözələrini Nemət dikiş dedi: "Allah seni saxlaşın, oğlum, üzdən ləp elə mənim qızıma oxşayırsan".

Sonra qarı iranlıdan soruşdu: "Ay iranlı qardaş, bu sənən qulun, ya oğlundur?" İranlı həkim onun cavabında dedi: "Bəli, bu mənim oğlumdur". Nemət lazım olan zəhərləri yiğib balaca bir qutuya qoydu, bir parça kağız götürüb onun üstündə bu iki beyti yazdı:

"Baxışını birca kora kora böyük edərəsə Num mənə,
Sud - səadət; Cümlo iso hüsün rəmzi kimi tanınmaz.

"At, - dedilər, - onun kimi iyirmisini taparsan",
Dedim yox, yox, atammarəm, onun misli tapılmaz!"

Sonra kağızı balaca qutunun içini qoydu, qutunun qapağının üstündə Kufi xətti ilə yazdı: "Mən kufəli Nemet ibn ar-Rebiyəm". Bu sözləri yazdırınca qutunun qarının qabağına qoydu, qarı dərmanları götürdü, xudahafizlişək xəlifənin sarayına səri getdi.

Ela ki qarı dərmanları qızın yanına götürdi, qutunu Numun qabağına qoyandan sonra dedi: "Ay xanım, bəl və agah ol ki, bizim şəhərə bir iranlı həkim gelib, cürbəcür azar-bezardan onun kimi başı çıxan başqa bir həkim mən ömrümü görənməmiş". O, şüşəyə baxıb sənən azarını bilindən sonra adını soruşdu, mən də sənən adını dedim; ulduzunu hesablayıb tapdı, her şeyi ölçüb-biçib sənən dərman yazdı; sonra öz oğluna buyurdu, oğlu da dərmanları sənən üçün hazırladı. Onu da deyim ki, Dəməşqdo onun oğlundan gözəl-göyçək oğlan yoxdur, onun dükəni kimi gözəl dükən da təpə bilinməsən".

Num balaca qutunu götürüb gördü ki, onun qapağında ağasının adı, atasının adı yazılıbdır, bunu görəndə üzünün rəngi dəyişdi, öz-özüne ucadan dedi: "Heç şəkk-şubbə ola bilməz ki, dükənnin sahibi bu şəhərə

məndən ötrü gəlib!" Qız üzünü qarşı tutub dedi: "Nağıl elə görüm o oğlan neca oğlandır?" Qarı dedi: "Omun adı Nematdır, sağ qasının üstündə bir xal var, çox zinəti paltar geyib, özü də elə gözəldir, elə göyçəkdür ki, elə bil al parçasıdır". Qarının bu sözünü eşidib qız dedi: "Allah-tealannı köməyi ilə, onun hökmü ilə o dərmanı mənə ver". Qız bu sözləri deyib dərmanı alb içdi, gülə-gülə qarşıya dedi: "Bu dərman doğrudan da Allahın gönderdiyi maləhmətdir!"

Sonra o, balaca qutuya baxdı, oradakı kağızı götürüb açdı, oxudu, kağızda yazılının məzmununu başa düşüb yeqin elədi ki, qarının gözəlliyyinə mat qaldığı cavan oğlan elə onun ağasıdır ki, var. Belə olanda, ürəyi yerinə geldi, o, toxraqlıq tapdı. Qar, qızın güldüyüն görüb ucadan dedi: "Bu gün na gózlu gündür, doğrudan da Allah özü bizi şad eləyir!" Num da dedi: "Ay gözəcti qarı, man yemək içmək istəyirəm". Qarı kənizlərə dedi: "Xanımınızla leziz xörəklər getirin!" Kənizlər tez kiçik masaların üstündə yemək getirdilər.

Bu demədə xəlifa Əbdülməlik ibn Marvan onların yanına gəldi, qızın ayaşılış xərək yediyini görəndə çox şad oldu, gözəcti qarı üzünü xəlifəyə tutub dedi: "Ya əmirələmominin, gözün aydın, kənizin Num sağlamış! Bu şəhərə bir həkim golib (men indiyəcan cürbəcüt azarları, dərmanları onun kimi yaxşı bilən həkim görməmişəm), mən həmin həkimdən Numa dərman götürdüm, qız o dərmanı birəcə dəfə iqtən kimi sağaldı, doğru sözümüzür, ya əmirələmominin!" Qarının bu sözlərinə eşidib xəlifa dedi: "Al bu min dinar, na dərman lazmisdərsə, al gatır ki, qız lap sağlamış!". Əmirələmominin bu sözləri deyib şad-xürrəm çıxıb getdi.

Qarı təzədən iranlıının dükanına getdi, ona min dinar verib, dedi ki, həmin qız xəlifənin kənizidir. Qarı Numun yazdığı naməni iranlıya verdi, o da həmin naməni Nemat örtüdü. Nemat qızın xəttini tanıyıb huşunu itirdi, özüne geləndən sonra naməni təzədən açıb gördü ki, orada yazılbırdı: "Xoşbəxtliyi uğurlanmış, ağlı başından olmuş, ürəyinin sevgilisindən ayrı düşmüs qızdan". Bu sözlərdən sonra Num yazmışdı: "Sizin naməniz mənə çatdı, ürəyim toxraqlıq tapdı, ağlım başıma gəldi, şair demişkən:

Sən yazdırın məktub galib çıxı mono, sevgilim,
Har saatda çırpinrı sahibinin ürəyi.

Elə bil ki, anasını qaytardılar Musaya!
Ya Yaquba yetirdilər Yusif geyon köynəyi".

¹ İncildə yazıldıgına görə, Musa doğulandan sonra anası onu bir sobətə qoyub Nil aşağı axıtmışdır. Fironun qızı sobəti tutmuş, usağı götürmüştür, ona süd vermek üçün Musanın öz anmasını dovet etmişdir.

Nemət bu beylərlə oxuyandan sonra gözəri doldu, gözəcti qarı ondan soruşdu: "Öğlüm, son niyo ağlayırsan? Allah göz yaşını senin gözlerindən uzaq eləsin!" İranlı qarşıya dedi: "Ay xanım, oğlum neca ağlamasın ki, həmin qız oğlumun kənizidir, oğlum da onun ağasıdır. Oğlum kufəli Nemət ibn Ər-Rəbidir. Həmin kənizin sağlamlığı mənim oğlumu görməyindən asıldır, o qızın başqa bir azarı yoxdur, mənim oğluma aşiqdır..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ele ki iki yüz qırıq üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Pədsah sağ olsun, belə rəvəyatı eləyirlər ki, iranlı üzünü qarşı tutub dedi: "Öğlüm neca ağlamasın ki, həmin qız oğlumun kənizidir. Oğlum da onun ağasıdır. Oğlum kufəli Nemət ibn Ər-Rəbidir. Həmin kənizin sağlamlığı mənim oğlumu görməyindən asıldır. O qızın başqa bir azarı yoxdur. O mənim oğluma aşiqdır. Xanım, bu min dinarı götür (hele mən sənə bundan artıq da verəcəyəm), biza rəhəm elə. Biz bu işi ancaq sən köməyinə qaydaya salı bilirik, başqa çaramız yoxdur". Belə olanda, qarı Nemətdən soruşdu: "Son onun ağası?" Nemət cavabında dedi: "Bəlli". Qarı dedi: "Son düz deyirsən, Num həmişə səni yad eləyir".

Nemət də onların başına nələr gəldiyini avvəldən-axıracan, yerliyerdən qarşıya nağılı elədi; onda qarşı dedi: "Ay oğlan, sən ancaq mənim köməyimlə onuna görüşə biləcəksən". Sonra qarı eşşeyinə minib elə o daqıçı geri qayıtdı, qızın otığına girəndə onun üzüəna baxdı, gülüb dedi: "Ay qızım, öz ağandan - kufəli Nemət ibn Ər-Rəbidən ayrı düşdürüün ağlayıb azara düşməyo sənin haqqın var". Onun bu sözünü eşidib Num ucadan dedi: "Deyəsen sən sirdən ağah olmuşsan, işin eslindən ağah olmuşsan". Qarı cavabında dedi: "Heç ürəyim sıxma, ürəyinə toxraqlıq ver! And olsun Allaha, bu yolda lap olsəm də, sizi vüsalə qatdırıracagam".

Sonra qarı Nemətin yanına golib dedi: "Mən kənizinin yanına qayıtlıdım, onunla görüşüb gördüm ki, sən qızın dərdini na qədar çəkirsinə, o sənin dərdini daha çox çökir; əmirələmominin onu almaq istəyir, amma o, razılıq vermır. Əger sən möhkəm, ürkəli adamsansa, mən

sizi vüsalə çatdıraram, lap özümü xataya salsam da, bir fənd taparam, hiylə işlədərəm ki, sən əmirəlmöminin sarayına girib qızla görüşə bilesən, axı qız saraydan konara çıxa bilməz". Nəmet qarının bu sözlerini eşidib ucadan dedi: "Senin yaxşılığının evezini Allah özü versin!"

Sonra qarı oğlanları xudahafizləşdi, qızın yanına qaydırıb ona dedi: "Senin məhabətin ucundan ağınan ruhu az qalıb bədənidən ola. O səninə görüşmək vüsalənən cətməq isteyir. Bu barədə nə deyə bilərsən?" Num cavabında dedi: "Menim də canım əldən gedir, mən də onuna görüşmək isteyirəm". Belə olanda, qarı içərisində cürbəcür bəzək şəyəri, daş-qası, arvad paltaları olan boğanı götürdü. Nəmetin yanına galib ona dedi: "Gedək tenha güşəye".

Nəmet qarı ile bərabər dükənindəki otağa keçəndən sonra, qarı onu yaxşıca bəzəndirdi, qolluna bılərzik taxdı, saçlarının arasına zərif naxışlarla işlənmiş şərid hördü, sonra eynine arvad paltağı geydirib qollarına kənizlərin taxı bildiyi en qiymətli bəzək şəyəri taxdı. Nəmet elə bil behişi hurisi idi, gözətçi qarı onu bu qiyafədə görəndə valeh olub dedi: "Şükür olsun Allahın cəlalına, xalıqların en böyükü odur! And olsun Allaha, sən o kənizin özündən də gözəlsən!" Sonra qarı dedi: "Yeriyəndə sol ayağını qabağa verib sağ ayağını bəi balaca yan qoy, budlarıni tərəpə-tərəpə yeri". Nəmet qarının qabağında onun dediyi kimi yeriməye başladı. Qarı Nəmetin arvad yeriş ilə yeriməye bacardığını arxayınlı olandan sonra dedi: "Sən, inşallah, sabah axşam mən gələnəcən gözlə, galib səni saraya aparacağam, qapıcıını, xacəleri görəndə, özünü itirmə, ürekli ol, başını aşağı salıb heç kəslə danışma, sənin evezində Allahın köməyi ilə, özüm həmi ilə nə lazımsa danışaram".

Ertəsi gün səhər açıldında gözətçi qarı Nəmetin yanına galdi, onuna bərabər saraya yönəldi, qar qabaqda gedirdi, Nəmet onun dalınca. Qapıcı Nəmetin qabağını kəsib onu içəri buraxmaq istəməyənən qarı ona dedi: "Ay nanəcib qul, bu, əmirəlmömininin istaklı Numudur. Sən onun yolumu nə casarətlə kəsirsin?" Bu sözlərdən sonra qarı üzünü Nəmetə tutub dedi: "Keç içəri, ay qız!" Nəmet də qarının dalınca içəri girdi, onlar o vaxtəcan getdilər ki, sarayın qabağındaki həyətin qapısına çatıldılar.

Burada qarı oğlanı dedi: "Ay Nəmet, ürekli ol, özünü bərk saxla. Saraya gir, giriñ kimi sol tərəfə dön, beş qapı say, altıncı qapıdan içəri gir, o sənin üçün hazırlanmış otağın qapısıdır. Qorxma, əger bir adam sənindən danışmaq istəse, bir kelmə danışma, dayanmayıb düz get". Sonra qarı Nəmatla bərabər düz getdilər, onlar qapıya çatıldılar, buradakı qapıcı qarının qabağını kəsib soruşdu: "Bu qız kimdir..."

Şəhərizad bu yerde sehərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoysu.

244-ci gecə

Ele ki iki yüz qırx dördüncü gecə oldu. Şəhərizad nağılin dalını damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayat elçiyirlər ki, qapıcı qarının qabağını kəsib soruşdu: "Bu qız kimdir?" Qarı onun cavabında dedi: "Senin xanının bu qızı almaq isteyir". Belə olanda, xacə dedi: "Əmirəlmömininin icazası olmasa buradan heç kəs içəri keçməyəcək. İkiniz de geri qaydırın, mən bu qızı içəri buraxmayaçağam, çünki belə emr eləyiblər". Xacənin bu sözünü eşidən qarı ona dedi: "Ay qapıcı, ağılmı başına yığı! Xəlifənin ürəkdən bağlılığı kənizi Num yavas-yavas sağalır, amma xəlifa onun sağalmasına inanır. Num bu kənizi almaq isteyir, yolunu kesmə, Num sənin bu işindən xəbər tutsa, yaman qəzəblənər, halı xarab olub təzəden azarlar. Əgər o sənin olindən hirslenə, boyunuñ vurdurmaq üçün bir bahana təpar". Sonra qarı dedi: "Keç içəri, ay qız, bunun sözlərənə fikir vermə, özün də şah xanımına demə ki, qapıcı səni içəri buraxmurdu".

Nəmet başını aşağı salıb içəri keçdi. Amma sol tərəfə getmək əvvəzində çəşib sağ tərəfə getdi, beş qapı sayib altıncıdan içəri girmək əvvəzində altı qapı saydı, yeddinci qapıni açıb içəri girdi. Nəmet bu otağa girəndə nə görəsə yaşıdır? Görüd ki, bu otağa zərxara döşənmişdir, divarlarından zərlə işlənmiş ipak pərdələr asılmışdır, əzvay, onbər etri yataqmə üçün buxurdanlar qoyulmuşdur. Nəmet otığın yuxarı tərəfində üstünlə zərxara çökülmüş bir taxt gördü, o keçib taxtın üstündə ayaşlaşdı, buradakı bəzəyə, zinətə mat qaldı, özü də bilmirdi ki, boxtına nə yazılıbdır.

O, beləcə ayaşlaşış necə bədbəxt olduğunu fikirləşdiyi yerde birdən əmirəlmömininin bacısı öz kənizi ilə bərabər gəldi. Əyleşmiş cavani görəndə, xəlifənin bacısı elə bildi ki, ayaşlaşan adam qızdır, odur ki, Nəmetə yaxınlaşlaşdırıb soruşdu: "Sən kimsin, ay qız, burada nə işin var, sən bura kim gətirib?" Nəmet heç nə demədi, cavab vermadı. Xəlifənin bacısı onun dinib-danışmadığını görüb dedi: "Ay qız, əger son manım qardaşımın maşugularından birisənsə, o sənin üstünlə hirslenib, sənin üçün qardaşımdan rica elərəm, çalışaram qəzəbin soyudum, ürəyini yumşaldım". Nəmet yeno cavab vermadı. Xəlifənin bacısı öz kənizinə deydi: "Qapının qabağında dayan, heç kəsi içəri buraxma". Sonra Nəmetə

yaxınlaşdı, üzünü açıp baxdı, onun gözəlliyini görəndə elə valch oldu ki, karixib qaldı.

Belo olanda, xəlifənin bacısı ona dedi: "Ay qız, de görüm sən kimsin, adın nadir, bura niyə gelibsen? Mən səni bizim saraya heç görməmisiş". Nemət yənə cavab vermedi, onda xəlifənin bacısı hirs-ləni elini Nəmetin sinesinə qoydu, gərdi ki, onun sinesi qadın sinesinə oxşam. İstədi Nəmetin palternin açıp işin ne yerde olduğunu bilsin; bunu görən Nəmet üzünü ona tutub dedi: "Ay xanım, mən sənin qulunam! Məni satın al, sənə pənah gatırıbm, mənim himayekarım ol". Xəlifənin bacısı cavabında dedi: "Sənə zaval yoxdur. Ancaq de görüm, kim-sən, səni manım otığına kim gotirib?" Nəmet onun cavabında dedi: "Ay şahzadə xanım, mənim adım Nəmatdır, kufali or-Robin oğlu-yam, özümü kənizim Numun yolunda bələya salmışam, əl-Həccac onu aldadıb al keçiribdir, sonra da bu saraya göndərib". Nəmetin sözlerini eşidən xəlifənin bacısı dedi: "Qorxma, sənə zaval yoxdur!" Sonra o öz kənizini çağırıb dedi: "Get Numu çağır gelsin!"

Bu arada gözətçi qarı Numun otığına galib ondan soruşdu: "Senin ağan buraya, yanına galmadı?" Num cavabında dedi: "Yox, Allah haqqı galmayıb". Gözətçi qarı dedi: "Bəlkə o, azib başqa bir otığa gedib, sonin otığının yolumu azıbdır?" Belo olanda, Num ucadan dedi: "Allah-taalanın başqa heç kasde qidrat və qüvvət yoxdur! Bizim hamimizən axırıştı, mahv olduq!"

Onlar oturub fikirləşməyə başladılar, elə bu vaxt birdən xəlifənin bacısının kənizi içəri girdi. Numa salam verib dedi: "Xanımım səni qonaq çağırır". Num onun cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!" Gözətçi qarı dedi: "Bəlkə senin ağan xəlifənin bacısının yanındadır, özü də sirrin üstü açılıb". Num elə o daqiqə yerindən qalxb xəlifənin bacısının yanına getdi, xəlifənin bacısı ona dedi: "Mənim yanında oturan bu cavan sənən ağandır, o, deyəsan çəşib, otaları sohv salıb. Ancaq inşallah son də, ağan da beladan uzaq olacaqsız". Num xəlifənin bacısının bu sözlerini eşidənə ürəyi bir az toxtaqlıq tapdı, o öz ağısı Neməti yaxınlaşdı, Nemət də onu görüb ayağa qalxdı, məşu-qasının qabağına çıxdı, onlar qucaqlaşdılar..."

Şəhrizad bu yerde sehərin açıldığı görüb nağılı yarımqıq qoydu.

245-də gəsə

Elə ki iki yüz qırıq beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmış danışmaga başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belo rəvayət əleyvirlər ki, Nemət öz kənizi Numu görüb tez ayağa qalxdı, məşuqasının qabağına çıxdı, onlar qucaqlaşdırıb, sonra hər ikisi huşunu itirib yere sarıldı. Özlərinə geləndə xəlifənin bacısı onlara dedi: "Əyləşin, fikirləşək, görək düşdürüyümüz bu beladan necə qurtara bilərik". Onlar cavabında dedilər: "Xanım, bizim borcumuz sənə itaat eləməkdir, sənən emr, bizi dən itaat". Xəlifənin bacısı ucadan dedi: "And olsun Allaha, bizdən sənə heç bir xata deyməyəcək!"

Sonra xəlifənin bacısı öz kənizinə dedi: "Yemək-icmək gotir". Konız yemək-icmək gotirdi. Onlar aylaşış doyunca yedilər, sonra oturub üçü içməyə başladılar. Onların arasında piyalə gazdı, qəm-qüssələri yox oldu. Nemət dedi: "Ah, kaş sonra neler olacağım bileydim!" Xəlifənin bacısı ondan soruşdu: "Ay Nemət, de görüm sən öz kənizin Numu sevirsənmi?" Nemət cavabında dedi: "Ay xanım, məni bu işlər görməye, özümü bələya salmağa vadar əleyən elə onun məhəbbətidir". Sonra xəlifənin bacısı Numdan soruşdu: "Ay Num, sən öz ağan Neməti sevirsənmi?" Num da cavabında dedi: "Ay xanım, mənim canımı üzən, məni taqədən salan elə onun məhəbbətidir". Xəlifənin bacısı ucadan dedi: "Vallahi ki, siz bir-birinizən çox sevirsiz, qoy heç kəs sizi bir-birinizdən ayıra bilməsin! Arxayı olun, ürəyiniz buz kimi olsun!" Nemətə Num bu sözleri eşidib çox şad oldular.

Num ud istədi; gotirib ona ud verdilər, o, udu götürüb köklədi, mizrabı bir dəfə simlərə vurub avazla bu şerli oxudu:

"Ona doymomışkən bir ziyanımız
Bizi ayrımağa çalışdı oğuryar.

Etdi döño-döno o bizo homlo,
Nə bir kömək gördük, nə də havadır.

Kirpik oxlarını silahlanıb mon,
Qılıncla, atloşla, etdim hücumları".

Sonra Num udu öz ağası Nemətə verib dedi: "Bize bir şeir oxu". Nemət udu elinə alıb köklədi, avaza gəlib bu şeridə:

"Ay sənə bənzəyordı, batmağı olmasaydı,
Olmasayı üzündə günün ləkə izləri.

Təcəccübə, heyrətə salır məhəbbət manı,
Onun həm sevinci var, həm qəmi, həm kədəri.

Yar yanına gedəndə yaxın gəlir yol mənə,
Uzandıqca uzanır döndəndə oradan geri".

Nemət şeri oxuyub qurtarandan sonra Num piyaləni doldurub ona uzatdı, Nemət piyaləni alıb içdi, sonra Num o biri piyaləni doldurub xəlifənin bacısına verdi, xəlifənin bacısı piyaləni alıb içdi, udu götürüb köklədi, simləri tərm çəkdi, belə bir şeirdə:

"Ürayimda bir ehtiras olub bərqaşar,
Qayıçı, kədər qoşun cəkib qəsd edir cana.

Ariqlayıb çöpə döndüm, görür el-oba,
Nə müddətdir tutulmuşam eşq azarına".

Sonra xəlifənin bacısı piyaləni doldurub Nemətə uzatdı, oğlan piyaləni alıb içdi, udu götürdü, simləri təzəden köklədi, bu şeri oxudu:

"Birisinə könül verdim, o incitdi könülümü,
Geri almaq istədikdə, gördüm yoxdur taqətim.

Can üstəyəm, sevgilimi xilas elo ölümünden,
Razi olma, bu dünyadan cavan gedim, tez gedim".

Onlar beləcə ara vermədən schrili simlərin sədaları altında şeir deyə-deyə kef çəkib şadlıq eleyirdilər, ele bu vaxt birdən emirəlmöminin onların otağına gəldi, xəlifəni görün kimi hamisi ayağa qalxdı, əyilib onun qabağında yeri öpdüllər. Xəlifə Numun elində ud görəndə şad olub dedi: "Num, şüfürə olsun Allaha ki, azar-bezəri sonin canından uzaq eledi!" Sonra xəlifə hələ də qadın libasında olan Nemətə sarı dönbə bacısından soruşdu: "Bacı, Numun yanında eyleşin o xanım kimdir?". Xəlifənin bacısı cavabında dedi: "Ya emirəlmöminin, sonin

istokli kənizlərin arasında bir nəcib kəniz var ki, Num onsun yeyib-icə bilmir". Xəlifənin bacısı bu sözləri deyib, şairin bu beytini dedi:

"Gözellikdə bir-birinden seçilir onlar,
Birleşdirib bu ayrılıq, bu fərq onları".

Xəlifə ucadan dedi: "And olsun Allah-təalaya, bu kəniz Numun özü kimi gözəldir, ele günü sabah omrə eləyecəyem ki, bu kənizə Numun otağının yanında bir otaq ayırsınlar, otağa gözəl xalçalar, həsir döşəsinər. Numut xətrinə, bu kənizə yaraşan nə qiymətli şəyler varsa, tapşıracağım hamisini ona versin".

Xəlifənin bacısı amr elədi ki, yemək gətirsinlər, qardaşına təklif elədi ki, onların macılısına qosulub yeyib-icisin, xəlifə də onlara bərabər eyləşib yedi-icidi, kef elədi. O, piyaləni doldurub Numa işarə elədi ki, emirəlmöminin üçün bir şeir oxusun. Num udu elinə aldı, avvəlcə iki piyalə içdi, sonra elini simlərdə gəzdirdib avazla bu iki beysi oxudu:

"Həmpiyaləm qədəh versə manə dalbadal
Və nüş etsəm düz üç kəro şəfəq ronglı cam,

Ətəyimi yellədərəm man lovğa-lovğa.
Zən edərəm hökmədlər hökməndarıyam".

Emirəlmöminin bu iki beysi eşidib vəlehd oldu, bir piyalə də doldurub Numa verdi, ona amr elədi ki, oxusun, Num piyalədəkini icib elini simlərdə gəzdirdi, simlərin kökünü yoxlayandan sonra çala-çala bu şeridə:

"Bizim zəmanənin adamlarından
Sonintek iş bilən bir insanı var?

Təxti-tacın uca, evin möhtəşəm,
Tutub yer üzünü adın, hökmədar.

Ey şahların şahı, kim olur-olsun,
Şən ona soxavət edirən izhar.

Bozənsin zəfərə ömrünün yolu.
Haqq panahın olsun, düşmənинə xar".

Xəlifə Numun oxuduğu bu şerî eşidib lap vəcdə gəldi, ucadan dedi: "And olsun Allaha, çox gözəldir! Vallahi, gözəldir! Bu səs, bu maharət səndə Allah vergisidir, ay Num! Şənin dilin necə gözəl, şirin nitqin necə ayındır!" Onlar gecəyariyacan beləcə kef çəkdilər, sonra xəlifenin bacısı dedi: "Qulaq as, ya emirəlmöminin, mən kitabda adlısanlı bir əyanın başına gələn əhvalatı oxumuşam". Xəlifə soruşdu: "Danış görüm o ne əhvalatdır?"

Xəlifenin bacısı dedi: "Qulaq as, ya emirəlmöminin, Kufa şəhərində Nemət ibn ar-Rəbi adlı bir oğlan var idi, onun bir kənizi var idi, oğlan bu kənizi sevirdi, kəniz də onu sevirdi (qız oğlanla bir yataqda böyüküb təribi almışdı). Onlar yaşa dolanda üzərkəndə bir-birinə eşq odu yandı, ancaq bəxtləri getirmədi, zamanla onlara biveşə çıxdı, onları bir-birindən ayırdı. Pis adamlar qızı kələk gəldilər, qız öz ağasının evindən çıxdı, onu uğurlayıb apardılar, sonra qızı uğurlamış xəbis adam onu mən dinara padşahlardan birinə satdı. Amma qızın ağası onu necə sevirdi, qız də öz ağasını eləcə çox sevirdi. Axırda ağası öz külfətinə, öz var-xoxunu, evini qoyub qızı axtarmağə gedir, onuna görüşmək, onu görmək üçün bir fənd tapır, çox xatalı bir iş görür..."

Şəhrizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ele ki iki yüz qurx altinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət cəyirlər ki, emirəlmöminin bacısı deyirdi: "Nemət öz külfətindən, vətənidən ayrı düşüb kənizi ilə görüşmək üçün bir fənd tapır, çox xatalı bir iş görür, öz kənizi ilə görüşmək yolunda canından keçməyə hazır olur, kənizinin adı da Num imiş. Nemət kənizi ilə təzəcə görüşüb rahat eyleşmək isteyirdi ki, elə bu dəmdə Numu uğurlamış adamdan onu satın alan padşah içəri girir. Padşah heç olüb-biçmədən, tez-telesik əmr cəyir ki, onların ikisini də öldürsünlər, nə onların işinə adəlatla baxır, nə də onları cezalandırmağı azacıq ləngidir..." Burada xəlifenin bacısı ondan soruşdu: "Ya emirəlmöminin, sən o padşahın belə ədalətsiz olması barəsində nə deye bilərsən?" Xəlifə cavabında ucadan dedi: "Doğrudan da bu qəribə əhvalatdır, o padşah, əlbette, onları bağışlamalı

idi, qüdrətli hökmardır olduğu üçün onların günahından keçmeli idi! O, həmin aşiq-mosqu barəsində üç məsələni yadında saxlayıb nəzəre almalı idi; əvvələ, onlar bir-birini sevirdilər, ikincisi, onlar padşahın sarayında, onun əlində idilər, üçüncüsü, padşah adamları mühakimə əleylənde sabırı olmalıdır, heç vaxt teləsməməlidir. Axi o, necə tələs bilar ki, həmin əhvalatda özü də vardır? Şənin danışığın əhvalatdakı padşah şahlara layiq iş görməyibdir". Belə olanda, xəlifenin bacısı dedi: "Ay qardaş, yerlərin, göyələrin şahı xətrinə emr elə ki, Num mahni oxusun, özün də onun oxuduğuna diqqətə qulaq as". Xəlifə dedi: "Ay Num, mənim üçün mahni oxu". Num da avazla bu şerî oxudu:

"Daim köksümüze dağ çökər bizim
Yaman rohumsızdır yalançı dövrən.

Yarı ayrı salır yanından folok.
Aşıqın göz yaşı axır durmadan.

Vəsə çatdırılmışdı bizi bəxtimiz,
Günümüz keçirdi xoşbəxt, fıravən.

İndi gecə-gündüz amb mən səni,
Ağlar gözlerimden tökürom al qan".

Emirəlmöminin bu şerî eşidib valeh oldu, bacısı ona dedi: "Ay qardaş, özü barəsində hökm vermiş adam öz hökmünə əməl eləməli, səzünün üstündə durmalıdır. Sən də özün üçün belə bir hökm çıxartmışsan". Bu sözleri deyəndən sonra xəlifenin bacısı üzünü Nemət tutub dedi: "Nemət, qalxaya, sən də ayaga dur, Num!" Onlar ayaga durandan sonra xəlifenin bacısı dedi: "Ya emirəlmöminin, ayaga durmuş bu qız, al-Həccac ibn Yusif es-Sakafinin uğurlayıb sənə gönderdiyi Numdur, o öz namesində bu qızı on mən dinara aldığımla yalandan yazdırır. Ayaga durmuş bu oğlan da həmin bu qızın ağası Nemət ibn ar-Rəbidir. İndi men səndən rica əleyim: sən əz pak əcədəmim ruhu, sen Homzənin, Aqilin, bər də əl-Abbasin¹ ruhu, bunların günahından keç. Bu cavanları bir-birinə

¹ Homzə ibn Əbdülmüttəlib - Məhəmməd peygəmbərin omnisidir, onun ilk ardıcıllarından - saloflərinin biridir. Aqil ibn Əbdütləib - xalifa Əlinin qardaşıdır, Əl-Abbas ibn Əbdülmüttəlib - Məhəmməd peygəmbərin omnisidir, Abbaslılar sülətəsinin banisidir.

bağışla ki, Allah da sənin günahlarından keçsin. Bunlar indi sənin elindədirler, sənin çorayını yeyiblər, sənin süfrəndən şerbet içiblər, mən çox rica eləyirəm ki, bunların qanını mənə bağışlayasın!"

Bacısının bu sözlerini çıxan xəlifə ucadan dedi: "Sen düz deyirsin, men belə hökm vermişəm, indi öz hökmümü geri götürən deyiləm!" Sonra o sorusunu: "Ay Num, de görüm bu sənin ağandırırm?" Num da cavabında dedi: "Bəli, ya əmirəlmöminin". Xəlifə bu cavabı eşidib dedi: "Sizə zaval yoxdur. Mən sizə bir-birinize bağışladım!" Sonra xəlifə üzünü Nəmetə tutub dedi: "Ay Nəmet, sən kəninizin harada olduğunu nəden bildin, bu yerləri sənə kim nişan verdi?" Nəmet da cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, men bütün ehvalatı bu saat sənə nağılı eləyərəm, başıma gələn ehvalata qulaq as, andolsun sənin pak ecdadına, mən sendən heç bir şey gizlətməyəcəyəm".

Sonra o, başına gələn ehvalatı evvələndən axıracan, yerli-yerində xəlifəyə nağılı elədi... İranlı hakimin tədbirlərini, gözətçi qadının göründüyü işləri, onu saraya neçə getirib çıxardığını, qapıları neçə sehv saldığını yerli-yerində nağılı elədi.

Xəlifə bu ehvalatı eşidib lap mat qaldı. O, emr elədi: "O İranlı hakimi hüzuruma gətirin!" İranlı xəlifenin hüzuruna getirdilər, əmirəlmöminin onu en yaxın saray oyanlarından biri elədi, ona libas verdi, emr elədi ki, ona çox gözəl enam versinlər, sonra da ona dedi: "Bu tədbirləri fikirləşib tapan adam bizim en yaxın adamlarımızın arasında olmalıdır!"

Sonra xəlifə Nəmetlə Numa böyük qayğı gösterdi, gözətçi qarıya da bəxşis verdi, Nəmetlə Numa əmirəlmöminin sarayında yeddi gün şad-xürəm ömrü sürdürdü, sonra Nəmet öz kənizi ilə getmək üçün xəlifədən izin istədi, xəlifə onlara Kufəyə getməyə izin verdi.

Nəmetlə Numa yola düşdülər, Nəmet atası ilə, anası ilə görüşdü. Onlar ömürlerinin axırınanın şad-xürəm ömrü sürdürdü.

ƏL-ƏMCADLA ƏL-ƏSƏDİN EHVALATI

(ardı)

Dəl-Əmcadla al-Əsad bu nağılı Behramdan eşidəndən sonra çox təəccüb qalıb dedilər: "Doğrudan da bu ehvalat çox qəribə ehvalatdır".

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

Ela ki iki yüz qırx yeddinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmış danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayat eləyirler ki, əl-Əmcadla al-Əsad İslam dinini qəbul etmiş caduger Behramdan bu ehvalatı eşidəndə buna mat qaldırlar. O gecə yatıb şəhər açılşında atlara minib sultanın sarayına getdilər ki, bu sefərdə başlarına gələn ehvalatı sultana nağılı eləsinlər. Onlar gəlib saraya çatdılarsa, sultanın hüzuruna getməyə izin istədilər, padşah izin verdi, qardaşlar padşahın hüzuruna gələndə padşah onlara hörmət elədi; belə olanda, onlara aylasılıb səhbat etməyə başladılar.

Iki qardaşla padşah belə səhbat elədikleri vaxt birdən şəhər camaati qısqırıb fərəyədən etməye, köməyə çağırmağa başladı, saray ağası padşahın yanına gəlib xəber verdi ki, şahlardan birisi öz qoşunu ilə şəhərin etrafında düşərgə salıbdır. "Özü də onlara siyirmeqilincədlər, bilimrik buraya ne niyyatlı gəliblər".

Hökmdar saray ağasından eşitdiyi öz veziri əl-Əmcada, onun qardaşı al-Əsəda xəbar verdi, onda əl-Əmcad dedi: "Mən şəhərdən çıxbın onların yanına gedərəm, işin nə yerde olduğunu öyrənərəm".

Əl-Əmcad şəhərin konarına çıxbırdı ki, galen padşahın çıxlu qoşunu, atlı memlükləri var, onlar əl-Əmcadı görən kimi başa düşdüler ki, onu şəhərin padşahı qasid göndəribdir, əl-Əmcadı sultanın hüzuruna apardılar, əl-Əmcad sultanın hüzuruna gələn kimi eylib onun qabağında yeri öpdü, sonra başını qaldırıb gördü ki, bu padşah üzünə rüband salmış bir xanımdır.

Xanım əl-Əmcada dedi: "Bil və agah ol ki, mənim bu şəhəri qəsb eləmək niyyətim yoxdur, mən buraya ancaq ona görə galmişəm ki, cavan bir qul axtarıram. Əgər mən onu sizin yanınızda tapsam, başımızda heç bir bəla gəlməyəcək, amma tapmasam, onda sizə hücum eləyəcəyəm, qan qurşağı çıxacaq". Onda əl-Əmcad sorusunu: "Qibleyi-aləm sağ olsun, o qulun sir-sifeti necidir, onun başına nə qoşa gəlib, adı nadir?" Padşah cavabında dedi: "Onun adı al-Əsəddir, mənim də adam Mərcanıdır. O qul mənim memləkətimə məcəus Behramla gəlməmişdi, o yaramaz Behram al-Əsədi mənə satmağa razi olmadı, mən də onu məcəsusun elindən zorla aldım. Behram gecə gizləcə ona hücum eləyib

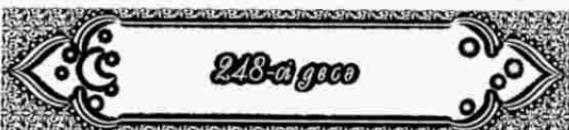
mənim sarayından apardılar, nişanolorına galinco, onun nişanolorı filan-filindir".

Əl-Əmcad bu sözleri eşidib başa dösdü ki, həmin qul onun qardaşdır, odur ki, üzünü padşaha tutub dedi: "Qibileyi-alom sağ olsun, şükür olsun Allah'a ki, bizo kömok göndorib! O qul monim qardaşımdır!" Sonra o öz başına galon ohvalatı padşaha ovvoldan-axıracan nağlı eldi, qurban yerde nələr çökdüyim, Abnos cozırularından çıxıb getmeyin səhəblərinə dəməndi, Mərcano şah buna mat qaldı, ol-Əsadi tapdıǵıma, onunla görüşçəcəyinə sad olub ol-Əsodin qardaşı ol-Əmcada boxışları verdi, sonra ol-Əmcad şəhəri, padşahın yanına qayıdib ohvalatı ona dəməndi, hamə şad oldu.

Şəhərin padşahu Mərcano şahla görüşmək istədi, ol-Əsodlu birlikdə yola düşdü, Mərcano şahın yanına goldı, oyloşib səhəbət eleməye başladılar. Onlar beləcə səhəbət eledikləri vaxt birdən toz orşo qalxdı, bir dəqiqə keçəndən sonra toz dağlığı, dəniz dalğaları kimi irəli galon qoşun gündündü, əsgərlər topodon-dırmaǵa kimi silahlanmışdılar, domir paltar geymişdilər. Bir azdan sonra onlar şəhəri üzük qaçı kimi dörd dövroya alırlar, qılımlarını siyirdilər. Əl-Əsodlu ol-Əmcad dedilər: "Doğrudan da biz Allahan bondoloriyik, axırdı da onun yanına qayıdırıq! Bu nə böyük qoşundur? Heç şök-kübə yoxdur ki, bu, düşmən qoşunudur, ağor biz bu qoşunla birgə vuruşmaq üçün Mərcano şahla danışb razılığı golmosık, düşmən şəhərimizi alacaq, hamumuzu qıracıq, bircə yol var ki, o qoşunun qabığına çıxıb danışməyip arparımaq, düşmənin nə niyyətə, nəyə görə basının elədiyini öyrənməkdir".

Əl-Əmcad bu fikirlə şəhərin dərvazasından çıxdı, Mərcano şahın qoşunun yanından ötiib keçdi, o biri qoşuna çatanda gördü ki, bu qoşun onun ana babası, Budur şahın atası ol-Qayyur şahın qoşunudur...".

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldıǵını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elo ki iki yüz qırıq səkkizinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalmışdanışmaga baslayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, ol-Əmcad o biri qoşuna çatanda gördü ki, bu, onun ana babası, cozıruların, dənizlərin, yeddi sarayın hökməndarı ol-Qayyur şahın qoşunudur. Əl-Əmcad babasının hüzurunda oylib yeri öpdü, namoni verdi, padşah

dedi: "Mon ol-Qayyur şaham, yollar bəsa-bəsa golib buraya çıxmışam, çünki boxtım qara gotırıb, qızım Budurdan manı ayrı salıbdır. O məndən aralımb öz orı Qomor az-Zumanla çıxıb gedibdir, o vaxtdan yumaq qayımıyəbdir, o vaxtdan man no onun, no də orı Qomor az-Zamanı barəsində bir xəbor çıxılmamışam. Siz onların haqqında bir şey bilirsinizmi?"

Əl-Əmcad bu sözleri eşidəndə, başın bir müddət aşağı salıb fikro getdi, yoxın eldi ki, bu padşah onun babasıdır, yani atasının atasıdır. O, başını qaldırdı, ayılıb padşahın qabaǵında yeri öpdü, sonra padşaha dedi ki, mon qızın Budurun oğluyam. Padşah ol-Əmcadin kim olduğunu eşidib onu bağrına bəsdi, onlar ağlamaya başladılar. Sonra ol-Qayyur şah dedi: "Oğlum, şükrən olsun Allah'a ki, bizi bir-birimizlə görüşürdü!"

Əl-Əmcad ona nağılı eldi ki, qızı Budur da, atası Qomor az-Zaman da sağ-salamadırlar; padşaha xəbor verdi ki, onlar Abnos cozırası adlanan şəhərdərlər; atasının ol-Əmcada da, ol-Əsodlu de necə hırslıydı, onları öldürmək barəsində necə omr verdiyini, xəzindərm onları rohni golđiyini, onları öldürməyib buraxıdıǵı şəhə nağılı eldi. Şah ol-Əmcad dedi: "Mon sanınlə, qardaşın ol-Əsodlu atanınız yanına qayıdacağam, sizi barışdırıb yanınızda qalacağam". Əl-Əmcad bu sözleri eşidəndə oyılıb padşahın qabaǵında yeri öpdü.

Sona ol-Qayyur şah öz novosı ol-Əmcadı boxşıs verdi, ol-Əmcad gülümsəyə-güllüsəyə öz padşahının yanına qayıdı. Əl-Qayyur şahın başına galon ohvalatı ona nağılı eldi. Padşah ahvalatı eşidib buna mat qaldı. Sonra o, ol-Qayyur şahı qonaǵa lazıim olan hər şey: qoyun, at, dove, yem, başqa şeylər göndərdi. Bunların hamisində elo qadər de Mərcano şahı göndərdi, baş veren ohvalatı ona da xəbor verdilər, Mərcano şah dedi: "Mən öz qoşunumla bərabər sizińlo gedəcəyim, sizi barışdırıǵıma çalışacağam".

QƏMƏR ƏZ-ZAMANLA ŞAH QIZI BUDURUN HEKAYƏTİ

(ardı)

Onlar beləcə dəməşdiqləri vaxt birdən toz orşo qalxdı, gəyün üzünü tutdu, hava qaralı, toz içində adamların qışqırığını, fər-yadını, atların kişənomasını eşitdilər, işıldayan, qabaǵa uzadılmış dişli nizələrin uclarını gördülər. Bu təzə qoşun şəhəri yaxınlaşdırıb burada iki başqa padşahın qoşunlarını görəndə töbəlləri caldlılar, bunu görən padşah ucadan dedi: "Bugünkü gün doğrudan da xeyrli gün imiş! Şükür olsun Allah'a ki, bizi bu iki qoşunla barışdırı. Əgər Allah-toala

istəsə bizi bu təzə qoşunla da barışdırı!" Sonra o üzünü iki qardaş tutub dedi: "Ay Əmcad, ay Əsəd, o qoşunun qabağına gedib öyrənir gərək bu nə əhvalatdır? Cox böyük qoşundur, mən indiyəcən bu qədər qoşun görməmişəm".

Əl-Əmcad qardaşı əl-Əsədə şəhəri dövrəyə almış qoşunun yanına getmek üçün atlara mindilər; padşah şəhəri dövrəyə almış qoşundan cəhiyyat eleyib şəhərin darvazalarını bağladırmışdı, darvazanı açıldılar, qardaşlar şəhəre yaxınlaşan qoşunun qabağına çıxdılar, malum oldu ki, bu çox böyük qoşundur. Onlar qoşuna yaxınlaşıb bir de gördüler ki, bu Abnos cəzizəsi padşahının qoşunudur, ataları Qəmər əz-Zaman da buradadır. Qardaşlar onu görən kimi əyilib qabağında yeri öpdüllər, sonra da ağladılar. Qəmər əz-Zaman da oğlanlarını görüb onlara tərəf cumdu, hökñür-hökñür ağlamaya başladı. O, oğlanlarından rica elədi ki, günündən keçinərlər, sonra onları bağırına basıb bir müddət buraxmadı, oğlanlarından ayrırlandan sonra qəm dəryasına batıb necə dərd çəkdiyi onlara nağılı elədi.

Sonra əl-Əmcadla əl-Əsəd Qəmər əz-Zamana dedilər ki, əl-Qeyyur şah buraya gelibdir, Qəmər əz-Zaman öz yaxın adamları ile bərabər atlarına mindilər, o, oğlanları əl-Əmcadla əl-Əsədi de götürüb əl-Qeyyur şahın qoşununa tərəf getdi. Oğlanlarından biri atını çapılıb əl-Qeyyur şahın hüzurunda dayandı, ona xəber verdi ki, Qəmər əz-Zaman buraya gelibdir.

Bələ olanda əl-Qeyyur şah atını minib Qəmər əz-Zamanın pişvazına çıxdı, onlar bir-biri ilə görüşdülər, bütün bu əhvalata, buraya necə lib görüşdüklinə mat qaldıqlarını bir-birinə nağılı elədilər. Şəhər camaatı bir qonaqlıq düzəldti ki, gel görənsə. Süfrələrə cürbəcür xörək, şirniyyat geldi, qoşuna at, dəvə, azuqə, yem, xülasə ne lazımsa hamısını verdilər.

Onlar bələcə şadlıq elədikləri vaxt birdən toz orşə qalxdı, at ayaqlarının tappılıtsından yer lərzəyo gəldi, təbillər coşğun külək kimi gurladı, şəhərə dəmir paltarlı, təpədən dirməğəcan silahlanmış bir qoşun golridi, asgərlərin hamısı qara geymişdi, onların arasında saqqalı sinəsinə örtən pirani bir kişi var idi, o da qara geymişdi. Şəhər camaatı bu böyük qoşunu görəndə şəhərin hökmədən üzünü şahlara tutub dedi: "Şükür olsun Allaha ki, siz onun hökmü ilə hamımız bir gündə buraya toplasdınız, hamınız bir-birinə tanış çıxdı. Bəs təzə gələn, bütün yer üzünü tutan qoşun gərəsan kimin qoşunudur?" Şahlar ona dedilər: "Qorxma, biz üç padşahıq, her birimizin de böyük qoşunu var, eger onlar bizim düşmanlarımızdırsa, lap indi olduqlarından üç qat artıq olsalar da biz onlara vuruşarıq".

Onlar belə danışdıqları vaxt birdən homin toz qoşunun qasıdı geldi, onu Qəmər əz-Zamanın, əl-Qeyyur şahın, Mərcano şahın, bir de şəhər şahının hüzuruna gotirdilər, qasıd əylib onlarmı qabağında yeri öpan-dan sonra dedi: "Bu padşah İran torpaqlarının padşahıdır, bir çox illor bundan əvvəl o, oğlunu itiribidir, onu axtara-axtara ölkələri gazib dolanıbdır, eger oğlunu sizdə tapsa, size heç bir xata toxunmayaçaqdır, eger oğlunu burada tapmasa, sizinlən dava əleyəcəkdir, şəhərinizi xarabalaşa çevirəcəkdir". Qəmər əz-Zaman dedi: "İş o yera çıxmaz, ancaq di görək İran memlekəti padşahının adı nadir!" Qasıd cavabında dedi: "Onun adı Şahraman şahdır. Xalidan cəzirələrinin hökməndərdir. Bu qoşunu o öz oğlunu axtara-axtara keçdiyi ölkələrdən yiğibdir".

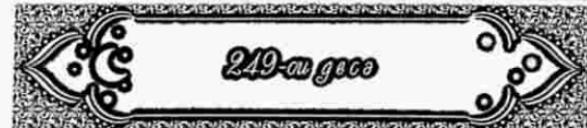
Qəmər əz-Zaman qasıdin bu sözlerini eşidib fəryad elədi, huşunu itirib yere sərildi, bir müddət huşuz qaldı, özünü gölənde hökñür-hökñür ağladı, üzünü əl-Əmcadla əl-Əsədə, onların yaxın adamlarına tutub dedi: "Balalarım, qasıdılər bərabər babanız Şahraman şahın yanına gedin, menim sağ-salamat olmağımın xəbərini şaha yetirib onu şad eləyin, o məni itirəndən bəri qəm dəryasına batıb, indi də yasımı saxlayıb qara geyir". Qəmər əz-Zaman yanındakı şahlara cavan vaxtı başına gələn əhvalatı əvvəldən axıracan, yerli-yerində nağılı elədi, şahların hamısı atdan düşüb onun atasının pişvazına çıxdılar. Qəmər əz-Zaman atası ilə görəndi, onlar qucaqlaşış bir müddət bir-birinin qolları arasında qaldılar, sonra çox şad olduqlarından huşlarını itirdilər. Özlerine gölənde Qəmər əz-Zaman bütün bu illər orzında başını gölənlərin hamisini əvvəldən axıracan atasına nağılı elədi, öz başına, arvadı Budur şahın başına, oğlanları əl-Əmcadla əl-Əsədin başına gölən əhvalatları da hamisini yerli-yerində ona nağılı əleyəndən sonra onlar orada olan adamların yanına getdilər, şahların hamisi Şahraman şaha gözəydinliyi verdi.

Mərcano şahı əl-Əsədən evləndirdib öz ölkəsinə yola saldılar, ona dedilər ki, namələrin arasını keşməsin. O çıxbı gəldi. Sonra əl-Əmcadı Behramın qızı Bustanla evləndirdilər, onlar Abnos şəhərinə getdilər. Qəmər əz-Zaman öz qayınatasnının yanına gelib əhvalatı ona xəber verdi, öz oğlanları ilə necə görüşdüyüni nağılı elədi, şah şad olub ona gözəydinliyi verdi ki, işi avand olub.

Sonra Budur şahın atası əl-Qeyyur öz qızının yanına gəldi, ona gözəydinliyi verdi, qızı üçün əckdiyi qəm-qüssədən azad oldu. Onlar Abnos şəhərində düz bir ay qaldılar, sonra əl-Qeyyur şah qızı ilə bərabər öz memlekətinə yola düşüd..."

Şəhərizad bu yerdə sohərin açıldıqını görüb nağılı yarımqıq qoydu.

249-av gecə

Ele ki iki yüz qırx doqquzuncu gecə oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, al-Qayyur şah öz qızı, öz adamları ilə bərəbər məməkətinə yola düşdü, el-Əmcadi da özüylə apardı, onlar məməkətlərinə sari getdilər, al-Qayyur şah qayıdan sonra ölkəni idarə etməyi el-Əmcada tapşırıd, onu öz taxtında ayaşdırıldı. Əl-Əmcad babasının ölkəsini idarə etməyə başladı, cəzirələrin, denizlərin, yeddi sarayın padşahi oldu.

Bunlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən deyim, Qəmər əz-Zaman. O, oğlu əl-Əsadı babası Ərmənəs şahın, Abnos cəzirələri hökmətlərini şəhərində öz taxtında ayaşdırıldı, ölkəni idarə etməyi oğluna tapşırıd, baba da buna razi oldu.

Sonra Qəmər əz-Zaman yol tədarükü görüb atası Şahraman şahla səfərə çıxdı, onlar Xalidən cəzirələrinə çatdılar. Onların gelməyi şərəfinə şəhəri bəzədilər, düz bir ay tabiller, şeypurlar çalındı.

Qəmər əz-Zaman Kefləri pozan, Məclisleri dağdan gələnəcən atanın taxtında ayaşlıb ölkəni adalətə idarə etdi, şad-xürrəm ömrü sürdü, Allah hər şeyi hamdan yaxşı bilir".

Şehrizad nağılı qurtarandan sonra şah dedi: "Doğrudan da çox gözəl nağıldır!" Şehrizad cavabında dedi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, bu nağıl Ələddin Əbuşamatın hekayətindən heç da təəccübü dəyil". Şah soruşdu: "Ələddin Əbuşamatın hekayəti necadır?"

Ələddin Əbuşamatın hekayəti

Sehrizad nağılı danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, qədim zamanlarda, keçən əsrlerdə Qahirədə Şəmsəddin adlı bir tacir var idi. O, tacirlərin içərisində doğrul, düz damışan, adamların on yaxşılardan biri idi, nökrə-naibi, qulları, qapı nökrələri var idi, pulunun sayı-hesabı yox idi, həm də o, Qahirədə tacirbaşı idi.

Onun bir arvadı var idi, özü də o, arvadını çox istiyordı, arvadı da onu çox istiyordı; tacir bu arvadla qırx il ömrü sürdürdü, ancaq no bir qızı olmuşdu, no də oğlu. Günlərin bir günü tacir öz dükənində oyoşmışdı.

Fikir verib gördü ki, tacirlerin hərəsinin bir, ya iki, bəzilərinin bir neçə oğlu var, oğlanlar da atalar kimi dükənlərdən eyləşiblər. Cümə günü idi, tacir hamama gedib çımdı, cümu günlərinin adetinə görə qüsli elədi, hamamdan çıxanda dölləkəndən güzgünlə alıb baxdı, güzgüdə öz üzünü görəndən ucadan dedi: "Şəhadət eleyirəm ki, Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd de onun rəsuludur!" Tacir bu sözləri deyib saqqalına baxdı, gördü ki, saqqalındakı ağ tükklər qara tükddən çıxdı, o daqıqə yadına düşdü ki, ağ tük ölümün elçisidir.

Arvad tacirin ne vaxt evə qayıdaçığını biliirdi, o da çimib eri üçün özünü qaydaya salmışdı; tacir onun yanına girəndə arvadı dedi: "Axşamın xeyir!" Tacir arvadının cavabında dedi: "Hələ ki, bir xeyir görməmişəm!"

Tacirin arvadı öz kənizinə dedi: "Üstündə şəm yeməyi olan masanı getir!" Kanız yemək getirdi, tacirin arvadı dedi: "Ağa, buyur şəm elə". Tacir dedi: "Mən heç nə yeməyəcəyəm!" Tacirbaşı bu sözləri deyib masanı ayağı ilə itəldi, üzünü arvadından yana çevirdi.

Bəle olanda, arvadı tacirden soruşdu: "Sen niye bəle cəlyirsən, qanın niye qaralıbdır?" Tacir cavabında dedi: "Qanımın qaralmağının səbəbkəri sənsən..."

Şəhərizad bu yerde səherin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

250-də gecə

Elə ki iki yüz ellinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəle rəvayət cəlyirlər ki, Şəmseddin arvadına dedi: "Mənim qanımın qaralmağının səbəbkəri sənsən!" Arvadı ondan soruşdu: "Mən neyələmişəm ki?" Tacir cavabında dedi: "Mən bu gün dükənum açıb ayləşdim, sağlam-soluma baxdım, gördüm ki, tacirlerin hərəsinin bir, ya iki oğlu var, bəzilərinin bir neçə oğlu var, hamısı da atalar kimi dükənlərdən eyləşib alver cəlyirlər. Öz-özümə dedim: "Axi senin atanı aparan sənə də həmişəlik bu dünyada qoyma-yacaq qalasan! Birinci gecə mən senin yanına girəndə mənə and iğdir-din ki, səndən başqa heç kəsi almayaçağam, nə həbəş, nə rumlu, nə də başqa bir yerli kənizi özümə siğə eləmiyəcəyəm, səndən ayrı heç bir

yerde gecə qalmayacağam. Amma iş orasındadır ki, sən sonsuzsan, ona görə soninla yaşamaq, daşla yaşamaq kimi bir şəcidir". Tacirin arvadı ucadan dedi: "Allah, özün mənə rehm elə! Düzüñ bilmək istəyirsinən, uşaq olmamağın günahı məndə yox, səndədir, çünki sənin mayan durudur". Onda tacir soruşdu: "Duru olanda nə olar ki?" Arvadı dedi: "Bələ mayadan arvad uşağı qalmır, hamile olmur". Tacir soruşdu: "Bəs mayanı qatlaşdırın şeyi haradan tapmaq olur? Mən o şeyi alaram, bəlkə o, mayamı qatlaşdırırdı?" Tacirin arvadı dedi: "Əttarlardan sorus".

Tacir o gecəni yatıb sehər arvadını məzəmmət elədiyinə peşman oldu, arvadı da erini məzəmmət elədiyinə peşman oldu. Tacir bazara getdi, bir əttar təbib ona dedi: "Salamaleykum!" Əttar onun salamını aldı; tacir ondan soruşdu: "Sendə elə bir şey tapıfımlı ki, mənim mayamı qatlaşdırırsın?" Əttar cavabında dedi: "Məndə elə bir şey var idı, ancaq satdım, qurtardı, qonşumdan sorus". Tacir bazarı gəzib əttarların hamısından bir-bir xəber aldı (əttarlar da onun dəlincə gülürdülər), sonra o öz dükəninin qayıtdı, port olub ayləşdi.

Bazarda naşexor, bəngətan bir dəlləlbəsi var idı, o hem də yaş haşış atındı, adı seyyx Məhəmməd Simsimsi idı, çox yoxşul ömür sürdü. O, har gün, adetinə görə, tacirin yanına gəlirdi. Bu gün də öz qaydası ilə tacirin yanına gəlib dedi: "Əssəlamüleykum". Tacir onun salamını hırsılı-hırsılı aldı. Məhəmməd soruşdu: "Ay ağa, sən niye bəle hırsılısan?" Tacir başına gəlen ehvalatı, arvadı ilə olan səhəbatı ona yerliyerdənaqıl cəlyib dedi: "Qırx ildir ki, evliyəm, arvadım məndən uşağı qalmayıb, nə oğlum olub, nə də qızım. Mənə dedilər ki, onun hamile olmamına səbəb mənim mayamın duru olmasıdır. Mən başladım elə bir şey axtarmağa ki, mayamı qatlaşdırda bilsin, amma heç ne tapmadım".

Onda Məhəmməd dedi: "Aşa, məndə mayanı qatlaşdırın dərman var. Qırx ildən sonra arvadını səndən hamile eləyə bilən bir adam barəsindən nə deyə bilərsən?" Tacir cavabında dedi: "Əgər bu işi görə bilsən, sənə hörmət elərəm, xeyir verərəm". Məhəmməd dedi: "Mənə bir dinar pul ver!" Tacir ucadan dedi: "Al bu da iki dinar!" Məhəmməd iki dinarı götürüb dedi: "O cini kasanı mənə ver görüm". Tacir kasanı ona verdi, Məhəmməd dərman bitkili satan tacirin yanına getdi, ondan bir az rum mükerkəri, bir az Çin kebabəsi, darçın, mixək, hil, zəncəfil, istio, bir də dağ kortənkələsi alıb bunları hamisim döyüd, yaxşı bitki yanında qaynatdı. Sonra bir az xung, qara çörəkotu götürdü, bunları islatdı, hamisina rum arı balı qatıb məcun elədi, onu kasaya qoyub tacirin yanına qayıtdı, qabı ona verdi.

Sonra da ona dedi: "Mayanı bax bununla qatlaşdırmaq olar. Sən quzu eti, bir də əl geyörçinin otini yeməlisən, amma onlara xeyli qızışdırıcı adviyyat qatmalısan, qasıqın ucunda bu məcündan yeyəndən sonra şam elayıb saf şəkər şərbəti içməlsin".

Tacir buruydu ki, onun dediklorının hamisini gatırınlər, quzu ve geyörçinə bərabər bunların hamisini arvadına göndərib dedi: "Bunları yaxşıca bişir, mayanı qatlaşdırın macunu özündə saxla, lazımlı olanda onu səndən alaram".

Tacirin arvadı onun dedikloruna eməl elədi, yemek gətirdi, tacir yeyib-icdi, sonra həmin kəsəni istədi, məcündən Məhəmməd dediyi kimi yedi, macun xoşuna gəldi, yerdi qalanını da yedi, sonra arvadı ilə yatdı, elə o gece arvadı ondan uşaqlı qaldı.

Bir ay keçdi, iki ay keçdi, üç ay keçdi arvad başa düşdü ki, uşağı olacaqdır, günlər ötdü, sancıları başladı, qışkırdı, fəryad elədi, uşaq tutan mamaça xeyli əziyyət çəkməli oldu.

Mamaça Məhəmmədin, Əlinin adlarını çağırıb "Allahü-əkbər" dedi, körpənin qulağında azan oxudu, sonra körpəni bələyib anasına verdi. Ana uşağı emzidirməye başladı, körpe döyunya cyeyib yuxuya getdi. Quymaq bişirib halva çalanınan mamaça üç gün onların evində qaldı, uşağın yeddi gündən quymaqla halva payladılar. Uşağının atasının ayağı altına duz səpədilər ki, qədəmi yüngül olsun, tacir gelib arvadına gözaydınılı verdi ki, o, sağ-salamat azad olubdur. Sonra da ondan soruşdu: "Allah əmaneti haradadır?" Arvad gözəlliğdə tay-bərabəri olmayan, xalıqın xoş vaxtda yaratdıqı ay parçasını taciro verdi, körpe cəmi yeddi günlük idi, amma ona baxan deyərdi ki, bir yaşı var.

Tacir körpənin üzüne bandaxa ne görse yaxşıdır? Gördü ki, körpe elə bil nurlu ay parçasıdır (uşağın hər iki yanlığında xal var idi). Belə olanda, tacir arvadından soruşdu: "Sen uşağın adını nə qoyubsan?" Arvadı cavabında dedi: "Əgər uşaq qız olsayıdı, adını mən qoyardım, ancaq bu oğlandı, onun adını heç kəs yox, sen qoymalısan!" O vaxtlar adamlar öz uşaqlarına cürbəcür əlamətdar əhvalatlara görə ad qoyurdular.

Ərlə arvad uşağın adı barəsində məsləhətlişdikləri vaxt yaxında birisi öz yoldaşına üz tutub dedi: "Ay ağa, ay Ələddin!" Tacir bunu eşidib arvadına dedi: "Gəl oğlumuzun adını Ələddin Əbusəmat¹ qoyaq". Tacir körpəyə baxmaq üçün dayələr ayırdı, uşaq iki il süd əmdidi, sonra onu döşdən ayırdılar. O, böyük məhkəmənləmeye, ayaq tutub yeriməyə

başladı. Oğlan yeddi yaşına çatanda bəd nəzərdən qorxub onu zirzəmiyə apardılar; tacir dedi: "Saqqalı çıxanacan o, zirzəmidən çələ çıxmayaçaqdır". Tacir oğluna bir kəniz, bir qul ayırdı, kəniz ona xörək bişirir, qul ona yemək-içmək götürürdü.

Sona tacir oğluna sünnet toyu elədi, Uşaq sağalandan sonra onu oxutdurmaq üçün müəllim çağırıldı, müəllim oğlana yazmağı, Quran oxumağı, cürbəcür elmləri öyrətti, bu minval ilə Ələddin oxuyub çox biliqli, elmlı bir adam oldu.

Günlərin bir günü qul Ələddinə yemek gatırıb verəndən sonra zirzəminin qapısını açıq qoysdu, bunu görən Ələddin zirzəmidən çıxb öz anasının yanına getdi (anasi adlı-sənli arvadları öz maclisindən çağırırdı). Arvadlar onun anası ilə səhəbat cələkləri yerdə birdən uşaq onların yanına geldi. Uşaq o qədər gözel idi ki, elə bil nurlu ay parçası idi, arvadlar onu görüb yaşındılar, onun anasına dedilər: "Allah sən xoşbəxt ełsin, ay filankos! Son buna necə razi olursan ki, bu yad memlük bizim yanımıza gəlsin? Məgər sən bilmirsən ki, abır-haya etiqaddandır?" Oğlanın anası ucadan dedi: "Allahdan qorxun, ay bacılar! Bu, doğrudan da mənim doğma balağdım, mənim canim ciyərimdir. Bu tacırbaşı Şəmsəddinin oğludur, bollaq bəzək-düzəyi, boyunbağı olan ananın uşağıdır, firavanhıq içində böyüyən balağdır". Arvadlar dedilər: "Biz ömrümüzdə sənin uşağıñ görməmişik". Ələddin anası dedi: "Bunun atası qorxurdu ki, uşağına göz dəyer, ona görə tapşırılmışdı ki, onu zirzəmido böyütsünler..."

Şəhrizad bu yerdə səhərin açıldığıni görüb nağılı yarımcıq qoysdu.

Elo ki iki yüz əlli birinci gecə olsa, Şəhrizad nağılin dalmış mağaz başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə ravayat eləyirlər ki, Ələddinin anası arvadlara dedi: "Onun atası qorxurdu ki, uşağına göz dəyer, buna görə tapşırılmışdı ki, onu zirzəmido böyütsünler. Bəlkə xəco zirzəminin qapısını açıq qoysub, o da oradan çələ çıxb, biz istəmirdik ki, uşaq saqqalı çıxmamış zirzəmidən bayırı çıxsın".

Arvadlar Ələddinin anasına gözaydınılı verdilər. Oğlan onlardan aralanıb həyətə çıxdı, sonra köşkə qalxıb orada ayloşdu.

¹ Əbusəmat - "xallı" deməkdir.

O, belacə eylaşdıyi vaxt birdən qullar galib onun atasının qatırını gotıldılar. Ələddin onlardan soruşdu: "Bu qatır harada idir?" Qullar onun cavabında dedilər: "Biz bu qatırı atanın dükanına mal aparıb qoymuş (atan ona minmişdi), indi qatırı oradan getiririk". Ələddin soruşdu: "Atam nə iş görür, peşəsi nədir?" Onun cavabında dedilər: "Senin atan Misir məmlekətində tacirbaşıdır, bir də oturaq ərəbərin sultanıdır".

Ələddin bu sözləri eşidib anasının yanına getdi, ondan soruşdu: "Ana can, mənim atanım peşəsi nədir?" Anası cavabında ona dedi: "Öğlüm, səninin atan tacirdir. Misir məmlekətində tacirbaşıdır, oturaq ərəbərin sultanıdır, atanın qulları ancaq o vaxt atanla məsləhətləşirlər ki, satılan malın qiyməti on azı min dinar olsun, amma doqquz yüz dinar, ya bundan da ucuzluq mal satanda atanla məsləhətləşməyib özləri satırlar. Başqa ölkələrdən gələn mallar, az ya çox olsa da, hamisini atanın əlindən keçir, o da bu malları kime istəyirse satdırır, hərə istəyirse göndərir. Ölkələrə göndərilən mallar da, onun əlindən keçməmiş, tay bağlamırlar. Öğlüm, Allah-teala sənin atanı o qədər pul verib ki, onları sayıb qurtarmaq olmaz". Belə olanda, Ələddin dedi: "Ana can, şükür olsun Allaha ki, mən oturaq ərəbərin sultanının oğluyam, atan tacirbaşıdır! Baş niyə, ya ana, siz məni zirzəmiyyə salıb qapımı da üzüma bağlayırsınız?" Anası cavabında dedi: "Öğlüm, biz sənini ancaq ona görə zirzəmiyyə salıq ki, qorxurq adamların sənə gündən, axı gőz dəymək doğrudan olan şeydir, özü də məzar əhlinin çoxu bədnəzerden olubdur".

Ələddin dedi: "Ana can, ecel-qismətdən hara qaçmaq olar? Ehtiyyat olmaqla alınına yazılından yaxanı qurtara bilmeşsən, eceldən qaçıb qurtarmaq olmaz. Babamın canını alıb menim də, atanım da canını alacaq. Əger atan bu gün sağdırsa, sabah ələcəkdir; atan ələndən sonra mən galib deyəndə: "Mən tacir Şəmsəddinin oğlu Ələddinəm" heç kəs mənə inanmayacaq, qocalar deyəcəklər: "Biz ömrümüzde Şəmsəddinin ne qızını görmüşük, ne oğlunu". Axırda xəzinədən galib atanın pullarını aparacaqlar. Allah bu sözləri deyənə rəhmət eləsin: "Or ölü - pulu gedər, arvadlarını da adamların en alçağı alar". Ana can, sen atamlı danış, qoy məni özü ilə beraber bazara aparsın, mənə dükan açınsın, orada cürbəcür malların yanında eyleşərəm, o mənə alver eləməyi yrəyər". Ələddinin anası dedi: "Öğlüm, atan gelər, mən sənin sözlerini ona deyərəm".

Tacir eve qayıdında gördü ki, oğlu Ələddin Əbuşamat anasının yanında oturubdur; belə olanda, o, arvadından soruşdu: "Sən bunu

zirzəmidən niyə çıxarıbsan?" Arvadı cavabında dedi: "Ay əmioğlu, mən çıxarmamışam, nökerlər zirzəminin qapısını bağlamağı yadlarından çıxarıb qapımı açıq qoyublar. Mən oturmuşum (adlı-sənli arvadlar qonaq gəlməsildər), bir də gördüm ki, oğlum bizim yanımıza gəldi". Arvad oğlunun dediklərini orında çatdırıldı. Şəmsəddin üzünü oğluna tutub dedi: "Öğlüm, sabah inşallah, soni bazara aparacağam, amma yadında saxla ki, bazarla, dükəndə oyloşmek üçün har vaxt, həmisiqədə-erkan lazımdır".

Ələddin atasının sözlərini eşidib çox şad oldu; elə ki sohər açıldı. Şəmsəddin oğlunu hamama apardı, ona çox bahalı libas geydi, yeyib-icəndən sonra tacir öz qatırına minib oğlunu tarkına aldı, bazarla yollandı.

Bazarzdakı adamlar gördülər ki, tacirbaşı qatırına minib gəlir, tərkindən də ondördgeçəlik aya bənzər bir oğlan uşağı var. Birisi öz yoldaşına dedi: "Sen bir tacirbaşının tərkindəki oğlana bax! Biz bu kişini nəcib, mərifətli adam bilirdik, sən demə o, lap kever kimi bir şeydir, saç-saqqalı ağarıb, amma ürəyi həle cavandır".

Bir də əvvəl adını çəkdiyimiz dəllalbaşı şeyx Məhəmməd Simsimsi de üzünü tacirlərə tutub dedi: "Ay tacirlər, biz daha razi ola bilmarık ki, bəzən adam bizim böyükümüz olsun. Həc belə iş ola bilmez!"

Adətən tacirbaşı evindən galib dükanında oyloşında bazarbaşı onun hüzuruna galib tacirlərə fatihə oxuyardı, onlar da yerlərindən qalxbə tacirbaşının hüzuruna gedib fatihə oxuyar, ona "sabahın xeyir!" deyardılar, sonra qayıdib hərə öz dükanında oyloşardı. Amma bəzən tacirbaşı həmisi ki mən öz dükanında oyloşende bu adəti pozub onun yanına gelmədiyər.

Tacirbaşı bazarbaşını çağırıb ondan soruşdu: "Nə üçün tacirler qayda-qanunu gözləmirlər, mənim yanımı gəlmərlər?" Bazarbaşı cavabında dedi: "Mənim dedi-qodudan xoşum gəlmir, ancaq tacirlər söz qoyublər ki, sən tacirbaşılıqlıdan kənar əlaşınlar, sənədə fatihə oxumasınlar". Belə olanda, Şəmsəddin soruşdu: "Nəyə görə?" Bazarbaşı cavabında dedi: "Sən qoca kişisen, tacirbaşsan, bəs yanında oyloşardıyın bu oğlan uşağı kimdir? Sənin qulundur, yoxsa arvadını qohumudur? Mənə sən bu oğlan uşağıni sevirsən, usaqbaşlığı meylin var".

Şəmsəddin onun üstüne qışqırıb dedi: "Kəs səsin, Allah sənədə, sənin xasiyyətinə də qanım olsun! Bu mənim oğlumudur". Məhəmməd Simsimsi ucadın dedi: "Biz heç vaxt sənin oğlun olduğunu bilməməsik!" Tacir də dedi: "Sən mənə kişi mayasını gücləndirən dərman getirdin, mən onu apardım. Arvadım da bu oğlunu doğdu. Ancaq mən bədnəzər-

dan qorxduğuma görə onu zirzomidə böyüdüb boy-a-başa çatdırmışam, özü də mən isteyirdim ki, o öz saqqalını öz ovçuna ala bilənəcən zirzomidən bayır çıxməsin. Amma anası razi olmadı, uşaq özü də istədi ki, ona dükən açım, malları çeşid-çeşid düzüb ona alver eləməyi öyrədim".

Bazarbaşı tacirlerin yanına gedib işin no yerda olduğunu, həqiqəti onlara danışdı, onlar hamısı yerlərindən qalxıb bazarbaşı ilə bərabər tacirbaşının hüzuruna gəldilər, onun qabağında dayanıb fatihə oxudular, oğul atası olduğunu görə ona gözayınlığını verdilər.

Onlar tacirbaşıya dedilər: "Allah kökünü de saxlaşın, budığını da. Ancaq bizim içimizden bir yoxsunluq oyu qızı olanda, o öz dostlarının hökmən bir qazan plov bişirib tanışlarını, qohum-səqrəbasını qonaq çağırır, amma sən bunu eləməyibsen". Tacir onların cavabında dedi: "Bu mənim borcum olsun, özümüz də bağda yığışacaq..."

Şəhrizad bu yerde soharın açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoysu.

252-ci gece

Ele ki iki yüz allı ikinci gece oldu, Şəhrizadın bacısı Dünyazad ona dedi: "Bacı can, eğer yuxun gəlmirsə, yatmırınsa, nağılı damş qurtar". Şəhrizad cavabında dedi: "Baş üstə, gözüm üstə! Padşah sağ olsun, belə rəvəyat eleyirlər ki, tacirbaşı tacirlərə qonaqlıq boyun olub dedi: "Biz bağda yığışacaq".

Ele ki səhər açıldı, o, nökərini bağa göndərib tapşırı ki, köşkə, bir də oradakı evə xalça döşəsim; sonra cürbəcür xörək bişirmək üçün qoyunlar, yağı, başqa şəyər göndərdi, bir süfrə evdə, bir süfrə də köşkdə açıldı.

Tacir Şəmsəddin də, onun oğlu Ələddin də geyinib-kecindilər, atası ona dedi: "Oğlum, aqsaçı adam galendo, mən onu qarşılıyib evdəki süfrənin başında aylasdırıracəym, son gərənde ki, bığ-saqqalı çıxmamış oğlan gelir, onu apar köşkdəki süfrənin başında eyləsdir". Ələddin soruşdu: "Niyə, ata can? Nə üçün sən iki süfrə açdırısan: birini kişilərə, o birini oğlanlara?" Şəmsəddin cavabında dedi: "Oğlum, saqqalısız cavanlar yaşlı kişilərin yanında yeyib-içməyo utanırlar". Oğlu bu tədbiri bayındı.

Tacirlər gəlməyə başlayanda Şəmsəddin kişilərin qabağına çıxıb onları evdə oyləşirdi, oğlu Ələddin oğlanları qarşılıyib onları köşkə apardı. Sonra cürbəcür yeməkler gatıldırlar, cavanlar yeyib-içməyo, kef çəkməyə başladırlar, şərab içildirlər, buxurundañlarda atılır otalar yandırdırlar, qocalar oturub imlərdən, rəvəyatlarından səhəbət eləyirdirlər.

Onların arasında Mahmud əl-Bəlxî adlı bir tacir var idi, zahirde müsəlman, batindo məcūs idi, işi-peşəsi şor işlər idi, həmədən əşqəbz id. O, Ələddinin üzünə elə həsratlı baxdı ki, ürəyindən min ab qopdu, şeytan onu aldırdı, onun gözündə oğlunu elə zərif xətt-xal ilə bəzədi ki, tacir mehrini ona saldı, töəşküqden elə cuşa galdı ki, daha nə deyim. (Bu tacir Mahmud əl-Bəlxî Ələddinin atasından cürbəcür parçalar, mällər alardı).

Mahmud əl-Bəlxî gözmişək bəhanəsi ilə ayaga durdu, oğlanların köşküñü tərəf getdi, onlar Mahmud əl-Bəlxini görüb ayaga qalxdılar. Bu vaxt Ələddin su başına tələsirdi, odur ki, ayaga qalxıb getdi, bələ olanda, tacir Mahmud üzünə oğlanlara tutub dedi: "Əgər siz Ələddini dile tutsanız ki, manimlə seyahətə getməyə razı olsun, mən sizin hər birinizi çox bahalı libas verərom". Sonra o, oğlanların yanından kişilərin macisincə gəydi. Bir azdan sonra Ələddin oğlanların yanına gəldi, cavanlar ayaga qalxıb onun qabağına çıxdılar, öz aralarında hündür yerde ayləşdirildi, onların biri öz yoldaşına dedi: "Ay Sidi Həsən, bər mənə danış görüm, sən bu pulları haradan aldin ki, maya elayıb alverə başladın?"

Həsən cavabında dedi: "Mən böyüküb yaşa dolandan sonra günlərin bir günü atama dedim: "Ata can, mənə alver üçün mal hazırla". Atam mənə dedi: "Oğlum, mənim heç nəyim yoxdur, amma sən tacirlərdən birisinin yanna gedib ondan pul al, bu pulla alver eləməyə başla, mal satıb, mal almağın qaydasını yavas-yavas öyrən".

Mən tacirlərdən birinin yanına gəldim, ondan min dinar bore aldım, bu pulla cürbəcür parçalar alıb Dəməşqə yola düşdüm. Dəməşqdə parçalara verdiyim puldan iki qat artıq qazandım, qazancıma Dəməşqdə xeyli mal alıb Hələbdə getdim, Hələbdə həmin malları satdım, pulum ikiqat da artdı, Hələbdən də təzə mällər alıb Bağdadda yola düşdüm. Bağdadda həmin malları satıb ikiqat qazanc götürdüm, o vaxtən alver elədim ki, min dinar mayam on min dinar oldu".

Oğlanların hərəsi buna oxşayan bir shvalat nağılı elədi, axırdı növbə gəlib Ələddin Əbuşamatı çatdı. Ondan soruştular: "Ay Sidi Ələddin, bəs son?" Ələddin cavabında dedi: "Məni zirzomidə böyüdüb torbiyolondırıblar, mən oradan bu cümlə günün çıxmışam, heç bir başqa

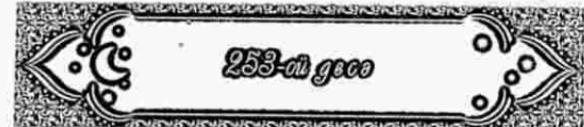
yera gedib-gölmirəm, təkəc dükana gedirəm, oradan da evinizo qayıdırám". Yoldaşları ona dedilər: "Son evda oturmağa adət elayibson, soyahətin fezzotını hələ dadmayıbsan, amma soyahətə osil kişilər getməlidir". Ələddin cavabında dedi: "Mənə soyahət lazımdır, zövqsofa da mənən üçün heç nadır". Oğlanlardan biri öz yoldaşına dedi: "Ələddin balaq kimidir: sudan çıxıd, ölüd".

Oğlanlar Ələddinə dedilər: "Burn bax, ay Ələddin, tacir oğlanlarının qururu elo ondadır ki, qazanc xətrinə soyahət cəsinsər". Ələddin bu sözüri cəsidiq qozəbləndi, qəm dəryasına batdı, oğlanları orada qoyub gözüyəşlər öz qatırına mindi, evə qayıtdı.

Anası oğlunu çox qazoblı, ham de gözüyəşlər görüb ondan soruşdu: "Niyo ağlayursan, oğlum?" Ələddin cavabında dedi: "Tacir balaları hamılıqlı mənə ağızlarına gələni dedilər. Onlar deyirlər ki, tacir balasının söhreti elo ondadır ki, qazanc xətrinə soyahətə çıxsın..."

Şəhrizad bu yerde şəhərin açıldığı görüb nağılı yarımqış qoydu.

253-ü gecə

Elo ki iki yüz elli üçüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəla rovayet eleyirlər ki, Ələddin öz anasına dedi: "Tacir balaları hamılıqla mənə ağızlarına gələni dedilər; onlar deyirlər ki, tacir balasının söhreti elo ondadır ki, qazanc xətrinə soyahətə çıxsın". Anası Ələddindən soruşdu: "Oğlum, beləkə sen soyahətə çıxmış istəyirsin?" Ələddin cavabında dedi: "Bəlli!" Onda anası soruşdu: "Hansı şəhəre getmek istəyirsin?" Ələddin dedi: "Bağdad şəhərinə, orada adam apardığı mallardan bire-i ki qazanc götürür".

Ələddinin anası dedi: "Oğlum, senin atanın pulu çoxdur, əgor o öz pulu ilə senin üçün cürbəcür mallar yiğmasa, mən özüm senin üçün mal alıb yiğaram". Ələddin dedi: "Ən gözəl yaxşılıq, vaxtında edilən yaxşılıqdır, əgor siz yaxşılıq elemək istəyirsizse, elo indi onun osil vaxtıdır". Ələddinin anası qulları çağırıb parça malları tay bağlayanların yanına göndərdi, onlar Ələddin üçün on tay bağladılar.

Ələddinin anası burada qalsın, sizə kimdən deym, onun atasından. Tacirbaşı bir sağına, bir soluna baxıb oğlu Ələddini bağda görmədi,

onun harada olduğunu xəbor aldı, tacira dedilər ki, Ələddin qatıra minib evə getdi.

Bela olanda, tacirbaşı oğlunun dalınca getdi, öz evinə gironda bağlı tayları görüb onları nə olduğunu soruşdu; arvadı tacir oğlanlarının Ələddinə olan əhvalatını orinə nağılı eldi. Tacir dedi: "Oğlum, Allah özü qırbotdu onları kökmək əslən! Axi Allah-toalanın rosulu (Allah ondan razi olsun!) boş yero demeyib: "Kisiñin xoşbəxtiyi ondadır ki, onun ruzisi öz torpağında ona çatsın"; dünyagörənmiş adamlar da deyiblər: "Evindən bir az o yana da olsa, soyahətə çıxmış fikrinə düşmə". Sonra da o öz oğlundan soruşdu: "Sen soyahətə çıxmış qotı qərara ahbsan, bu qərərindən heç dönməzsin?" Oğlu cavabında dedi: "Men bu malları götürüb hökəmət Bağdadda gedəcəyəm, yoxsa oynamıdəki libasımı soyunub dörviş libası geycəyəm, seyyahlıq eləməye başlayacağam". Atası mal-dövlətinə, malları, parçaları ona göstərib dedi: "Mən kasib deyiləm, varlı-hallı adamam, çoxlu pulum var". Sonra da oğluna dedi: "Mənədən har bir şəhər üçün münasib parçalar, mallar var". Atası bunu deyib oğluna qırıq bağıt tay göstərdi, har tayın da üstündə yazılımışdı: "Bu tayın qiyməti min dinardır". Bunları göstərəndən sonra atası Ələddinə dedi: "Oğlum, bu qırıq tay, bir də anan düzəldiyi on tayı götür, böyük olan Allahın köməyi ilə yola düş; ancaq, oğlum, sonin yolunda bir cəngal meşəlik var ki, mən ondan ehtiyat eleyirəm, həmin meşənin adı Aslanlar meşəsidir, bundan başqa bir vadi da var, ona "Köpəklər vadisi" deyirlər, orada aələ heç kəsə güzəştə elemir". Ələddin soruşdu: "Bunun sababı nedir, ata can?" Atası cavabında dedi: "Orada Əclən adlı bir bədəvi hamının yolunu kesir". Ələddin dedi: "Allaha pənah, o no istəs elo da olacaq, əgor Allah məni hifz elemək istəse, mən heç bir xata toxunmaz".

Sona Ələddin atası ilə borabər qatıra mindi, çarvadalar bazارına getdi, birdən dəvcələrdən biri onları görüb öz qatırından yero dişdi, tacirbaşının əlini öpüb dedi: "Ağə, vallahi, çıxandır sən bizi sofərə aparmırsan". Şəmsəddin cavabında dedi: "Har vaxtın öz hökmü, öz adamları var, Allah bu sözüri deyənə rahmet əslən".

Gozirdi bir qoca oyib qəddini,
Düşməndü saqqalı dizlərinəcən.

"Niyo oyılıbson?" - deyo soruşdum,
Qoca əllərini uzadıb birdən

Dedi: "Goncliyimi itirmişəm, bil
İtan goncliyimi axtarıram mən?"

Səmsəddin bu şerini oxuyub qurtarandan sonra dedi: "Ay sarban, bu seyahət heç kəsin ürəyindən deyil, bircə oğlumdan başqa". Sarban cavabında dedi: "Allah senin balanı saxlasın!"

Sonra tacirbaşı öz oğlunu sarbanla tanış etdi, sarbana dedi ki, san bu usağı öz oğlun bil, ona atılıq ele, ondan müşayət ol, sonra da dedi: "Bu yün dinarı al, nökerlerin üçün lazım olar".

Tacirbaşı altmış qatır, bir çiraq, Əbdülləqədir Gilani¹ üçün bir örtük alıb Ələddinə dedi: "Oğlum, mən senin yanında olmayaçağam, bu adam mənim əvəzimə sənə atılıq eleyəcək, sənə nə desə, onun sözündən çıxmə".

O gecə tacirbaşı Şeyx Əbdülləqədir Gilanının şərafına məclis qurub Quran oxutdurdur, səhər açılında tacirbaşı oğluna on min dinar verib dedi: "Bağdada çatanda gördün ki, bazann yaxşıdır, parçaları qazancına satırsan, alverinə ele; amma görson ki, işlərin yaxşı getmir, qazancı yoxdur, onda bu pulları xərclə".

Sonra qatırları yüklədilər, bir-birilə xudahafizləşdilər, səhərdən çıxıb yola düşdülər.

Mahmud el-Belxi də Bağdada getməyə hazırlaşmışdı, öz taylarını, yüksəklerini səhərdən kənarə çəkərdi çadırılar qurmuşdu. O öz-özüne dedi: "Sen bu oğlan usağıyla ancət tənha gusədə kef çəkib fezeyab ola bilərsən, cüntü orada nə xəbərçi, nə də qeybətqırın sənə engəl tərədə bilməz".

Mahmud el-Belxi Ələddinin atasına min dinar borclu idi, bu da onların bir sövdalarından qalırdı, Səmsəddin onun yanına getdi, xudahafızlışib dedi: "O min dinarı oğlum Ələddinə verərsən". Sonra Mahmuda tapsırdı ki, oğlundan müşayət olsun. Mahmuda dedi: "Sen onu öz oğlun bil!"

Bələ olanda, Ələddin Mahmud el-Belxi ilə görüşdü..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Ela ki iki yüz elli dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılmalarını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirler ki, Ələddin Mahmud el-Belxi ilə görüşdü, Mahmud el-Belxi oğlunu görən

¹ Əbdülləqədir Gilani – ota esrlərə yaşılmış zahid və sufidir. Örtüyü Bağdadda onun qəbir üstü sormak üçün alırdılar.

kimi yerindən qalxbı Ələddinin aşbəzina tapsırdı ki, heç nə bisişməsin, sonra Ələddinə, onun nöker-naibinə öz yemək-içməyini təklif etdi. Bundan sonra onlar yola düşdülər.

Tacir Mahmud el-Belxinin dörd evi var idi: biri Qahirədə, biri Dəməşqdə, biri Hələbdə, biri də Bağdadda. Onlar yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, sohralarda yol getdilər, gəlib Dəməşq şəhərinə çatdilar.

Dəməşqə yaxınlaşdıqlarını görəndə Mahmud el-Belxi öz qulunu Ələddinin yanına göndərdi, qul gördü ki, oğlun oturub kitab oxuyur, yaxına gəlib onun əlinənən öpdü. Ələddin ondan soruşdu: "Sənə nə lazımdır?" Qul da cavabında dedi: "Agamın sənə salamı var, özü də rica eləyir ki, onun evinə qonaqlığı galasən". Bu sözü eşidən Ələddin dedi: "Mən öz atamla, sarban Kəmələddinlə məsləhətləşərəm, sonra baxaram". Ələddin sarbanla məsləhətləşdi ki, Mahmud el-Belxinin evinə qonaqlığı getsin, ya getməsin; sarban ona dedi: "Getmə!"

Sonra onlar Dəməşqdan çıxdılar, gəlib Hələbdə çatdilar, səhər girdilər, Mahmud el-Belxi burada da qonaqlığı eləyib Ələddinin dalmına adam gönderdi, ancaq oğlan sarbanla məsləhətləşdi, sarban yənə Ələddin qonaqlığı getməyə qoymadı.

Onlar Hələbdən yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, xeyli yol getdilər, gəlib Bağdadın bir monzilliyyinə çatdilar, Mahmud el-Belxi yənə qonaqlığı elədi, Ələddinin dalmına adam gönderdi.

Cavan oğlan yənə sarbanla məsləhətləşdi, sarban bu dəfə də onu qonaqlığı getməyə qoymadı, amma Ələddin ucadan dedi: "Mən hökmən gedəcəyam!"

Oğlan bunu deyib ayaga qalxdı, paltarının altından belinə qılınca bağlayıb Mahmud el-Belxinin yanına getdi, tacir onu görən kimi tez ayaga durub qabağına çıxdı, hörmətlə salam verdi.

Sonra tacir buyurdu ki, süfrə açınlarsın; bir-birindən ləziz xörəklər getirdilər, onlar yeyib-içdilər, əllorını yudular. Mahmud el-Belxi Ələddinə sən eylibiñ onu öpmək istədi, ancaq Ələddin tez əlini qaldırıb ele elədi ki, tacir ancaq onun əlini öpa bildi. Ələddin soruşdu: "Sen neyləmək isteyirsin?" Mahmud cavabında dedi: "Mən soni çağırıbmış ki, burada, bu yerde ikimiz kef çəkək, zövq alaq, şair demişkən:

Sen görüşə o qədər az vaxt ayırdın, ey dost,
Bir yumurtu bışırımk, bir keçi sagmaq olmaz.

Üräyin nə istəyir – bizdə yəya bilərsən,
Bizdən edo bilərsən simuzor da itliməs.

Ovcun nə qəder tutur – qızıl-gümüş apar get,
Ürəyinin səsini yaxşı-yaxşı qulaq as!"

Sonra Mahmud el-Belxî Ələddin zorla elə keçirmək istədi, oğlan yerindən sıçradı, qılıncını siyirib ucadan dedi: "Ar olsun senin ağ saqqalına! Vay sonin halına! Son Allahdan, onun qəzəbindən qorxmursan! Allah bu beyti deyənə rəhmət eləsin:

Şaçının ağ vaxtı ləkədən qorun.
Ağ ki var, tez ləkə götürən olur".

Ələddin bu beyti deyəndən sonra üzünü Mahmud el-Belxiyə tutub dedi: "Onu bil ki, bu mal Allah emanatıdır, o satılmır, agar mən bu malı başqasına qızıl qiymətinə satsayıdım, sənə gümüş qiymətinə satardım. Amma and olsun Allaha, ay melun, bundan sonra mən heç vaxt səninlə yoldaş olmayacağam!" Sonra Ələddin sarban Kəmələddinin yanına qayıdır ona dedi: "Bu adam doğrudan da pozgündür, mən bundan sonra heç vaxt onunla yoldaşlıq eləmeyeceyəm, onuna heç yol da getməyəcəyəm". Oğlanın bu sözünü eşidən Kəmələddin dedi: "Oğlum, mən sənə demaddimmi onun yanına getmə. Oğlum, agar biz indi ondan ayrılsaq, o, min hiyle, min kələkle bizi mahv etləyə bilər; izin ver karvanımı onun karvanından ayırmayaq". Ələddin dedi: "Mən heç cür onun yol yoldaşı ola bilməram!" Bu sözleri deyəndən sonra oğlan öz tayarını yüksəltirib, nöker-naibləri ilə berabər yola düşdü.

Onlar as getdilər, çox getdilər, gəlib dərəya enənəcən yol getdilər; Ələddin burada düşərgə salmaq istədi, ancaq doveçi dedi: "Burada dayanmamın! Düzəlin yola, özü də bir az yeyin gedin, beləkə Bağdadın darvazaları bağlanmamış oraya çataq. Bağdadda şəhər darvazalarını həmişə gün çıxanda açıb, gün batanda bağlayırlar. Qorxurlar ki, rafizilər¹ galib şəhəri alarlar, ilahiyat kitablarını Dəclə çayına atalar". Ələddin cavabında dedi: "Ata can, mən bu qədər mal götürüb ona görə galmışəm ki, alver eləyim, gelmişəm ki, yad ölkələri görüm, gəzim". Sarban dedi: "Oğlum, biz sənin üçün, pulsuların üçün qorxurur, qorxurur ki, bədəvələr üstümüze hücum eləyib bizi soyarlar!" Ələddin de ucadan dedi: "Bəri bax, san nökerən, yoxsa ağasan? Mən Bağdada

¹ Rafizilər – şəhər adı altında birleşmiş müsləman toriqitindən biridir. Bu toriqitin möminləri islamın sünniələri coryanının adamlarına qarşı düşməncəsiən müəassibət bəşirilərlər. Orta əsrlərdə şəhərlər sünniələr arasında çəkışmələr bazan silahlı tövqquşmalara çevrilirdi.

ancaq sohor girocoyom ki, Bağdad cavaları mənim mallarımı görsünlər, mən ni tanışıslar". Onda Sarban dedi: "Necə istoyırson, elo də elo, mən sən xəbərdər elədim, özün də çox yaxşı bilirsən ki, niciat yoluñ nədədir". Ələddin onu elədi ki, qatırlarını yükünü düşürsürlər. Taylan baxxan vurular, qadırları qurdular, hamı gecə yariyaran oyaq qaldı.

Gecənin bir vaxtı Ələddin bir iş üçün çölo çıxdı, bura də gördük ki, uzaqda bir şey işildiyir, sarbana yaxınlaşıp sorudu: "Ay sarban, o nadir bele işildiyir?"

Sarban düz o torəfə baxdı, zənə xeyli baxandan sonra gördü ki, o işldıyan şeçlər dəmir nizələrin ucları, bədəviların qılınclarından; məlum oldu ki, onlar ərəblərdir², başçılarının da adı şeyx Əclən Əbu-Naibdir. Ele ki orabələr onlara yaxınlaşıp tayları gördülər, bir-birino dedilər: "Bax bu gecə qanımat gecəsidir".

Sarban Kəmələddin onların bu sözlerini eşidib ucadan dedi: "Rədd olun buradan, ərəblərin an alçağı!" Ancaq Əbu-Naib nizəni onun sine-sina ele vurdub ki, ucu kürayınden çıxdı.

Kəmələddin çadırın qabağında yere sərildi; bunu görüb suçu bağırdı: "Rədd ol buradan, ərəblərin on murdarı!", ancaq qılıncı onun qolundan elə vurdular ki, qılınc onu iki yero böldü, suçunun meyiti yero sərildi. Bu vaxt Ələddin dayanıb tamaşa eləyirdi.

Sonra ərəblər buradan çəkilib karvanın üstüne cumdular, Ələddinin dastasından heç kime rəhm eləməyib hamisini qurdular, taylan qatırlara yulğuları apardılar.

Ələddin öz-özüño dedi: "Sənə ancaq qatırma, bir də bu libasına görə öldürü bilərlər". O, tez libasını çıxardıb qatırın belinə tulladı, tokca alt turman-köynəkdə özünü bu gölməçəyə salıb qana buladı, qan aşarib ölmüş bir meyitə oxşadı.

Sonra Ələddin çadırın qapısına sari döndü, qabağında qan gölməçəsi gördü, öldürülənlərin qanı axırdı, oğlan alt tuman-köynəkdə özünü bu gölməçəyə salıb qana buladı, qan aşarib ölmüş bir meyitə oxşadı.

Ələddin burada qalsın, sizo kimdən deyim, bədəviların şeyxi Əcləndən. Əclən öz adamlarından xəber aldı: "Ay ərəbler, bu karvan Qahirədən galır, yoxsa Bağdaddan çıxıbdır?..."

Şəhərizad bu yerde sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoysdu.

² Burada və bundan sonra "ərəblər" dedikdə, bədəvələr nezərdə tutulur.

 255-ər gecə

Ele ki iki yüz allı beşinci gecə oldu, Şehrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belse rəvayət eləyirlər ki, bədəvi öz adamlarından xəbor aldı: "Ay ərəbler, bu karvan Qahirədən gelir, yoxsa Bağdaddan çıxıbdır?" Onun cavabında dedilər: "Bu karvan Qahirədən gelib Bağdadda gedir". Şeyx Əclan dedi: "Öldürülənlərin yanına qayıdır, mənə elə galır ki, karvanın sahibi ölməyibdir". Ərəbler ölürlərin yanına qayıtlılar, meytiləri təzədən qılıncla, nizyoyla vurmaq, doğramağa başlıdlar, növbə ölürlərin arasında yere sərilmis Ələddinə çatdı, ərəbler ona yaxınlaşdırıb dedilər: "Sen özünü ölümüye vurubsan, biz bəla qoymarıq, seni öldürəcəyik". Bədəvi nizəsini qaldırıb Ələddinini vurmaq isteyəndə, Ələddin könlündə dedi: "Ya gilanlı Əbdülfəzəd, mən hifz ele". Bu sözleri deyən kimi gördü ki, bir əl bədəvinin nizəsimi sarban Kəmaləddinin sinəsinə tərəf döndərdi, bədəvi nizəni Kəmaləddinin sinesinə vurub Ələddinə toxumadı.

Sonra onlar tayları qatırları yükleyib getdilər, Ələddin gördü ki, yirtıcı quşlar öz qənimətlərini de götürüb uğub getdilər. O, durub dik oturdu, sonra yerindən qalxıb yürürdü. Ele bu dəmdə bədəvi Əbu-Naib öz yoldaşlarına dedi: "Ay ərəbler, uzaqda bir şey görürom". Bədəvilərdən biri yerindən qalxıb qaçan Ələddini gördü. Əclan ucadan dedi: "Biz ki, sonin arxa tərafındeyik, sen qaçıb canını qurtara bilməyəcəksən!" Bunu deyib Əclan atını mahmızladı, Ələddinin ardınca çapdı.

Ələddin qabaqda bir göl gördü, onun yanında hovuz var idi, oğlan hovuzun məhəccərəne dırmaşı, sərilib özünü yuxuluşa vurdu, özlüyündə dedi: "Ay Allah, mənə rahm ele, mən hifz ele ki, şəh mənə yaxın dura bilsemisin!"

Bədəvi atını çapıb geldi, hovuzun qabağında dayandı, üzengidəaya qalxıb elini uzatdı ki, Ələddinden yapışın, Ələddin ucadan dedi: "Meni hifz ele, ey ağam Nafise¹, mənə kömək elini uzat, asıl məqamdır!" Ele bu dəmdə bir eqrəb bədəvinin elindən sancı, bədəvi qışkırdı: "Vay! Bura gəlin, ay ərəbler, mən eqrəb sancı!"

¹ Nafise - müsəlmanların məşhur "mūqaddos" şəxsidir.

Bədəvi atdan düşdü, yoldaşları yanına geldilər, onu tozədən ata mindirib soruştular: "Sənə ne oldu?" O, cavabında dedi: "Meni eqrəb balası sancıbdır". Ərəbler karvanı sürüb getdilər.

Onlar getməkdə olsunlar, Ələddin də hovuzun qırığında uzanıb qalmışda olsun, siza kimdən deym, tacir Mahmud al-Bəlxidən. Mahmud el-Bəlxî əmr elədi ki, tayları yüksəsinlər, sonra yola düzəldi, gelib Aslanlar mesinə çatdı. Burada gördü ki, Ələddinin nökrəlerinin hamisim öldürüblər; bunu görəndə, o, çox şad oldu, tolesik golib hovuza, gölə çatdı. Mahmud al-Bəlxinin qatırı su içmək istədi, odur ki, göldən su içmək üçün ayıldı, suda Ələddinin əksini görüb geri sıçradı, Mahmud el-Bəlxî başını qaldırıb gördü ki, Ələddin birce tunan-köynəkədə cilpaq uzanıb. Mahmud soruşur: "Sən bu hala kim salıb? Sən bi kökde kin qoyub gedibdir?" Ələddin onun cavabında dedi: "Köçəri bədəvilar". Mahmud dedi: "Oğlum, qatırların, malların getsə də, canını qurtarıbsan, onlar sənin qada-baləni aparıblar. Qoy şairin bu sözleri sənin üçün töşelli olsun.

Sağ-salamat qurtarıbsa başın baladın,
Şükür ele, gedən malın çəkmo qəmini.

Amma sən gəl, oğlum, aşağı düş, heç bir şeydən qorxma".

Ələddin hovuzun qırığından aşağı düşdü, Mahmud onu qatırı mindirdi, onlar yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, golib Bağdada çatdılar, şəhərə girib Mahmud el-Bəlxinin evinə getdilər, Mahmud əmr elədi ki, Ələddini hamama aparsınlar; sonra da ona dedi: "Pullar, bir de taylor, oğlum, başına sadəqə; agar mənim sözümə qulaq assan, mən sənin pullarını da, taylarını da ikiqat sənə verəram".

Ələddin hamamdan çıxandan sonra Mahmud onu zər naxışlı bir otağa apardı. Bu otağın dörd sütunlu eyvam var idi. Mahmud əmr elədi ki, gətirib süfrə salsınlar; gətirib süfrə saldılar, süfrəyə cürbəcür yeməklər düzüdürlər. Onlar yeyib-icdilər. Mahmud aylılıb Ələddini öpmək istədi, ancaq Ələddin əlini qabağa verib qəzəblə dedi: "Sen həlo də mənim baremdə pis fikirdəsen! Sənə demədimmi ki, eger bu malı başqaşına qızıl qiymətinə verardımsa, yaqın ki, sənə gümüş qiymətinə satardım?" Mahmud onun cavabında dedi: "Men malları da, qatırları da, libası da ancaq bəlsə bir xoş görünüş xətrinə sənə bağışlayıram. Mehrimi sənə elə salmışam ki, az qalır ağlım başından olsun, bu sözleri deyən şairinkı Allah vergisi dirid.

Əbu Bilal yazar: Şəriq bir zaman
Deyib ki: "Alovdur, oddur ehtiras.

Aşiqi yandırın bu ehtirası
Yalnız öpüş ilə söndürmək olmaz".

Ələddin cavabında dedi: "Bu, mümkin olan şey deyil, mənə verdiyin libas da, qatır da görür, qapımı aç, mən çıxmı gedim".

Mahmud çarazış qalib qapını açdı, Ələddin bayırı çıxdı, itlər onun dalınca hürmeye başladılar. Ələddin qaranlıqda az getdi, çox getdi, xeyli yol getdi, birdən məscid darvazasını gördü, dalandan keçib məscidi girdi, orada gizləndi; bir də gördü ki, ona terəf bir işq galır. O, zənət baxıb gördü ki, iki tacirin qabağınca gələn qulların həresi olsında bir çraqlı tutubdur, tacirlerin biri qocadır, sifətdən gözəldir, o biri cavan olğanırdı. Ələddin eşti ki, cavan qocaya dedi: "Əmican, sən allah, əmim qızın mənə qatar". Qoca oğlanın cavabında dedi: "Mən seni neçə dəfə bu əməldən saxladım, amma sən boşanmaq məsələsini özün üçün müqoddas kitabıt çevirdin!".

Qoca dönüb sağ tərəfə baxanda ay parçası kimi bir oğlan gördü, ona dedi: "Allah seni saxlasın!" Ələddin onun salamını alandan sonra qoca soruşdu: "Ay oğlan, sən kimsən?" Oğlan onun cavabında dedi: "Mən Ələddinəm, atamın adı Şəmsəddindir, o, Qahirəde tacirbaşıdır. Atamdan rica etdim ki, mal versin sefərə çıxmı, o da mene elli tay cürbəcür mal, parça verdi..."

Şəhrizad bu yerde soherin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

256-a gece

Elə ki iki yüz altı altıncı gece oldu, Şəhrizad nağılmış dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eleyirler ki, Ələddin qocanın cavabında dedi: "Atam elli tay cürbəcür mal, parça tədarük etdi, mən dinar da pul verdi, mən də yola düşüb xeyli yol getdim, axırdı

¹ Yəni "Son müqoddas kitabı no qodər çox oxuyursa, boşanmaq haqqında da bir o qodər tez-tez damışsın". (*Qurandən*.)

golib Aslanlar meşesine çatdım. Orada bədovilər mənə hücum eləyib pullarını da, mallarını da elimden aldılar; bu şəhərə goldim, gecə qalmağa yer tapmadım, gelib burada gizləndim". Qoca bu sözləri eşidib dedi: "Oğlum, eger mən sənə min dinar, üstəlik oynına geyməyə mən dinarlıq yaxşı libas, bir dənə də min dinarlıq qatır versəm nə deyorsan?" Ələddin buna mat qalib soruşdu: "Əmican, sən bunları mənə nəyə görə verirsin?" Qoca cavabında dedi: "Mənim yanımıda olan bu oğlan qarşısın olduğudur, atasının bundan başqa heç kəsi yoxdur, mənim də bir qızım var ki, dünyada ondan başqa heç kəsim yoxdur, adı da udçalan Zübəyddir, çox gözəl qızdır. Mən onu bu cavana əro verdim, oğlan onu sevir, amma qızın ondan zəhləsi gedir, bir dəfə qızımın arını o yero getirir ki, oğlan döza bilməyib andını pozur, üç dəfə talaq andı içir, avradına da elə bu lazım imis, boşanmaq andını kimi evdon çıxbı gedir. Bu yaziq da şəhərin bütün adamlarını yiğib mənəm üstümə göndərki, avradını geri qaytarın. Mən buna dedim: "Belə şey o vaxt mümkin olar ki, sən özüna bir müavin tapasan"! Biz danişib razılışdıq, bu qərara göldik ki, müaviniyyət qərib adam tapaq, uzaq yerdə golmiş adam olsun ki, sonra heç kəs oğlanı bunun üstündə məzəmmət eleməsin. Madam ki, sən qaribən, gol bizimle gedək, qızımızın kəbinini sənə kasdırıx. Sən bu gecəni onunla qalarsan, sahər onu boşaysan, mən də sənə boyun olduqlarımın hamisini verərəm".

Ələddin könlündə dedi: "Vallah, gecəni golinin qoynunda, evdə yataqda keçirmək mənim üçün tiflərdə, dalanlıarda yatmaqdən min qat yaxşıdır!" Oğlan belə fikirləşib qoca ilə, onun qardaş oğlu - kürəkəni ile bərabər qazının yanına getdi. Qazi Ələddini görən kimi ürəyində mehrini ona saldı, üzünü qızın atasına tutub soruşdu: "Nə istəyirsin?" Qızın atası qazının cavabında dedi: "Biz isteyirik ki, bu cavan manım qızımın arına müavin olsun, burada, sizin hüzurunuzda kəbin kəsək, cehiz kimi də on min dinar yazaq. Oğlan gecəni qızımızla qalan-dan sonra səhər onu boşasa, biz ona min dinarlıq libas verərik, yox, eger boşamasısa, on min dinarı verəsə olacaqdır".

Onlar bu şərtlə qızın kəbinini ona kasdırıb, sonra qızın atası Ələddini aparıb geyindirdi, evin darvazasına gətirib orada dayandırdı, özü qızımın yanına gedib dedi: "Ala, bu də sonin kəbin kağızın. Mən səni

¹ Müsəlman qanununa görə, boşamağı üç dəfə iqnr edəndə arvad boşanmış hesab olunur, ar, boşadıq arvadı bir də yalnız o zaman evləno bilsə ki, həmin arvad başqa bir kişiyo əro gedə (lap etisi gün ondan boşansa da). Belə müvəqqəti əro "müavin" deyilir. Müavin boşamağa razılıq verməyo da bilsə.

Ələddin Əbuşamat adlı gözəl bir oğlana ərə verib şərt bağlamışam; ona bacardığın qadır yaxşı qulluq elə". Tacir kəbin kağızını qızına verib öz evinə getdi.

Bunlar burada qalsınlar, size kimdən deyim, qızın əmisi oğlundan. Onun bir ev qulluqçusu var idi, bu arvad uçaqlan Zübeydənin yanına gedib-gəldəri, oğlan da buna görə arvada hörmət elayərdi.

Oğlan ev qulluqçusuna dedi: "Ana can, əmim qızı Zübeyde o gözəl oğlunu görəndən sonra məni heç yaxın qoymayaq. Səndən rica eləyirəm, bir yol tap, hiylə işlət, qızı o oğlandan uzaq elə". Ev qulluqçusu ağasına söz verib dedi: "And olsun sənən cavanlığına, men elə elayəcam ki, o oğlan qızı heç yaxınlaşa da bilməsin". Arvad Ələddinin yanına gelib dedi: "Oğlum, böyük olan Allahın yolunda sənə bəzi məsləhətlər vermek istiyərim, manım sözümlə qulaq as. Qorxuram bu qızdan sonin başına bir bəla golsin; qoy o, tek yatsın, ona yaxın durma, heç alının ucu ilə də toxumna". Ev qulluqçusunun bu sözünü eşidib Ələddin ondan soruşdu: "Niyə axı?" Ev qulluqçusu dedi: "Onun bütün bədəni başdan-başa cüzamdır, qorxuram ki, onun azarı sənə keçər, sonin kimi gözəl cavan bedbəxt olar". Ələddin dedi: "Mən ona yaxın durmaram". Arvad oğlanın yanından çıxıb düz qızın yanına getdi, Ələddinə dediyi sözleri ona da dedi. Qız cavabında dedi: "Mən onu yaxın buraxmaram, o, tek yatar, sehar durub öz yolu ilə gedər".

Sonra qız öz kenizini çağırıb dedi: "Üstündə yemək olan bu masanı apar onun üçün, qoy şam eləsin". Keniz üstündə yemək olan balaca masanı aparıb Ələddinin qabağına qoydu, Ələddin doyunca yedi, sonra eyleşib xoş avazla yasin oxumağa başladı. Qız diqqətə qulaq asıb özlüyündə fikirleşdi ki, oğlanın avazı lap Davudun zəbor avazına oxşayır, sonra da öz-özüne dedi: "Allah bu oğlanın cüzam olduğunu deyən qanya lənət eləsin! Cüzam tutmuş adəmin səsi ayrı cür olur. Bu sözlər ona böhtəndir".

Sonra o, Hindistan məməlekətində qayrlılmış udu əlinə alıb simləri köklədi, onun sedaları altında gözəl avazla elə oxumağa başladı ki, göydə uçan quşlar bu səsi eşitmək üçün qanad saxladılar, qız belə bir şeir oxudu:

"Sevirem o gözü qara ceyranı,
Hüsnü utandırıñ sərv-irovam.

Moni radd eləyir, özgəni xoşbəxt,
Görünür Allahın budur fərməni".

Ələddin qızdan bu sözləri eşidəndə, bu beysi oxudu:

"Alqış normonuzik qədd-qamotu,
Alqış, yanğındıñ bitən güllər!"

Qız ayağa qalxdı (onun cavana məhəbbəti getdikcə artırdı), pərdəni qaldırdı; Ələddin onu görüb bu iki beysi dedi:

"Üzü ay, qəddi serv, baxışi ahu.
İlhəq nafosundan saçılır enber."

Elə bil, qam-qüssə vurğunudur qəlb,
Yardan ayrıldımi, hey qəməi səslər".

Sonra qız Allahın xoş vaxtında yaratdığı gözəl vücutunu oda ilə oynada-oynada otaqda gozisdi, ikisi da bir-birinə elə baxdı ki, ürəklərindən min ah qopdu; elə ki qızın odlu baxışının oxu cavavın ürəyinə sancıldı, oğlan bu şeri dedi:

"Göyədə ayı görüb yadına saldım
Görülüş gecəsini - o şanlı vaxtı:

Yaxşı yadımdadır, o gecə aya
Men yarın, yar monim gözümle baxdı".

Qız oğlana yaxınlaşanda, onların arasında cəmi ikicə addım qalandı cavan bu şeri oxudu:

"Öz qara saçlarından yar üç hörük düzəldti;
Bir gecə üç hörükə dönmələr oldu dörd gecə:

Göydəki dayırımı ay qoşalaşı nagahanı,
Yar aydınlıq gecədə üzünü göstərinco".

Qız da Ələddinə yaxınlaşdı, Ələddin ona dedi: "Məndən uzaq ol ki, xəstəliyin məna keçməsin!" Bu sözləri eşidən qız biləyini açdı, oğlan gördü ki, onun biləyi gümüş kimi ağappaqdır, həm də hamardur. Bu dəfə qız dedi: "Çəkil yanımdan, yoxsa moni azura salarsan, sən cüzam azarına tutulubsan". Belə olanda, Ələddin ondan soruşdu: "Sənə kim deyib ki, məndə cüzam azarı var?" Qız onun cavabında

dedi: "Bunu mənə qarı deyib". Ələddin özünü saxlaya bilməyib ucadan dedi: "Vay səni, mənə de qarı deyib ki, son cüzam tutubsan!"

Onlar qollarını açılar, qız gördü ki, oğlanın bədəni saf gümüş kimi dərdir; belə olanda, qız onu ağışuna aldı, oğlan da onu bağrına basdı, onlar qucaqlaşdır...

Şəhər açılında Ələddin arvadına dedi: "Ay menim yarımcıq şadlığım! Qarğı soni mənim əlimdən qapıb uçdu". Qız sorusdu: "Bu nə deməkdir?" Ələddin cavabında dedi: "Xanum, mən bir saatdan sonra sənin yanından getməliyəm". Qız sorusdu: "Bunu kim deyir?" Ələddin cavabında dedi: "Sənin atan dilimden kağız alıb ki, bu gün on min dinar kabın pulu vermasəm, məni qızının evində dustaq kimi saxlayacaqlar, amma mənim nəinki on min dinarım, heç bir dirhəmim de yoxdur". Belə olanda, Zübeyde ondan sorusdu: "Ay ağa, de görüm, er ixtiyarı sendədir, yoxsa onlardadır?" Ələddin cavabında dedi: "Mondodir, amma heç neyim yoxdur". Zübeyde dedi: "Bu asan işdir, heç nədən qorxma. Hələlik bu yüz dinarı götür. Əger bundan artıq pulum olsayı, vallah, nə qədər istəsən vererdim, ancaq atam öz qardaşı oğlunu elo çox istəyir ki, pullarının hamısını məndən alıb onun evinə aparıb. Hələ üstəlik qiymətli bəzək seyrlərimi de əlimdən alıbdır. İndi nə deyirəmse, elə də eleginən: sabah atam qazının qasidini sənin yanına göndərəndə..."

Şəhərizad bu yerde səhərin açıldığını görüb nağlı yarımcıq qoydu.

257-ci gecə

Elo ki iki yüz elli yeddinci gecə oldu, Şəhərizad nağlin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirler ki, arvad Ələddinə dedi: "Sabah atam qazının qasidini sənin yanına göndərəndə, qazı da, atam da sən deyəcəkdir: "Arvadım boş!" Son onlardan sorus: "Bu hansi şeritdə yazılıb ki, mən axşam arvad alım, səhər onu boşayım?" Sonra sən qazının elindən öpüb ona bəxşış verərsən, şahidlərin de elindən öpüb hərəsine on dinar verərsən, onlar hamisi başlayacaqlar sənin xeyriña danışmağa. Səndən soruşacaqlar: "Nə üçün boşanmaq istəmirsən, nə üçün səninlə bağlılığımız şortə gəro min dinari, qatırı, libası almaq istəmirsən?" Sən də onların cavabında deginən: "Zübeyde xanımın hər tükü mənim üçün min dinara deyir,

mən onu heç vaxt boşamayacağam, sizdən nə libas istovıram, nə başqa bir şey". Əger qazı səne desə: "Kəbən pulunu ver!" Onda sən də deginən: "İndi vere bilmərem, əlim aşağıdır". Qazı ilə şahidlər bu sözünü eşidib sənə rohmları gelecek, möhəllə verəcəklər ki, borcunu sonra ödəyəsən".

Onlar beləce damşıqları vaxt birdən qazının qasidi qapıını döyüd. Ələddin onun qabağına çıxdı, qasid dedi: "Get Əfəndi¹ ilə damş, qaynatın səni çağırır".

Ələddin qasida beş dinar verib dedi: "Ay qardaş, hansı şeritdə yazılıb ki, mən axşam arvad alım, səhər boşayım?" Bu sözü eşidən qasid dedi: "Bizim şeritdə belə şeyə yol verilmir. Əger sən şeritdən xəberdən deyilsənse, mən sənin vəkilim olaram". Onlar qazının yanına getdiłər. Qazı Ələddindən sorus: "Sən nə üçün arvadını boşamursan, nə üçün keşdiyim şortə gəro sənə çatışları almış istəmirsən?" Ələddin qaziya yaxınlaşıp onun elindən öpdü, ovcuna əlli dinar qoyub dedi: "Ay başımızın böyükü möhtərem qazı, hansı şeritdə yazılıb ki, mən axşam arvad alım, səhər istəməyə-istəməyə gedib onu boşayım?" Qazı onun cavabında dedi: "Müsəlmanların şeritində zorla boşatmağa yol verilmir". Onda Zübeydənən atası dedi: "Əger sən boşamasan oli min dinar kabın pulunu verməlisən". Ələddin cavabında dedi: "Mənə üç gün möhəllə verir". Qazı ucadan hökm verdi: "Üç gün azdır! O sənə on gün möhəllə verir!"

Onlar beləce razılığa gəldilər, Ələddinə dedilər ki, on gündən sonra ya kabın pulunu vermelidir, ya da arvadını boşamalıdır.

Bu şortlu razılışdan sonra Ələddin bayırda çıxdı, gedib et, düyü, orinmiş yağı, yeməyə nə lazımsa hamısını alıb eve qayıtdı, arvadının yanına giriş əhvalatı ovvəldən axıracan ona nağlı elədi. Arvadı ona dedi: "Axşamdan səhərocən min cür möcüze baş verir. Allah vergisi olan bir şair yaxşı deyibirdi:

Müləyimlik göstər qızılbaşlında,
Sobr elo üstüne belə golonda.

Gecə hamiledir bizim zamanda,
Görək nə doğaçaq dan söküldən".

Sonra arvad qalxıb xörək bişirdi, süfrə açdı, yeyib-içməyə, kef çəkib şadlıq eleməyə başladılar; sonra Ələddin ondan rica elədi ki, bir

¹ Əfəndi - qazı nazırı tutulur.

mahnı çalsın, Zübeydə udu elinə alıb elə bir mahnı çaldı ki, dağlar, daşlar bu mahnidan cana gələrdi, udun simləri arvadın səsini bütün evo yayırı, o, bülbü'l kimi cəh-cəh vurub deyirdi: "Ay manım sevgilim".

Onlar beləce kef çökir, zaraftalışb şadlıq eledikləri yerdə birdən kimsə darvazanı döyməyə başladı.

Zübeydə Ələddinə dedi: "Dur ayağa, bax gör darvazanı döyen kimdir?" Ələddin gedib darvazanı açdı, gördü ki, qabağında dörd dərvış dayanıbdir, belə olanda, onlardan soruşdu: "Ne istayırsız?" Dərvişlər onun cavabında dedilər: "Ay ağa, biz qəribik, yad ölkədən gəlmis dərvış, ruhumuza qida verən musiqidir, ince şeirlərdir. İsteyirik bu gecə sohəracan sanın evində dincələk, sonra çıxıb yolumuzla gedək. Allah özü sonin yaxşılığının əvezini verər. Biz musiqini çox sevirik, içimizde elə bir adam yoxdur ki, qəsidişlərdən, qəzallərdən, əzber bilməsin". Ələddin onlara dedi: "Bu daqıqə məsləhətələşib gəlirəm". O, arvadının yanına gedib ohvalatı ona danişdi. Zübeydə dedi: "Darvazanı aç, qoy gəlsinler!"

Ələddin gəlib darvazanı açdı, dərvişləri evo apardı, əyləndirib onlara dedi: "Xoş gəlmisiniz!" Sonra yemək götürdü; amma onlar yeməyə yaxın durmayıb dedilər: "Ağa, bizim yeməyimiz ürəyimizdə Allahı yad eledəkdir, xananda qızların şirin nəğmələridir, bu beytü deyənə vergini Allah-toala veribdir.

Sənnən görüşməkdir məramim monim.
Yeməyə can atmaq heyvana xasdır.

Biz sonin evindən ince musiqi səsi eşitdik, amma içəri gələndə musiqi kasıldı. Ah, eger biz görə bilsəydik ki, ud çalan kim idi, ağ, qara kəniz, ya da asıl-nacabəti bir qız idi?" Ələddin onların cavabında başlarına gələn bütün ohvalatı nağıl eləyib axırdı dedi: "Bu monim arvadımı, qayınatam bu xanım üçün mənim boynuma on min dinar kəbin pulu qoyubdur, özüme də on gün möhələt veribdir". Dərvişlərdən biri dedi: "Qəm yema, fikrinə ancaq yaxşı şəyler gətir. Mon dərvişlərin şeyxiyəm, qırx dərvış mənə tabedir, men onlara hökm eləyərəm. Onlardan sənə on min dinar yiğaram, qayınatamın borcunu, kəbin pulunun hamisini verərsən, indi arvadına emr elə ki, bizi ud çalsın, qulaq asib fezyəb olaq, ruhumuz şad olsun. Musiqi bəzi adamlar üçün qidadir, bir paraları üçün dormandır, bəziləri üçün də yelpikdir".

Bu dörd dərvış kim olsa yaxşıdır? Demə bunlar xəlifə Harun er-Raşid, vazir Cəfər Bərməki, Əbu Nüvəs' (ol-Həsən ibn Hani), collad Məsrur idı. Onlar bu evin yanından ona görə keçmişlər ki, xəlifənin ürəyi darıxmışdır, öz vəzirinə demişdi: "Ay vozir, ürəyin çox darixir. Çıxıb şəhəri gəzmək istəyirəm". Onlar dorví libası geyib şəhərə çıxmışdır, bu evin qabağından keçəndə musiqi səsi eşidib belə gözəl cəlib-oxuyanın kim olduğunu öyrənmək istəmişdilər.

Ələddinin qonaqları gecəni şəhərcən kef çəkdilər, şirin söhbət edilər, şəhər açılında xəlifə namaz xalçasının altına yüz dinar qoydu, onlar Ələddinlə xudahafizləşib getdilər.

Arvad namaz xalçasını qaldıranda onun altındakı yüz dinarı gördü, döntüb ərina dedi: "Bu yüz dinarı götür, xalçanın altından tapdım, onu dərvişlər çıxıb getməkən qabaq qoyublar, heç xəbərimiz də olmayıb".

Ələddin pulu götürüb bazara getdi, düyü, ərinmiş yağ, yeyib-içməye no lazımsa, hamisini aldı.

Ertəsi gün oğlan şəmləri yandırıb arvadına dedi: "Amma dərvişlər mənə boyun olduqları on min dinarı getirmədilər. Onlar elə-bəlo diləncilərdir".

Ələddinlə arvadı beləcə söhbət edəldikləri dəmdə birdən dərvişlər darvazanı döyməyə başladılar, Ələddinin arvadı dedi: "Get darvazamı aç". Ələddin darvazanı açdı, dərvişlər içəri girində onlardan soruşdu: "Mənə boyun olduğunuz on min dinarı getiribszizmi?" Onda dərvişlər dedilər: "Əfsus, onlardan heç bir şey yiğə bilmedik, amma qorxma, arxayı ol! Allah qoysa, sabah biz sonin üçün iksir düzəldəcəyik. İndi arvadına buyur bizi bir şey çalsın, axtı musiqi ürəyi şad eləyir, özü de bizi musiqini sevirik".

Zübeydə udda elə bir hava çaldı ki, bu musiqi sədalarını eşitsəydi, sal qayalar oynardı; onlar beləcə deyə-gülə, şudlana-şudlana, bir-birinə cürbəcür maraqlı ohvalatlar nağıl eləyə-eləyə heç bilmədilər şəhər haçan açıldı; elə ki şəhər açıldı, otaq nura qərq oldu, xəlifə balaca xalçanın altına yüz dinar qoydu, sonra onlar Ələddinlə xudahafizləşib getdilər.

Bu minval ilə onlar doqquz gecə Ələddinin evinə gəlib-getsədilər, hər gecə də xəlifə balaca xalçanın altına yüz dinar qoydu. Onuncu gecə oldu, onlar gəlmədilər, ona görə gəlmədilər ki, xəlifə böyük bir taciri yanına çağırıb ona demişdi: "Mənə olli tay parça hazırla, hamisə də Qahirodən getirilmiş mallar olsun..."

Şəhərizad bu yerdə şəhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

¹ Əbu Nüvəs - IX əsrin ovvəlində vəfat etmiş möşəbir arabi şairi.

258-də gecə

Ela ki iki yüz elli sakkizinci gecə oldu, Şəhriyad nağılin dahını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bəle rəvayət eləyirler ki, omirəlməmənin həmin böyük taciro dedi: "Mənə əlli tay parça hazırla, hamisi da Qahiredən gotirilmiş məllar olsun, hər tayın qiyməti min dinardan eski olmasın. Tayların üstündə qiymətini yaz, sonra da yanına bir həbaş qul gönder".

Tacir, xəlifənin emr elədiyi şeylərin hamisini gotirdi, xəlifa qula qızıl astafə-leyən, yol üçün lazımlı olan şeylər, əlli tay parça verib Qahirənin tacirbaşı, yəni Ələddinin atası Şəmsəddinin adından bir name yazdı, sonra qula dedi: "Bu tayları, onların yanındakı şeyləri götürüb tacirbaşının evinə, filan məhəlləyə get, soruş ki, Ələddin Əbuşamat harada olur; adamlar sənə onun məhəlləsini də, evini də göstərərlər".

Qul, xəlifa emr elədiyi kimi tayları da, onların yanındakı şeyləri de yükleyib yola düşdü.

Qul getməkdə olsun, size kimdən deyim, Zübeydənin emisi oğlun-dan. O, qızın atasının yanına gedib dedi: "Gedək, Ələddini vadar eləyök ki, emim qızını boşasın". Onlar Ələddinin yanına yollandılar.

Ələddinin evinə çatanda gördülər ki, orada, evin yaxınlığında əlli qatır var, onlara əlli tay yüklənilib, bir nəfər qul qura minib emr gözləyir. Quldan sorușular: "Bu taylar kimindir?" Qul cavabında dedi: "Ağam Ələddin Əbuşamatdır. Atası onun üçün mal yiğib oğlunu Bağdad şəhərinə yola salıb, bədevi'lər yolda onun üstüne hücum çəkib pullarını, məllarını əlindən alıblar, bu xəbər ağamın atasına çatanda, o, qarət olmuş məlların əvəzinə bu tayları qaturlara yükleyib meni bura göndərdi, monimlə bərabər bir dənə qatır da göndərdi ki, ona əlli min dinar, çox qiymətli bir bağlama libas, xəz cübbə, bir de qızıl aflatə-leyən yüklənilibdir". Zübeydənin atası bu sözleri eşidib dedi: "O mənim kürəkonımıdır, gol soni onun evinə aparın".

Bu vaxt Ələddin fikirli-fikirli öz evinde oyuşmuşdu; birdən darvazanı döydürən. Ələddin dedi: "Ay Zübeydə, Allah hər şeyi bizdən yaxşı bilir! Yəqin ki, atan qazımın, ya valinin adamlarını yanına göndərib".

Zübeydə dedi: "Çıx, gör nə ohvalatdu?" Ələddin aşağı düşüb darvazanı açı, tacirbaşı qayınatasını, bir de onunla golən qatura minmiş qohveyi üzlü, xoş görkəmlı həbəş qulu gördü.

Qul qatırdan düşüb Ələddinin əlindən öpdü. Oğlan ondan sorușdu: "Na isteyirsən?" Qul cavabında dedi: "Mən Misir momlekətinin tacirbaşı Şəmsəddinin oğlu Ələddin Əbuşamat ağanın quluyam, atası məni bu tapşırıqla onun yanına göndərib". Qul bu sözleri deyib namoni Ələddinə verdi, Ələddin onu aħħaq açı, gördü ki, naməda yazılıbdır:

"Name! Sevgilimi yetişən kimi,
Önündə diz çöküb, üp ayağından.

Yardan tez ayrıılma, bil ki, hoyatum,
Bil ki, rahathığım ondandır, ondan".

Salam-dua və ehtiramdan sonra Şəmsəddindən oğlu Əbuşamat! Ölüm, bil və agah ol ki, sonin adamlarının öldürülməsi, mallarının, yüklerinin hamisının qarət olunması xəbəri golib məna çatdı, qarət olunmuş malların əvəzinə sənə bu əlli tay Misir parçalarını, libasları, xəz cübbə, qızıl astafə-leyən göndərirom. Başına gəlmüş fəlakətdən qorxma!

Pullar sonin başının sədəqəsidir, oğlum, qoy heç vaxt dərd-bəla sənə yaxın durmasın. Anan, qohumların salamatdır, günləri xoş keçir, sənə çoxlu-çoxlu salam-dua göndərirlər. Mənə belə bir xəbər çatıb ki, oğlum, sən ud çalan Zübeydə adlı bir qızın ərinə müavin eləyiblər, onun üçün sonin boynuna əlli min dinar kabın pulu qoşublar. Həmin pulu, taylarla bərabər qulun Səlimlə sənə göndərirom".

Ələddin namoni oxuyub tayları qəbul etdi; qayınatasına tərəf dönbər dedi: "Hörməti qayınata, qızın Zübeydənin kabın pulunu - əlli min dinarı al, tayları da götür, özün bil, no isteyirsən elə, onları tamam sonin ixtiyarına verirəm: qazancı sonin olsun, mayasını mənə qaytararsan". Tacir onun cavabında dedi: "Yox, Allah haqqı, mən heç nə götürən deyiləm, o ki, qaldı sonin arvadının kabın puluna, bu barədə onun özü ilə daniş". Ələddin sonra ayağa qalxdı, qayınatası ilə bərabər eve getdi; bundan sonra tayları da eve gotirdilər.

Zübeydə atasından sorușdu: "Ata can, bu taylar kimindir?" Atası dedi: "Bu taylar sonin ərin Ələddininidir, bunları onun atası, bədevi erəblər əlindən aldığı malların əvəzində göndərib, hələ üstəlik oğluna

əlli min dinar, bir bağlama libas, xəz cübbə, qatır, qızıl aştafa-leyən de gönderibdir. Kəbin puluna galincə, bu işdə sən özün bilən yaxşıdır".

Ələddin yerindən qalxdı, sandığı açıp Zübeydənin kəbin pulunu onun özünə verdi; Zübeydənin əmisi oğlu bunu görüb dedi: "Əmican, qoy Ələddin mənim arvadımı boşasın". Ancaq Zübeydənin atası onun cavabında dedi: "Bu daha müşkül işdir, çünki indi ər ixtiyarı onun alındıdər".

Oğlan əmisinin bu sözünü eşidib pərt oldu, qəm deryasına batdı, çıxıb öz evinə getdi, azarlayıb yorğan-döşəyə düdü, qisməti belə imiş, çox çəkmədi ki, öldü.

Ələddin tayları alıb evə yiğandan sonra bazara getdi, özüne nə lazımsı hamisini aldı: cürbəcür yemək-icmək, örinmiş yağı aldı, hər axşam elədiyi kimi qonaqlıq düzəldti, özü da Zübeydəye dedi: "Sən o yalançı dərvişlərə bax: bize söz verdilər, sözlərinin üstündə durma-lıdır". Zübeydə dedi: "Sən özün tacirbaşı oğlusun, amma əlini cibinə salıb birçaq dirhem gümüş pul çıxardı bilmirdin, yazıq kasıb dərvişlər neyləşsinler?" Ələddin qəzəbə dedi: "Şükür olsun Allah-əsalanın kərəminə ki, bizi onlara möhtəsələmədi, bundan sonra onlar biza gəlsələr, mən darvazam açmayacağam!" Bele olanda, Zübeydə soruşdu: "Niye? Axi onların ayağı sayaqədməli, bərəkəti oldu, həm də hər gecə namaz xalçasının altına yüz dinar qoyub gedirdilər. Onlar gələndə biz darvazanı hökmən açacaqıq".

Gün batıb axşam oldu, şamları yandırıandan sonra Ələddin dedi: "Ay Zübeyda, başla, bax bir şey çal!" Birdən darvaza döyüldü. Zübeydə dedi: "Qalx ayağa, bax gör darvazanı döyen kimdir?" Ələddin həyətə çıxdı, darvazanı açıp gördü ki, dərvişlər gəliblər, ucadan dedi: "Aha, xos gəliblər, yalançılar, buyurun!" Dərvişlər onunla bərabər içəri girdilər, Ələddin onları əyləşdirdi, sonra süfrə açıp yemek gətirdi. Onlar yeyib-icməyə, kef çəkib şadlıq eləməyə başladılar.

Xeyli yeyib-icəndən, deyib-güləndən sonra onlar Ələddinə dedilər: "Ağa, biz səndən nigaran qalmışq ki, qaynatınla işin necə oldu?" Ələddin cavabında dedi: "Allah biza istadiyimizdən de artıq mal-dövlət verdi". Dərvişlər dedilər: "And olsun Allah'a ki, biz sənin derdini çəkirdik..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldıgını görüb nağılı yarımcıq qoydu.

259-ncu gecə

Elo ki iki yüz əlli doqquzuncu gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayet edirlər ki, dərvişlər Ələddinə dedilər: "And olsun Allaha, biz sənin derdini çəkirdik, sendən nigaran idik, longiməyimizə səbəb budur ki, olımızda pul yox idi". Ələddin dərvişlərin cavabında dedi: "Allah özü mənə kömək elədi, atam mənə əlli min dinar pul, əlli tay parça göndəribdir, hər tayın da qiyəmi min dinardır, üstəlik libas, xəz cübbə, qatır, bir nəfər qul, qızıl aştafa-leyən de göndəribdir. Qaynatımla barışmışım. Arvadım da şəriətlə mənimdir. Şükür olsun Allahın kərəminə!"

Ələddin bu sözləri deyəndən sonra xəlifa çölə çıxməq üçün yerindən qalxdı, vəzir Cəfər fursətdən istifadə eleyib Ələddinə torəf eyildi, ona dedi: "Mərifətli ol: sən əmirəlməməninin möclisində oyləşibson". Ələddin soruşdu: "Əmirəlməməninin möclisində men hansı mərifətsizlik elədim ki? Bir də sizin hansınız əmirəlməməniniz?" Cəfər cavabında dedi: "Səninlə danışan, çölə çıxməq üçün yerindən qalxıb gedən əmirəlməmənin Harun er-Rəşiddir, mon də onun vaziri Cəfəram, bu da cellad Məsrurdur, bu da Əbu-Nüvəs əl-Həsən ibn Hanidir. Ələddin, bir fikirləş, qır Qahirədən Bağdadə neçə günlük yoldur?" Ələddin onun cavabında dedi: "Qırx beş günlük yoldur". Onun bu cavabını eşidib Cəfər dedi: "Sənin mallarını cami on gün bundan qabaq əlindən alıblar, heç fikirləşməsən ki, başına gələn əhvalatın xəberi bu on gündə necə gedib atana çata bilər, o da sənə bu qədər mal-dövlət göndərə bilər, özü də qırx beş günlük yolu belə tez gəlib bura çıxa bilər?" Ələddin soruşdu: "Ay ağa, bəs bu şəyleri kim göndərib?" Cəfər cavabında dedi: "Əmirəlməmənin, xəlifa göndərib, aksi o sənət xatırını istayır".

Onlar beləcə danışdıqları zaman birdən xəlifa qayıdib gəldi. Ələddin yerindən qalxdı, oyılıb onun qabağında yeri öpdü, sonra dedi: "Allah sənin kölgəni bizim üstümüzdən əskik eleməsin, ya əmirəlməmənin, Allah sənin ömrünü uzun eləsin, heç kəsi sənin mərhəmətindən məhrum eleməsin!" Xəlifa dedi: "Ay Ələddin, sənin işin ki yaxşı qurtarıb, qoy bu münasibətlə Zübeydə bizim üçün çalıb-oxusun".

Zübeyde udu eline alıp məhərətlə elə bir hava çaldı ki, daş-dıvar şad oldu, udun simləri dile gəldi, otağı: "Ay sevgilim" sedaları başına aldı.

Onlar geconı seherəcan kef çökdilər, seher açılında xəlifə Ələddin dədi: "Sabah divanxanaya gələrsən". Ələddin cavabında dədi: "Baş üstə, itaet borcumdur, ya emirəlmöminin, Allah sənin canını sağ elesin, insallah sabah hüzuruna gələrem!" Ertəsi gün Ələddin on məcmeyi götürüb onları gözəl hədiyyələrlə doldurdu, divanxanaya getdi. Xəlifə divanxanada taxtda əyləşmişdi, birdən Ələddin divanxananın qapısından içəri girib bu şerî dədi:

"Zəfərlə bəzənsin ömrünün yolu,
Paxılılıq bağımı diidsin yadlannı.

Sənin ömrün uzun, üzün ağ olsun,
Açılib gülməsin üzü egyptan!"

Xəlifə Ələddinə dədi: "Xoş gəlmisen, ay Ələddin". Ələddin de onun cavabında dədi: "Ya emirəlmöminin, peyğəmbərimiz də (Allah ona rəhmet elesin!) hədiyyə qəbul əleyərdi, bu on məcmeyinin içərisində olanlar da məndən sənə hədiyyəyirdi". Xəlifə hədiyyəni Ələddinden qəbul əldə, Ələddin divanxanada əylesəndə birdən onun qaynatması – Zübeydənin atası içəri girdi.

Qaynatması Ələddinin onun yerində oturduğunu, Ələddinin eynində faxır libas olduğunu görüb emirəlmömininə dədi: "Qibleyi-ələm sağ olsun, bu oğlan na üçün mənim yərimdə əyləşib!" Xəlifə onun cavabında dədi: "Mən onu tacirbaşı təyin etdim, vezife həmşəsilik deyil, müvəqqət idir, sən vəzifəndən kənar olunmusan". Bele olanda, Zübeydənin atası ucadan dədi: "Xoşbəxtlik bizden bizi qayıtmışdır! Cox yaxşı iş görmüsən, ya emirəlmöminin, Allah bizlərdən en yaxşısını işlərimizə encam çəkən elesin. Neça-neçə kiçik adamlar böyük adam olublar!" Bundan sonra xəlifə Ələddinə bir fərman yazıb onu valiye verdi, vali fərmani məşəlciyə verdi, o da fərmani divanxanada oxudu: "Ələddin Əbuşamatdan başqa tacirbaşı yoxdur! Onun sözüne hamı qulaq asmalıdır, hamı ona hörmət eleməli, yuxarı başda əyləşdirmelidir".

Divanxana dağlıandan sonra vali carçını da yanına salıb Ələddinin qabağınca getdi, carçı car çəkib deyirdi: "Cənab Ələddin Əbuşamatdan başqa tacirbaşı yoxdur!" Onlar beləcə Bağdadın bütün meydanlarını dolandırlılar. Carçı car çəkib deyirdi: "Cənab Ələddin Əbuşamatdan başqa tacirbaşı yoxdur!"

Şəhər açılında Ələddin bir dükən açıb qulunu dükənda alver eləmek üçün əyleşirdi. Ələddin özü hər gün atə minib xəlifənin divanxanasına, öz vəzifəsi başına gedirdi...

Şəhərizad bu yerde seherin açıldığına görüb nağılı yarımcıq qoydu.

Elə ki iki yüz altmışinci gecə oldu, Şəhərizad nağılin dalmı danışmağa başlayıb dədi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirlər ki, Ələddin hər gün atə minib xəlifənin divanxanasına, öz vəzifəsi başına gedirdi.

Günlərin bir günü Ələddin, hemişəki kimi, xəlifənin hüzurunda öz yerində əyleşmişdi. Birdən birisi xəlifəyə dədi: "Ya emirəlmöminin, sənin həmsüfrən filansədən yana basın sağ olsun, o, Allah rəhmətinə gedib, ömrünü sənə bağlışayıbdır". Xəlifə soruşdu: "Ələddin Əbuşamat haradadır?" Ələddin ayaga qalxbı xəlifənin hüzurunda dayandı, xəlifə Ələddini görüb on gözel bir libas bağışladı, onu özüna həmsüfrə elədi. Ələddin xəlifənin yanında qalıb onunla bir yeyib-icirdi.

Elə oldu ki, günlərin bir günü Ələddin hemişəki kimi öz yerində oturub xəlifəyə xidmət elədiyi vaxt birdən bir əmir əlində qılınca-qalxan içəri girib dədi: "Ya emirəlmöminin, altmışlar başçısından¹ yana basın sağ olsun, bu gün o, vəfat elədi". Xəlifə əmr elədi ki, Ələddinə faxır libas versinlər, həm də onu vəfat elemiş başçının yerinə altmışların başçısı təyin elədi.

Altmışlar başçısının nə arvadı, nə də övladı var idı, buna görə də Ələddin gedib onun var-dövlətinə yasaq qoydu; belə olanda, xəlifə Ələddin dədi: "Onu dəfn elə, nə qədər pulu, qulu, kənizi, nökeri qalıbsa, hamısı sənin olsun".

Bundan sonra xəlifə yaylığıni yellətdi, divanxana dağıldı. Ələddin divanxanadan çıxdı, onun sağ tərəfində seherin sağ tərəfinin rəisi Əhməd Dənəf öz qırx qolbayıysi ilə, solunda seherin sol tərəfinin rəisi Həsən Şuman özünün qırx qolbayıysi ilə gedirdi.

Ələddin üzünü Həsən Şumanla onun adamlarına tutub dədi: "Rois Əhməd Dənəfdən rica əlayın, beləkə Allahan izni ilə o məni oğulluğ'a

¹ "Altmışlar başçısı" – altmış altı müşayitçisi olan horbübaşı

götürə". Belə olanda, rois onu oğulluğu götürüb dedi: "Mən də, mənim qız qolbeyim da hər gün sənin qabağınca divanxanaya gedəcəyik".

Ələddin bir neçə gün xəlifin yanında xidmət etdi. Günlərin bir günü elə oldu ki, Ələddin divanxanadan çıxbı Əhməd Dənəfələ qolbeyilərini buraxıb, öz yolu ilə evinə getdi. Ələddin arvadı udçalan Zübeyde ilə əyləşdi, şamları yandırdı, sonra Zübeyde subağına çıxmak üçün ayaga qalxdı, Ələddin yerində oturmuşdu. Birdən bərk qışqırı eşidi, qışqırın kim olduğunu bilməkdən ötrü tələsik yerindən qalxdı, gördü ki, qışqırın onun arvadı udçalan Zübeydədir, o, yərə serilibdir. Ələddin elini onun üzəyinən üstüna qoyub gördü ki, arvadı ölübdür.

Zübeydənin atasının evi Ələddinin evi ilə üzbeüz idi, Zübeydənin atası qışqırı eşidib soruşdu: "Ələddin ağa, nə olubdur?" Ələddin cavabında dedi: "Ata can, qızın Zübeydən yana basınq sağ olsun, amma, ata can, ölüye ehtiram budur ki, onu dəfn eleyəsən".

Səhər açılında Zübeydəni dəfn etdilər, Ələddin Zübeydənin atasına, Zübeydənin atası da Ələddinə təskinlik verməyə başladı.

Udçalan Zübeydənin aqibəti belə oldu. İndi sizə kimdən deyim, Ələddindən. O da matəm paltarı geyib divanxanaya getmədi, onun gözəri yaşı, ürəyi dərdli idi.

Bir gün xəlifa soruşdu: "Ay vezir, Ələddin niyə divanxanaya gəlmən?" Vəzir cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, Ələddin arvadı Zübeydənin dərdini çekir, onun yasını saxlayır". Belə olanda, xəlifa vezirə dedi: "Biz de ona başsağlığı verməliyik". Vəzir dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!" Xəlifa vezirə, bir neçə nökrələr saraydan çıxbı ata mindilər, Ələddinin evinə tarof yola düşdülər. Ələddin oturmuşdu, birdən gördü xəlifa ilə vezir, onun adamları galırılar, Ələddin qalxbı onların qabağına çıxdı, xəlifənin hüzurunda eylib yeri öpüd, xəlifa ona dedi: "Allah sənə acr versin!" Ələddin də dedi: "Ya əmirəlmöminin, Allah sənə ömrünü uzun eləsin, səni bizo çox görməsin". Xəlifa soruşdu: "Ay Ələddin, sən nə üçün divanxanaya gəlmirsən?" Ələddin onun cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, arvadım Zübeydənin dərdini çəkib yasını saxlayıram". Xəlifa dedi: "Dərd-qəməndən el çək. Sənin arvadın Allah-təalanın izni ilə rəhmətə gedibdir, dərd-qəmənən kəmək eləməz". Ələddin dedi: "Ya əmirəlmöminin, arvadının dərd-qəməndən, siz məni onun yanında basdırıdan sonra el çəkəcəyəm". Onda xəlifa dedi: "Olub keçənlərin əvvəzini Allah özü verər, ölümdən heç kesi nə hiylə qurtarar, nə də pul. Bu şəri deyənə Allah rəhmət eləsin:

Uzun ömür sürüb ağ gün görso da,
İnsanın son yeri mazardır, mezar.

Madam ki, gözünü torpaq örtəcək,
No haqla "xoşbəxtom" – deyir adamlar?"

Xəlifa, Ələddinə təselli verib qurtarandan sonra ona tapşırı ki, divanxanaya gəlsin; sonra çıxbı öz sarayına getdi. Ələddin gecəni yatdı, səhər açılında ata minib divanxanaya gəldi. İçəri girdi, xəlifənin hüzurunda eylib yeri öpüd, xəlifa Ələddinin xətrinə taxtında oturduğu yerde tərpanıb ona dedi: "Xoş gəlmisin!" Bundan sonra onu salamladı, əvvəlki yerində əyləşdirib dedi: "Ay Ələddin, bu axşam sən monə qonaqsan".

Sonra xəlifa Ələddini götürüb öz sarayına gəldi, xəlifa öz kənizlərindən Qut ol-Qüləb adlı birisini çağırıb ona dedi: "Ələddinin Zübeydə adlı bir arvadı var idi. Bu arvad, ari dərdli olanda onu ayləndirirdi. Allahın izni ilə o, vəfat etdiyib, mən istəyirəm ki, son udu götürərsən, müsiki havalarının on yaxşısını onun üçün çalıb onun dərd-qəməni dağıdasan..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığına görüb nağılı yarımcı qoysdu.

Ela ki iki yüz altmış ikinci¹ gecə oldu, Şəhrizad nağılin dahını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əlavirlər ki, xəlifa kənizi Qut ol-Qüləbə dedi: "Mən istəyirəm ki, sən udu götürərsən, müsiki havalarının on yaxşısını onun üçün çalıb dərd-qəməni dağıdasan..."

Kəniz udu elinə alıb çox gözəl bir hava çaldı; xəlifa dedi: "Ələddin, bu kənizin səsini nə deyo bilərsən?" Ələddin cavabında dedi: "Zübeydənin səsi bunun səsindən yaxşı idi, amma bu kəniz udu məharatla çalır, udun sosından qayalar da dilə golir". Xəlifa soruşdu: "Bu kəniz sənin xoşuna golır mı?" Ələddin cavabında dedi: "Xoşuma golır, ya

¹ Orijinalda 260-ci gecədən sonra 262-ci gecə golir.

omiralmöminin". Onda xelife dedi: "Başıma, babalarımın qəbrini and olsun ki, bu koniz öz qulluqçuları ilə məndən sənə hədiyyədir".

Ələddin belə güman elədi ki, xelife onuyla zarafat eləyir, səhor açılında xelifa öz kənizi Qut al-Qülubun yana galib ona dedi: "Mən səni Ələddinə bağışlamışam". Xelisinin bu sözünü eşidən kəniz şad oldu, çünki Ələddin görüb ona vurulmuşdu.

Bundan sonra xelife saraydan keçib divanxanaya geldi, həmbalları çağırıb onlara dedi: "Qut al-Qülubun şeylərini Ələddinin evinə aparn, onu öz kənizləri ilə bərabər kəcavayə mindirin". Həmballar Qut al-Qülubun kənizlərini, şeylərini götürüb Ələddinin evinə getirdilər, xelife axşaməcan divanxanada oturdu, divanxana dağıldan sonra öz sarayına getdi.

Xelife burada qalsın, sizə kiindən deyim, Qut al-Qülubdan. O, kənizləri ilə bərabər (hərəməgalarından savayı, kənizlər qırx nəfər idi) Ələddinin sarayına girəndə iki hərəməgasına dedi: "Biriniz darvazanın sağ tərəfində balaca kürsüdə əyleşin, o biriniz sol tərəfində əyleşin, Ələddin galəndə onun olundan öpüb deyin: "Xənimiz Qut al-Qülub rica eləyir ki, saraya onun yanına gələsən. Xelife onu kənizləri ilə birlikdə sənə bağışlayıbdır".

Hərəməgaları onun cavabında dedilər: "Baş üstə, itaət borcumuzdur!" Onlar Qut al-Qülubun buyurduğu kimi elədilər. Ələddin galəndə gördü ki, darvazanın ağızında xəlifənin iki hərəməgası oturubdur.

Ələddin buna mat qalıb öz-özüne dedi: "Bəlkə bu mənim evim deyildir?! Yoxsa, bə nə məsələdir?" Hərəməgaları onu görüb ayağa qalxdırlar, onun əllerindən öpüb dedilər: "Biz xəlifənin nökərləri, Qut al-Qülubun qullarıyıq. Qut al-Qülub sono salaməməndər deyir ki, xelife onu öz kənizləri ilə bərabər sənə bağışlayıbdır. Qut al-Qülub rica eləyir ki, onun yanına gələsən". Ələddin cavabında dedi: "Ona deyin ki, xoş golibdir, ancaq nə qədər ki, o mənim evimdədir, mən onun yanına qədem basmaram, çünki ağaya halal olan, nökəre haramdır". Bir də ondan soruşun: "Xəlifənin evində gündəlik xərci on çoxu nə qədər idi?"

Hərəməgaları Qut al-Qülubun yanına gedib bunu sorusduqda o dedi: "Mənim xərcim günde yüz dinar id". Onda Ələddin öz-özüne belə fikirledi: "Mənim neyime garəkdir ki, xelife Qut al-Qülubu mənə bağışlayırdı, mən də ona bu qədər pul xorçloyordum, amma çərə yoxdur". Bu minval ile Qut al-Qülub bir neçə gün onun evində qaldı. Ələddin hər gün ona yüz dinar verirdi. Günlerin bir günü Ələddin

divanxanaya gəlmədi, bunu görən xolifa dedi: "Vəzir Cəfor, mən Qut al-Qülubu Ələddinə ona gərə bağışladım ki, arvadından sonra ona təsəlli olsun: bəs nə üçün o biziñən uzaqlaşdırıb? Vəzir cavabında dedi: "Ya emirəlmöminin, doğru deyiblər ki, möşquqəsilə görüşənlər dostla-rını yaddan çıxarırlar". Onda xelife dedi: "Bolğu da onun divanxanaya gəlməməsinin başqa bir səbəbi var. Gedək bir ona dəyək".

Bir neçə gün bundan avval Ələddin vəzirə demisi: "Mən xolifəyə şikayetlenmişdim ki, arvadım udçalan Zübeydanın dordunu çökirəm, xelife da Qut al-Qülubu mənə bağışladı". Vəzir onun cavabında demisi: "Xelife sanın xatrını istəməsəydi, Qut al-Qülubu sənə bağışlamazdı. Ay Ələddin, dərجمənən onunla yatmışsan?" Onda Ələddin dedi: "And olsun Allaha, yox, mən hələ onuna yatmamışam". Vəzir soruşdu: "No üçün?" Ələddin cavabında dedi: "Ağaya halal olan nökəre haramdır".

Bundan sonra xelife ilə Cəfor libaslarını dayışb Ələddini görməyə getdilər. Az getdilər, çox getdilər, bir müddət yol getdilər, gelib onun evinə çatdırlar.

Ələddin onları tanıyb ayağa qalxdı, xəlifənin olindən öpdü; xolifa onun pərişan olduğunu görüb dedi: "Ay Ələddin, son niyə belə pərişan-san? Məgər son hələ Qut al-Qülubla yatmışsan?" Ələddin cavabında dedi: "Ya emirəlmöminin, aqanın halası nökəre haramdır, mən indiyə-cən onuna yatmamışam, onun nə endə, nə üzündə olduğunu bilmirəm. Mənim yaxamı ondan qurtar!" Xelife dedi: "Mən onuna görüşüb halını soruştıraq istəyirəm". Ələddin cavabında dedi: "Baş üstə, itaət borcumdur, ya emirəlmöminin!" Onda xelife Qut al-Qülubun yanına getdi..."

Şohrizad bu yerdə səhərin açıldıqını görüb nağılı yarımcı qoydu.

Ela ki iki yüz altmış üçüncü gecə oldu, Şohrizad nağılı dahil damışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, xolife Qut al-Qülubun yanına girəndə qız yerdən qalxdı, oylib onun qabağında yeri öpdü. Xolife ondan soruşdu: "Ələddin seninlə yatabdır?" Qut al-Qülub xəlifənin cavabında dedi: "Vox, ya emirə-

mominin. Men onun yanına adam gönderdim ki, yanına gelsin, ancaq o, razi olmadı".

Xelîfe ona emr elâdi ki, saraya qayıtsın, sonra da Ələddinə dedi: "Bizdən uzaqlaşma".

Bundan sonra xelîfe öz evine qayıdı. Ələddin o gecenî yattı, sohər divanxanaya gəldi, altımişların başçısı yerində eylesədi.

Xelîfe öz xâzinedarına emr elâdi ki, vəzir Cəfərə on min dinar versin; xâzinedar on min dinar getirib Cəfərə verdi. Xelîfe ona dedi: "Sən tapşırıram ki, qul bazارına gedəsən, on min dinara Ələddinə bir kəniz alasan". Cəfər xâlifənin amriñna itaat əleyib çıxdı, Ələddiniñ de özü ilə götürüb qul bazarına getdi.

İş belə getirdi ki, xâlifənin Bağdada vali teyin elâdiyi emir Xalid də öz oğluna kəniz almaq üçün bazara gəlməşdi, bunun da səbəbi o idi ki, valinin Xatun adında bir arvadı var idi. Bu arvad sıfətdən cırkın bir oğlan doğmuşdu; oğlanın adı Həbezələm Bəzzəzə idi. Bu oğlan iyirmi yaşına çatmışdı, amma təmminmeyi bacarmırdı, onun atası heç kəsden qorxuslu olmayan qoçqaz bir adam idi, at oynadı, gecə vuruşmasında özünü oda atardı.

Günlerin bir günü Həbezələm Bəzzəzə gecə yatlığı vaxt onu şeytan aldadır, oğlan bunu anasına danışır. Anası buna şad olur, əhvalatı erinə danışır deyir: "İstəyirəm ki, onu evləndirək, onun evlənməli vaxtidir". Vali deyir: "O, kifirin biridir, ondan üfunat iyi gəlir, vəhşi kimidir, heç bir arvad ona əra getmez". Həbezələmin anası onun cavabında deyir: "Gəl ona bir kəniz afaq".

Allah-taala ela cələyir ki, vezir Ələddin bazara gəldiyi gün emir Xalid də öz oğlu Həbezələm Bəzzəzə ilə bazara gəlirlər; onlar bazarda olanda bir də gördülər ki, bir naşer dəllal özüyle boraber gözəl, qoşəng, təndürüst, boylu-buxunlu bir kəniz getirdi, vezir bunu görəndə dedi: "Ay dəllal, bu kəniz üçün min dinar teklif elə".

Dəllal kənizle birlikdə valinin yanından keçib gedəndə, Həbezələm Bəzzəzə ona baxdı, üreyindən min ah qopdu, o, bir könüldən min könüllə qızı aşiq olub dedi: "Ata can, bu kənizi məne al!" Dəllal da qızı hərraca qoydu, vali qızın adını soruşdu, kəniz də cavabında dedi: "Menim adım Yasəməndir". Belə olanda, vali oğlana dedi: "Oğlum, kəniz sonin xoşuna gəlirsə qiymatını artır". Həbezələm soruşdu: "Ay dəllal, sən neçə qiymat qoyubsan?" Dəllal cavabında dedi: "Min dinar". Həbezələm dedi: "Mən min bir dinar verirəm". Növbə Ələddino çatanda

qızı iki min dinar teklif elədi, valinin oğlu hər dəfə bu qiyməti bir dinar artırırdıqca Ələddin min dinar artırdı.

Axırda valinin oğlu qoşoblonib soruşdu: "Ay dəllal, bu qızın manım verdiyim qiyməti artırın kimdir?" Dəllal cavabında dedi: "Vəzir Cəfərdir, konizi, Ələddin Əbuşamatı almaq istəyir".

Xülasə, Ələddin kənizə on min dinar teklif elədi, kənizin sahibi qızı ona verib pulu aldı, Ələddin kənizi götürüb ona dedi: "Mən Allah-taala xatrine səni azad cələyirəm!" Sonra Ələddin qızın kabınıñ kəsdirib öz evinə apardı.

Dəllal öz haqqını alıb evinə qayıtmış istəyəndə valinin oğlu onu yanına çağırıb soruşdu: "Kəniz ham?" Dəllal cavabında dedi: "Onu Ələddin on min dinara aldı, azad elayəndən sonra kabınıñ kəsdirib evinə apardı". Oğlan qəm dəryasına batdı, dördü artı, kənizə olan məhəbbətindən eve xəste halda qayıdış yatağı düşdü, yeyib-icmədi, onun eşq dərdi gündən-güna artdı.

Anası onu xəstəhal görüb soruşdu: "Allah seni saxlaşın, oğlum, senin xəstəliyinə səbəbi nedir?" Oğlan cavabında dedi: "Ancaq, Yasa-məni məne al!". Anası dedi: "Çiçək satan buradan keçəndə men sənə bir səbət yasəmən alaram". Oğlu dedi: "Mən iylənilən yasəməni deyil, atamın məne almaq istədiyi Yasəmən adlı kənizi deyirəm". Anası arından soruşdu: "Sen nə üçün o kənizi oğluma almudun?" Vali cavabında dedi: "Ağamın halası nöküre haramdır. Bir də ki, o kənizi almaqə mənim gücüm çatmadı; onu almışlarıñ başçısı Ələddin aldı".

Cavan oğlanın xəstəliyi gücləndi, onun yuxusu çəkildi. O, yemək-icməkəndən qaldı. Anası başına qara bağladı.

Günlerin bir günü anası öz evində oturub oğlunun dərdini çəkdiyi vaxt birdən bir qarı içəri girdi, ona "oğru Əhməd Qəmaqımın anası" deyordılar. Bu oğru divarların ortasını deşib yuxarı otaqlara qalxardı, gözdən tük apardı, bu murdar sıfotların hamisi əşəqliqdən oda var idi; sonra onu keşikçilərin başçısı teyin elədirdi, bir dəfə Əhməd nəyənə oğur-ladıqda yerde əle keçdi, vali onu yaxalayıb xâlifənin hüzuruna gətirdi.

Xelîfe onu qanlı talada öldürməyi emr elâdi, ancaq Əhməd vezir-dən kömək istədi (xâlifənin yanında vezirin sözü yerə düşməzdı), vezir xâlifədən ona aman istədi. Onda xelîfe soruşdu: "İnsanlara ziyan vuran bir bələya son niyə aman isteyirsin?" Vəzir cavabında dedi: "Ya əmirelməmənin, onu zindanına saldır. Zindanı tikan adam ağılı adam imiş, çünki zindan dirilər üçün məzar, düşmənlər üçün şadlıq yeridir".

Xelifa əmr elədi ki, Əhmədi zencirləşinlər, həm də zencirinin üstündə bu sözleri yazarınlar: "Həmişəlik, ölənə qəder! Əhmədin zənciri yalnız mürdeşir taxtasının üstündə açılacaqdır". Əhmədi el-qolu zəncirli zindana saldırlar.

Onun anası vali əmir Xalidin evinə gedib-gəldi, arvad oğlunun yanına zindana gəlib ona dedi: "Mən sənə deməmişdim ki, pis əməllerden el çək!" Əhməd anasının cavabında dedi: "Ana can, bu, Allahın əmriddir, sen valinin arvadının yanına gedəndə ondan xahiş ele, qoy valiya dil yetirsin, vali mene kömək eləsin".

Qarı valinin arvadının yanına galib gördü ki, arvad başına qara bağlayıb; belə olanda, ondan soruşdu: "Sən niyə qəm-qüssəyə batmışan?" Valinin arvadı cavabında dedi: "Dərdim oğlum Həbəzələm Bəzzəzənin həlak olması dərdidir". Qarı onun bu sözünü eşidib soruşdu: "Allah sənən oğlunu hifz eləsin! Ona nə olub?" Valinin arvadı əhvalatı əvvəldən axıracan ona nağıl elədi. Onda qarı soruşdu: "Mən bir hiyəl qurub sənən oğlunu bu belədan xilas eləsem, ne deyərsən?" Valinin arvadı cavabında dedi: "Axi sən na eləya bilsən?" Qarı cavabında dedi: "Mənim oğru Əhməd Qəmaqım adlı bir oğlum var, o, el-qolu zəncirli zindanda yatar, onun zəncirlərinin üstündə yazılıb: "Həmişəlik, ölənə qəder". Durayaq, an yaxşı libasını gey, bəzən, an qiyəmtli daş-qasını tax, erini güle-güla, mehriban qarsıla, erin səndən kisişlərin istədiyi şeyi istəyəndə razı olmayıb ona deginen: "Qeribə işdir! Kişi öz arvadı ilə istədiyini elemeyince ondan el çəkmir, arvadın kisişdən bir isteyi olanda, kişi onun sözünü qulaq ardına vurur". Onda erin səndən soruşaqq: "Sənə nə lazımdır?" Sən de cavabında deyərsən: "Əvvəlcə mənə and iç". O öz başına and içəndən sonra deyərsən: "Mənim talağıma and iç". Sənən talağına and içmeyincə yola gəlmə; sənən talağına and içəndən sonra ona deyərsən: "Rəislərindən Əhməd Qəmaqım adlı birisini sənən zindanına salıblar, onun yaxşı, feqir bir anası var, o, hüzurunda üzüüste yera döşənib məni sənən yanına göndəribdir, özü de belə deyibdir: "Qoy vali xəlifənin hüzuruna gedib oğlum üçün xəlidən rica eləsin, xəlifə günahından keçib ona xəlot versin".

Həbəzələmin anası dedi: "Baş üstə, itaet borcumdur!" Vali öz arvadının yanına gələndə..."

Şəhrizad bu yerde səhərin açıldığıni görüb nağılı yarımcıq qoysu.

264-ü gecə

Elə ki iki yüz altmış dördüncü gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirler ki, vali arvadının yanına gələndə arvadı hər şeyi qarı deyən kimi elədi, onda vali arvadının talağına and içdi. Arvadı ona izin verdi, vali gecəni arvadının yanında qaldı, sahər açılında qüsul əleyib sahər namazını qılandan sonra zindana gəlib dedi: "Ay oğru Əhməd Qəmaqım, sən gördüğün işlərdən tövbə əleyirsənmi?" Əhməd cavabında dedi: "Mən Allahın yoluna qayıtmışam, Allahın hüzurunda sidq ürkəle "estəğfürlullah" deyib tövbə əleyirəm". Vali onu zindandan çıxarıb el-qolu zəncirli xəlifənin divanxanasına gotirdi.

Vali xəlifəye yaxınlaşdı, onun hüzurunda əylib yeri ödü, xəlifə soruşdu: "Ay əmir Xalid, mendən nə isteyirsən?" Vali xəlifənin hüzurunda el-qolu zəncirli dayanmış Əhməd Qəmaqımı göstərdi. Xəlifə soruşdu: "Ay Qəmaqım, sən hələ sağsan?" Əhməd cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, badbaxtliyin üzü bərk olur." Xəlifə bu sözleri eşidib dedi: "Ay əmir Xalid, sən onu bura na üçün getirmisin?" Vali cavabında dedi: "Onun kiməsiz, yaxşı bir anası var, bu Qəmaqımdan başqa heç kəsi yoxdur. Yaxşı arvad - bu Əhmədin anası sənən qulunun qabağında füzüstə yera düşüb, sənən hüzurunda iltimas eleməyi mendən rica əleyibdir. Ya əmirəlmöminin, onun oğlunun qollarındaki zənciri açırsan Qəmaqım elədiyi günah işlər üçün tövbə elər, sən do onu əvvəlki kimi, keşikçilərin rəisi toyin elərsən. Xəlifə Əhməd Qəmaqımdan soruşdu: "Keçmiş əməllerindən tövbə əleyirsənmi?" Əhməd Qəmaqım cavabında dedi: "Ya əmirəlmöminin, man Allahın hüzurunda tövbə əleyirəm". Xəlifə əmr elədi ki, domırçı gatırınlər, Əhmədin qollarının zəncirini mürdeşir taxtasının üstündə açısnlar.

Xəlifə, Əhmədi keşikçilərin rəisi toyin əleyib tapsırdı ki, yaxşı dolansın, düz adam olsun. Əhməd xəlifənin alındıq ölübü keşikçilərin roisi libasında divanxanadan çıxdı; hamı onun raiş olmayımdan damışdı. Əhməd öz vəzifəsində bir müddət qalandan sonra anası valinin arvadının yanına geldi. Valinin arvadı dedi: "Allaha çox şükür olsun ki, oğlun zindandan sağ-salamat çıxdı. Niyo son ona demirsən ki, bir iş

düzelidib kəniz Yasəmoni manım oğlum Həbəzələm Bəzzazənin yanına gətirsin?" Qarı onun cavabında dedi: "Baş üstə, mən ona deyərəm". Sonra oradan çıxış oğlunun yanına gəldi. Oğlunun serxoş olduğunu görürəm dedi: "Oğlum, senin zindandan xilas olmağının sababkarı ancaq valinin arvadıdır, valinin arvadı istəyir ki, sen bir iş düzəldib Ələddin Əbuşamatın öldürsən, kəniz Yasəmoni onun oğlu Həbəzələm Bəzzazənin yanına gətirərsən". Əhməd dedi: "Bundan asan na var ki! Mən elə bu gecə hökmən bir iş görərəm".

O gecə ayın əvvəli idi. Xəlifənin belə bir adəti var idi ki, hər ayın əvvəlinde ya bir qul, ya bir kəniz azad eləyordı, ya da buna oxşar bir iş görərdi ki, bu münasibatla də gecəni Zübeydə xatunun¹ yanında qaları; xəlifənin belə bir adəti var idi ki, şahlıq libasını soyunub təshəbəni, xəncərini, hökmdarlıq üzüyünü sarayda, şahlıq taxtının üstündə qoyardı.

Xəlifənin bir qızıl çırğı da var idi; bu çırqadan qızıl zəncirə düzülmüş üç dənə qıymətli daş-qas asılmışdı, xəlifa bu çırğı çox istəyirdi. O, xacələri libasının, o biri şeylərin keşiyində qoyub Zübeydə xatunun otaguña girdi.

Ögrü Əhməd Qəmaqim də gecənin, Süheyil ulduzunun çıxmığını, məlxülatın yuxuya getməyini, Allahın onların hamısının üstünə pərdə çəkməyini gözləyəndən sonra qılınımı siyirib sağ elinə aldı, sol elinə bir qarmaq götürüb xəlifənin sarayına yaxınlaşdı, kendir nərdivanı götürdü, qarmağı xəlifənin taxtı qoyulmuş otağın divarına band eləyib nərdivanla dama dirşədi, otağın damının üstündəki qapının açıb oraya endi.

Otağa enəndə gördü ki, xacələr yatıblar, Əhməd onlara bıhusları verib xəlifənin libasını, təshəbəni, xəncərini, yayılığını, üzüyünü, qasa-daşlı çırğı götürdü, otağa girdiyi yerden de bayır çıxdı, düz Ələddin Əbuşamatın evinə gəldi. Ələddin o gecə Yasəmoni qucaqlaşib yatmışdı. Yasəmoni de gecə ondan uşaqla qalıb hamile olmuşdu.

Ögrü Əhməd Qəmaqim divardan aşib Ələddinin otağına endi, otağın aşağı tərəfindəki mərmər lövhəni çıxardı, burada bir çala qazdı, şeylərin bir qismını oraya qoyub, bir qismını özündə saxladı. Sonra mərmər lövhəni olduğu kimi yerinə qoydu, otağa girdiyi yerden bayır çıxıb öz-özünə dedi: "Man oturub içəcəyem, çırğı qabağıma qoyub onun işində piyalə qaldıracağam".

¹ Zübeydə - Harun ar-Reşidin arvadlarından biridir.

Əhməd Qəmaqim öz evinə gəldi, sohər açıldıqda xoliso Zübeydonin yanından çıxanda na görən yaxşırıdır? Gördü ki, xacələr bıhuş uzanıblar, onları yuxudan ayıldib olını uzadanda nə libası, nə üzüyünü, nə təsbehini, nə xəncərini, nə yaylığı, nə da çırığı tapdı.

Bela olanda, xalifa elə bərk qəzəbləndi ki, qəzəb libasını geydi (bu, qırmızı libas iddi), keçib divanxanada taxtla oyləşdi, vezir xəlifənin hüzuruna gəldi, eylib onu qabağında yeri öpəndən sonra dedi: "Allah əmirəlməmiminin dərd-boladın uzaq eləsin!". Onda xəlifə dedi: "Ya vezir, bəla böyükdür". Onda vezir sorusunu: "Nə olubdur?" Xəlifə baş verən əhvalatı əvvəldən axıracan vezirə nağlı eldi. Bu dəmdə vali at belində, Əhməd Qəmaqim onun üzəngisini yanında galırdı.

Vali xəlifənin çox qəzəbli olduğunu gördü, xəlifə valini görüb ondan sorusunu: "Ay emir Xalid, Bağdadda işlər necədir?" Vali cavabında dedi: "Hər şey öz qaydasındadır, əmin-amanlıqdır". Xəlifə onun bu sözlerini eşidib dedi: "Yalan deyirsən". Vali sorusunu: "Nə üçün yalan deyirsin, ya əmirəlməmimin?" Xəlifə baş verən əhvalatı əvvəldən axıracan ona dənişib dedi: "İtmis şeylərin hamisini sən tapıb mənə gətirmələsan!" Onda vali dedi: "Ya əmirəlməmimin, ağacı içindən qurd yeyer, yad adam bu yera giro bilmez". Xəlifə dedi: "San hamin şeyləri tapıb mənə gətirməsan, sən ölüdürücəyəm". Onda vali yalvara-yalvara dedi: "Məni ölüdməzdən əvvəl oğru Əhməd Qəmaqimi öldür, cüñki oğuları, adam aldadlanları keşkülərin roisindən başqa heç kəs tanımur".

Əhməd Qəmaqim bu sözləri eşidən kimiaya qalıxb xəlifəyə dedi: "Valinin qabağında iqrar eləyib mənə aman ver, mən oğrunu taparam, onun kim olduğunu bilməyinəcək izindən ol çəkmərəm. Ancaq mən iki nəşər qazının fərraşlarından, iki nəşər də şahid ver: bu işi görən adam nə səndən qorxur, nə validən, o, heç kəsden qorxmur". Xəlifə cavabında dedi: "İstdiyin sənə veriləcəkdir, ancaq birinci axtarış manım sarayında, sonra vəzirin sarayında, bir de altımlışların başçısının sarayında olacaqdır". Əhməd Qəmaqim dedi: "Ya əmirəlməmimin, son düz buyurursan, bəlkə de bu hiyləni işlətmış adam əmirəlməmiminin sarayında, ya onun əyanlarından birinin sarayında böyümüş adadır". Onda xəlifə dedi: "Başına and olsun ki, bu şeylər kimdən tapılsa, lap doğma oğlum da olsa, hökmən öldürüləcəkdir!".

Bundan sonra Əhməd Qəmaqim istədiyi adamları götürdü, evlərə soxulub axtarış aparmaq üçün fərman aldı..."

Şəhriyad bu yerde sohərin açıldıqını görüb nağlı yanmışçı qoydu.

265-ci gecə

Elə ki iki yüz altmış beşinci gecə oldu, Şəhrizad nağlın dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirler ki, bundan sonra Əhməd istədiyi adamları götürdü, evlərə soxulub axtarış aparmaq üçün ferman aldı. Əhməd Qəmaqim əline üçdə biri büründən, üçdə biri misdən, üçdə biri de demirdən olan bir əsa götürüb xəlifənin sarayını, vezir Cəfərin sarayını axtarır saray adamlarının, qapıcıların evlərini gezdi, axırda gəlib Ələddin Əbuşamatın evinin yanında dayandı.

Ələddin evin qabağında səs-küy eşidib arvadı Yasəmənin yanından qalxdı, həyətə çıxdı, darvazanı açanda nə görəcə yaxşıdır? Gördü ki, vali bark döldürd. Belə olanda, o, validən soruşdu: "Nə olubdur, ay əmir Xalid?" Vali əhvalatı ona danışandan sonra Ələddin dedi: "İçeri girib evi axtarın". Amma vali dedi: "Üzr istəyirəm, ağa! Sen düz adamsan, elə şey ola bilməz ki, düz adam yalançı olsun". Ələddin dedi: "Mənim də evimi axtarmaq lazımdır". Vali, qazının fərraşları ilə, şahidlərlə bərabər içəri girdi, Əhməd Qəmaqim otağının aşağı tərəfində şəyərini gizlətdiyi mərmər lövhəyə yaxınlaşdı. Əhməd Qəmaqim qəsdən esasını lövhəyə vurdur. Lövhə sindi, birdən lövhənin altında bir şeyin işildadığını görəndə rəis ucadan dedi: "Bismillah! Allahın hökmüne bax! Gör bizim qədəmimiz na qədər xeyrli imiş ki, xəzine tapdıq! Mən bu saat xəzinəyə enib baxaram görüm orada nə var".

Belede, şahidlər də bu yerə baxıb şəyərin hamısını tapdilar, siyahıya alıdlar; bu siyahıda Ələddinin evində tapdıqları şəyərlər adbaad yazılıdı, onlar siyahını möhürlədilər.

Əmr elədilər ki, Ələddini tutsunlar, onu tutdular, əmmaməsini başından götürüb bütün var-dövlətinə siyahıya alıdlar, Əhməd Qəmaqim Ələddindən hamile olmuş Yasəməni tutdu, öz anasına təslim eləyib dedi: "Bunu valinin arvadı Xatuna verərsən".

Qarı Yasəməni götürüb valinin arvadının yanına getirdi. Həbəzələm Bəzzəzə Yasəməni görəndə azarı yox oldu, o, sağaldı, şadlığından elə o saataya qalxdı.

Həbəzələm Bəzzəzə qızə yaxınlaşanda, qız kəmərindən bir xəncor çıxarıb dedi: "Məndən uzaq ol, yoxsa səni də öldürürəm, özümü də!"

Bunu görən Xatun dedi: "Ay əxlaqsız, qoy oğlum kamına çatsın". Yasəmən də dedi: "Ay qancıq, hansı şəriətdə var ki, bir arvad iki kişiə əre gedə, köpəklərin aslanları yuvasına girməyinə kim yol verer?"

Öğlənin ehtirası daha da coşdu, eşq dərdindən yeyib-icməkdən qalib yorğan-döşeyə düdü; belə olanda, valinin arvadı Yasəmənə dedi: "Ay əxlaqsız, sen nə cürət eləyib oğlumu dərda salırsan ki, mən də onun uchbatından qəm dəryasına batıram? Sen hökmən cəzani alacaqsan, o ki qaldı Ələddinə, onu hökmən asacaqlar". Keniz dedi: "Mən ölünenən onu sevəcəyəm". Valinin arvadı qızın daş-qasıını olındıra alıb ipək paltarlarını soyundurdu, ona telisden tuman, qəzildən köynək geyindirdi, metbəxə göndərdi, onu öz qulluqlu qaraşalarından biri elədi.

Valinin arvadı dedi: "Sənə cəza olmaq üçün odun yaracaqsan, gəyərti antlayacaqsan, ocaq qalayacaqsan". Onda Yasəmən cavabında dedi: "Mən her cür cəfaya, azyiyətə dözerəm, ancaq sənin oğlunu görməyə razı olmaram". Allab o biri kənizlərin üreyinə rəhm saldı, onlar metbəxədə Yasəmənin evəsinə islamaya başladılar.

Yasəmən burada qalsın, sənə kimdən deyim, Ələddin Əbuşamatdan. Onu da, xəlifənin şəyərləni götürüb az getdilər, çox getdilər, gəlib divanxanaya çatdılар.

Xəlifa taxtında eylemişdi. Bir də gördü ki, onlar Ələddini həmin şəyərlər bərabər gətirirlər. Xəlifa soruşdu: "Siz bu şəyərləri haradan tapdınız?" Xəlifəyə dedilər: "Ələddin Əbuşamatın evinin ortasından".

Xəlifa bark qəzəbləndi, şəyərlər ahbaxdı, gördü ki, çıraq yoxdur. Onda xəlifa soruşdu: "Ay Ələddin, bəs çıraq han?" Ələddin onun cavabında dedi: "Mən oğurlamamışam, odur ki, heç nə bilmirəm, heç nə görməmişəm, mənim heç nadən xəborım yoxdur". Xəlifa ucadan dedi: "Ay yalançı, mən səni özüme yaxın hesab eləyirəm, sənsə mənə xayanat eləyirsin?" Bunu deyib xəlifa əmr elədi ki, Ələddini dara çəksinlər.

Vali divanxanadan çıxdı. Çarçı car çökib Ələddin barəsində deyirdi: "Haqq yolu ilə gedən xəlifoları aldadınların cəzası, ən yüngül cəzası budur!" Camaat dar ağacının yanına toplaşdı.

Ələddin burada qalsın, sənə kimdən deyim, Ələddinin roisi Əhməd Dənəofdan. Əhməd öz qolbayıları ile barəbor bağıda oyüşib kef elədikləri vaxt saray suçularından biri içəri girdi, Əhməd Dənəofın olındıra əpiub dedi: "Ay rəis Əhməd Dənəof, son burada oturub kef eləyirsin, amma sənin başında bəla var, san əhvalaldan bixoborsen". Suçumun

bu sözünü eşidib Əhməd Dənəf ondan sorusdu: "Nə olubdur?" Suçu cavabında dedi: "Senin oğullığın Ələddini dara çəkməye apardılar". Əhməd Dənəf sorusdu: "Ay Həsən Şuman, nə kələk işledək?" Həsən də onun cavabında dedi: "Bu işdə Ələddinin teqsiri yoxdur, bu onun düşmənlərindən birinin kələyidir". Əhməd Dənəf sorusdu: "Senə nə eləyek?" Həsən cavabında dedi: "Allahın izni ilə onu bızdən başqa heç kəs bu belədan qurtara bilməz". Bundan sonra Həsən Şuman zindana keçib zindanbana dedi: "Bizi ölüme məhkum olunmuş bir adam ver". Zindanban da onlara bir adam verdi, bu adam elə bil ki, lap Ələddin Əbusəmatın özü idi, Həsən onun başına bir örtük saldı, Əhməd Dənəf onu özü ilə qahirəli Əli Zeybəqin arasında apardı.

Ələddini dar ağacından asınağa apardılar; elə bu zaman Əhməd Dənəf cəllada yaxınlaşdırınca onun ayağını basdaladı, collad ona dedi: "Mənə yol ver ki, öz işimi görülm!" Əhməd Dənəf dedi: "Ay mələk, bu adamı Ələddin Əbusəmatın əvəzinə as; ona böhtən atıblar. Qoy İsmayılin əvezinə quzu qurban olduğu kimi olsun".¹

Cellad həmin adamı götürüb Ələddinin əvəzinə dara çəkdi. Sonra Əhməd Dənəfle qahirəli Əli Zeybəq Ələddini götürüb Əhməd Dənəfin evinə apardılar.

Onlar içəri girəndə Ələddin dedi: "Ay rəis, Allah senin dadına çatın!" Onda Əhməd Ələddindən sorusdu: "Ay Ələddin, bu nə işdir görmüşən?..."

Şəhrizad bu yerda səhərin açıldığını görüb nağılı yarımcıq qoysu.

266-a gecə

Ele ki iki yüz altmış altıncı gecə oldu, Şəhrizad nağılnı dəlini danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət eləyirlər ki, Əhməd Dənəf Ələddindən sorusdu: "Ay Ələddin, bu nə işdir görmüşən? Allah rəhmət eləsin o adama ki, deyibdir: özün yalançı olsan da, sənə etibar elemiş adama xəyanət elemə. Xəlifə sənə ixtiyar verib,

¹ Təvərətdəki nağıla işarədir. İbrahim öz oğlu İshaqı qurban verir. Bu ohvalat Quranda da var, ancaq müslimlərin təfsirinə görə İshaqın ovozunu İbrahimin o biri oğlu, İsmayıllı qurban verilirdi ki, atası onun ovozını quzu kəsib qurban verir.

səni düz, etibarlı bir adam sayıb. Bəs sən nə üçün belə iş görmüşən, onun şəyərini ouğurlamışın?" Ələddin onun cavabında dedi: "Allahın böyük adına ve olsun ki, ay rəis, manım bu işdən xəbərim yoxdur, özü də bilmirəm ki, bunu kim eləyibdir!" Onda Əhməd Dənəf dedi: "Bu işi heç kəs yox, düşmən eləyibdir, özü də bu işi görən adam gec-izəz coşmasa çatıacaqdır. Ancaq Ələddin, bundan sonra sən daha Bağdadda qala bilməzsən. Oğlum, padşahları düşməncilik eləməzələr: padşahların axtardığı adəmin günü-güzəranı borclunun gün-güzərənləndən da pis olur". Onda Ələddin sorusdu: "Ay rəis, mon hərənə gedim?" Əhməd Dənəf cavabında dedi: "Mon sən İskəndəriyyəyə apararam, ora mömənlər şəhəridir, dörd tərəfi yaşılhqıdr, orada güzəren xoşdur". Onda Ələddin dedi: "Bəs üsta, itəti borcumdur!" Əhməd Dənəf Həsən Şumanına dedi: "Ehitiyatlı ol, xəlifə məni xəbər alsa, deyərsən ki, etrafı bas çəkməyə gedibdir".

Sonra Əhməd Ələddini götürüb Bağdaddan çıxdı, onlar az getdilər, çox getdilər, galib üzümlüklər, bağlara çatıdlar. Buraya çatanda xolifənin vergi yığınlarından qatıra minmiş iki yəhudü gördülər. Əhməd Dənəf yəhudilərə dedi: "Keşik pulunu verin". Yəhudilər ondan soruşular: "Biz nə üçün sənə pul verək?" Əhməd onların cavabında dedi: "Mən bu vadinin gözətçisiyim". Yəhudilərin herası ona 100 dinar verdi. Bundan sonra Əhməd Dənəf yəhudiləri öldürdü. Qatırların birinci özü, o birincə Ələddin mindi. Onlar galib Əyyas¹ şəhərinə çatıdlar, qatırları karvan-saraya qoysub gecəni burada qaldılar. Səhər açıldında Ələddin öz qatırını satdı, Əhməd Dənəfin qatırını qapıcıya təpşirdi: onlar Əyyas limanında gəmiye mindilər, galib İskəndəriyyəyə çatıdlar.

Əhməd Dənəf Ələddinin bərabər gomidan düşüb bazara gətdi. Birdən onların qulaqlarına belə bir səs geldi: içəri otağı olan bir dükənlələlər doqquz yığın ellü dinara təklif eləyir.

Ələddin dedi: "Min dinar verirəm". Däləl dükəni ona satdı (bu dükən xəzinə malı idi); Ələddin açıları alb dükəni açdı, sonra otağın qapısını açdı, gördü ki, bu otağa xalçalar döşənib, divarların yanına mütəkkələr düzüllüb, Ələddin orada bir zirzəmi olduğunu gördü. Gördü bu zirzəmədə yelkon, dor ağacı, yoğun kondırılar, sandıqlar, balaqlı-qulaqlı doldurulmuş kisələr, qoşqu qayıtları, çoxlu libas, balta, dayanək, biçaq, qayçı, başqa şəyler var. Dükənin yiyəsi köhnə sey alb-satan imiş.

¹ Əyyas - orta osroforda İskəndərin körfozi sahilində yerləşən şəhər və limanıdır.

Öləddin Əbuşamat dükanda olaşdı, Əhməd Dənəf ona dedi: "Oğlum, dükən, otaq, bir dənət otağının içərisindəkələr senin malın oldu. Burada oylasılıb alver elə, heç şeyo şökk gotırma, çünki ticarəti Allah-teala özü təqdis etməlidir".

Əhməd Dənəf Öləddinin yanında üç gün qaldı, dördüncü gün Öləddinlə xudahafizləşib dedi: "Men gedib xəlifənin sənin günahından keçdiyi xəberini getirənəcan burada qal, həm də öyrənərəm görüm sənin başına bu əhvalatı kim getiribdir".

Bundan sonra Əhməd Dənəf yola düşdü, gelib Əyyasa çatdı. Elə ki Əyyasa çatdı, gedib karvansaradən qatırını götürdü, Bağdada tərof yollandı. Bağdadda Həsən Şumanla, onun adamları ilə görüşüb dedi: "Ay Həsən, xəlifə məni soruşmayıb ki?" Onda Həsən cavabında dedi: "Yox, heç sən onun yadına da düşməmisen". Belə olanda, Əhməd Dənəf xəlifənin yanında qulluq etməyib, təzə xəberlər öyrənməyə başladı. Əhməd Dənəf gördü ki, xəlifə günlərin bir günü üzünü vezir Cəfərə tutub dedi: "Ay vezir, bir gər Öləddin menim başına ne iş gatirdi?". Vəzir də cavabında dedi: "Ya əmirəlməmiminin, sən onun cəzasını verib dara çəkdirdin". Xəlifə de dedi: "Ay vezir, men gedib asılmış Öləddinə baxmaq istəyirəm". Vəzir dedi: "Ya əmirəlməmiminin, ürəyin nece istayır elə de elə". Onda xəlifə vezir Cəferlər bərabər də ağacının yanına gəldilər.

Xəlifə baxıb gördü ki, dər ağacından asılan adam heç də Öləddin Əbuşamat deyildir.

Bəla olanda, xəlifə dedi: "Ay vezir, bu, Öləddin deyildir". Vəzir de soruşdu: "Sən onun Öləddin olduğunu nəden bildin?" Xəlifə cavabında dedi: "Öləddin gödək idi, amma bu uzundur". Vəzir dedi: "Asılan adam uzanır". Xəlifə dedi: "Öləddinin üzü ağ idi, bununsa üzü qaradır". Vəzir dedi: "Ya əmirəlməmiminin, məgər bilmirsən ki, ölü adam qaralar?" Onda xəlifə əmr elədi ki, asılmış adam dər ağacından endirsinlər; onu dər ağacından endirəndən sonra gördü ki, hər iki dəbanında iki şeyxin¹ adı yazılıbdır. Xəlifə dedi: "Ay vezir, Öləddin sünni idı, amma bu sündür". Onda vezir dedi: "Hər şeyə vəqif olan Allaha şükür-lər olsun! Biz onun Öləddin ya başqa adam olduğunu bilmirik". Xəlifə

¹ Yəni birinci xəlifələr - Əbübəkr ilə Əmirin adları yazılıbdır. Asılan adam şio id. Şiələr Əbübəkrə Əmir, bir də üçüncü xəlifə Osmanı qoskər hesab edirdilər, oda ki, çox vaxt onların adlarını ayaqqabılarının dabamında, yaxud pəncəsində yazardılar ki, onları ayaqqabıları üzəndə təpdalasınlar. Sünnilər isə oksino, həmin ilk üç xəlifəni qanunu hökmədən hesab etmirlər.

bu sözleri eşidib əmr elədi ki, dər ağacından asılmış adamı aparıb basdırınlar; onu aparıb basdırıldırlar; Öləddin hamının yadından çıxdı.

Xəlifə ilə vezir burada qalsınlar, səzə kimdən deym, valının oğlu Həbəzəm Bezzazədən. O, mahabbət dərdində tab gatırmayıb ölü. Onu da dəfn edildi. Keniz Yasəmonə gəlinçə onun azad olmaq vaxtı çatdı, sancıları başlandı, o bir oğlan doğdu, özü də bu uşaq elə gözəl, elə güyəcək idi ki, lap elə bil ay parçası idi.

Konularından soruştular: "Sən onun adını nə qoyacaqsan?" Onda Yasəmonə dedi: "Onun atası sağ olsayıdı, adını o qoyardı, mən onun adını Aslan qoyuram".

Yasəmonə oğluna düz iki il süd verəndən sonra döşdən ayrıldı, uşaq imaklayıb yemirəyə başladı. Günlərin bir günü uşaqın anası mətbəxədə işleyəndə uşaq gedib otaqda bir piləkən gördü, bu piləkənə yuxarıya qalxdı.

Əmir Xalid orada eylemişdi, o, uşağı dizinin üstündə oturdub Allaha dua-sına eledi ki, Allah bu surətdə bir insan xəlq etməyib. Əmir Xalid uşaqın üzüne baxıb gördü ki, o, heç kəsə yox, təkəcə Öləddin Əbuşamatı oxşayır.

Uşaqın anası Yasəmonə onu axtarmağa başladı, yuxarı otağı qalxbıb gördü ki, əmir Xalid orada oturub, uşaq da onun dizləri üstündə oynayıır (Allah uşaqın möhəbbətini əmirin ürəyinə salmışdı). Uşaq anasını görüb ona tərəf cumdu, amma əmir Xalid onu qıçağından buraxmayıb Yasəmonə dedi: "Ay qız, yaxın gal!" Yasəmonə yaxın galəndən soruştı: "Bu uşaq kimiñi oğludur?" Yasəmonə cavabında dedi: "Bu mənim oğlumdur, mənim ciyərparadım". Vali olandan soruştı: "Bəs bunun atası kimdir?" Onda Yasəmonə dedi: "Atası Öləddin Əbuşamatdır, indi bu sənən oğlun olub". Belə olanda, Vali dedi: "Öləddin yalançı adam id". Onda Yasəmonə ucadan dedi: "Allah özü onu xeyanətdən uzaq eletsin. Düz adam yalançı ola bilməz". Əmir dedi: "Bu uşaq böyüküb yaşa dolanda səndən soruşaç: "Mənim atam kimdir?" Ona deyorsən: "Sən keşkicilərin roisi vali Xalidin oğlusun". Yasəmonə cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur".

Bundan sonra vali əmir Xalid uşaqı sünnet elətdirdi, onu tərbiyə eləməyə başladı, özü də ona yaxşı tərbiyə verdi. Əmir uşaq üçün bir xattat müəllim tutdu; müəllim ona hüsnəxatti, oxumağı öyrətdi, uşaq qurani iki dəfə başa çıxdı, tamam-kamal oxuyub qurtardı; hem də uşaq əmir Xalid "Ata can" deyirdi.

Vali eider düzeldir, atılları başına yiğib eider çıxırkı ki, sağa döyüş qaydalarını öyrətsin; nizə ilə, qılıncla haradan vurmaq lazım olduğunu ona göstərirdi, ta o vaxtacan öyrədi ki, Aslan atının məharətini, iğidlik göstərməyi tamam öyrəndi, on dörd yaşına çatanda isə emir rütbəsi aldı.

Günlərin bir günü Aslan oğru Əhməd Qəmaqimle rastlaşdı, onlar dəst oldular, birdən oğru Əhməd Qəmaqim xəlifenin şeyleri içərisindən götürdüyü qas-dasıçı çırğı cibindən çıxarıb qabağına qoydu, onun işığında piyala qaldırıb içməyə başladı, o qəder içdi ki, axırdı mest oldu. Aslan ona dedi: "Ay rəis, bu çırğı mənə ver". Əhməd cavabında dedi: "Onu sənə vera bilmərəm". Onda Aslan soruşdu: "Nə üçün?" Əhməd də dedi: "Bu çırğıın üstündə adamlar mehv olublar". Belə olanda, Aslan soruşdu: "Kim mehv olub?" Əhməd cavabında dedi: "Burada birisi var idi. O bizim şəhərə gelib altmışların başçısı oldu, adı Ələddin Əbuşamat idı, həmin bu çırğıın üstündə öldü". Aslan soruşdu: "Onun başına gələn əhvalat necədir, o nə səbəbə öldü?" Onda Əhməd dedi: "Şənin Həbzələm Bazzaza adlı bir qardaşın var idi, o, on altı yaşına çatıb evlənmək vaxtı geləndə atasından tələb elədi ki, ona bir kəniz alınsın..."

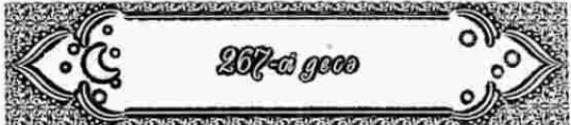
Beləcə, Əhməd əhvalatı avvaledən axıracan, yerli-yerində Aslanə danışdı, onu Həbzələm Bazzazenin xəstəliyindən, Ələddinin başına nəhaq gələn işlərdən agah eledi. Aslan özlüyündə dedi: "Belə Yase-mən adlı o qız ele mənim anamdır, belək Ələddin Əbuşamat da mənim atamadır".

Balaca Aslan qəm dəryasına batıb Əhmədin yanından çıxdı, yolda rəis Əhməd Dənəf rast goldı; Əhməd Dənəf onu görüb dedi: "Həc kəsə oxşamayana həmd olsun". Hasan Şuman ondan soruşdu: "Ay rəis, sen niya təaccüb eləyirsin?" Əhməd Dənəf onun cavabında dedi: "Bu balaca Aslan Ələddin Əbuşamatdan başqa heç kəsə oxşamır".

Əhməd Dənəf onu çağırıldı: "Ay Aslan!" Aslan ona yaxın geləndə, Əhməd Dənəf soruşdu: "Ananın adı nədir?" Uşaq cavabında dedi: "Ananın adı kəniz Yəsəməndir". Onda Əhməd Dənəf ucadan dedi: "Ay Aslan, sen ürəyinə toxraqlıq ver, həm de gözün aydın! Şənin atan heç kəs yox, Ələddin Əbuşamatdır. Amma şən ananın yanına get, atanın kim olduğunu ondan sorus". Aslan da cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!" Aslan anasının yanına gedib ondan soruşdu, anası da ona dedi: "Şənin atan emir Xaliddir". Belə olanda, oğlan ucadan dedi: "Mənim atam heç kəs yox, Ələddin Əbuşamatdır".

Aslanın anası bu sözləri eşidəndə ağlayıb ondan soruşdu: "Oğlum, bunu sən kim dedi?" Aslan cavabında dedi: "Bunu mənə rəis Əhməd Dənəf dedi". Belə olanda, Yassomon əhvalatın hamisini ona avvaledən axıracan nağıl cəyib dedi: "Oğlum, həqiqət üzə çıxdı, yalann üstü açıldı. Bil və agh ol ki, şənin atan Ələddin Əbuşamatdır, ancaq emir Xalid soni özüna oğulluğu götürüb, boy-aşa çatdırıbdır. Oğlum, sən rəis Əhməd Dənəfa rast gələsen, ona deyərsən: "Ay rəis, Allah xotrına, mənim atam Ələddin Əbuşamatın qıisasını onun qatılindən al". Aslan anasının yanından çıxbı getdi..."

Şəhrizad bu yerda sohərin açıldığını görüb nağılı yarımcı qoydu.

267-ci gece

Ela ki iki yüz altmış yeddinci gece oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rovayat edirlər ki, Aslan anasının yanından çıxbı getdi. Əhməd Dənəfin yanına gelib onun elindən öpdü.

Əhməd Dənəf ondan soruşdu: "Aslan, nə istoyırsən?" Onda Aslan dedi: "Men öyrəndim, yaqın eledim ki, mənim atam Ələddin Əbuşamatdır, istayıram ki, mənim əvəzimə sən onun qatılindən qıisas alasan". Əhməd Dənəf soruşdu: "Şənin atanı kim öldürübür?" Aslan cavabında dedi: "Oğru Əhməd Qəmaqim". Belə olanda Əhməd ondan soruşdu: "Bunu sən kim dedi?" Aslan cavabında dedi: "Men onda xəlifənin şeylərinin içərisindən itmiş qas-dasıçı çırğı görüb ona dedim: "Bu çırğı mənə ver". Amma o razı olmayıb dedi: "Bu çırğıın üstündə adamlar mehv olublar". Bundan sonra o, divanxanaya girib şeyləri necə uğurladığını, onları atanının evində necə gizlətdiyini danışdı".

Əhməd Dənəf Aslanə dedi: "Ela ki gördün vali emir Xalid dava paltarını geyib, ona belə deyərsən: "Məni de belə geyindir". Ela ki şən onunla borabər ata minib emirəlməməninin hüzurunda qariba bir ceng fəndi gösterdi, onda xəlifə səndən soruşaçaq: "Aslan, məndən bir şey istə". Onda şən xəlifəyə deyərsən: "Men istayıram ki, şən mənim əvəzimə atamın qatılindən qıisas alasan", Onda xəlifə sən deyəcək: "Şənin ki atan sağdır, o da emir Xaliddir". Şən də ona deyərsə: "Mənim atam Ələddin Əbuşamatdır, emir Xalid ancaq məni böyü-

düb boy-aşa çatdırındır, odur ki, mən ona borçluyam". Oğru Əhməd Qəmaqimlə sonin arşadın hamisini ona danışarsan, sonra da deyarsən: "Ya əmirəlmöminin, əmr elə onu axtarsınlar, – onda mən çrağı onun qoltuğundan çıxaram".

Aslan Əhməd Dənəfə dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!" Sonra Aslan gedib gördü ki, əmir Xalid xəlifənin divanxanasına getməye hazırlaşır.

Bələ olanda, Aslan əmri dədi: "Mən isteyirəm ki, özün kimi mənə də cəng libası geydirəsan, özünle bərabər xəlifənin divanxanasına aparasan". Əmir ona cəng libası geydirib özü ilə divanxanaya apardı.

Xəlifa atını minib qoşunu ilə şəhərin kenarına çıxmışdı, orada çadırlar qurdurmuşdu. Qoşun səfəbasof düzülmüşdü. Athilar əllerində kos, çövken meydana çıxdılar. Athiların biri çövkenle kosu vuranda, başqı bir atlı onu serrast zərbə ilə geri qaytarndı.

Qoşunun içerisinde bir casus var idi, onu öyratmışdılər ki, xəlifəni öldürsün, bu casus kosu əla keçirdi, xəlifənin üzüne təref tutub çövkənle vurdu. Birdən Aslan kosu xəlifənin əvəzinə gəydi tutub onu atan adamı vurdu, kos onun küreyinin ortasına deydi. Kosu atan adam yera sorıldı. Onda Xəlifa dədi: "Aslan, Allah sənə kömək olsun!"

Sonra onlar atlardan düşüb kürsülərde eyleşdilər, xəlifa əmr elədi ki, kosu vuran adamı onun hüzuruna gətirsinler. Həmin adamı xəlifənin hüzuruna gətirdilər, xəlifa ondan soruşdu: "Səni kim öyrədi? Sən düşmənən, yoxsa dostsan?" Casus cavabında dedi: "Mən sənin düşmənən, qəsdim səni öldürmək id". Onda xəlifa dədi: "Axi nə üçün öldürmək istəyirdin? Məgər sən müsəlman deyilsən?" Casus cavabında dedi: "Mən rafiziyəm". Xəlifa əmr elədi onun boynunu vursunlar, sonra Aslanı dədi: "Məndən bir şey istə!" Onda Aslan dedi: "Mənim istədim budur ki, sən menim əvəzimə atamın qatılımdan qisas alasan". Xəlifa dədi: "Səmin atan sağ-salamatdır. Odur ayaq üstə gəzir". Onda Aslan soruşdu: "Mənim atan kimdir?" Xəlifa cavabında dedi: "Sənin atan vali əmir Xaliddir". Aslan da dedi: "Ya əmirəlmöminin, o məni ancaq böyük boy-aşa çatdırıbdır, menim atan heç kəs yox, Ələddin Əbuşamatdır". Xəlifa dədi: "Sənin atan adam aldadən id". Xəlifənin bu sözünün eşidən Aslan dedi: "Ya əmirəlmöminin, bu mümkün deyil ki, sadıq adam yalançı olsun. Bir de menim atan səni nədə aldadıbdır?" Xəlifa onun cavabında dedi: "Mənim libasımı, libasının yanında olan şeyləri öğurlayıbdir". Bələ olanda, Aslan soruşdu: "Ay ağa, sənin libasin öğurlanandan sonra öğurlanmış

şeyləri sənə qaytaranda, çrağı da sənə verdilərmi?" Xəlifa onun cavabında dedi: "Biz çrağı tapmadıq". Onda Aslan dedi: "Mən çrağı oğru Əhməd Qəmaqimlə gördüm, rica elədim ki, onu mənə bağışlasın, amma o, çrağı mənə verməyib dedi: "Bu çrağın üstündə adamlar həlak olubdur". Bundan sonra Əhməd Qəmaqim mənə əmir Xalidin oğlu Həbəzəlin Bəzzəzənin xəstəliyindən, unun kəniz Yasəməna aşiq olmasına, özünün zəncindən neco azad olmasından danışb dədi ki, libası da, çrağı da o özü uğurlayıbdir. Ya əmirəlmöminin, sən menim əvəzimə atamın qatılımdan qisas al". Xəlifa dədi: "Əhməd Qəmaqimini yaxalayın!" Ele ki Əhməd Qəmaqimini yaxaladılar, xəlifa ondan soruşdu: "Rais, Əhməd Dənəf hardadır?" Əhməd Dənəf galib onun hüzurunda dayandı, xəlifa ona dedi: "Qəmaqimini axtar!" Onda Əhməd Dənəf əlini onun qoltuğuna uzadıb qas-dashı çrağı çıxardı.

Bələ olanda, xəlifa ucadan dedi: "Ay yalançı, yaxın gel! Bu çraq sənədardandır?" Onda Əhməd Qəmaqim dedi: "Ya əmirəlmöminin, onu satın almışam". Xəlifa soruşdu: "Sən onu haradan almışan, kimdə belə çraq ola bilər ki, onu sənə satsın?"

Əhməd Qəmaqim döydüllər, o, libası da, çrağı da oğurladığını boy-nuna aldı, onda xəlifa dedi: "Ay namord, ne üçün sən belə bir iş tutdın, mərd, sedaqlı Ələddin Əbuşamatı mövh eldin!"

Xəlifa Əhməd Qəmaqimini de, valini de yaxalamağı əmr elədi; bələ olanda, vali dedi: "Ya əmirəlmöminin, mənə zülm eləyiblər! Sən unun dara çəkilimesini mənə əmr eləmişdin, mənimso bu hiyledən əslə xəbərim yox idi. Bu hiyleni Əhməd Qəmaqimin anası – qan, bir de mənim arvadım düzəldiblər, mənim bu hiyledən xəbərim yoxdur. Ay Aslan, məni himaye el!"

Aslan xəlifonun hüzurunda dayanıb vali üçün rica elədi; əmirəlmöminin soruşdu: "Allah bu usağın anasına ne eləyibdir?" Vali cavabında dedi: "O mənim evimdadır". Xəlifa dədi: "Sənə əmr eləyirəm ki, arvadına tapşırasan onun anasına əvvəlki libasını, qas-dashı geyindirib yəne de xanım elösün. Ələddinin qapısına vurulmuş möhürü çıxart, atasının pullarını, var-dövlətinə oğluna qaytar". Onda vali dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur!" Vali getdi, arvadına əmr elədi. Arvadı Yasəməna əvvəlki paltarını geyindirdi, vali Ələddinin qapısına vurulmuş möhürü çıxarıb açarları Aslana verdi.

Sonra xəlifa dədi: "Ay Aslan, məndən bir şey istə!" Aslan da dedi: "Mən isteyirəm ki, məni atanla görüşdürürsən".

Xelife ağlayıb dedi: "Yeqin ki, sanın atan dar ağacından asılmış ele hemin adam idi, o ölübürl. Amma babalarının ərvahına and olsun, bir adam Ələddinin sağ olması xəbarını verib məni şad elease, istədiyini ona verəram".

Əhməd Dənəf bu sözləri eşidib qabağa çıxdı, xəlifenin hüzurunda əylib yeri öpəndən sonra dedi: "Ya emirəlmənin, mənə aman ver!" Xelife dedi: "Amandasan". Onda Əhməd Dənəf dedi: "Sənə şad xəbor verirəm ki, Ələddin Əbuşamat sağ-salamatdır, bu dünyanan əzab-eziyyətinin çəkir". Onun bu sözünü eşidən xelife ucadan dedi: "Nə danışırsan?" Onda Əhməd Dənəf dedi: "Sənin başına and olsun ki, mənim sözlərim haqqıdır! Mən elə elədim ki, onun əvəzinə ölümə mehkum edilmiş başqa birisini dəri çekdilər, Ələddini İsləkəndəriyyəyə apardım, orada onun üçün köhnə şey-süy dükəni açdım". Belə olanda, xelife dedi: "Sənə tapşırıram ki, onu getirəsem..."

Şəhrizad bu yerde seherin açıldığına görüb nağlı yarımcı qoydu.

Ela ki iki yüz altmış sekizinci gecə oldu, Şəhrizad nağlin dəlini danışmaga basılayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət əleyirler ki, xelife Əhməda dedi: "Sənə tapşırıram ki, onu getirəsem!" Əhməd de onun cavabında dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur". Xelife əmr elədi ki, Əhməd Dənəfa on min dinar versinlər, Əhməd Dənəf pulu alıb İsləkəndəriyyəyə yola düşdü.

Aslan burada qalınsa, sizə kimdən deyim, onun atası Ələddin Əbuşamatdan. O, dükəndəki her şeyi satmış, orada çox az şey, necə deyərlər, bircə dağarcıq qalmışdı. Ələddin dağarcığın ağızını oradan bir ovuc içi boyda, özü da qızıl zencircili bir daş çıxdı. Daşın beş güşəsi var idi. Hər güşənin üstündə qarışqa izinə oxşayan adlar, tilsimlər yazılımışdı.

Ələddin daşın üstündəki beş güşəni sildi, amma heç kim ona cavab vermədi, onda Ələddin öz-özünə dedi: "Bəlkə də bu sadəcə bir əqiqidir". Bunu deyib daş dükəndə asdı.

Bu zaman küçədən varlı bir əcnəbi keçirdi. O baxıb gördü ki, dükəndə bir daş asılıbdır. Belə olanda, əcnəbi Ələddinin dükəninin

qabağında oyleşib ondan soruşdu: "Ağa, bu daş satıqdır?" Ələddin cavabında dedi: "Dükanda nə varsa, hamısı satıqdır". Onda əcnəbi soruşdu: "Sən bu daşı mənə həştəd mi? dinara verərsənm?" Ələddin cavabında dedi: "Allah köməyin olsun!" Onda əcnəbi dedi: "Bəs onu yüz min dinara verərsənm?" Ələddin dedi: "Mən onu sənə yüz min dinara verirəm, pulunu ver". Əcnəbi dedi: "İskəndəriyyəde əğrular, bir de keşikçilər var, mən pulları özümələ gotira bilərməm. Gel mənimlə gedek gəmiyi, orada pulunu da verim, hem de sənə bir tay Anqor keçisi yunu, bir tay atlaz, bir tay maxmor, bir tay da mahud verim".

Ələddin qalxıb dükəm bağladı, ovvələcə daşı əcnəbiye verib dükənən açarlarını öz qonşusuna təpsirdi: "Al bu açarları saxla, mən bu əcnəbi ilə gəmiyi gedib daşın pullarını alıb golıram, əger yubansam, bu dükəm mənə açmış rois" Əhməd Dənəf sənə yanına gəlsə, açarları ona verib hara getdiyi deyərsən". Bundan sonra Ələddin əcnəbi ilə bərabər gəmiyi getdi, əcnəbi onu gəmiyi gotirib altna bir kürsü qoydu, Ələddini ayləşdirib dedi: "Pulları gatırın!" Əcnəbi pulları, bir de boyun olduğu beş tay malı Ələddinə verib dedi: "Ağa, rica elayıram, mənim bir tıka çöroyimi yeyəsan, bir qurtum suyumu içəsan". Ələddin de dedi: "Suyun varsa, ver içim". Əcnəbi əmr elədi ki, su gotirsınlar. Sən demə bu suya bıhuşdar qatılmışdı, Ələddin suyu içən kimi arxası üstə yera serildi.

Gəmidekiler körpüllər götürüb, qarınqları çıxartıdilar, yelkənləri açıdilar; semt küləyi əsidiy üçün onlar dərinin ortasına çatıdilar. Gəmiçi əmr elədi ki, Ələddini gəminin anbarından çıxartsınlar, Ələddini gəminin anbarından çıxardıb ona bir derman verdilər. Ələddin özüne gəldi, gözlerini açıb soruşdu: "Mən haradaya?" Əcnəbi cavabında dedi: "Sən el-rolu bağlı halda mənim yanım dasan, əger onda, daşın mənə satan bir da "Allah köməyin olsun!" deseydin, yaqın ki, mən daşın qızımotını daha da artrardım".

Belə olanda, Ələddin ondan soruşdu: "Sənən peşən nödir?" Gəmiçi cavabında dedi: "Mən gəmiçiyəm, sənə öz sevgilimin yanına aparmaq istəyirəm".

Bu söhbət əsnasında birdən dənizdə bir gəmi göründü, bu gəmidə qız müsəlman tacı var idi, gəmiçi öz gəmisini onlara torof sürüb qarşımı atdı, adamları ilə birlikdə gəmiyi hicüm elədi. Onlar gəmini qarət elayıyəndən sonra onu Genuya şəhərinə apardılar.

Gəmiçi ilə Ələddin üzü dənizə baxan bir sarayın darvazasına yetişdiler, birdən oradan rübəndli bir qız çıxdı, qız gəmiçidən soruşdu:

"Sen daşı da, onun yiyesini de getirmişəm?" Gəmiçi cavabında dedi: "Getirmişəm". Onda qız dedi: "Daşı mənə ver". Gəmiçi daşı qızı verdi, bundan sonra limana gedib salamatlıq topu atdı, şəhərin padşahı gəmiçin geldiyini bildi.

Padşah onun pişavazına çıxıb soruşdu: "Səfərin necə keçdi?" Gəmiçi cavabında dedi: "Cox yaxşı keçdi, dənizdə bir gəmi tutmuşam, gəmide qurx nəşər müsəlman var". Padşah dedi: "Onları gamiden çıxart!". Onda gəmiçi el-qolı bağlı tacirləri getirdi. Ələddin de onların içərisində idi. Padşah ilə gəmiçi ata minib tacirləri piyada qabaqlarına qatıldılar, divanxanaya çatanda eyleşdiler, tacirlərdən birincisini onların yanına getirdilər, padşah soruşdu: "Ay müsəlman, sen haralısan?" Tacir cavabında dedi: "İskəndəriyyəliyəm". Padşah dedi: "Ay cəllad, onu öldür!" Cəllad qılıncını qaldırın onun boynunu vurdur, ikinci, üçüncü tacırın, xülaşə qırxının da boynunu vurdur.

Ələddin onların axırıcısı idi, Ələddin tacirlərin dərdindən qəm dəryasına batıb öz-özünə dedi: "Allah sənin toqsırından keçsin, Ələddin, səninki buraya qədər imiş". Padşah ondan soruşdu: "Bəs sən hansı memlekətdənsən?" Ələddin cavabında dedi: "İskəndəriyyəliyəm". Onda padşah dedi: "Ay cəllad, onu boynunu vur". Cəllad qılıncını qaldırıb Ələddinin boynunu vurmaq istəyənə üzden çox nurani bir qarı birdən-bira padşahın hüzuruna gəldi, padşah bu qarıya hörmət eleyib ayağa qalxdı. Qarı dedi: "Şahim, man səne deməmişdim ki, gəmiçi esir getirənən monastırın yadına sal, qulluq eləmək üçün bir ya iki esir bağışla?" Padşah cavabında dedi: "Ana can, kaş bir dəqiqə tez gələydim! Sağ qalan esir birçə budur, götür apar".

Qarı üzünü Ələddina tutub dedi: "Kilsəde qulluq eləyəcəksən, yoxsa isteyirsən ki, padşaha deymən sənin de boynunu vurdurusun?" Ələddin cavabında dedi: "Mən kilsəde qulluq eləyəcəyəm". Onda qarı Ələddini götürüb apardı, onunla bərabər divanxanadan çıxıb kilsəyə təraf getdi.

Bələ olanda, Ələddin qaridan soruşdu: "Mən nə iş görəcəyəm?" Qarı cavabında dedi: "Səhər yuxudan durub bəş qatır götürəcəksən, qatırlarla meşəyə gedib quru odun doğrayacaqsən, monastırın metbəxinə girəcəksən, sonra xalıları yüksədirəcəqsən, silib-süpürəcəksən, sal daşları, məmrər döşəməni süpürüb xalçaları olduğu kimi salacaqsən. Yarım ardəb¹ buğda unu götürüb eləyəcəksən, xəmir yoğuracaqsən,

kilsə üçün çörək bisirib qurudacaqsən, bir qab mərci götürüb onu da eləyəcəksən, kirkirəda üyüdüb bişirəcəksən, bundan sonra dörd hovuzu su ilə doldurub çölleklerə həyatı sulayacaqsən, üç yüz almış altı kasanı su ilə doldurub quru çörəkləri bu kusalarda işlədəcəqsən, kasaları mərci ilə doldurub her bir rahiha ya kilsə başçısına onur öz kasasında mərci aparacaqsən..." Qarının bu sözlərini eşidib Ələddin ona dedi: "Məni padşahın yanına qaytar, qoy məni ölürsün, bu işdənəm ölüm yaxşıdır!" Onda qarı dedi: "Son işləşən, sonə tapşırılan işi görsən, ölümdən xılas olarsan, dediklərimi eləməsan, mən səni padşahın elinə verərəm ki ölürsün". Ələddin bork fikra getdi.

Kilsədə on nəşər kor şikəst var idi, onlar heç ayağa qalxa bilmirdilər. Korlardan biri Ələddinə dedi: "Mənə su başına çıxmak üçün bir qab götür". Ələddin ona qab gotirdi, işini göründən sonra kor dedi: "Necisi at!" Ələddin necisi atanda qoca dedi: "Ay kilsə xidmətçisi, Masiha sənin dadına çatsın!"

Birdən qarı gelib soruşdu: "Sən niyə kilsə işlərini görmürsən?" Ələddin dedi: "Mənim neçə olim var ki, bu qədər işi görürüm?" Qarı dedi: "Dölinin biri dəli, man səni ancaq ona görə getirmişəm ki, işləyəsən". Sonra qarı dedi: "Oğlum, bu əsmi gör (osa misən idı, ucunda xax var idi), meydana çıx, şəhərin valisinə rast gələndə ona deyin: "Mən səni kilsəyə çağırıram, gol ağamız Masihanın xətrinə xidmət elə". O sənin sözünү yerə salmayıacaq. Qoy vali buğda götürüb eləsin, yələ versin, xəmir yoğursun, çörək bisirib qurutsun, sənən sözündən çıxan hər kəsi bu asa ilə vur, heç kəsən qorxma. Onda Ələddin dedi: "Baş üstə, itaat borcumdur". Özü də qarının dediyi kimi elədi. Bu minval ilə Ələddin düz on yeddi ilə cavanları da, qocaları da müftə işləməye məcbur elədi.

Günlərin bir günü Ələddin kilsədə ayləşmişdi. Birdən homin qarı içəri girib ona dedi: "Kilsədən rodd ol, get!" Ələddin soruşdu: "Hara gedim?" Qarı ona dedi: "Gecəni meyxanada, ya dostlarından birinin yanında qal". Ələddin qaridan soruşdu: "Məni kilsədən niyə qovursan?" Qarı onun cavabında dedi: "Bu şəhərin padşahı Yühənnənin qızı Hüsn Məryəm kilsəyə golmək istəyir. onun yolu üstündə bir adam belə olmamahdır".

Ələddin qarına itaat eleyib yerindən qalxdı, özünü elə göstərdi ki, güya kilsədən çıxıb gedir, amma öz-özüni dedi: "Kaş görəydim, padşahın qızı da bizim qadınlar kimidir, ya onlardan gözoldür? Ona tamaşa eləməmiş heç yana getməyəcəyəm". Beləcə, Ələddin otaqlardan

¹ Ardəb – həcm ölçüsüdür, toxunon 200 litro borabordır.

birinde gizlendi. Bu otağın pəncərəsi kilsəyə baxırdı. Ələddin pəncərənin qabağından oturub tamaşa etməyirdi, birdən gördü ki şah qızı geldi, Ələddin ona baxanda üreyindən min ah qopdu, çünki şah qızı elə bil buludlar arasından çıxan ay idi. Şah qızının yanında bir arvad var idi..."

Şəhrizad bu yerde səherin açıldığına görüb nağılı yarımqıq qoydu.

Ela ki iki yüz altmış doqquzuncu gece oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, belə rəvayət etməyirlər ki, Ələddin şah qızına baxanda üreyindən min ah qopdu, çünki şah qızı elə bil buludlar arasından çıxan ay idi. Şah qızının yanında bir arvad vardı, şah qızı ona deyirdi: "Ay Zübeydə, sən bizim ürəyimizi açdın".

Ələddin zələn baxıb bu qadının vəfat elemiş arvadı udçalan Zübeydə olduğunu gördü. Bundan sonra şah qızı Zübeydəyə dedi: "Udda bir şey çal". Zübeydə də ona dedi: "Mənim arzuma emel etməyin, boyun olduğum işi görməyin, sənin üçün ud çalma-yacağam". Şah qızı ondan sorusunu: "Mən sənə ne boyun olmuşam?" Zübeydə cavabında dedi: "Sən boyun olmuşduñ ki, məni qanuni ərim Ələddin Əbuşamatata çatdıracaqsan". Onun bu sözünü eşidən şah qızı dedi: "Zübeydə, üreyinə toxdaq ver, gözünə işq gəlsin, ərin Ələddinlə görüşməyinin şirinliyinə bizim üçün ud çal". Onda Zübeydə soruşdu: "Bəs ərim haradadır?" Şah qızı cavabında dedi: "O, bu otaqdادر, bizim dəmişdığımız sözlərə qulq asır".

Zübeydə bu sözleri eşidib udda elə bir hava çaldı ki, onu eşitseydi sal qaya da oynardı. Ələddin bu havanı eşidəndə dərdi artdı, otaqdan çıxıb onlara tərəf cumdu, öz arvadı udçalan Zübeydəni bağrına basdı.

Zübeydə ərini tanıdı, onlar qucaqlaşdılar, bılıb olub yere serildilər, şah qızı Hüsn Meryəm yaxınlaşdı, üzlerine güləb sapdı, onları huşa gatırıb dedi: "Allah siz bir-birimizin vüsalına çatdırıbdır". Onda Ələddin dedi: "Xanım, bizi bir-birimizə sənin məhabətin çatdırıbdır". Sonra üzünü udçalan Zübeydəyə tutub dedi: "Zübeydə, axı sen olmuşduñ, biz ki, səni dəfn etəməşdik! Sən necə təzəzən dirilib galınısen?" Zübeydə cavabında dedi: "Ay ağa, mən ölməmişdim, məni cin oğurlamışdım, cinniyyə surətimə girib özünü ölülüyə vurmuşdu, siz də onu

dəfn elediniz. Siz onu basdırıdan sonra o, qəbirdən çıxdı, uşub öz xanımı şah qızı Hüsn Meryəm qulluq eləməyə gəldi.

Onda mən huşumu itirdim, gözlərimi açanda özümü şah qızı Hüsn Meryəmin (o, bu qadındır) hüzurunda görüb ondan sorusudum: "Sən məni bura niyo getirmisen?" Hüsn Meryəm də cavabında dedi: "Mənə deyiblər ki, sənin ərin Ələddin Əbuşamatata əra gedəcəyem... Ay Zübeydə, razılıq verirsin ki, mən onun ikinci arvad olum, o, bi gece manım yanında qalsın, bər gece də sonin?" Mən də ona dedim: "Xanım, gözlerim üstə, ancaq mənim ərim haradadır?" Şah qızı da mənim cavabında dedi: "Allah tərəfindən onu alına bir ohvalat yazılibdır, həmin ahvalat olan kimi, o, hökmən buraya gelecekdir, biz də o galənəcən mahni oxuyarıq, udda cürbəcü hava çalıb başımıza qatışaq, ta o vaxtacan bəle dolanıñ ki, Allah onu biza yetirər". Allah səni bu kilsədə mənə yetirənən onun yanında qalmışam". Sonra Hüsn Meryəm üzünü Ələddinə tutub dedi: "Ay mənim ağam, ay Ələddin, razisanmı ki, mən sənin arvadın olam, sən də ərim olasən?" Ələddin də cavabında dedi: "Xanım, mən müsəlmanam, sənsə xacəpərest, mən səni necə ala bileram?" Hüsn Meryəm dedi: "Allahın izni ilə mən dinsiz deyilməy. Yox, mən müsəlmanam, düz on səkkiz ildir ki, islam dinindən möhkəm yapışmışam, islam dininə zidd olan heç bir dincən əlaqəm yoxdur". Onda Ələddin dedi: "Xanım, mən öz torpaqlarımıza getmək istəyirəm". Şah qızı onun cavabında dedi: "Ay Ələddin, sənin alına yazıları mən bilirom, sən həmin işi görüb istədiyinə cətəcaqsan. Ay Ələddin, Allah özü sənin tərəfindədir; sənin Aslan adında bir oğluñ olubdur, indi o, xəlifənin yanında sənin yerində oturub. Hazırda onun on səkkiz yaş var. Bil vo agah ol ki, haqqıqat üzə çıxıb, yalan fəs olub, xəlifənin şəyərini uğurlayannı Allah eybinə açıbdır. O adam da oğru, yalançı Əhməd Qəmaqımdır, indi ol-qulu zəncirli zindanda yatur. Bil vo agah ol ki, o daşı mən göndərməşdim, onu sənin dükənindəki dağarcığın içərisinə mən qoymuşdum, səni, bir də o daşı getirən gəmiçini mən göndərməşdim. Onu da bil ki, həmin gəmiçi məni sevir, mənə vurulubdur, ona təslim olmağımı istəyirdi, ancaq razi olmadıñ ki, o mənə sahib olsun, odur ki, ona dedim: "Mən özümü sənin ixtiyarına o zaman verərəm ki, daşı, bir də onun sahibini bura götərəsən". Ona yüz kisə qızıl verdim, gəmiçi olsa da tacir libasında yanına göndərdim, səni öldürməyə gatırımda, səninlə barəbər götərilən qırx asır öldürüldəndən sonra həmin qarını sənin yanına mən göndərdim". Qızın bu sözlerini eşidib Ələddin dedi: "Allah özü sənin yaxşılığından çıxınsın. Sen çox yaxşı iş görübson".

Sonra Hüsn Meryem Ələddinin köməyi ilə islam dinini təzəden qəbul elədi; Ələddin Hüsn Meryomin sözlerinin doğru olduğunu biliib ona dedi: "Mənə o görüm o daşın məziyyəti nədir? Haradan getirilib?" Hüsn Meryem cavabında dedi: "O daş tilsimə salılmış bir xəzinədən getirilib, onun beş xassəsi var ki, lazımla olanda bizim karımıza gelər. Ay manım başımın sahibi, nanam tilsimlərdən baş ayan, xəzinələrdə saxlananları elinə keçirən bir caduger idi. Mən böyüküb yaşa dolanda, on dörd yaşım tamam olanda İncili oxuyub qurtardım, başqa kitabları oxuyub Muhammedin (Allah ona rəhmət eləsin!) adını dörd kətabda: Tövrətdə, İncilde, Zəburda və Furqanda¹ gördüm. Məhəmməde iman getirib dönbüb müsəlman oldum, inandım ki, böyük olan Allahdan başqa heç kəsə sitayış eleməməliyim, Allahın rızası islam dinindədir. Mənim nənəm xəstələndən bu daşın mənə bağlışdı, dedi ki, onun beş xassəsi var. Mənim xanım nənəm ölməzden evvel atam ona dedi: "Rəmli taxtasını getir, manım falıma bax, gör işlərim necə olacaq, başıma nələr gələcəkdir". Onda nənəm dedi: "Uzaqda olan² bir padşah ölücməkdir, onu buraya gələn iskenderiyəli bir eśir öldürəcəkdir". Onda atam and içdi ki, oradan gələn her bir asırı ölücməkdir, bunu gəmiçiye bildirib dedi: "Müsəlmanların gəmisi şəhərin basqın elə, İskenderiyə ahlindən kimi görsən, onu öldür, ya da mənim yanına getir". Onda gəmiçi padşahın emrinə itaat elayıb başda olan tükün sayı qəder adam öldürdü.

Mənim nənəm da öldü. Mənse böyüdüm, günlərin bir günü rəmli atıb öz falıma baxdım, öz barəmdə bezi şeylər fikirleşib dedim: "Görüm məni kim alacaqdır?" Fal göstərdi ki, məni ancaq sədəqətli, etibarlı Ələddin Əbusəmat adlı bir nəfər alacaqdır. Mən buna təccüb elayıb vaxt çatananacan, sənə rast golənənən gözledim".

Bundan sonra Ələddin şah qızını alıb ona dedi: "Mən öz torpaqlarımıza getmək istəyirəm". Şah qızı cavabında dedi: "İş belədirse, qalx mənimlə beraber gedək!" Şah qızı Ələddini apanb sarayın otaqlarından birində gizlətdi. Bundan sonra atasının yanına getdi, atası qızına dedi: "Qızım, mən bu gün özümü pis hiss elayırom. Otur mənimlə beraber şərab içək!"

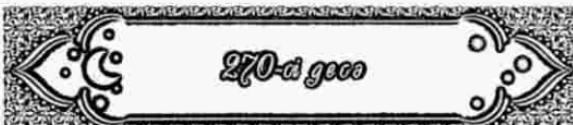
Qız əyleşdi, padşah əmr elədi ki, şərab getirsinlər. Şah qızı şərabı süzbə atısını o vaxtəcan içirdi ki, o lap sərxoş oldu, sonra şah qızı qədəha bihuşdarı tökdü, padşah qədəhi dibinənən içib yero sərildi.

¹- Furqan - Qur'an adlarından biridir.

²- "Uzaqda olan" sözü burada ona görə işlədilmişdir ki, padşahın adı çökülməsin, bir də onun ölürləncəyi açıq-askar deyilməsin.

Bələ olanda, şah qızı Ələddinin yanına gəldi, onu homin otaqdan çıxardıb dedi: "Qalx gedək, sonin düşmənin üzüüstə yero sərilibdir, onunla ne istayırsın ele, ona bihuşdarı vermisin!".

Ələddin otağı girib padşahın həşərini itirdiyini görəndə onun əl-qolunu bağlayıb zencirlədi. Bundan sonra ona bir dərman verib aylıtdı... Şəhrizad bu yerde sahərin açıldığını görüb nağılı yanmışçı qoydu.

Ela ki iki yüz yetmişinci gecə oldu, Şəhrizad nağılin dalını danışmağa başlayıb dedi: "Padşah sağ olsun, bələ rəvayət eləyirler ki, Ələddin padşaha bir dərman verib aylıtdı. Padşah özüne göləndə Ələddini, bir də öz qızını sinəsinin üstündə gördü. Padşah qızına dedi: "Qızım, sen nə üçün mənim başıma bələ oyun açırsın?" Şah qızı da cavabında dedi: "Mən senin qızınmasa islam dinini qəbul ele. Mən müsəlman olmamışam, haqqıztı məne ayan olub, yalandan kanar qaçram. Dünýaların birçə sahibi olan Allaha inanıram, İslam dininə zidd olan her bir dino nə bu dünýada inanıram, nə də axirətdə. Sən islam dinini qəbul eəsən, kefin istədiyi kimi ömür sürəcəksen, islam dinini qəbul eləməsan, ölməyin qalmışından yaxşıdır".

Ələddin də padşahı inandırmağa başladı, amma padşah islam dinini qəbul eləmedi, onda Ələddin xəncorunu çıxardı, padşahın başını kasib bir tərofə tulladı. Bundan sonra Ələddin əhvalatı bir kağıza yazdı, onu padşahın alınmasına yapışdırı, sonra veznə yüngül, qiymətdə ağır nə vərdəsə götürdü, onlar qalaşadan çıxıb kilsəyə təraf yollardılar.

Padşahın qızı daşı götürüb əlini "taxt" sözü həkk olunmuş üzüna qoyub sūrtdı, ələ o daşıqı onları qabağında taxt peydə oldu.

Şah qızı ilə Ələddin, bəi də onun arvadı udçalan Zübeydə bu taxta oylasdılar, şah qızı dedi: "Ay taxt, sənə bu daşın üstündə yazılmış bütün tilsimlərə, əfsunlara and verirəm, bizi göyə qaldır".

Taxt göyə qalxb uçdu, golib bitki olmayan qurı bir vadivə çatdı; şah qızı daşın qalan dörd tərofəsinə göyə səri qaldırdı. "taxt" yazılmış tərofəni aşağı çevirirəndə taxt onlara berabər yero endi.

Şah qızı daşın üstündən qadır şöklü həkk olunmuş tərofə döndərdi, əlini daşa sūrtüb dedi: "Qoy bu vadide bir qadır qurulsun". O daşıqı qadır peydə oldu, onlar qadırı girib oylasdılar.

Bu vadî heç bir bitkisi olmayan boş bir sehra idi. Şah qızı daşın dörd torəfini göye sarı çevirir dedi: "Allaha and verirəm, qoy burada ağaclar bitsin, ağacların yanında dəniz çəqlasın!" Dərhal ağaclar bitdi, gurultulu bir deniz çəqlədi. Yolcular bu dənizin qıraqında el-üzlərini yuyub suyundan içdilər, namaz qıldılar. Bundan sonra şah qızı üstündə yemek olan süfrə şəklindən savayı daşın üzərini göye sarı çevirir dedi: "Allaha and verirəm, qoy süfrə açılsın!" Ele o dəqiqə süfrə peydə oldu, bu süfrədən on lezzətli hər cür yemek var idi, yolcular istahla yeyib-icdilər, buna çox şad oldular.

Onlar burada qalsınlar, size kimdən deyim, padşahın oğlundan. O, atasını yuxudan oyatmağı galende gördü ki, onu öldürübllər. Şahzadə. Ələddinin yazdığı kağızı təbib oxudu, yazılılarını məzmununu başa düşdü, sonra öz bacısını axtarmağa başladı, ancaq onu tapmadı. Belə olanda, şahzadə kilsəyə, qarının yanına gəldi, qarının təbib bacısını ondan soruşdu; qarı ona dedi: "Mən dünəndən bəri onu görməmişəm".

Şahzadə qoşunun yanına gəlib dedi: "Ay bu atların sahibləri, at beline!" Sonra o, atasının başına gelen ehvalatlı qoşun ahlına danişdi; qoşun öhli atlanıb çadırı çatanacan yol gəldi. Hüsn Məryəm ayağa qalxanda ne görse yaxşıdır? Gördü ki, qabaqda toz ərşə qalxdı, toz dağlarından sonra şah qızı qoşun ile gələn qardaşım gördü, onlar nərə çökib dedilər: "Biz sənən dəlincə goluruk, sən hərə gedirsin?"

Arvadlar Ələddindən soruştular: "Sen vuruşmaqda necəsen, ayaqların möhkəmdir mi?" Ələddin cavabında dedi: "Mənim ayaqlarım keçəkdə olan saman çöpü kimidir. Men vuruşmağı bacarmuram, olımdan qılınc-nizə oynatmaq galır".

Bələ olanda, Hüsn Məryəm daşı çıxarıb üstündə bir atla bir atlı şəkli olan tərəfi sürtdü, birden səhrada bir atlı göründü, bu atlı gələn qoşunla o qədər vuruşdu, qılınca o qədər onlardan qırdı ki, axırdı qoşunu möglüb eleyib qovdu.

Bundan sonra Hüsn Məryəm Ələddinə dedi: "Sən Qahireyə gedirsin, yoxsa İskəndəriyyəyə?" Ələddin cavabında dedi: "İskəndəriyyəyə gedəcəyəm". Onlar taxta oyləşdilər, qadın əfsus oxudu, taxt onlarıberət göye qalxbır göz qırıpında İskəndəriyyədə endi.

Ələddin qadınlara bir mağaraya getirdi. Özü İskəndəriyyəyə getdi, onlar üçün libas gətirib geyindi, içəri otağı olan dükana gəldi. Sonra Ələddin qadınlara nahar getirmək üçün dükandan çıxdı. Birdən bağdadlı rəis Əhməd Dənəfə rast geldi.

Ələddin onu yolda görüb bağına basdı, ona salam verib dedi: "Xoş gəlmisin!" Sonra rəis Əhməd Dənəfə Ələddinə oğlu Aslanдан şad xəber verdi, dedi ki, indi onun iyrimi yaşı var.

Ələddin də başına gələnləri ona əvvəldən axıracan, yerli-yerində danişdi. Bundan sonra onu götürüb içəri otağı olan dükana apardı; Əhməd Dənəfə bu işlərə lap mat qaldı.

Onlar gecəni səhərcən yatıldalar, səhər açılında Ələddin dükəni satdı, pulunu özündəki pulun üstüna qoydu. Sonra Əhməd Dənəf Ələddinə dedi ki, xəlifə onu çağırır, onda Ələddin dedi: "Mən atama, anama, qohumlara salam yetirmək üçün Qahireyə gedirəm". Onların hamısı taxta oyləşdilər, şad-xürrəm Qahireyə gəldilər.

Onlar Sarı küçədəki öz evlərinə endilər, əvin qapısını döydülər.

Ələddinin anası soruşdu: "Əzizlərim olımdan gedəndən sonra qapını döyen kimdir?" Ələddin cavabında dedi: "Mənəm, Ələddinim!" Ələddinin qohum-səqrəbəsi qapıya gəldi, onu bağırlarına basıldılar, Ələddin arvadını, yanında olan şeyləri eve gətirdi. Sonra özü Əhməd Dənəfəle borabər içəri girdi.

Onlar üç gün dincəldilər, sonra Ələddin Bağdada getmək istədi. Atası ona dedi: "Oğlum, mənim yanımıda qal". Ələddin dedi: "Oğlum Aslanдан ayrı dura bilərəm".

Ələddin atasını da, anasını da özü ilə götürüb Bağdada yola düşdü. Əhməd Dənəf də xəlifənin yanına gedib ona belə bir şad xəber verdi ki, Ələddin gəlibdir, sonra da Ələddinin başına gələnləri əvvəldən axıracan, yerli-yerində xəlifəyə naglı elədi; xəlifə onu pişəvazına çıxmak üçün ayağa qalxdı; Ələddinin oğlu Aslan da özü ilə götürdü.

Onlar Ələddinlə görüsüb qucaqlaşdilar, xəlifə uğru Əhməd Qəmaqimini getirməyi emr etdi, onu getirdilər; Əhməd Qəmaqim galib xəlifənin hüzurunda dayananda xəlifə dedi: "Ay Ələddin, sənin düşmənin budur!" Ələddin qılıncını siyirib bir zarba ilə Əhməd Qəmaqimin başını bədenindən ayırdı.

Qazi ilə şahidlər galib Ələddinlə Hüsn Məryəmin kəbinini kəsəndən sonra xəlifə Ələddinə böyük bir toy elədi. Ələddin Hüsn Məryəmin yanına girib gördü ki, o hələ bakırı bir incidir.

Bundan sonra xəlifə Ələddinin oğlu Aslanı almışların başçısı təyin elədi, ona hər cür faxir libas bağışladı, onlar, Kefləri pozan, Məclisləri dağıdan gələnəcən şad-xürrəm ömrə sürdürlər.

MÜNDƏRİCAT

Heyvanlar və quşlar barosunda hekayolar (145-152-ci gecələr)	7
Diş qızla şir balasının ohvalatı (146-ci gecə)	8
Bala ceyranla diş tovuz quşunun ohvalatı (147-ci gecə)	16
Göyörçinlərlə Abidin ohvalatı (148-ci gecə)	17
Abidin molokin ohvalatı (148-ci gecə)	18
Suquşu ilə tıubağının ohvalatı (148-ci gecə)	21
Tülkü ilə canavarın ohvalatı (149-150 gecələr)	24
Şicanla müşovulun ohvalatı (150-ci gecə)	38
Qarğı ilə erkək pişiyin ohvalatı (150-ci gecə)	40
Qarğı ilə tülkü, bira ilə siçan, şahinlə sörçənin ohvalatı (150-152-ci gecələr)	41
Kirpi ilə alabaxtanın ohvalatı (152-ci gecə)	46
Tacirilə iki canının ohvalatı (152-ci gecə)	48
Culfə ilə hoqqabazının ohvalatı (152-ci gecə)	49
Sörçə ilə tovuz quşunun ohvalatı (152-ci gecə)	51
Əli ibn Bokkarla Şəms on-Naharin hekayəti (153-169-cu gecələr)	53
Şahraman şah, onun oğlu Qomor əz-Zaman və şah qızı Budur xanımın hekayəti (170-216-ci gecələr)	106
Əl-Əmcadla əl-Əsodin ohvalatı (217-237-ci gecələr)	202
Nemotlo Numun ohvalatı (238-246-ci gecələr)	244
Əl-Əmcadla əl-Əsodin ohvalatı (ardı) (247-ci gecə)	266
Qomor əz-Zamanla şah qızı Budurun hekayəti (ardı) (248-249-cu gecələr)	269
Ələddin Əbuşamatın hekayəti (250-270-ci gecələr)	273

MİN BİR GECƏ

SÖKKİZ CİLDƏ
III CİLD
146-270-ci gecələr

"ŞƏRQ-QƏRB"
BAKİ
2007

Buraxılış məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağarayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əlivərə</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Aslan Əhməsov</i>
Korrektorlar:	<i>Elnaz Xəlilzadə</i> <i>Leyla Hüseynova</i>

Yığılmağa verilmişdir 24.07.2007. Çapı imzalanmışdır 08.11.2007
 Formatı 60x90^{1/16}. Fiziki çap vərası 21. Ofset çap usulu.
 Tıraji 25000. Sifariş 214.

ش 6(5)
M 64

